GRAI ŞI SUFLET

REVISTA „INSTITUTULUI DE FILOLOGIE ŞI FOLKLOR"

PUBLICATĂ

de

OVID DENSUSIANU

V

BUCUREŞTI
Atelierele SOCEC & Co., S. A.
1931-1932

UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL

ASUPRA REPARTISĂREI DIALECTALE A ISTROROMÎNEI

Apariţia studiilor lui S. Puşcariu[1] e un prilej binevenit pentru a examina din nou repartisarea dialectală a istroromînei, în lumina cercetărilor sale: istroromîna este un dialect dacoromîn transportat de emigranţi în părţile Istriei cu începere din secolul al X-lea, după cum au susţinut Ov. Densusianu şi I. Popovici[2], sau istroromîna este un dialect aparte, distinct de dacoromînă, după cum susţine Puşcariu?

Volumul II al *Studiilor istroromîne*, consacrat gramaticei descriptive a dialectului, pe baza materialului adunat de toţi cercetătorii, constituie un compendiu care poate permite unele precisări; Puşcariu a întovărăşit această gramatică descriptivă de o preţioasă *introducere*, în care expune, după ştirile istorice, migraţiunile spre Istria ale strămoşilor Istroromînilor.

---

[1] *Studii istroromîne, în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici şi A. Byhan; II: Introducere, gramatică, caracterizarea dialectului istroromîn; III: Bibliografie critică, listele lui Bartoli, texte inedite, note, glosare*, Bucureşti, Cultura Naţională, 1926 şi 1929; 2 vol. 8°, XV-370 pag. (planşe) şi 334 pag. (Academia Română, *Studii şi cercetări*, XI şi XVI). V. dările de seamă ale lui Ov. Densusianu, *Grai şi suflet*, III, 445-451; P. Skok, *Slavia*, VIII, 605 urm., şi C. Tagliavini, *Studi romani*, IV, 178-182.

[2] Ov. Densusianu, *Hist. de la langue roum.*, I, 337 urm.; I. Popovici, *Dialectele romîne din Istria*, I, Halle a. d. S., 1914, 122-129.

precum și cunoștințele ce le avem despre locuințele lor actuale; ultima parte a volumului e consacrată „caracterisărei" dialectului istromin, adică problemei ce ne-am propus s'o examinăm aci.

E dela sine înțeles că repartiția dialectală a istrominei nu poate fi stabilită decît luîndu-se în considerație faptele de limbă.

Ov. Densusianu și I. Popovici au stabilit o serie de paralelisme între istromină și dacromină; pentru a avea putere probantă, aceste paralelisme trebue să fie de natură dublă:

1. pe de o parte, trebue ca structura generală a istrominei să fie identică cu structura generală a dacrominei,

2. pe de altă parte, dacă e vorba să regăsim în istromină trăsături particulare ale cutărui grai dacromin, trebue ca paralelismele stabilite să nu poată fi datorite întîmplărei și să nu poată fi explicate prin considerația că dialectele unei aceleiași limbi, după o epocă de comunitate, inovează în aceeași direcție, deși separate. Cu alte cuvinte, trebue ca, pe de o parte, în istromină și, pe de altă parte, în cutare grai dacromin, să existe o serie de particularități lingvistice comune, particularități care nu se regăsesc în restul dialectului dacromin și care postulează o origine comună sau un împrumut direct din dacromina.

Aceste două categorii de paralelisme între istromină și dacromină există: „dacă am desbrăca dialectul istromin de împrumuturile și de inovațiunile ivite după isolarea acestui dialect, el ar avea aspectul unui subdialect dacromin", ne spune Pușcariu (II, 342); aceasta în ceea ce privește structura generală a istrominei; în ceea ce privește apropierile caracteristice care au fost stabilite între istromină și graiul din Bănat și Țara Hațegului de către Densusianu și I. Popovici, Pușcariu a arătat că unele din ele nu sînt probante (II, 336). Dar, pe lîngă aceste paralelisme care nu au valoare probantă, sînt altele „remarcabile" (II, 339) și „impresionante" (II, 341) prin numărul lor. Cum se explică ele? Pușcariu nu ne-o spune. Pentru că nici constatarea sa că graiul strămoșilor

Istroromînilor este „de aproape înrudit" (II, 311) cu dacoromîna, nici faptul adunis de dînsul că, într'o epocă veche, strămoșii Istroromînilor au trăit în contact cu Dacoromînii după despărțirea grupului aromîn (II, 345), nu explică prezența acestor elemente comune care provin dintr'un stadiu lingvistic dacoromîn evoluat.

Putem verifica aceste concluzii, cercetînd gramatica descriptivă alcătuită de Pușcariu; în urma unei astfel de cercetări, rămînem cu convingerea că istroromîna e un grai dacoromîn care a suferit, în Istria, o serie de influențe streine și care a evoluat independent de dacoromînă, după despărțire.

Această concluzie, firească, nu este adoptată de Pușcariu: părerea sa este că istroromîna reprezintă un grup aparte, romîna „apuseană", separat de grupul dacoromîn.

Constatăm, deci, o nepotrivire între fapte și interpretarea lor; și deoarece Pușcariu nu justifică această concluzie prin argumente lingvistice, rămîne să ne transportăm pe terenul istoric, pentru că argumentele sale sînt de această natură.

Nu demult, S. Dragomir[1] a reunit în studiile ce le-a consacrat Romînilor din Serbia, Vlahilor și Morlacilor, tot ceea ce ne dau izvoarele istorice cu privire la populația romînească din nord-vestul Peninsulei balcanice în cursul evului mediu.

Din studiile sale se desprind aceste concluzii:

1. Romînii din Serbia nu trebue confundați cu Vlahii și Morlacii din nord-vestul Peninsulei balcanice; aceste două populații formează două grupuri separate.

2. Strămoșii Istroromînilor vin din apropierea Dunărei.

Vlahii din Bosnia și din Croația trebue considerați ca strămoșii colonilor romîni din insula Veglia și din Istria. Probă: rotacismul, atestat în Bosnia și Croația în sec. al XV-lea

---

[1] *Vlahii și Morlacii*, Cluj, 1924; *Originea coloniilor romîne din Istria*, București, 1924 (*An. Ac. Rom.*, seria 3, t. II, ist.); *Über die Morlakan* (Μαυρό-βλαχοι) *und ihren Ursprung*, București, 1924 (*Bulletin de la Section hist. de l'Académie roum.*, t. XI, 115-126).

și al XVI-lea. Elementul romînesc nu este, deci, autohton în Dalmația; dialectul istroromîn, atît de apropiat de dacoromînă, și faptul că Vlahii semnalați în 1491 în insula Veglia sînt ortodocși și bine diferențiați, prin confesiunea lor, de Croați [1], vorbesc de asemenea împotriva acestei ipotese.

Aceste concluzii importante sînt coroborate de argumente lingvistice. Graiul Romînilor atestați în Serbia, cu începere din sec. al XII-lea, nu cunoaște rotacismul și nu prezintă nici o particularitate deosebită de dacoromînă [2]. Dela aceste populații, Albanezii au făcut cîteva împrumuturi lexicale [3]. Dimpotrivă, graiul strămoșilor Istroromînilor, atunci cînd e atestat în secolele al XV-lea și al XVI-lea, e caracterisat prin rotacism [4]. Aceasta nu înseamnă, firește, că graiul *tuturor* Vlahilor și Morlacilor era caracterisat prin această particularitate fonetică: dar cel puțin o parte din această populație, și anume cea atestată în Bosnia și în Croația la sfîrșitul sec. al XV-lea și al XVI-lea și populația care s'a stabilit în urmă în insula Veglia și în Istria, cunoștea inovația.

---

[1] M. G. Bartoli, *Studj di filologia romanza*, VIII, 621-622; S. Dragomir, *Originea colonilor rom. din Istria*, 20.

[2] S. Dragomir, *Vlahii din Serbia în sec. al XII-XV-lea*, în *Anuarul Inst. de istorie națională*, I, Cluj, 1922, 279 urm. Cf. în această privință observațiile lui B. P. Hasdeu asupra numelor proprii romînești din hrisovul lui Ștefan Dușan (*Arch. ist.*, III, 178 urm.); Th. Capidan, *Anuarul Inst. de ist. națională*, II, Cluj, 1924, 110 urm.: „în marea lor majoritate [Romînii din Serbia] trebue să fi fost Romîni, care țineau de ramura de miază-noapte a romînismului dunărean" (111) și Ov. Densușianu, *Grai și suflet*, III, 449. S.-cr. *kěr*, pl. *kěrovi* „lévrier qui excelle à flairer et à dépister le gibier", relevat de P. Skok (*A propos du nasalisme et du rhotacisme roumano-albanais*, în *Arhiv za arbanaseku starinu, jezik i etnologiju*, II, Belgrad, 1925, 335) nu contrazice această constatare: cuvîntul a fost împrumutat populației cu rotacism care s'a stabilit în urmă în insula Veglia și în Istria; aceeași origine îl are numele a două fîntîni din insula Veglia: *Funtira* și *Fintira* (cf. istr. *fîntîrę* „fîntînă", Skok, *loc. cit.*, 333).

[3] N. Jokl, *Rumänisches im Albanischen*, în *Revista filologică*, II, 1929, 246 urm.

[4] S. Dragomir, *Vlahii și Morlacii*, 63: Petar *Zmantare* (și *Zmautare*), n. pr. în Croația (1579 și 1581) și *Sarebire* (sat) în Bosnia (1458).

Așa dar, nu avem nici o probă lingvistică care să ne permită să presupunem că istroromîna represintă un grai romînesc din nord-vestul Peninsulei balcanice care ar fi fost diferit de dacoromînă, ci dimpotrivă; caracteristicile istroromînei nu îngăduie decît concluzia că istroromîna este un dialect dacoromîn. Este probabil că populațiile care au adus graiul dacoromîn în Istria s'au suprapus peste o populație romanisată, fixată anterior acolo. Dar nimic, în structura istroromînei, nu cere să fie explicat prin acest element romanisat autohton.

„Nu avem nici un indiciu serios de ordin istoric sau lingvistic", ne spune Pușcariu, „care să ne îndreptățească a crede că Romînii Apuseni ar fi venit din alte regiuni în părțile unde ni-i atestă întîiele documente. Știm positiv că în aceste ținuturi exista odinioară o puternică populație romanisată. Dacă, după un hiatus de cîteva veacuri, reapare în istorie pe aceleași locuri, un neam care vorbia o limbă romanisată, este firesc ca — pînă la proba contrarie — să presupunem că această populație continuă pe cea veche" (II, 352).

Să examinăm acest raționament în lumina constatărilor de mai sus.

Am văzut că faptele nu justifică gruparea istroromînei într'un dialect aparte. Densusianu și I. Popovici admit că strămoșii Istroromînilor au plecat spre Istria dela nordul Dunărei, din părțile Bănatului și Țării Moților; în favoarea acestei teorii ar vorbi apropierile care au fost stabilite între istroromînă și graiul dacoromîn din aceste regiuni. Acest punct de vedere a fost combătut de P. Skok [1]; Skok nu a observat, însă, că paralelismele în chestiune presupun un stadiu lingvistic evoluat [2], după toate probabilitățile posterior

[1] P. Skok, *loc. cit.*, 332 urm.: „Si donc l'istro-roumain a jamais été en contact avec le daco-roumain, et il n'y a pas lieu d'en douter, ce n'était sûrement pas au nord du Danube, mais plutôt au sud de ce fleuve" (334-335). Cf. Id., *Slavia*, VIII, 605 urm.: „[M. Pușcariu] a raison de considérer les Istro-Roumains comme le dernier rejeton encore vivant des Roumains occidentaux".

[2] V. Pușcariu, II, 340-341: *eș*, infinitivul scurtat, *eșaș*, *lucru*.

secolului al XIII-lea. Nu ar fi exclus, prin urmare, ca aceste paralelisme să fie datorite unui aport secundar, suprapus în istroromînă peste vechiul fond rotacisant. În adevăr, izvoarele ne arată ca populațiile romînești care s'au stabilit în insula Veglia și în Istria s'au succeslat în cursul veacurilor al XV-lea și al XVI-lea [1]. Nu putem ști cu precisiune *de unde* au plecat strămoșii Istrorominilor, pentru că am văzut că dacoromîna se vorbia în mod normal la sudul Dunărei, dar nimeni nu contestă că dacoromîna se vorbia în secolul al XIII-lea și la nordul fluviului.

În ceea ce privește *data* cînd strămoșii Istrorominilor s'au despărțit de restul populației de grai dacoromîn, avem două posibilități să o stabilim:

1. istroromîna nu are elemente ungurești, deci despărțirea s'a făcut înainte de secolul al XIII-lea sau în cursul secolului al XIII-lea [2],

2. această dată e confirmată de momentul cînd Vlahii

---

[1] Știrile privitoare la instalarea coloniștilor Morlaci în Istria, în sec. al XIV-lea-XVI-lea, sînt înfățișate de I. Popovici, *op. cit.*, I, 126-128; cf. Pușcariu, II, 31 urm.

[2] Unguri au pătruns în Ardeal la sfîrșitul veacului al XI-lea: Valea Someșului e cucerită în jutia jumătate a sec. al XII-lea, sudul Ardealului în cursul veacului al XII-lea; stăpînirea ungurească asupra Ardealului e desăvîrșită de abia la începutul veacului al XIII-lea. Astăzi nu se mai poate susține că elementele ungurești au pătruns în dacoromînă încă din veacul al X-lea (Densusianu, *Hist. de la langue roum.*, I, 370): raporturile dintre Romîni și Unguri, în Ardeal, nu pot fi în nici un caz anterioare secolelor al XII-XIII-lea; argumentele lingvistice nu contrazic această concluzie: cele mai vechi elemente ungurești pătrunse în dacoromînă nu presupun un stadiu lingvistic anterior veacului al XII-lea (*cf.* L. Tremi, *Die ungarischen Lehnwörter im Rumänischen. I.* in *Ungarische Jahrbücher*, VIII, 25 urm.); V. G. D. Teutsch, *Gesch. der Siebenbürger Sachsen*, I, Sibiu, 1925, 5 urm.; J. Szekfü, *Der Staat Ungarn*, Stuttgart-Berlin, 1918, 31 urm.; A. Domanovsky, *Die Gesch. Ungarns*, München-Leipzig, 1923, 46 urm.; F. Eckhardt, *Introd. à l'hist. hongroise*, Paris, 1928, 13 urm. Cf. Aug. Bunea, *Încercare de istoria Romînilor pînă la 1382*, București, 1912, 126-127, și N. Iorga, *Ist. Romînilor din Ardeal și Ungaria*, I, București, 1915, 31-32.

sînt semnalați pe coastele Dalmației și în interior: secolele XIII, XIV și XV [1].

Așa dar, avem probe că dacoromîna se vorbia la sudul și la nordul Dunărei în epoca pe care o putem numi „dacoromînă comună", adică înainte de plecarea strămoșilor Istroromînilor spre vest; pe de altă parte, nu avem probe că ar fi existat vreodată un grup lingvistic „apuseean", opus celui dacoromîn; cu alte cuvinte, numele de „romînă apuseană" dat de Pușcariu poate fi acceptat numai ca termen geografic, pentru comoditatea cercetărei; el nu răspunde, însă, unei realități lingvistice: romîna apuseană este un dialect dacoromîn [2].

Dacă sîntem fixați în privința grupărei dialectale a istroromînei și socotim că faptele au adus „proba contrarie" invocată de Pușcariu, ne rămîne să mai examinăm cîteva amănunte, în legătură cu rotacismul și cu fonetismul cuvintelor *kl'ept* „piept" și *ćăptîr* „pieptene".

Istroromîna cunoaște rotacismul. Trebue admis că graiul strămoșilor Istroromînilor, cînd aceștia au emigrat spre vest, cunoștea această inovație fonetică. În adevăr, ipotesa lui Skok, după care rotacismul s'ar fi petrecut în mod independent în istroromînă și în dacoromînă poate fi cu atît mai puțin susținută, dacă admitem, după cum am văzut, că istroromîna e un grai dacoromîn rotacisant [3]. Cu toate că rotacismul e normal în istroromînă, toți cercetătorii au înregistrat și cuvinte

---

[1] M. G. Bartoli, *Das Dalmatische*, Viena, 1906, col. 195.

[2] Mărturiile anterioare secolului al XIII-lea, care ar semnala prezența unui element romînesc pe coasta Adriaticei, nu privesc această populație, ci populația romanizată autohtonă de acolo. Cf. Bartoli, *Studj di filologia romanza*, VIII, 616 urm., și Pușcariu, II, 13: „Este însă foarte greu a deslui astăzi, din știrile și din numirile păstrate în documente și scoase la iveală mai ales de Jireček, dacă avem a face, în sec. IX-XII, cu Romîni sau cu Romani care vorbiau limba dalmată".

[3] Skok, *A propos du rhotacisme*... 334: „Même pour le rhotacisme istro-roumain, il y a des preuves balkaniques [numele rotacisate din Bosnia și din Croația] dont il résulte que ce phénomène a dû se produire aussi bien au sud du Danube, quelque part dans les Balkans".

fără rotacism. Dacă eliminăm formele în care lipsa rotacismului se poate explica prin faptul că ele au fost împrumutate sub acest aspect fonetic din limbile învecinate (croata, slovena, italiana)[1], rămîn totuşi vre-o cîteva ireductibile la această explicaţie: *cu tsin (jo tzin)*, înregistrat de Ascoli, cu următoarea observaţie importantă: „parohul Miecich mă asigură că a notat în mai multe exemple din Jeiăni *n* conservat, devenit *r* în Valdarsa"[2], şi numele toponimice: *Mărzini, Kračun, Krbun*; prezenţa lui *n* aci ar fi datorită disimilărei consonantice: *r-r>r-n* (Puşcariu, II, 282, 284, 290 şi 312). Acest proces implică însă o lege fonetică, şi fonetisme ca *tirer* „tînăr", *virer* „vineri" arată că presupusa lege a fost inoperantă, în istroromînă[3]; aşa dar, apariţia lui *n* în aceste cuvinte trebue explicată pe altă cale.

Prezenţa acestor cuvinte care nu cunosc rotacismul în istroromînă nu poate fi explicată decît dacă admitem că ele au fost aduse în Istria sub această formă fonetică de o populaţie de grai dacoromîn care nu cunoştea rotacismul. Căci, în unele casuri (Puşcariu, II, 112), cuvintele au fost înregistrate sub două aspecte fonetice: cu şi fără rotacism[4].

La această concluzie ne duce şi examinarea cuvintelor *kl'cpt* şi *căptir*. Am dat altădată motivele pentru care cred că trebue să plecăm, pentru a explica fonetismul acestor cuvinte, dela formele cu *k'-* şi cu *c-* iniţiali, adică dela forme pa-

---

[1] V. listele întocmite de Puşcariu, II, 110 urm., 312, şi Ov. Densusianu, *Grai şi suflet*, II, 391-392; III, 448-449.

[2] Puşcariu, II, 112.

[3] Puşcariu, II, 312 şi Densusianu, *loc. cit.*; mîniu (Weigand, Popovici), relevat de Puşcariu, *loc. cit.*, trebue eliminat din lista cuvintelor care nu prezintă rotacismul: textele dacoromîne rotacisante din veacul al XVI-lea cunosc numai forma cu *-n-*, ceea ce confirmă etimonul grecesc al acestui cuvînt (μανία); forma rotacisată dată de Maiorescu e, de sigur, inventată de dînsul.

[4] Dacă admitem această explicaţie, atunci se poate ca şi celelalte cuvinte fără rotacism, a căror prezenţă a fost explicată printr'o influenţă străină, să fi fost aduse sub acest aspect fonetic de populaţiile romînesti care nu cunoşteau rotacismul.

latalisate și asibilate, care au fost aduse sub acest aspect fonetic de colonești instalați mai tîrziu în Istria [1].

Vedem, prin urmare, cum cercetarea istroromînei, în trecut și în zilele noastre, impune următoarele concluzii:

1. Istroromîna este un grai dacoromîn transportat în Istria; emigrarea spre Istria s'a petrecut înaintea sau în cursul secolului al XIII-lea.

2. Limba celor care au dus istroromîna în insula Veglia și în Istria cunoștea rotacismul.

3. Urmele trecerei acestor populații spre vest sînt atestate în Bosnia și Croația în sec. al XV-lea-XVI-lea.

4. Trebue să presupunem că la o epocă posterioară instalărei în Istria, o populație de grai dacoromîn, cu particularități lingvistice care se regăsesc astăzi în graiul dacoromîn din părțile Bănatului și Țărei Hațegului, s'a suprapus peste populația care vorbia cu rotacism, și a introdus în istroromînă cuvinte nerotacisate și expresii particulare acestei regiuni.

Al. Rosetti

---

[1] V. cartea mea *Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-e siècle*. Paris 1936, 126 urm.

DIN ȚINUTUL SĂCELELOR

II

LXXIII[1]

Să nu te miri nicĭodată dă slava casiĭ altuia, că nu știĭ cum să sucește vremea și al dă are acu mulțiune rămîne sărac lik'il, că... ieu acu n'am nimic cu nimeni — da zic că știu că n'oa să vije să-n dea nije la cap, că n'are pentru ce...

Bălașa Vlad, 69 ani.

LXXIV

Zicăli:

Cînd îi spuĭ că-i șeade g'ine,
Tot cu coada 'n sus să ține;
Cînd îi spuĭ că-i șeade rău,
Je vaĭ dă sufletu tău.

Pîn la zudecată,
I-a loat k'elea toată.

Geaba după ploaie, coșcuțagu.
Sabg'ija și pușca și nadeždea, fuga.

Din cal bojeresc, japă țigănească și din japă țigănească, cal bojeresc!

Aceeași.

LXXV

Ice că a dat Domnu Cristos o punga cu galbini dă aor la Sfinta Vineri să să ducă să-i dea cuĭ oa găsi că stă dumineca și nu lucră nimic. Și oa plocat Sfinta Vineri și n'a găsit pa nimeni că ține cum trebuie dumineca și numa'ntr'o grădiniță cu florĭ vele o fetiță: stătea pă iarbă și sucea'n mînă, freca o frunză oar o floare, nu știu ce... Și Sfinta Vineri i-a dat-o iei și s'a dus

[1] Toate textele pînă la CXLVII sînt din Satulung.

apăi la Domnu Cristos și i-a spus: „Doamne, n'am găsit pă nimeni care să ție cu adevărat zioa dă duminecă, numa o fată într'o grădiniță sucșa o frunză și i-am dat iei punga cu galbini și a zis fata: „bodaproste, bodaproste"!

Da Domnu Cristos știia ce-i, da tot o-a minat să-i ceaie punga indărăt. Și s'a dus Sfinta Vineri, apăi, ică: „dă-m punga indărăt că m'a minat Domnu Cristos". Da feliția ică: „apăi ți-o dau, da dă-ni și dumneata'ndărăt bodaprostea"! Da ia n'a mai putut să i-o dea, că bodaprostea să făcuse tron dă aur în cer', c'oa h'i zis feliția cu toată inima.

Aceeași.

LXXVI

Zică li:

Și-a schimbat stratu (= s'a mărîtat a doua oară).

Are h'iori dă broască moarta.

Aceeași.

LXXVII

Fetili din satu nostru
Să lauda cu frumosu
Că spală rufe frumos
Și le tinde pă culme sus:
Latră cîni ca la urs.

Aceeași.

LXXVIII

Moși-ăcu a vinit după Olt din sus, nu je dă mult ncamu nostru p'aici; avea iel șapte ficiori și pă toți i-a polecrit lumea, le-a pus cîte-un ponos: pă unu Pîrvu Șenu, pă unu Pîrvu Covrig, pă altu Pîrvu Cîrnu, pă unu Pîrvu Condei, că umbla cu condeiu după ureke mereu, pă altu Pîrvu Pîrvu. Și Gologănești sîn veniți tot du pîn alte părți, iera oamini bogați și să 'nmulțise iei p'aici. v'o doozeci dă case iera numa'n sat pă ulița mare. Pîrvești și-a făcut case toți în tîrg la Cernatu, cînd a vinit iei acu v'o doo sute dă ani, nici biserica a veke nu iera făcută. Da acu mai sîn puțin și din iei, s'a dus toți: care-a murit, care-a plecat pîn țară... s'a 'mprăștiat toți pîn toată țara.

Niță Pîrvu, 60 ani.

LXXIX

Călindaru să h'i rămas călindar, da nu să ne lom noi după catoliči. Că ziče c'a umblat pin sate unu să-i tragă la catoliči pă Rumini maj multe sate, da n'a vrut să yije niči un om din sate la adunare şi-a plecat ăla dă unde-a vinit. Da trebuja să-l şi bată, să ţije minte să nu maj yije să prosteească lumea... A vinit un Cozan din Ruminija care ne-a spus noo.

Acelaşi.

LXXX

Dă mujere puturoasă:

Puseţ pînza cînd da frunza
Şi-o tăjaţ la Sînvăsîi
Şi-mi păru că mă pripk'ii;
Între iţe şi fuşceţ
Paşte-o scroafă cu purceţ.

Acelaşi.

LXXXI

Astea dă s'a tuns acu ca oamini, le-a umplut păduki, da acu li să vede şi maj g'ine şi lindini şi păduki şi tot pă la ceafă, parcă-s Ovreţ d'ăja du pin Moldova; mine, pojmine le vezi şi cu pantaloni ca pă oameni, ce gindeşti?

Acelaşi.

LXXXII

Inainte banu iera ban, niči nu plăteam atîta g'ir, cum plătea pin Ruminija. Unde să pomenea să plătim aiči taxe, impozite d'astea, cum čjorili le maj ziče, pă oj! Puteaţ să aj cu mîiili. Ne dučeam cu iele pin Basarabg'ija pintru jarbă, da nu ne 'ntreba nimeni ńińic. Aveaţ paşaport, bună pače! Nu să băga nimeni.

Acelaşi.

LXXXIII

Nu iera trin p'atunčja în Ruminija, iera numa o sočjetate engleză, ieram ieu dă v'o doişpreče ani, cîn ni-a pus glugulita dă gît şi m'a trimes în Basarabg'ija la oi, iera la o mije ob sute şapteşi patru, m'a minat băjat cu glugulita dă gît şi cu mămăliga 'n ja. P'atunči iera g'ine în Basarab'ija, iera lumea rară, tîrle

multe dă oi, jera Mocani mulți pînă la răzbelu Rușilor cu Turci, la șapteșopt; Mocani apăi a trecut în Dobroțea, c'a fost locu mai slobod, mai pustiu, cînp mai mult. Și d'acolțea am ciobănit șaispreče ani, pă doo oi un an dă zile și pă ajne, și pă urmă din an în an a sporit cîte o oaie, pînă la obzeči am făcut v'o treizeči dă oi și ni-a murit toate, rămăsese una și ni-a loat-o lupu și p'aia, pă urmă am ciobănit înainte pînă am făcut oi mai multe, la mai mulți stăpîni, pînă m'am lăsat burlac, stăpîn, și-am vinit acasă, am plătit cătănija — atunči mai mult în bani se făčea: jera unu Dudan.. Am scăpat dă cătano și, d'acolțea, am găsit și jo o fată și m'am însurat și-am mai stat stăpîn cu oili v'o doozeči dă ani și pă urmă apăi ni-am vîndut toate oili, că-ni mai și murise multe d'o iarnă grea — și s'a isprayit.

Acelaşi.

LXXXIV

Și cînd umblam cu oili cîntam cu flujeru, mîncam lapte și covrigei dă cași; cîn nu puteam să făcem mămăligă, că ploua, mai și răbdam. La posturi mîncam mămăligă goală coaptă și leguma mai rar; în dulče, cași, lapte, cîte-o țăcălije bună dă carne și puneam pastrama în cenușe d'o friğeam, apăi zăr dulče. Ne dădea o oca dă brînză pă săptămînă; dacă să bolnăyja v'o oaie, o tăiam și-o făčeam pastramă. Mîncam cîte-o dată numa cucuruz crud, cîn ploua dă nu puteam face mîncare. Vara mîncam: urdă, zîntiță și-apăi cîntaj cu bučjumu plin le loyja. P'atunčja jera locurili larği, avea yite multe Mocani, čirțadă dă vači, ergelij dă cai, turme dă oi; locurili jera slobode, acuma oili a murit, locurili s'a strîmtat, Mocani ăj bătrîni s'a dus, a murit toți, a rămas numa niște golani cu o sută, doo dă oi și cu tîrla pă moyilă. Acu nu le mai poate ține oili, locurili s'a strîmtat, Mocani ăj bătrîni a murit și ăj tineri nu să mai duče la oi, să face domni toți. Hei, pă vremea aia aveam cîte-o mănje dă mînzări și cu totu v'o mănje șease sute dă capete!

Acelaşi.

LXXXV

Apăi, cîți avocați mai sîn și-acu! Jeu știj ce le-ași face? Ș-ași loa și j-ași duče într'o insulă și le-ași pune cîte-o sapă și cîte-o cazma'n mînă, să munčească și joi, să știje cum să cîștigă banu, nu să ațiio calea oamenilor să le ja bani; ăștea mai rău îi încurcă dăcît îi dăscurcă pă g'eți oameni. Cîn m'am dus la tribunar la

Bucureşti, că vinduse unu neşte case şi-i făcusem tomnęala, să ţinęa avocaţi ca căţei unu după altu; trebuia să facem actili pintru case şi ne-a cerut o mnije dă franţi, altu ob sute, da pă urmă vine unu şi ne cere şeapte sute dă franţi ca să ne facă jel. Da la noi aici, nu pręa poate să stęa avocaţi, c'ar h'i să moară dă foame, că p'aici nu să piráşte lumęa ca pin alte părţi.

Acelaşi.

LXXXVI

Înainte jera oţi 'n codru, acu sînt în oraşi. Nu jera judecător' cu condei după ureke, jera patru bătrîni din sat şi aja judeca. Acu cinzeci dă ani jera, i-am apucat şi jeu. Dacă ştija unu *Tatăl nostru*, îl punęa dascăl, cantor, p'atunci, şi care ştija şi *Credeu* ala îl punęa popă. Acu cinzeci dă ani, jera patru bătrîni aleşi şi aja judeca, nu să făcęa acte, să ducęa la bătrîni, daca jera v'o ispaşe, v'o cęartă, îi înpaca, că nu jera avocat şi judecător'; devorţu să făcęa la pătrupop, nunta tot aşa: să făcęa 'nvoirea, să făcęa strigări la biserică, ne ducęam pişte-o săptămînă la biserică şi făcęam nunta, logodna să făcęa noapţea şi-apăi cinstęa şi masa... Ai tineri nu să ducęa la cîrcîjumă, numa ăi bătrîni, nici nu să apropl'ija dă cîrcîjumă, Doamne fereşte, da acuma îi dă afar p'ăi bătrîni, să aivă jei loc.

Acelaşi.

LXXXVII

Ui, săracu ciobănaşi,
Cum îi-aduce sara caşi,
Dimineaţa urdă dulce,
Mă sărută şi să duce!

Acelaşi.

LXXXVIII

Bună-i brînza din burduf,
Buf, Mocane, buf,
Da-i mai bună din găleată,
Că-i bătută dă o fată,
Buf, Mocane, buf.

Acelaşi.

LXXXIX

Începura toți să-i zică:
„Lipa, lipa, nea Stănica,
C'un papuc și c'o opk'incă:
Ai din coadă
Rău o'noadă!"

Același.

XC

Țara rumînească iera sup Turc atuncia, țara rumînească ie numa dála obzeci independentă, înainte plătea arăci la Turci; da cîn s'a bătut Rusu cu Turcu, nu mai plătește. Bulgari a fos supuși dă tot; Rumîni și Sîrg'i și cu Greci să administra singuri, da Bulgari, nu. Și după război, l-a făcut pă Carol reșe, iera numa crai pîn'atuncia.

Același.

XCI

Dacă săpam v'o comoară, nu mai stăteam Mocan p'aicea mă dučeam în București și pă lel' la o făčeam cocoană... Ăi, da p'aici nu să pomenește dă comori și-apăi și d'ăi d'a găsit comoară, s'a pricopsit v'unu! Comoara asta-i: să munčești, să strîngi, să nu keltui mai mult dăcît ai, să h'ii cuminte și-apăi tot comoară făči. Ăi d'a găsit comoară, cum ziče, n'a avut nici ioi nici-o hazná dă bani, c'a avut fičiori care prost, care keltuitor' și s'a ales prafu dă tot čе-a găsit.

Același.

XCII

Zicală:

Ogar'u bojer'ului nu minca žimblă albă și, pă urmă, după čе-a sărăčit bojer'u dă nu mai avea čе minca nici iel, minca ogar'u și merse pădureče.

Același.

XCIII

Acu činzeci dă ani, pă cînd umblam cu oili și cîntam cu bučiumu, cîn ni să murdărea camășili, le spălam în zăr și le puneam să să zvinte și-apăi le ungeam cu unt, ca să nu să striče dă soare și dă ploaie. Cînd umblam čioban cu oili, mîncam la

pastramă friptă pă cărbuni... Şi s'a dus şi-o cocoşană la stînă şi ciobani scutura pastramă din ţenuşe şi-a zis cocoşana mîirată: „Pîiu, ca porci mîncaţi, ca porci vă'ngrăşeaţi"!

Cînd mulge oili, pune laptili 'n putină bacîu şi-i dă keag, îl strecoară mai întîi pîn zăgîrnă, după ce să'nkeagă îl strînge cu mîinili, îl pune'ntr'o crînă şi pă urmă-l strînge g'ine, îl stoarce g'ine şi rămîne caşiu dă cînspreče, doozeci dă kile şi-l duče la căşerije, dacă vrea să-l facă brînză, îl lasă să să dosk'ească şi să face şi brînză ca dă Pentelev, bună. Caşcavalu, îl duče la căşerije şi-l face aşa: h'erbe apă 'n cazan şi taje caşiu mărunt şi trînteşte apă h'artă piste iel şi, cînd unblă ca cureaua, îl ia bacîu şi-l frămîntă g'ine şi-l pune 'n tipar' şi-apăi îl pune 'n saramură tare (cît să stea dasupra), pă urmă apăi îl scoate p'o masă făcută din scîndură şi pune unu cîte unu şi-i dă sare; a doua zi, pune unu piste alt şi iar îi dă sare; a treia zi, pune trei unu piste alt; a patra zi, pune patru, a cincia zi, pune cinci, şi-aşea iese caşcavalu la cinci sări şi să keamă un başamal, un caşcaval dă cinci sări, şi-apăi îl duče care 'ncotro şi dacă-l vinde pîn streinătate, întreabă lumea: unde-a crescut? Că gîndeşte c'a crescut în pom aşea gata.

Acelaşi.

XCIV

P'aici, pîn satili-astea, din mulţi Găureni veniţi du pîn munţi, du pîn găuri, după Praova. P'aici acu v'o sută cîncezi dă ani nu iera case, poate să h'i fost v'o cîteva, da multe nu iera; a fost păduri piste tot, s'a tăiat după aia pădurili şi s'a făcut case; colo îi zîče Valea-largă, păsemne c'a fost tot aşea v'o vălu la poalili pădurii, pă unde vinea apa mare cînd ploa mult, vinea şi p'aici pă ulita asta, pîn grădini şi s'adunu multă dă să făcea rovini, da acu a pus brazi în Valea-largă, să nu mai vîie apa mare, cîn sîn ploi.

Acelaşi.

XCV

Înainte nu să băga nimeni pă tine, nici Unguru nu ne-apuca dă plată, iera numa dăzdîia obîznuită către stat, pă urmă, apa şi-atît. Da acu dă n'îi plăti un an, doi, stă să-ţi vînză casa, nu alceva! Ăi, îče că s'a făcut Rumînija mare: s'oa h'i făcut acolo la Bucureşti, da p'aici nu. Înainte puteai face şi cu bani puţini negoţ,

da acu fără milioane nu să maĭ fače negoațili. Ice ca s'a stricat vama veĭko, ce dă treabă! Acu nu maĭ avem ce aduče pin vama; atunci, înainte dă răzbel, plateai ce plateai la vama și vineai încoače cu marfa, da acu maĭ ado dacă maĭ aĭ ce! Sin și p'aici d'ăĭ dă s'a pricopsit după rezbel, care 'nainte n'avea nimic, iera tot čiobanĭ pă la Mocani ăĭ bogați.

Acelaș.

XCVI

A fost godată un popă și cu un cantor, a fost ieĭ la go veselije și s'a pus la cale; avea un vecin acolea în apropiere v'o doo capre cu iezi: i-a zis popa cantorului: „maĭ cantore, n'ar h'i g'ine să ne ducem, mă, să furăm iezi ăia, să facem un prinz cu ieĭ"? A zis popa către cantor: „du-te, maĭ cantore, fă go cercare la noapte, n'ĭ putea să furĭ măcar un ied"? Și cantoru a zis: „am să mă duc, ziče, am să mă duc ieu la noapte să fac o cercare să văz n'oĭ putea să fur barem un ied, dacă nu doĭ". Popa nu s'a maĭ întîlnit cu cantoru pin dimineața la biserică și cantoru cîn s'a dus să fure iedu, l-a prins omu cu iedu'n șk'inare și l-a bătut g'ine noaptea, l-a făcut burduf. Acuma, popa s'a dus la biserică dă dimineață, cantoru a vinit puțin maĭ tîrziu, intrase popa în slujbă nițel și cantoru a vinit și s'a pus și ieĭ în strană, bătut cum a fost. Acu, popa n'a putut să să ducă la cantor să-l întrebe ce-a făcut și-a strigat popa din altar' către cantor: „dascăle pascăle, ce-aĭ dus să furĭ pă mehehe"?.. Da dascălu dă colo i-a răspuns: „furat, dracu să te ia, că m'am dus să fur pă mehehe și-am căpătat pă bu-bu-bu!"

Acelaș.

XCVII

Maĭ 'nainte vreme popk'i nu prea știja curte: dacă știja *Tatăl nostru* și *Credeu*, -l făčea popă'n Biminija veke și unbla popa pă la tîrle și spovedea čiobani — iera 'mbrăcat tot cu čioareci ca mireni — și scrija păcatili p'un răboji și după ce isprăvja cu spoveditu, zičea: „noa, nepoate" — ștergea popa păcatili cu cuțitu... și zičea: „iote-așea, nepoate, să duc păcatili cum le șterg ieu d'aiči, așea să iartă!"

Acelaș.

XCVIII

Nainte vreme cînd unbla Domnu Cristos pă pămînt, streikea iera la oĭ, nu iera la vačĭ ca acuma: alerga oili 'n toate părțĭ

și-alerga čjobanu cu palarija 'n mînă după iele să le-adune, iar văcar'u iera cu scaonu legat dă..., mergea cu iel. Și numa trece Domnu Cristos cu Sfîntu Pătru pă lîngă văcar' și văcar'u sta pă scaon și sta lîngă vači și îl întreabă pă văcar' Domnu Cristos: „unde merge drumu ăsta?" Și vacar'u-i arăta cu k'ičjoru unde, nu să scula dă žos. Și să duce maj dăparte, dacă văcar'u nu s'a sculat dă žos, și dă piste un čjoban și îl întreabă și pă iel: „unde merge drumu ăsta, încătrău joste?" Iar čjobanu a zis: „aș merge să vă arăt, da nite nu poț, că fuge oili dă strejke 'n toate părți." Și i-a zis Domnu Cristos atunčja: „ajdi cu noi, că li-i găsi grămadă cînd îi veni!" Și s'a dus čjobanu cu Domnu Cristos ca să-i arăte drumu și cînd a venit îndărăt, a găsit oili grămadă, c'a zis Domnu Cristos „ajdi cu noi, că li-i găsi grămadă cînd îi veni" și le-a găsit apăj... Iar văcar'u... a fugit toate vačili care 'ncătrău și-a scăpat și scaonu dă supt iel. Și d'atunčja strekează vačili, iar oili, cînd je cald, s'adună una lîng' alt.

Același.

XCIX

Domnu Cristos cu Sfîntu Pătru mergea p'un drum îndăpărtat și dă piste un om — păzea o țarină —, piste un puturos și i-a zis că să să ducă să scoată nițică apă din fîntînă să le dea să bea, și iel a zis: „duceți-vă și vă scoateți, dacă vă trebuie!" Și s'a dus iei maj dăparte și numa jacă o fetiță c'o cog'iliță la apă, și-a strigat Domnu Cristos: „fetiță, fetiță, ju stăj să ne daj și noo nițică apă să bem!" Fetița a stat numa dăcît și le-a scos apă proaspătă și le-a dat să bea. Și-a zis Domnu Cristos către Sfîntu Pătru: „Petreo, Petreo, vezi tu fata asta vrenică? Asta are să ja pă puturosu ăla, vezi"? "Și-atunčja a zis Sfîntu Pătru: „Doamne, Doamne, nu-i păcat să să 'ncurče fetița asta cu puturosu ăla, Doamne"? Și-a zis Domnu Cristos atunčja: „De, Petreo, če să facă? Ca cum să află acuși dă puturos, iel ar muri dă foame singur!"

Același.

C

Lucra un g'el večin, un Săcuj, lucra la fîn în zioa dă Sfîntu-Ilije și-a venit o furtună mare și-a 'nčepăt să-j scočjoare fînu večinului și-a strigat večinu Săcuj către Sfîntu Ilije: „lasă, Ilije bačj, fînu, ca asta jerj lucrat, nu azi!" Asta a fost un semn că să ție și iei pă Sfîntu Ilije, da iei nu ține niči acuma.

Același.

CI

Un Țigan s'a dus odată la stînă și g'etu Țigan a fost flămînd și i-a dat bačju zăr și-a băut la zăr pînă n'a mai putut și după ce s'a săturat, i-a pus și niște plăcintă și i-a dat și-o bucat' dă purčel friț. Ăi, da ce să facă g'etu Țigan? că iel nu mai putea mînca, că băuse prea mult zăr. „Apăi", ziče, „nene, nene, bune bucate ai făcut, da n'ai știut cum să le pui. Întîi să h'i purčelat și-apăi să h'i plăcintat și-apăi să h'i zăruit — cui i-ar mai h'i trebuit"?

Același.

CII

Prăvălije cu kirije,
Marfa'n datorije,
Negustor gol k'istol,
N'am a da, n'am a loa.

Șeapte boloboace
Fără funduri, fără doage,
Șeapte pogoane dă vije:
Numa iepuri le știje.

Če-i pă mine și'n casă.
Če-i 'n ladă-i bojeresc...
Doamne, ferește d'un foc!

Negustor gol k'istol, negustor cu trei prăvălii în șk'inare: una-i taică-său cu ia 'n șk'inare, cu una je frati-său, cu una jeu.

Același.

CIII

Despre Cozani:

Uj, sărac bărbatu ăeu,
Mult je prost și nătărău.
Că iel cară cu căruța
Și jo'npart cu băzmăluța
Pă la toată duçenuța.

Același.

CIV

A fost un ostronom dă făčea călindare și unbla pin țară cu cărți, călindare, cu călindare mai cu samă și unbla din sat în

sat şi a tras şi jel la un om ospodar şi acolo j-a zis gazda că să intre 'n casă să să culče în casă, da jel a refuzat, a rămas pă prispă afar şi j-a spus gazda că: „mă, intră'n casă, că, iče, la noapte are să deș ifor"! Jel zičе: „nu, că călindaru ńeu spune că o să h'ije vreme bună"! Gazda j-a spus: „intră, mă, intră'n casă, că noj avem călindar, că purčica noastră îşi cară paje'n culcuşi"! Şi piste noapte a'nčeput un ifor tare şi ala d'afar a'nčeput să striğe să-j dăşkiză uşea, c'a 'nceput ninsoarea, şi pă urmă s'a dus în casă şi şi-a pus călindarili pă foc, că s'a ruşinat că l-a sămuit cu purčica şi-a plecat din sat, a văzut că nu mai je kip să-şi vinză călindarili.

Acelaşi.

CV

Židani a zis lu Domnu Cristos că cum poate să vindeče pă orb sinbăta, că jera duminеca lor, şi Domnu Cristos a zis: „au nu dăzleği tu asinu tău sinbăta să-j daj apă"? Că Židani face mincare dă vinerea ca să aivă sinbăta, da Domnu Cristos a zis că să facă dă mincare sinbăta, că nu je păcat. Şi fiun să cară duminеca şi sărbătoarea, că jel n'are sărbătoare, ca poate să ploo şi să strică, nici oili n'are sărbătoare: le mulğe dă trei ori pă zi ca alfel' li să strinğe laptili şi nu je g'ine.

Acelaşi.

CVI

Omu dintîj al maiki-tij bunij, neica Radu, a murit dă tînăr: s'a dus cu erşeliili dă caj să să ducă la tîrg în Bănat şi din să treacă Mureşu, jera cu maj mulţi erşeliğii şi cu sîrvitorj... aştea zičе: «neică Radulo, da noj nu trečem, că vine apa mare», că tomna să răvărsa Mureşu atunci. Da jel n'a maj aşteptat, că k'erdea şi tîrgu şi jera şi un om jute... şi-a intrat în apă şi-apăj a fost bun intrat, că n'a maj işit, s'a'necat. Avusese cu jel numa un flčior şi-o fată.

Acelaşi.

CVII

... Apăj, acuma nu maj je lumea ca'nainte, că'nainte vinea fičiori du pin munte, dă la oj oar din ţară şi să'nsura în Săcele, da acu aşteaptă fetili d'aştea dă matură pin gări, şeferj după la bojerj oar keferişţj. Co gindeşţj dumneata?! Nu maj je cum a

fost și-s bucuroase să le ia și-așa... Vinea mai mult ăștea du pin munți, că ăi du pin țară nu prea putea să yije, că îi-era frică dă żandari că-i prindea; și żuca'n Sintillje numa nevestili și oamenii; iera și burlaci, da nu iera mulți; atuncia fetili nu să prindea'n żoc, să ujia numa dă dăparte pin găurili stoborului, că iera rușine să żoače, da acu żoacă cu toți, ca la țară.

Acelaș.

Zicáli:

CVIII

Domn să h'ije,
Da dá kică sá știje!

Pînă la anu
Qar moare măgaru
Qar tirije samaru.

Acelaș.

CIX

Barbatu-meu, săracu, știja sa dăscinte și m'a 'nvățat și pă mine: zici *Tatăl nostru* dă trei ori pintru gilci și la urmă: tămăduiește-l, Doamne, pă culare.

Dă splină zici dă noo ori și tot așea.

Cu fere și cu bosioc dăscintă și-i dă sa guste bolnavului.

A venit în Vinerea-mare domnu părinte, c'avea gilci, la bărbatu-meu să-i dăscinte și a zis: „apăi, domnule părinte, nu dăscint, că-i Vinerea-mare"! Apăi, ziče: „ie mai păcat să lași omu să moară dăcît să-i dăscinți"? Și-apăi cum l-a tras, i-a dat drumu, s'a și făcut g'ine domnu părinte.

Splina je dă noo neamuri: dă trei zile, je dă grabă, sa unfla iute; dă noo zile, nu-i dă moarte, urcează mai mult...

Susana Nilului, 75 ani.

CX

Cînd ieram ieu fată mare, pă vremea aia vineam noaptea la cuminecat, să nu ne vazá cumva lumea, ca org'i, și la Paști, doamne, mult iera proști oamenii p'atuncia, mergeam tot noaptea: fata nu vedea biserica ziua, numa noaptea.

Aceeași.

CXI

Aicea'n grădina domnească jera pomăriie, avea plantații aicea, dă cumpăra lumea fel' dă fel' dă pomi și ruzinčini, da acuma ua tăiat tot, dă nu maj ai dă unde să iei un pom, ceva. La' npărțit grădina domnească la oameni, le-a dat la cîte-un notar, la cîte-un agronom, kipurili care-a fost în rezbel, da iei nici n'o h'i văzut rezbelu.

Anica Pîrvu, 58 ani.

CXII

Fetili din Satulung
Toate sîn cu nasu lung.

Aceeași.

CXIII

Orá mare dă cocoane
Tot cu surțuri dă cartoane
Și cu bájeri dă plantiči,
Tot dă neamuri dă caliči.

Aceeași.

CXIV

Apăi, dă ce să-ți paie rău că-ți moare băieții? Că-ți dăzleagă Dumnezeu mînili, d'ag'ia poți vedea d'ăilanți; maj g'ine să moară să să ducă la Dumnezeu, dăcît să maj îndure atîtea năcazuri pă lumea asta. Cînd îți moare maj ničí, nu-i mare năcaz, da să-ți moară mari ie maj rău, după ce te-aj canonit cu iei dă i-aj crescut. Dăcît să am fete mari și să n'am zestre să le dau, să maj plîng p'îngă iele că n'am ce-u trebuie, maj g'ine să le strîngă Dumnezeu!

Aceeași.

CXV

Cîte stele sîn pă cer'
Pîn la zio toate k'er,
Numa luna și c'o stea
Știie dă patima mea.

Aceeași.

CXVI

D'aĭ ști ţesc şi urzi
Cum te ştiĭ sulemeni,
D'aĭ şti să daĭ cu vatala
Cum ştiĭ şă-ţi puĭ rumoneala!

Aceeaşi.

CXVII

Acu toate caliĕlli să'mbracă g'ine, nu să maĭ cunoaşte fata or muĭerea minzar'uluĭ d'a baĕjuluĭ ca 'mainte.

Aceeaşi.

CXVIII

Uĭ, uĭ, uĭ, yiţel hălţat,
Nu fugĭ afar din sat,
Că nu jeste boala voastră,
Ĕi je nevăstuţa noastră!
Fuge vaca din obor,
Crede că je boala lor.

Aceeaşi.

CXIX

Ĕe fel dă dragoste-avem?
Numa din okĭ ne vedem.
Iă n'ar h'i okĭ şi sprinĕene,
N'ar h'i niĕi păcate grele:
Okĭ şi sprinĕenili
Fac toate belelili,
Okĭ şi sprinĕenili
Fače neĭkiĭ semnili.
Dragostea dă nu să'nĕepe?
Dintre okĭ, dintre sprinĕene,
Dintre buze supţirele.
Plinĕeţi, okĭ, şi lăcrămaţi,
Că voĭ sinteţi yinovaţi,
Că ĕe jubiţi nu lăsaţi!

Aceeaşi.

CXX

— Dăscunună-mă, părinte,
Că dă m'ij dăscununa,
Trei sute dă zloţi ţi-oi da!
— Cununia-a fost la mine
Oiki-a fost în cap la tine:
Să te h'i uitat maj g'ine
Cu cine-aj venit la ńine!

Aceeaşi.

CXXI

Bocet în batjocură:

Icţa-j tină, icţa-j glod,
Ici ń-ie bărbăţelu mort
Şi-o să ţoc să ńi-l dăzgrop
Şi-o să-j vînz cozoačili,
Ca să-j fac sorcačili;
Şi-o să-j vînz izmenili,
Ca să-j fac pomenili;
Şi-o să-j vînz şi palăriţa,
Ca să-j fac şi panayiţa.

Aceeaşi.

CXXII

Dă ţ-ie bărbatu urît,
Ia pămînt după mormînt
Şi-l presară'n aşternut,
Să rămîie mut şi surd;
La cap pune-j iţili,
Să-j ia dracu minţili;
La k'ičioare un dovleac,
Ca să nu-şi maj dea pă leac
Şi să-l duci lunea la tîrg
Şi să strige 'n gura mare:
„Aj, la bărbat dă vînzare"!
Şi să-l laşi în cinci parale;
Dă-j vedea şi dă-j vedea
Că nu ţi-l ia nimenea,
Să-l laşi şi într'o para
Să te cureţi d'o belea,
D'o belea, d'o satara.

Așea striga și cînta g'iată Maruța, că mult iera amărîtă: vinea cu omu-său dăla oraș, l-aducea beat mort în căruță și ia mina calu... și cînta și plîngea totodată.

Aceeași.

CXXIII

Bosioc dintre ferestre,
Ieu sîn doftor dă neveste,
Dă neveste tinerele
Și dă fete frumușele.

Aceeași.

CXXIV

Pîlija je zioa lu Marija Magdalena, a treia zi dă Sintilije: je zi primnezîlioasă, că pă cine l-oa atinge beteșeala în zioa dă Pălije je pîntru toată viața. La *Sinta Marina mučenița*, tot așea.

La *H'ilipi*, care are oj ziče că le păzește Dumnezeu dă lupk'i, să ție zioa aja. Sîn trei în dulče, trei în post: la lăsata secului dă postu Crăčiunului. Toți H'ilipi să serbează la Ovedenie, zioa Majkii Prečistii, intrarea în biserică... atunčia-i H'ilipu ăl mare. *Pantilija*-i la doozeči și șeapte julije. Ij maj ziče *Pintilije* sau Sfîntu-Pantilimon — je la uo săptămînă după Sfîntu-Ilije: atunči să călătorește vara; je Sfîntu-Pantilimon, tămăduitoru dă boale, ține lumea ca să ne tămăduiască Dumnezeu dă boale... da, uite, că ăsta je ăl săcuiesc, dăčeaba-l ținem.

Aceeași.

CXXV

Ăi, face acuma statui la ăi morți în răzbel... le ridică pk'etre da ăja a avut noroc d'a murit; je maj rău dă copk'ii care-a rămas și să kinuiește și plîngе pă urma lor; maj g'ine le-ar da lor, să să hărănească... cu bani aja, nu să le facă pk'etre la ăi morți, că dă ăja je g'ine, i-a strîns Dumnezeu după lume.

Aceeași.

CXXVI

Zicali:

Sănătate dă la golătate,
Că pă urmă yin și dăspoleți.

Ie păcatu cît mînzatu,
Să-l ştiie tot satu.
Ie beţeagă d'o pîne 'ntreagă.

Aceeaşi.

CXXVII

Apăi noi Mocančili nu sîntem aşa dujoase dă oameni ca alte mujeri: iei stă 'n ţară aproape tot anu, ne dučem şi noi p'acolo pă unde sînt iei cu oili, pă v'o moşiie, pă la v'un bojer şi stăm v'o lună dă zile. M'am dus şi ieu acu 'n maj, cîn tunde oili, şi iel maj yine acasă pă toamnă şi stă ce stă şi-apăi să duče 'ndărăt. Noi nu sîntem învăţate să ne sieca omu pă cap toată zioa şi să ne ţiie socoteală dă toate ielea.

Frusina Fătu, 41 ani.

CXXVIII

Uite una la nebuna,
Că-m face din deal cu mîna
Să mă duc să-i scarmăn lîna.
Uite doi la veri ńei,
Uite trei la unki ńei,
Uite patru la cumnatu,
Uite činči, că n'am opk'inči,
Că le-am rupt žucînd aiči.
Uite şease, am de toate,
Uite şeapte, n'am cămaşe,
C'am rupt-o după măčeaşe.
Uite opt că n'am dă loc,
Uite noo p'amîndoo.
Uite noo fečioraşi,
P'a d'a zečea să n'o laşi.

Astea-s strigături dă brîu, le strigă ilčiori din gură, sînt cînteče dă brîu, din gură.

Aceeaşi.

CXXIX

Uj, uj, uj pă dealu gol,
Că nireasa n'are ţol.
Da i-o face ginerica
Cînd o ńiţui pisica.

Marija Radu, 12 ani.

BCU IASI / CENTRAL

CXXX

Apăi ce să-ți spui ieu, că-s bătrîn? Heei, corażija dă la inimă și din gură o am, da nu mă lasă nevoioșetura bătrineții! Și-apăi nu ni să mai loviește vorbili, ale noastre bătrinești cu ale dumneavoastră; nu să mai vinde lumea bătrînă așea lezne cum gîndiți. Și-apăi nu-ți yine nici poveștili, nici glumăili, așea cîn vrei... heei... cine știie cînd! Așea cîn te-aduni mai mulți la un loc, mai spui unu una, altu alt', atunčja-ți yine mai dă grabă 'n minte, da așea cîn vrei nu-ți yine măcar să faci ce-i face. Și-apăi și žocu-și are vremea lui și lucru, vremea lui și gluma și vorba la fel'.

George Țiței, 69 ani.

CXXXI

L'a loyit la k'ičior un alt, că știi ăștea dă cu nădejde, și s'a rostogolit... apăi dă... cîne-a scornit žocu ăsta n'a avut ce face; să h'i facut v'o treabă, alceva, să hije dă v'un folos, da ăsta n'are nici un folos, nu-i dă nici o ispravă... Dă unde-o mai h'i ișit și žocurili-astea!...

Același.

CXXXII

Čică a fost mai dă mult o nevastă și-avea o fată mare... dă măritat. Și fetij-i plăčea un fičior din sat, care iera hăjat dă oameni săraci, nevojași și dă neam prost. Da cîn yinea fičiori dă s'aduna la Sintilije la žoc — atunci s'adună ficiori 'n sat: yine care din cătrău ca să să 'nsoare — iel unde žuca brîu, bătuta, ce să žuca atunci, și-unde striga:

Asară cîn m'am culcat
Găină fripta am mîncat.

Cînd a auzit fata așea vorbe, a gîndit că ce mare bogătan e fičioru care-i plače iei și-a kemat și pă majcă-sa s'auză ce-a mîncat, că majca și tajcă-său fetij nu o-a lăsat să-l ia, că iera dă neam prost. Da fetij li plăčea, nevoie mare, că iera frumos d'alfel'. Și-apăi s'a apropik'iiat și mumă-sa fetii dă fičior și iel iar a strigat — cum strigă fičiori la žoc:

Asară cîn m'am culcat
Găină k'ipărată am mîncat.

„Vezi, maică, tot bogat je, ja auzi ce mincă sara"!

Da maică-sa tot nu credea şi-apăi numa 'ntr'o sară s'a dus la casa fiţiorului şi-a ţoat şi pă fată, s'a uitat amindoo pă ţeam şi-a ascultat ce vorg'eşte jel cu mumă-sa. Da jel să duce la mă-sa:

— Ce să minc jeu, maică, în sara asta?

— Ja, uite, am făcut şi jeu o mămăligă şi-am scurs oţir dă terci, uite o ulcică cu terci în cuier', încălzeşte-o pă sobă şi mincă şi tu!

Şi-atuncia mumă-sa fetii i-a zis: „Vezi, dragu mamii, ce fel' dă găină friptă, k'ipărată a mincat"? Şi-apăi, ziče c'a fost strigind jel aldată la zoc iar aşea:

Asara din m'am culcat,
Găina k'ipărată am mincat.

Da mumă-sa fetii s'a aprok'ijat dă jel şi i-a zis:

„Terci mănincă, terci te...

Cu fata ăeu vorbă să nu-ţi mai faci"!

Acelaşi.

CXXXIII

Eheţ... sărăčija-l face pă om bărbat! Că jeu cind aveam oi înainte, nu munčeam cît munčesc acuma, c'aveam dojspreče, trei-spreče čobani la oi, dă vedea dă jelo, jeu doar le dučeam dă mincare: tărîţe, fîn, şi-apăi če? Astea le căram cu căruţa, doar nu mă dučeam pă žos. Da acu, dă din fac negoţ, toată zioa-s pă drumuri: yino, du-te la Ploieşti, la Cîmpina, ba după zarzavat, ba pă la păscării după peşte: d'astea aduc aiči în sat... ăi, şi d'aiči apăi duc p'acolo brînză, caşcaval, da p'acolo nu mincă tot omu brînză, caşcaval, d'astea, numa bogătani; pîn Rumînija h'erbe cîte-o oală dă zarzavat şi mincă un om sărac cu toţi copk'li oar mincă crastavoţi cruzi. Acu a dat Dumnezeu un an bun, oa să h'iie g'ine şi dă sărac şi dă bogat: je porînbu mare, stă să h'iie ştiuletii cît mîna, cîte trei ştiuleţi p'un h'ir dă porînb, nu te mai vezi din jel dă'nalt če-i; a ploaat g'ine pă piste tot, să face şi porînburi şi oarze, acu toţi sînt bogaţi, je bereket anu ăsta. A vrut Dumnezeu, că prea jeru năcăziţi g'eţi oameni...

Cînd am marfă multă şi unblu s'o dăsfac, apăi yiu acas tîrziu sara, jacă usar pă vremea asta jeram d'ag'a pă drum. Cîn munčeşte omu mult şi trapădă toată zioa, apăi mincă şi pă dracu, nu mai aleğe ăiăic.

Cocoanili-aţea din oraşi ziče că-s beteğe, apăi Dumnezeu să mă jerte, da jeu zic că aţea dă şelare prea multă să betožeşte, nu

d'al ceva. Ia să le trimețuĭ la muncă dă pîna'n zio, să le dița colo cîte-o sapă'n mînă și să le mîne la treabă, cînd ar vini sara acasă, gîndesc că nicĭ mîncare nu le-ar mai trebui, ar căița dă oboseală, atunci știu că n'ar mai h'i bolnave — așița zău!

Apăi, mai rămineți sănătoși, noapte bună!

Radu Munțeanu, 65 ani.

CXXXIV

Cîntam mai mult cînd ieram mai tînăr și-acu mai cînt, cît sîn dă bătrîn; cavalu ăsta-l am dă v'o dooze și șease dă ani. Mă puĭ sara după masă colița zos și mai cînt așița. Da vezĭ dumneata, nu oricare poate să cînte, numa cîne are dar, că noĭ ieram v'o treizecĭ or treize și unu dă cîobanĭ la unki-neu ăsta, la Cîobotă, da nicĭ unu nu știia să cînte, numa ieu. Acu am într'o sară, cîntam colița așița singur, da la părintili iera mosafiri niște domnĭ străinĭ și-a auzit cum cîntam ieu. Și numa-i zîce lu părintili dacă vrea să mîne să mă keme acolo să le cînt și lor. Da părintili nic, n'a'ndrăznit să mă keme; unde să pomenește la noĭ așița ceva!... „Apăi, zîce, doar nu-i vioriș să viie aicĭ să vă cînte dumneavoastră, nicĭ să nu vă gîndiți la una ca asta, că pă la noĭ nu-i așița". Și-apăi numa mă pomenesc cu ieĭ aicĭ la noĭ. Ăi, ni-a părut g'inei dă ce să nu-m pară? Și pă urmă apăi le-am cîntat, că doar ăsta-i un dar dă la Dumnezeu.

Niță Munțeanu, 70 ani.

CXXXV

A fost aicĭ în sat unu Toader Bădicean și Bădicean ăsta iera poznașĭ mare, iera păcălicĭ; ieĭ iera scutar' la George Popa și bărbierea pă oamenĭ și l-a lăsat odată pă George Popa zumatate nebărbierit, zumatate bărbierit, ras, cum să zîcița atunci, și-a dat fuga pîn'acasă, c'a zis, zîce că „nu știu ce-am lăsat acasă". Trimete servitoru după ieĭ și vine, zîce: „ce-i, mă, dă ce-ați plecat?" „Apăi ni-am adus aminte că uitase Stana să dița de mîncare la găinĭ". Da pă g'eți Țiganĭ ce-i maĭ păcălița! Loa banĭ dăla ieĭ ca să-i trecă pă dă lăturĭ, să nu facă cătănie și-i păcălița și le loa și banĭ. Ieșise și-o carte făcută d'un învățător d'aicĭ, unde iera toate păcălelili luĭ. Kiar să zîce și-acu aicĭ în munțĭ „Petrili Țiganuluĭ", unde-a dus ieĭ odată pă Țiganĭ: după ce-a loat banĭ

dăla fiecare, i-a dus într'o sară pin munți și i-a tot dus și i-a ocolit pînă a ostenit Țigani și-atunci le-a spus că i-a trecut în țară, a scăpat și ziče: „ieu ma duc, voi stați aici pînă dimineața și-apăi vo loați care 'ncotro: aici sînteți la Brebu". Da Țigani, cînd s'a crăpat dă zio, a și 'nčeput să strige, „so Brebu, mă"! Altu dă colo; „so Teșila mă"! Da unu, care să ujtase mai g'ine și văzuse că sîn tot la iei, dă unde plecase: „so moara Urezului, mă! So purčica noastră"! că și-a văzut și casa lui. Și-apăi l-a dat pă Bădičean în žudecată, că le loase bani, da tot iel a cîștigat. Atunci iera Țigani proști, da acuma sîn zurbagii; a ieșit și munčitori din iei, da pă cînd ieram ieu nic, venea pin sat la colduși și tinori, oameni tineri, da acu s'u mai loat și iei dă treabă.

Același.

CXXXVI

Ne dučeam și noi pă la nunți, așea la neamuri; ne dučeam și la Sintilije v'o șeapte, opt ani, după če ne-am loat. Mai țineam minte și ieu strigături d'alea dă cînd ieram nevastă tînără și žucam, că la noi, la Mocani, fetili mari nu să dučea la žoc, numa nevestili tinere; da acu le-am mai ujtat, dacă te'nbulzește copk'ii și năcazurili, nu-ți mai ie aminte dă cînteče și dă žoc... Știu că ne spunea, cînd ieram ieu fată acasă, o babă, lejca Kiva, sor cu popa Neagoe:

Tu fetilor, tu,
G'inili dă la fetije
Din Pași pînă 'n Sintilije;
D'ar h'i cer'u dă hrtije
Și stelili călimari,
Și tot n'ar putea să scrije
G'inili dă la fetije.

Marija Munteanu, 64 ani.

CXXXVII

Uj, sărucă Sintilije,
Cum te ja fetili 'n ije
Și ňčiori 'n antirije.

Aceeași.

CXXXVIII

Nu mai sînt în sat case ca asta: ieu am păstrat-o așea cum am pomenit-o și p'afară și pînăuntru: am păstrat și cujerili-astea

pă ziduri cu farfurii, cu căni, cu tipsii; care s'a spart, am cumpărat-o și-am pus-o la loc, ca să nu b'ije nici un loc gol. Ieu nu ni-am stricat casa: așea cum a fost... așea am lăsat-o, că ni-a zis nije popa Romul: „nu strica casa, leica Kivuțo, n'o strica, că asta-i casă veke"! Și am lăsat-o așea și casă și văcseală și tot.

... Rugăčjuni știu ce-i în carte, că și carte știu. Apăi, ce iera în vremea aia, venea Mocani cu carili cu brînză, cum vine acu cu carili dă lemne; vinea cu oili din țară și le tunđea la șanț, vinea cu regie și-avea un om care-i trečea pă mai mulți. Care iera mai bogați p'atunčia, iera Ioniță Țîrcă, Ioniță a lu Stan Popa, George Popa. Țiu minte că un unki al meu iera bačj la H'or, cum le zičea, la Morojanu, da acu nu știu g'ine la care din iei, c'a fost Ioniță H'or, care a fost goșman la biserică aičj în Satulung, la biserica noo: iel a pus pă popi la ascultare, că plua la iel Ioa popa și pomana dă la oameni și plata, dažlo, da iel a zis că or una or alta. Și cît a fost iel aičj, popi n'a loat dăcît plată și-al čova nimic, da dup'aia iar s'a lăsat regula făcută dă iel, dac'a plecat iel dup'aičj.

Kiva Florea, 80 ani.

CXXXIX

... Pă vremea aia nu iera ca acuma, ne ujam printr'o găurică dă stobor. Dacă-l vedea da doo ori pă ginere, iera dimine; nă ducčam la apă dă noapte și dacă mă vedea čineva, lăsam hotili și fugčam.

Acu nu mai lucrează lumea ca'mainte, acu ziče că je rușine...

... Asta-i o carte cu lităre veikj, are canonu la loți sfinți; în Vineresa Paștelui je g'ine să četească capizma a noa și băieți cîntă Sonoru...

... Aičj în cartea asta din viețili sfinților, drăguți, din četesc plîng și-acu singură dă cite-a pătimit pă pămîntu asta... A fost o fată săracă, a fost un împărat și s'a dus la rezbel și-a tras la o femeje săracă, care-avea pă fata asta și împăratu a zărit-o, că mă-sa o ținea ascunsă, că iera frumoasă tare, și s'a zurat împăratu că je fičior, la trei Ierarhi, și mujerea i-a dat-o pă fată; din s'a dus acasă, iel avea mujerea lui și-a zis că p'asta a loat-o servitoare. Și-a rămas greu g'eata și-a avut un băiat și'npărăteasa u simțit ja că împăratu trăiește cu ja și'ntr'o noapte a otrăvit-o și pă urmă, apăi, dac'a murit, a'ngropat-o la împărăție. Și-a venit sfinți trei Ierarși, la care să zurase împăratu, și-a loat-o din groapă și s'a dus mă-sa și și-a loat-o și-a venit iar împăratu la rezbel și

iar a trecut pă la mă-sa feţii şi i-a strigat: „bună dimineţa, mamă soacră" (vai, parcă-ţi dă lăcrămili, zău, din ceteşti). Şi ia şi-a scos fata dă după uşe-atuncea.

Aceeaşi.

CXL

Uite-aicea je tinda, jera fără geamuri atunci, vara stătea'n tindă şi jarna în casa a mare şi'n cămară ţineam averea, că venea oameni dă la munte cu carili dă brînză şi dă caşcaval, toamna.

Pă vremea aia avea Săcui nişte căşcioare ca nişte bordee, da acuma cine mai je ca iei! A cumpărat casili ăle bune şi mari dă la oameni care le-a vîndut, cînd a tot plecat Rumini dup'aici.

Ieu n'am fost prea norocoasă, omu-ieu avea boala a rea, m'am spărijat d'atunci dă la 'nceput şi-a murit pîn ţară...

P'atunci să scăpa dă la cătane cu lăcrămăţii, că jeram văduvă: plăteam dăzde'n tot anu. Cînd avea cîte-un fiţior, îi aducea'n casă cătane, dacă nu-l aducea din ţară; jera uni lacomi,plătea omu cîte patruzeci, cinzeci dă h'jorini şi le făcea mîncare gazda şi-orcît dă bună ar h'i fost mîncarea i-o trîntea zos, o kinuja ca să dea fiţioru la cătane; opt ani făcea cătane. Fiţioru-ieu jera inginer', ieşise şi lucra la Costandinopol togma, învăţase g'ine şi, singur g'etu, şi pîn străinătate 'nvăţase şi cînd a venit ca să ridiţe casa, cînd s'ăzunsese şi iel, a murit. S'a dus într'un loc şi i-a dat arţint viu, a avut k'izmă pă iel. Acu... ţes şi ieu pă la lume ca să am cu ce să-m ţiu zilili, să nu vînz din casă, ca să nu zică lumea că... a fost o beţivă şi-o nevoiaşe...

... Cum je în raj?... Crinu, ziţe că je a mai proastă floare din raj, apăi vezi cum trebuje să h'ije! Sîn flori multe, trandah'iri, tot fel'u dă flori...

Aceeaşi.

CXLI

Mai dă mult s'aduna mai multe vecine şi neamuri din să lăsa sec şi s'adunase odată la noi şi m'a minat maicii-mea pă mine s'aduc apă dă la şipoţelu Bronii,-i zicea; m-jera frică, da ce să fac! că jera noapte; a zis că mă bate şi-a trebuit să mă duc, c'atunci jeru lumea alfel', nu ca acu, asculta dă al mare; jera un pîrîiaş, un şipot ăsta a lu Bronea cu apă bună dă tot, da nu m'am dus pîn'acolo, că jera noapte şi-m jera frică. M'am dus la un puţ părăsit mai d'aproape şi iau apă d'acolo şi fac rugăciuni să fiie apa bună, că n'o loasem dă unde trebuia. Cînd am ăzuns

acas: „vaj dă ăine, tu aj fost? Gîndęam că ți s'a'ntîmplat ceva p'acolo". Spală mama paharu și ziče: „bęa mătale, lejcă Stanco" Și-a băut: „Sărac' apă din șipoțelu Broniș! Če maj apa: ține și dă foame și dă sete"! D'aja ieșți tu ašęa albă, că bęaj apa d'asta"! Și-apăj a bătut toate și tare mult le-a maj plăcut.

Elena Țiței, 50 ani.

CXLII

Noi cînd jeram fete, nu ieșęam ziua pă uliță, doamne ferește, ne ujtam numa pă v'o găurică din stobor; ne scosese și cîntec:

Fetili du pin Săcele
Să ujtă pin găurele.

Și-o striga fičjori la joc.

Aceeași.

CXLIII

Nu te ujta, lelęu, haj,
Că mi sînt čjoareči răi,
Că ničj ăștea nu-s aj mej,
Či-s din sat, dă căpătat:
Bodaproste cuj mj-a dat!

Elena Ovesea, 18 ani.

CXLIV

Asta-j mîndru carę-o vezi,
Care ne făčęa scoverzi
Și d'am scoatę-o și din minte
Să ne facă și plăčinte.

Aceeași.

CXLV

Nu te ujta la k'ičjoare,
Că-s făcute rășkitoare,
Či te ujtă la genunkj,
Că-s făcuți în patru nunkj.

Aceeași.

CXLVI

Ptru, ptru, ptru, viţel hălţat,
Că nu jesto boala voastră,
Ci je novestica noastră,
C'aseară jera să ma mănincе
Ş'am pus măčiuca la cap
Şi d'aia nu m'a mincat.

Aceeaşi.

CXLVII

— Bată-te cručea dă naşi,
Cu čine mă cununaşi!
Cu urita satului,
Cu propţeaua gardului!
— Bată-te cručea dă fine,
Parcă n'a fost okj la tine,
Să te ujţi la ţoanta bine!

Aceeaşi.

CXLVIII

In ţeatu o mije ob sute şeaptezeči am fost ńireasă cu flori şi cu posomaut d'al bun, dă aor, şi nunta am făcut-o în grădină su pomi, nu în otel; punea mesili roată pintre pomi. Intîj punea la masă un vîrtar' dă rakiu, dou cornuri şi un pozmete la farfurije, asta pintru patru oameni, şi pă urmă după alea punea varză cu sarmale şi orez, pilat cu carne şi dup'aia dăruia pintru tineri, ńireasă şi ginere; iei stăţea la spatili nunilor în k'ičioare şi striga nunu: odă la dumneaului, cutare, atîţea h'ţorinţle Apăi puneа fripturi... Cîn vinea să vază ńireasa, vinea şi cu un bătrîn, călări toţi, cu cai gătiţi frumos: cu şea cu ţol d'ale bune, cu plantiči dă k'ele; vinea ginerili încă cu un unkj dă vedea ńireasa şi-apăi să şi logodea sara. Il ţoaj pă care-l vrea părinţi, care-i convenea lor. Şi fetili cîn trečea fičjori pă drum, să ujta pîn crăpăturili dă la stobor şi iei să'n năl'ţa'n scări ca să le vază. Şi pă urmă să logodea şi în ziua dă nuntă vinea dă la ginere la ńireasă cu păpuşa neamurili ginerilui şi le dădea patru cîrpe la patru rude. Şi ńireasa trimetea la ginere primenele şi floare dă puse în pălărije, ca la Săcui. Şi ierau kimători: trei dă la ńireasă şi trei dă la ginere,

avea nişte beţeală şi flori la pălărie puse da ńireasă. Umbla da kema la nuntă, vinea la ńireasă, žuca şi le punea masa, asta jera simbătă sara. Şi vinea femeili cu plocon la ńireasă şi le punea masa. Vinea neamuri şi vecini... şeapteze şi cinci da plocoane am avut jeu: cite-un fund da pozneţi, cite-un şervet, pă urmă d'ale casij. Sa cununa la biserica zioa, pă la doişprezece şi pă la doi, la trei mînca şi-apăi žuca pînă tîrziu. Cîn vinea da la biserica, ńireasa turna nunului să sa spele pă mîni. Sara împărţea pă oameni: pă tineri îi dučea la naşi-săn, pă ai socrului la socru, pă ai socrului ńic, la iel şi fiecare le punea masă mare. Şi sara pă naş îl dăscălţu ńireasa la un k'ičior şi ginerili la alălant, pă urmă îl punea să žoace pă čenuşe, pă îrbe h'inu şi-l lega pă nuu la genunke cu cîrpe, ca să-şi facă corăžije, şi-l ridica'n sus să-l turţească cu capu da grindă şi dacă-i dădea o vadră da yin, il lăsa žos pă nuu. Şi pă urmă îi aduţea a doua zi pocinzi o ladă şi doo ţoluri d'ale bune, patru perini, un strai, v'o patruzeci da coţi da saci ţesuţi... da aşternut pă žos: jera seini şi cu negru şi alb. Ginerili jera'necălţat cu čizme, să h'i fost căldura ei da mare, şi ńireasa cu ţiele cu galoane albastre şi ginerili cu k'eptar' şi cu zăbun şi şelu cu flaner, pălărije'n cap, tot cum are şi-acu Mocani. N'ireasa avea roike da mătase, îi dădea cîte doo, trei, cu briu da argint încinsă şi cu salbă da treizeci da bucaţi, cu ţiordan. Şi'n cap avea flori şi posomant da aur, d'ale bune ca da doo deţele. A doua zi da nuntă, dučea plocon o găină friptă da la mama ńiresii, un zupar cu muieţi cu yin, urez cu lapte, o coşă da rakiu d'ăl bun îndulčit, lăcimuri: i le dădea ńiresii şi le punea masă şi jar žuca. Către sară, dučea la socru ńic cîte-un colac şi cîte-o peče da carne. A treia zi, marţi, herğea la mama ńiresii şi jar le punea masă, pă calea a mare herğea. Şi-apăi tineri stăţea la socru ăl mare pînă să le poată face casă şi lor... Şi mărita pă fete la şaisprece ani, da la doisprece, treisprece le băga'n razboi şi le punea să frămînte pîne. Ieu am fost măritată fotii la Boroş, la şaisprece ani, şi pă urmă apăi, duc'am rămas văduvă, m'am măritat din nou cu Ţilinţă, a do'oari.

Černatu — Ana Boroş Ţilinţă, 76 ani.

CXLIX

Cît jerum fete, nu ieşeam nicăiri, numa pîn găurili stolorului ne uitam; după če ne măritam, ne dučeam pă la Sintilij, pă la nunţi v'o şease, şeapte ani; apăi ne'nbulzea baieţi şi nu mai ieşeam nicăiri. Să žuca: sîrba, briu, d'a-mîna, ora, slănicu, čear-

dașu săcujesc, bătuta — bătța din k'ičjoare bărbați dă să fărîma —, da nevostili nu žuca dăcît d'amîna, v'o polcă, numa d'ăstța.

Černatu — Aceeași.

CL

Ce să-ți spuj jeu? C'am maj ujtat din poveștj: întîj am grizili ňele colța'n fața și baznili sîn maj dăparte, n'am maj avut timp da jele... Ţes niște dimăii, da acu nu prța are preț, a maj scăzut... Războnu are doo suluri, doo cuźbe, vătale, scripți, podnoți, umnăruș, suveța, spata, ițe, zimți, cotlețe la ițe, fuștej. Lina: întîi o opăreștj, o speli, pă urmă o aleți, o alikeștj, o aleți p'a seimă dă a albă, o duți la mașină, o torți sau o îndruți la roată. Pă urmă dapenj h'irili, le urzoștj, le'nvăloștj pă sul; d'acolța apăj le năvădeștj, leți gura și țeși. Cu nodurar'u leți gura, roata are o ață ș'un fus, un tronoți sau doacăn și la'ndrugat je și păpușa dă care leți fusu.

Černatu — Marija Žalța, 65.

CLI

Acu an a vînt oți la ňne, că s'auzța c'ași h'i vîndut niște olde dă pămînt și că am nu știu cîte măii dă frangi, și-a venit, ticalоși, într'o noapte tomna din dorňeam maj g'ine, știj în ța-surili dintîj din poate să le scoată cu patu'n drum și nu simți dă loc. Cum aveam toate ușili dă lemn, n'am auzit cînd a intrat — numa la zio am văzut că jera cămara spartă și toate bălța ňi le furase, că bani n'a găsit, če-a căutat jej. Da pă Susana a scos-o oți cu patu'n drum și-apăj a dorňit acolo; numa cînd a dăștep-tat-o oameni, care trečța pă drum dă către zio, că gindța c'a'ne-bunit dă s'a culcat în drum, numa atunčj a văzut ja če-a fost.

Černatu — Aceeași.

CLII

Jera oo soacra cu trej nurori și una din jele ședța în curte, una maj la dos și una'n grădina. Și-a fost fičjori duși la cîmp, la pădure, undje-or h'i fost, undje-or h'i avut și jej treabă. Da soacra a fost čerînd să mînče, a fost čerînd să să culče, că jera bătrînă g'ata, dă la a mare, ca ja a fost stînd din colo, din colo și nurorili acu, ca hoațili, s'o strînga dă git să nu-i maj dța să mînče și jele copsese, făcuse un cuptor' dă pîne bună. Soacra a čerut și mă-

nincă, că să'nsărase și nu mincase g'ata soacră și ja avea nădejde la fiĕjori și nora a maj mare o-a loat dă ceafă, una a strins-o dă gît și aiantă a tras-o dă urechi. Și-apăi ja s'a betezit g'ata, dă n'a maj putut niĕi vorg'i și cînd a vinit fiĕjori numa bilbîia, n'a maj putut vorg'i dă loc. Niște blustămate, ce gîndești dumneatu?... Și-apăi baba, cînd a vinit fiĕjori sara, a'nĕeput să spuie cum a știut ja, a fost bilbîind numa. G'eți fiĕjori ziĕe: «ce ziĕe maica, tu»? Ziĕe: „ja ziĕe acu că i se sfîrșește zîlili, ziĕe că moare". Maj pă urmă ziĕe nurorili cătră fiĕjori: „ziĕe că unu din fiĕjori să ja locu dă iĕi, unu dă colo și alălant din fund și să-și facă casă pă loc fiecare". Numa după aja, baba a'nĕeput a maj bilbîi iar. Ziĕe: „ja vezi, tu, ce-i cu mama"? Ziĕe: „acu, ziĕe că să-i punem cerĕei"! „ja auzi colo fiinne, apăi să-i punem"! Și numa a maj înĕeput baba a să'nsănătoșa. „Auzi, ziĕe, vrea să-i facem iie cu verde", da baba zisese că să-i facă v'o doo verze... Ce crezi! Mujerili sînt ale naibii, ziĕe că sînt în țad ca frunzili — așea cade... Și-apăi a murit baba, s'a dus g'ata, că n'a maj putut trăi da ticăloasili dă nurori.

Černatu — Aceeași.

CLIII

Un g'et om s'a dus și iel în raj, da locu lui nu iera acolo și Sfîntu Pătru s'a dus să-l dea afar, că nu iera vrenic să șeazā acolo și i-a zis: „leși afar, omule, că nu-i locu tău aiĕi"! Da omu ziĕe dă colo: „Da ĕu trealsă ai cu fiine? Că doar ieu șez pă geba neu"!

Černatu — Aceeași.

CLIV

Cum să facĕa clacă pă vromea mea? s'aduna v'o doospreĕe fete la cîte-o nevastă, care-avea mul dă lucru; ne kema: „veniți, zău că fac dăsar clacă"! Și-acolo, dacă ne dukĕam, îndrugam pînă nu maj puteam, pînă la doosprezeĕe, cîte-o ocu dă caier una și ne băga în casă 'nainte: cîntam și'ndrugam, care maj gros, care maj supțire — băyi multe. Cîteodată ne cînstea maj g'ine, cîteodată maj rău. Adusese-odată v'o patru litri dă lapte și-avea pește, adusese neica Stan pește și ne-am dus și-am făcut noi mîncare și mămăligă și-am mîncat cu lapte și cu pește, că nu ne dăduse dă mîncare, dă loc; ja să culcase să nu ne dea dă mîncare: doospreĕeînse ieram flămînde. Cînd ne-a cînstit lejca Rivcica cum să cade, apăi ne-a cînstit cu păsat cu lapte și mămăligă cu sar-

male. La atunci gindea că o să-i lucrăm fără să mincăm, da noi dă unde najba? După ce-am mincat g'ine, după dojspreče, apăi am žucat pin la zio.

Černatu — Aceeași.

CLV

Apăi p'aici ce să čelcasca nevestili? Čeleşte Palacrisu, Acafistu, Salterija, Čeaslovu, Oglinda inimii, carte da yise, călindaru cu zodiili, Sfîntu ăl maj mare je Sfîntu Ion, Sfîntu Ğeorğe, Sfîntu Neculai, drăguţu, că dă trei punğ dă bani, dă galbini, la trej fete. A fost un om nacăzit, sărac şi bătrîn, şi-a avut trej fete. El s'a duplicat aşea, că n'avea ce să le facă la fete şi a vrut să le mine la lucruri d'ale dă ninic, d'ale păcătoase, şi-a venit Sfîntu Neculai pin vis la moşu şi j-a pus trej legăturele dă galbini şi-a norocit fetili, le-a scos dă la curvije. Şi-a făcut unu o masă şi le-a kenuat şi pă fete şi lumea zičea că din blăstămate şi cîte toate şi că d'aja sînt îmbătcate g'ine şi-a venit Sfîntu Neculai şi le-a pus o cunună dă pătră scumpă pă cap ca să le ridiče ocara lor din lume.

Černatu — Aceeași.

CLVI

Apăi... după ce treče alba pin am (= ham) s'a trecut gustu lumii... şi čine ştije multe, k'erde multe; îń maj yine ńie în minte cîte-o bosgală, da s'amesteca cu ălelante; îń umblă pin gînd, bată-le lemnili, da nu maj poţ să le prinz. Din mă duc pînă la poarlă sau pin acasă ń-aduc aminte cîte una şi pînă yiu Incoa yo uit. Vezi că din ce treče le maj k'erzi. Din traja omu-ńeu dinfi, apăi nu mă lăsa nici să dorm: mă punea să-i cînt ce cînta lăutari pă unde ne dučeam, trebuja să-i cînt şi ieu acasă. Şi cîntece ştijam multe da tot...

Tajcă, majcă, om bogat,
M'aj dat dup'un blăstămat;
Tajcă, majcă, om činstit,
M'aj dat dup'un čiugulit.

Şi-atunci intra şi omu pă uşe şi-o auzea:

— Nevastă, nevastă mea,
Da asară čeţ-jera,
Ce plîngeai, ce lăcrămai,
Jar pă min mă blăstămai?
— Nu plîngeam, nu lăcrămam,
Nici nu ńi te blăstămam,

Ĉi-am ars lemne dă stežar
Și lemnili fumegu
Și ieu d'aja' am lăcrămat.
— Cuĉișĭ, cuĉișĭ, dragu meu,
Pune cai la hinteu
Să merĝem la socru-meu!
— Doamne, n'am fost învățată
Să șpal cămașe sinĝerată
Și cuțite ruĝinite
Din coastă dă croștin zvîrlite.

Nu mai țiu minte g'ine...

Ĉernatu — Susana Dragoșir, 80 ani.

CLVII

Cînd am învățat ieu la școală, așea zicea c'a'nvățat bătrînu Toviie pă nepotu-său: „fătu-meu, temeiu'nțelepĉiunii je frica Domnului, deĉi teme-te de Dumnezeu și ascultă pe mai mari tăi, căĉi necredinĉiosu își găsește pre neleĝiuitu și lovită țiara-și are gaja. Duminecă și sărbătoarea du-te la biserică ca să să dăpărteze îngeru cel rău dă tine și să să apropie cel bun. Respecteazā toate leĝili. Insă te inkină numai la a ta: cel ĉe se'nkină la doo leĝi, acela niĉi o credință nu are și la toți buni je în urîre mare. Pre Dumnezeu cel ĉe-l înzură niĉi de tine nu să'ndură"... Le'nvățam la școală ca pojezie.

Aceeași.

CLVIII

Dacă iera mai bună lumea'nainte?... Păi, alta s'a ales mai bună, alta s'a ales mai rea, dă, ca lumea!

...Cutare je mai bătrînă ca mine, da je mai în putere; păi, dac'a vrut Dumnezeu s'o ție mai g'ine!

Aceeași.

CLIX

Acu... asta vinea cîntată, dă cînd ieram la școală:

Cînd ieram d'o zi, dă doo,
Furam cloșca după oo;
Cînd ieram d'o săptămînă,
Furam calu Sasului

Din fundu grăzduțului,
Sasu-l căuta pin curte,
Ieu sujam cu jel la munte,
Sasu-l căuta p'afară,
Ieu urcam cu jel la moară...

Maj vinea și maj dăparte, da dac'o blăznez, apăj nu maj pot s'o prinz. Vezj, că din ce trece, măicuță, le maj k'erzj... că cine are multe, k'erde multe...

Cernatu — Aceeași.

CLX

Dăscinteče !! P'aiči lumea nu crede'n prostij d'astea: noj credem numa'n bunu Dumnezeu și'n Maica Domnului, drăguța. Nu știj ču zičе la biserică !... Cine slujește la doj Dumnezej ačela niči ňo credinți nu are, că nu poți să-i înpači p'amindoj dodată.

Da a fost aiči ňo mujere, care n'avea ce face și iera săracă tare și-a 'nvățat-o un boier să s'apuče să dăscinte... „Apăj, ziče, ce să zic ieu cind oi dăscinta, că nu știu ňinic" ! „Apăj, ziče, zi și tu acolo'n gindu tău ce ți-o veni atunči: Marija n'are făină, Marija n'are mălaj, Marija n'are dă niči unii!". Și s'a apucat și-a făcut baba bani, că zičea și ia acolo'nčet da n'o auzea nimeni... la'nčeput zičea așea... am uitat, nu poț să mint, dacă nu maj țiu minte. Și s'a'nvățat și ia acolo, ce iera să facă ? dacă iera năcăjită, g'jata !.. Le dăscintam și ieu la băieți dă gilči și le trečea: le dăscintam cu druga dă'ndrugat așea: „Druga, druga..." da acu am uitat, nu maj știu cum vine, știjam maj mult...

Cernatu — Aceeași.

CLXI

Ieu tot aiči am stat mereu, am fost a maj ňică și am stat tot la un loc cu maica, că dacă n'am trăit cu omu mult, n'am avut niči băieți și-am fost tot cu g'jată maica, că, vezj dumneata, dacă n'am fost așa lipsita, nu m'am maj măritat al doilea, că intii, dă... m'am dăspărțit da omu dintii și știj noj, ieu cu maica, lucram lină, loam multă, nu ca acuma... și-o aleğeam, o forčeam singure, o văcseam care trebuia și făčeam dimăii și ne dučeam pin tirguri da le vindeam și le maj dădeam și pe datorie, că iera și oamenj care nu putea plăti atunči, și să lucra maj inčet atunčia, nu ca acușia, că acu să lucrează maj mult la mașină: să face

caier, să toarce. Să keltuie mai mult așa și nici nu să mai vinde g'ine ca'mainte; acuma lucri lină doar ca să nu staj dă ḡeaba: nu să mai vinde g'ine ca'mainte, că nici oameni nu mai are bani, sin mai golani, mai poartă care ce are, pînă să rupe ainili dă tot nu-și mai ia altili...

... Dacă vreai dumneata să auzi cum a fost lumea mai înainte, să auzi cum să purta, ce obiceiuri mai avea, să-ți spuie povești, să te duc ieu la o novastă, care io ia mai baznică, că nu toate știe să spuie așa ca ia.

Cernatu — Susana Peteu, 50 ani.

CLXII

Știiam și ieu un cîntec dă cînd ieram tînără, da nu știu dacă l-oi mai fi ținînd minte... Cînta băieți, trecea sara pă drum și cînta, iera niște băieți mai ticăloși, mai blăstămați. Noi sara mai ședeam dă vorbă, da nici nu aprindeam lanpa, că ni-era frica și-apăi iei trecea, fecîori, și cînta, că iera niște fete pă ulița aia, mai alfel, nu ca noi; noi am fost mai mult acasă, mai cazniče, nu ca altili; noi și-acu cum însărează, stăm în casă, nu mai ișim pă poartă... Cam așa vinea cîntecu:

Cînd vii, badeo, pă la noi,
Badeo dragă,
Să-ți pui clopote la boi,
Badeo dragă,
Să-ți faci biciul dă mătase,
Badeo dragă,
Pădurea je deasă,
Mîndra'nkisă'n casă,
Majcu-sa n'o lasa
Afară să iasă...

Cernatu — Aceeași.

CLXIII

Apăi pă vremea aia nu iera așa... oameni ședea mai mult în munte cu oili, c'avea tîrle... și iera mai mulți tovarăși la un loc, făcea o turmă mare și-o aducea vara la munte pă la Sfîntu-George și-apăi atunčia ne ducěam și noi, că tundea oili, aducěam lînă dă torčeam, făčeam dimăii, făčeam țoluri, straje... c'atunčia nu iera ca acuma să aivă plapumă, făčea straje; și maica și soacră-mea știa să faca straje; nici čearșafuri nu iera, avea numa

cîte unu — care avęa — şi iera cu creţe, îl punęa dasupra pá pat, ziţa; şi nu ştiu cum o h'i fost strujiu, poate-o h'i fost aspru, da lumęa iera mai sănătoasă şi maj cu corăţiie ca acu. Şi făcęa şi sărici şi straje din oj cu lîna lungă, ţurcane, le maj zicęa şi moroje-neşti; şi le lucra cu k'eptenj şi cu răh'er'u, le răh'eręa după ce le ţesęa şi pă urmă le dirstęa la vulţoare — la Dirste.

Černatu — Marija Motoj, 65 ani.

CLXIV

Nu te uita la k'ičioare,
Că-s făcute răşkitoare;
Nu te uita la opk'inči,
Că-ş făcute din činčinci;
Nu te uita la ţenunki,
Că-s făcute 'n patru muki.

Černatu — Aceeaşi.

CLXV

Bosioače, nu te-ai coače,
Ničj sămînţă n'aj maj face,
Că din sămînčioara ta
Să scornoşte dragostea.

Černatu — Aceeaşi.

CLXVI

Mă dusej la lacu sec,
Fusej gata să mă'nec;
Mă dusej la jalomiţa,
Fuse gata să mă'nţiţă.

Černatu — Aceeaşi.

CLXVII

Copk'iliţă cu părinţi,
La ce foc te maj măriţi?
Că ăila dă la părinţi
Cît îj trăi să n'o uiţi.
Da ăila dă la bărbat,
Ca craca dă păr uscat:
Cîn gîndeşti să te unbreşti,
Tot maj tare te pîrleşti;

Ca craca dă păr uscat,
Ca pînea dă cumpărat:
Cînd îngiți o'ngițitură,
Ți să face clisă'n gură
Că la casa soacri-tiĭ,
Pîn afară-i dat cu var,
Pîn năuntru-i foc și-amar;
D'aĭ mincat, dă n'aĭ mincat,
Tot te'ntreabă ce-aĭ lucrat.
La casa maicuțiĭ tăle,
Pîn afară-i dat cu fere;
D'aĭ lucra, dă n'aĭ lucra,
Tot te'ntreabă ce-aĭ minca.

Cernatu — Aceeași.

CLXVIII

Cînd ieram la maica fată,
Știam floarea cum să poartă;
Pă unde-am pus florili,
O să curgă palmili,
Pă unde-am pus cozili,
O să curgă bicili.

Cernatu — Anonimă.

CLXIX

Strigături:

Ăl cu paie,
Ăl cu fin,
Ăl cu mămăliga'n sin.

Lăturoiu joacă'n joc,
Pînza bună stă pă loc.

Cernatu — Anonimă [1].

[1] Nu am putut afla numele celor care le-au spus, le-am auzit în treacăt.

GLOSAR

ales, *mai ales.*
aliki (lîna) CL, *a alege lîna sură de cea albă.*
amnăruș CL, *parte a războiului de țesut.*
androc, *rochie.*
avea: să aivă LXXXVI, CV, CLXIII.
baștamal XCIII, *expresia „la cinci sări".*
bizar XXXVIII, *încrețitură la gulerul cămășei.*
bazniș CLXII, *bun de sfat, de poveți.*
beșcadă CLV, *poveste, minciună.*
biriș: oae — XVI, *înțeles necunoscut.*
blăzna CLIX, *a strica vestul unui lucru.*
botă CXXXIX, *donință.*
brancot, *bumerată, fatiment.*
brezu II, *un joc.*
brizantină, *crizantemă.*
burdugală, *portocală.*
capizmă CXXXIX — catisma, *o parte din cele douăzeci în care e împărțită Psaltirea.*
čepenčag LXXIV, *căpeneag.*
čimpăi, *a merge rău, a șchiopăta.*
činčinči CLXIV, *înțeles necunoscut.*
coșlăn, *scrin* (germ. *Kasten*).
cocîrță, *jintiță.*
colduș, *cerșitor* (ung. *koldus*).
colduși XXVII, CXXXV, *a cerși.*
conăči, *a se opri, a poposi*: ploaia dă običei conăčește la prînz.
copor XII, *toc de fier la încălțăminte.*
corăjie I, CXXX, CXLVIII, CLXIII, *veselie, bună dispoziție.*
cotleț CL, *plasa țelor.*
cotlii XLVIII, *slab, încovoiat de slab.*
crezul XVII, *increzut.*
cruțuie XLVIII, *grămadă de lemne ce se duce în spate.*
cuhnă XLVIII, *bucătărie.*
cura, *a se decolora*: iarba nu se cură.
cureș, *scurt și gras.*
dajcă VIII, *lele.*
dălungi, *a prelungi, a amîna.*
d'a-mîna II, CXLIX, *un joc.*
dăscumuna CXX, *a despărți pe cei călătoriți.*
d'ingă, *de lîngă.*
dîrsti CLXIII, *a trece prin dîrstă dimiile.*
doacăn CL, *o cutie dela roata de făcut feri la război.*
dor: a trage d'a doru, *a cîntadedor.*
drept, *în față.*
drumar', *inginer care construește drumurile.*
dujos CXXVII, *care duce dorul cuiva.*
duplica (a se) CLV, *a sta la gînduri.*
fățărije XXVIII, *fățărnicie.*
flaner CXLVIII, *flanelă.*
frang LXXXV, CLI, *franc.*
geamantal, *geamantan.*
giordan LXVIII, CXLVIII, *cadan, salbă.*
girleżin k'imniții, *gura pieniței.*
gisor LXVIII, *șir de mărgele roșii și cu mărgele de argint printre ele.*
goșman CXXXVIII, epitrop la o biserică (germ. *Gottsmann*, ung. *gócsmány*).
gozos: lînă gozoasă, *lînă cu gunoaie.*
griži, *a purta de grije cuiva.*
hazna XCI, *folos.*
icălui, *a crăcela.*

imbăznat, *încruntat, care se uită urît.*
imblăčiuit, *care merge rău, îmbletecit.*
impîndura: – lumea, *a se împrăștia în lume, a umplea lumea.*
incropk'i, *a amesteca apă fierbinte cu apă rece.*
intorokiat, *care se uită urît, încruntat.*
irbe CXLVIII, *hîrburi.*
is: a fi 'ntre ise, *a fi adîncit în vise.*
ispașe LXXXVI, *neînțelegere, pricină de ceartă.*
lăturoi XXI, CLXIX, *parte greșit țesută, cu fire neîmplinite.*
lod, *oblon* (germ. *Laden*).
logoină LXXXVI, *lăpșină.*
k'orit, *decorat.*
mărmurur' XV, *pare să fie alterat din* marmazin, *formă întrebuințată în poezia populară.*
măsar', *tîmplar.*
miclisi, *a mumi, a înșela.*
minzar' CXVII = minzărar, *cioban la* minzări.
minzare LXXXIV, *oale cu lapte.*
morojenesc: sarică morojenească; qaje morojenească CLXIII, *oale cu lînă lungă.*
mujeți CXLVIII, *bucăți de pîne prăjită înmuiate în vin.*
năsărîmb, *nepriceput, neghiob.*
nebun: bureți nebuni, *bureți care nu se pot mînca.*
nevoioșetura bătrînețiĭ CXXX, *slăbiciunea bătrîneței.*
noburar' CL, *parte a războiului de țesut.*
nor, *undă.*
ostronom CIV, *astronom.*
pălălie XI, *o plantă.*
panayie CXXII, *prescură pentru praznic la morți.*
parseki, *dulap.*
părurili I, *pl. lui* păr.
patrupop LXXXVI, *protopop.*
petreče (a se), *a muri.*
pilat CXLVIII, *pilaf.*
p'ingă XLV, *pe lîngă.*
pîrgar', *vătășel dela primărie care anunță un ordin al autorităților, bătînd toba.*
plantică CXLVIII, *panglică.*
pocînzi CXLVIII = pocăzi, *scoarțe.*
poleeri LXXVIII, *porecli.*
ponos LXXVIII, *poreclă.*
posomant CXLVIII, *pasmanterie* (germ. *Posament*, ung. *pazománt*).
pozmete CXLVIII, *pezmet.*
pregeta, *a-i fi zilă, lene.*
primvară, *primăvară.*
privor, *prideor.*
prost, *nebun.*
răh'er' CLXIII, *răghilă.*
răh'eri CLXIII, *a răghila.*
răsfar' XXXIX, *cruțită.*
răspîntini, *răspîntie.*
răzbate: – rufele, *a bate bine rufele.*
regie CXXXVIII, *permis, pasport.*
roboti: a se lua de roboti, *a se apuca de lucru.*
roc, *haină bărbătească.*
royina XCIV, *loc mlăștinos.*
rugure, *cerere.*
ruzinčini CX, *cămașe.*
satara CXXII, *poșară, pacoste, belea.*
șelată, *salată.*
simizet, *materie subțire din care se făceau bluzele* („chemisette").
siripi, *a risipi.*
slănic LX, CXLIX, *un joc.*
sonor CXXXIX, *pare să fie alterat din* ison.

sor, *soră*.
sta: stam să mor, *era să mor;* sta'n gînduri, *sta pe gînduri*.
steli, *a răsări* (*stelele*).
strat LXXVI, *aşternut, pat*.
tilcos, *cu talent la vorbă*.
ţîp, *cişmea, canal*.
ţîpar', *cel ce repară cişmelele*.
tirifoi, *trifoi*.
tîrtoş, *scurt şi îndesat*.
trăpăda CXXXIII, *a umbla încoace şi încolo*.
troneţi CL, *sertar dela dulap*.
trubui XLIV, XLIX, *a trebui*.
uţigaşu, *dracul*.
unţi XXI, *măsură pentru greutăţi* (germ. *Unze*).
ura CIX, *a dura*.
văcşeală CXXXIX, *văpseu*.
văcsi CLXI, *văpsi*.
vîrtar CXLVIII = sfîrtar, *sfert*.
vloc (mocănesc), *ploaie mărunţă ce ţine chiar şi o săptămînă*.
vultoare CLXIII, *dîrstă pentru dimii*.
zupar CXLVIII, *castron*.
zvîrtă, *vîrstă*.
zip de paie XXXVIII, *mănunchi de paie*.

ONOMASTICA

Nume de botez la femei

Bălaşa
Biţa
Bucura
Dalfina
Dobra
Floarea
Frusina
Iova
Iustina şi Istina
Kiva (Paraschiva)
Marina
Neacşa
Nuşca
Rahira
Riveica
Sora
Stanca
Susana

Nume de botez la bărbaţi

Alexe
Barbu
Bucur
Iriniia
Neagoe
N'itru
Oprea
Pătru
Petcu
Radu şi (diminutivul) Duţu
Sandu
Savu
Stan
Stoica
Urs
Vlad
Voicu

BCU IASI / CENTRAL

Nume de familie

Albuleț
Aldea
Ardelțeanu
Băhuș
Bădičean
Băila
Băloțu
Baltag
Bančiu
Bărboi
Barbu
Bazărea
Belu
Bercu
Bertcanu
Beșleagă
Beșleșeanu
Blebea
Blegu
Bobeș
Bočioagă
Bodeanu
Boncolă
Boroș
Botea
Bratu
Bronea
Brinduș
Bucurenči
Butu
Cačiula
Carpin
Căruță
Cazacu
Černica
Čiobotă
Čioca
Clinči
Coenac
Cofej
Colčeag
Comșa
Corfar'u
Costandin
Costea
Cotruș
Cricoveanu
Cringea
Dedu
Dihoi
Dragan
Dragoș
Dringă
Enčică
Folțeanu
Fașie
Fasole
Fătu
Filip
Fiscu
Frățilă
Gaitan
Gavăt
Gavruș
Șia
Șilaso
Șilință
Giuglea
Golea
Gologan
Gradin
Gubernea
Gurgău
Hagiu
Horžan
Iuga
Mandaj
Median
Mihailă
Mindreanu
Mirčeoiu
Moroianu
Motoi
Mozloc

UNIVERSITY LIBRARY

Munteanu
Necula
Nistor
Ovesca
Pahonțu
Păltânca
Pană
Pantu
Pârăjpan
Petcu
Petey
Picioruș
Pîrcîog
Pîrșoju
Pîrvu
Popa
Popîia
Precup
Proca
Purcărea
Rișnoveanu
Roșculeț
Săcăreanu
Sasu
Șeitan
Șerban
Șkiau
Stânei
Stoja
Stoica
Stroie
Sulu
Tăraș
Tibură
Țigoi
Țîrca
Tișilcanu
Tohonceanu
Tomoșoju
Trandaburu
Tudoran
Țugui
Vineș
Vlad
Vulpe
Zorilă
Żalca
Żarnca
Żica
Żinga

Porecle („polecre, ponoase")

Baldîr
Bobočica
Bozju
Boazca
Bronca
Cășioju, Cășioaica
Čeapă-roșie
Čerčel
Čirîpoi
Cuzlă
Drugă
Foițoaie
Ghemu
Gîrmec
Gizdovăț
Gradinoaie
Gură-mare
H'er, H'eroaie
Ibric
K'istol, K'istoloaie
Leonal, Leonata
Mâncu, Mâuca
Mâzlinica
Murat
Muscalu, Muscăliță
Mustățea
Pancoș
Prâvac
Rașcu, Rașca
Rumegus
Săvoaie
Spîrčea

Tapalăgoaje
Terčioaje
Tiliucă
Trîşcă
Zgărioţu, Zgărioaje

TOPONIMIE

Munţi şi dealuri

Băbărunca (către Bratocea)
Čiucaşu (aproape de „hotaru al veiki)"
Dalţiu
Hiţişu mare şi nic
K'etrilî Ţiganului
Obreţi
Piţioru-caprii
Pauţiog
Tăiturica
Valea-zimbrului
Valea-adînca
Valea-roče.

Ape

Tărlung
Valea-neagră
Valea-roče
Gîrčin
Timniş
Băbărunca

Sate şi cătune

Başfal (acum Bačiu)
Černatu
Măgeruş
Purcăreni
Satulung
Suptobreţi
Tarlungeni
Tei (Teli)
Zezin (Zizin)

Elena MOROIANU

DESCÎNTECE DIN HUNIEDOARA

Indemnul de a publica această culegere[1] nu a pornit decît din gîndul de a contribui, într'o mică măsură, la cunoașterea producțiunilor acestui gen, condamnat, de mersul tot mai viu al civilisațiunei, să dispară într'un viitor apropiat.

Cele cîteva descîntece care urmează nu presintă ceva deosebit nou față de mulțimea celor ce s'au dat pînă acum. Caracterul conservativ al descîntecelor, susținut mai alès de o notă du primitivism mistic, a făcut ca un descintec din Maramureș, de exemplu, să nu se deosebească aproape întru nimic de unul dintr'o regiune cu totul depărtată.

Dacă descîntecele nu ne dau acea varietate pe care o găsim la alte genuri de producțiune populară, în schimb, tocmai această însușire de bună păstrare a lor, ne permite să tragem unele conclusiuni interesante în domeniul lingvistic, fără să mai vorbim de valoarea lor folklorică. Din cuprinsul textelor ce urmează voi releva cîteva elemente, ce am crezut că presintă oarecare interes.

Asupra fonetismului nu voi insista. Particularitățile graiului huniedorean au fost studiate de O. Densusianu în *Graiul din Țara Hațegului*.

In ceea ce privește capitolul morfologiei e de relevat forma *răspîndă*, care apare în descîntecele VI, XI din Lăpușul-de-sus și din Vadul-Dobrei. In amîndouă părțile textul e același: *Fuzi, apărieț'e, 'n păr'eț'e Și răspîndă 'n grindă.*

---

[1] Este un capitol din materialul lingvistic și folkloric cules de un grup de membri ai Societății studenților în filologie romînă *Graiul nostru*, într'o excursie de cercetări la ținutul Pădurenilor, în vara anului 1929.

Sensul cred că e: să se răspîndească, să se risipească în grindă. Întrebarea e dacă a circulat această formă sau dacă nu e decît o simplă adaptare la *grindă* din versul următor. La Marian găsim într'un descîntec [1]: *Să se limpadă. Să se curată.* În notă se spune: „*limpadă* în loc de *limpezească* e un provincialism, întrebuințat asemenea mai mult în descîntece, farmece și desfaceri, iar în vorba de toate zilele se aude mai rar". E posibil să avem un caz asemănător. Nu e exclus totuși să avem de a face cu sensul de: *să răspundă*, cu toate că din punct de vedere fonetic ar fi mai greu să-l privim astfel.

O flexiune interesantă întîlnim într'un descîntec din Răchitova (XXIV): *Nu 'nțepar'e, Nu săgetar'e.* Avem aici, evident, terminațiunea dela persoana a doua singulară a imperativului negativ. Dialectal se aude astăzi și în descîntece se întîlnește frecvent flexiunea dela persoana a doua de plural: *nu ascultarți, nu junghiarți, nu săgetarți.* Ov. Densusianu [2] e de părere că pentru explicarea acestei terminațiuni dela plural trebue să plecăm din latină dela forme ca *non dicere*, pentru persoana a doua de singular, și să admitem că s'a zis într'o vreme, și în limba noastră, la persoana a doua de singular: *tu nu spunere, tu nu ascultare.* Prezența, în descîntecul din Răchitova, a formelor *nu 'nțepar'e, nu săgetar'e*, simplifică în mod elocvent problema.

Săgețaș (I) apare ca un reflex al îndeletnicirilor războinice ale strămoșilor noștri. În limba veche era cunoscută forma *săgetar*. Schimbarea terminațiunei se datorește analogiei cu *arcaș, pușcaș*.

Vilvaș (I) e un derivat din *vilvă*, primind terminațiunea *-aș* prin analogie cu derivatele citate mai sus.

Formele: *pîrșcată* (< *piersec*), *răkițată* (< *răchită*), *roibată* (< *roib*), *mărcească* (< *vraci*), *lupească*, *șărpească*, *țestoasă* (XVIII, XX, XXII, XXIV) sînt formațiuni proprii descîntecelor.

Referindu-ne la lexic, voi relevа în primul rînd formele *facere*, care apare, în opt descîntece (II, III, XIII, XIV, XVI, XVII,

---

[1] S. F. Marian, *Vrăji, farmece și desfaceri*, 161.

[2] Cursul din 1928-29, *Limba rom. în sec. al XVI-lea: morfologia*, 248.

XIX, XXI) și *făcătură* (II) cu înțelesul de „vrăjire, fermecare". În alte culegeri de descîntece apar rar.

În descîntecul XI din Vadul-Dobrei întîlnim forma *lud: zește spăriat a ludului*... Mai circulă dialectal prin Ardeal[1] și o întîlnim și în meglenită[2]; are înțelesul de „simplu, prostuț, nebun". Reprezintă pe sl. *luds*. În Moldova e cunoscută forma compusă *zălud* cu înțelesul de „smintit, zăpăcit".

O formă rară e *Moșu codrului*, înregistrată în Vadul-Dobrei (XI). În alte părți apare mai des forma *Pădurorul*.

I

D'e d'eot'i

Am luat pă cal'e,
Pă cărar'e,
Întîln'ți nțo moroți
Cu nțo strigoți.
Nțo săzețuși
Cu nțo vîlvași.
Strigoți cu ot'i n'egri,
Strigoți cu ot'i verzi,
Să vij.
Strigoți morți.
Noi încă li strigăm,
Cu gura li d'escîntăm,
Cu aiu li înpuțin'em,
Cu țeana li suflăm,
Cu gura li d'escîntăm
Și t'e-o d'eot'int
O cr'epat.
D'e-o li d'e om,
Pl'esn'ească-i fier'ea;
D'e-o fi d'e muer'e,
Pl'esn'ească-i tîțel'e;
D'e-o fi d'e fată mar'e,
Plesn'ească-i tîțel'e,
Piș'e-i coșițel'e;
D'e-o fi d'e babă bătrînă,
Să-i pl'esn'ească d'in spl'ină.
D'e-o fi d'e copil mic,

[1] A. Viciu, *Glosar de cuvinte dialectale*.
[2] I. A. Candrea, *Glosar meglено-romîn*, în *Grai și suflet*, III, 2.

Pl'esn'ęascá-i d'in buric;
D'ę-o fi d'e fată mică,
Pl'esn'ęascá-i d'in kicá (peru).
Or d'in d'escint'ecu meu,
Or d'in śęasu lu Dumn'ezęu.

Lăpużu-d'e-sus — Petroviśi Ana, 80.

II

D'e fácătură

Voi strigoń,
Voi moroń,
D'o śe v'ați luat d'e hăsta om?
Donol'iți-vă.
Cu gura vă d'escintai,
Cu cuțitu vă tăjai.
D'ę-o fi d'e faśeri minat'e,
Să fiți pl'ecat'e.
D'in d'escint'ecu meu,
D'in śęasu lu Dumńezęu.

Lăpużu-d'e-sus — Aceeași.

III

D'e faśeri

Śin'ę-o făcut cu una,
Ieu fac cu dęo;
Śin'ę-o făcut cu dęo,
Ieu fac cu trii;
Śin'ę-o făcut cu trii,
Ieu fac cu patru;
Śin'ę-o făcut cu patru,
Ieu fac cu śinśi;
Śin'ę-o făcut cu śinśi,
Ieu fac cu șasę;
Śin'ę-o făcut cu șasę,
Ieu fac cu șapt'e;
Śin'ę-o făcut cu șapt'e,
Ieu fac cu opt;
Śin'ę-o făcut cu opt,
Ieu fac cu nęo;
Śin'ę-o făcut cu nęo,
Ieu fac cu zęśe.
Capu și in'ima să-i sęśe,
Pl'esn'ęascá-i fier'ęa,
Vină-i la om put'er'ęa.

Lăpużu-d'e-sus — Aceeași.

IV

D'e bubă

Tăt'e preot'eșel'e,
Tăt'e boer'eșel'e,
Mînicară la sfînta besereca;
Numai buba dulše
Nu să putu duše.
Vașil'e cu curu o cicară,
De vîrf o zmicurară,
De rădășinj o săcară.
Buba dulše să min'je,
D'ela om plecă.

Lăpușu-d'e-sus — Aceeași.

V

D'e spurc

Fuźi spurc, spurcat'e,
Źidove n'ecurat'e.
Cu perja vă oj fupunźe,
Cu mătura vă oj unźe,
Cu gura vă oj striga,
Cu pcana vă oj sufla.

Lăpușu-d'e-sus — Aceeași.

VI

D'e spăriet

Fuźi, spăriet'e, 'n păr'et'e,
Și răsplndă 'n grindă.
Cu cucuruzul t'e strigai,
La găinj t'e mînai.
Pruncu să rămînă luminat,
D'e Maica Pr'eșleta lăsat.

Se d'escîntă cu un cucuruz. Cucuruzu îl țîpi la găinj postă copil.

Lăpușu-d'e-sus — Aceeași.

VII

D'e șarpe

Biu Petre pistrițu,
T'e suiș pe-o but'e d'e vin

Şi-ţi lăsaş al tău ven'in.
Un şiung uscat s'aprinseş;
Ploaia arădui şi-l stinseş.
Petru pistriţu să min'ie,
Zos pică.
Acolo să putr'ezţească,
Mar'ţa să hod'in'ţească.

Lăpuşu-d'e-sus — Aceeaşi.

VIII

D'e d'eot'i

Dacă-i d'eot'jat d'e om.
Crăpe-i bozit'el'e,
Cur'e-i sînţel'e,
Pişe-i păru d'e pe cap,
Să-i rămînă capu
Ca napu.
Şi d'e-o fi d'eot'jat d'e muer'e.
Crăpe-i ţîţel'e,
Cur'e-i lapt'el'e;
D'e-o fi d'eot'jat d'e fată,
Pişe-i cosiţa,
Cur'e-i pişatu.
Să spargă zund'juril'e,
Cum sparg babel'e d'ela beserăşi
Şi oamen'i d'ela ul'iţă.
Să piară,
Cum roua d'e soar'e
Şi frunza dă pă mar'e
Şi stel'e dă pă şer.
Să să ducă în grăd'ină,
Să d'ea pestă stăpînă;
C'o apucat pe cîmpu lu Rusal'in
Şi'o auzit păsăril'e şiricăin.
Mă duşei d'in grăd'ină în grăd'ină
Şi d'ed'ei pestă stăpînă;
Cum s'aşază oamen'i în casă,
Aşa să se gat'e zund'juril'e.
D'escîntaj d'e Sfînta Marie,
L'eac d'in gura, d'in graiu meu să fie.

Vadu-Dobrii — Nica Bent'eu, 71.

IX

D'e bubă

Bubă vinătă,
Bubă năsăd'ită,
Bubă cu žund'juri,
Bubă cu ţăpuri,
Buba bubelor,
Puţu şjumelor,
Ieu t'e trag,
Tu să t'e traži,
În pământ să t'o bažĭ,
Omu să rămână curat,
Cum Maica sfântă l-o lăsat.

Vadu-Dobriţ — Aceeaşi.

X

D'e poşitură

Poşitură cu năžît,
Poşitură cu vinturi,
Poşitură cu spurc,
Poşitură d'e şeasu slab,
Poşitură d'e fată mar'e,
Poşitură d'e om bătrîn,
Poşitură d'e om tînăr,
Poşitură d'e 99 d'o feluri,
Toat'e să s'adun'e
Şi să să ducă
În pădur'e,
Und'e urmă de săcur'e nu să faše
Şi graĭ d'e cocoş nu s'aud'e.
Că ieu m'am dus pă cal'e,
Pă cărar'e,
M'am tîn'it cu poşitoar'el'e 'n cal'e;
Cu poşitoar'e,
Cu rîmn'itoar'e.
Şi sănătat'ea la omu cutar'e s'o daţĭ,
Că vin'e Ion Coşişu cu fluera
Şi Simon cu lăuta
Şi v'o ziše
Şi v'o ğiuca,
Şi maĭ rău v'o sta.

Vadu-Dobriţ — Aceeaşi.

XI

D'e spăriot

Tu Mamă a pădur'ii,
Tu cu Moșu codrului
Cu fet'el'e tal'e
Și cu fișiori tăi,
Du-t'e, că str'igă fata
Că ard'e casa ta.
Nu ven'i cu coada încorlășită,
Cu coama spărl'ită
Și cu frunză 'n gură
Și cu mugur'i în cearn'e.
Zișe spăriat
A ludului, l'egat
În coada lupului,
În mijlocu codrului.
Noo spăriat
A ludului, l'egat
În coada lupului,
În mijlocu codrului.
Opt spăriat
A ludului, l'egat
În coada lupului.
În mijlocu codrului.
Șapt'e spăriat
A ludului, l'egat
În coada lupului.
În mijlocu codrului.
Șase spăriat
A ludului, legat
În coada lupului.
În mijlocu codrului.
Șinăi spăriat
A ludului, l'egat
În coada lupului.
În mijlocu codrului.
Patru spăriat
A ludului, l'egat
În coada lupului.
În mijlocu codrului.
Trii spăriat
A ludului, l'egat

În coada lupului,
În mizlocu codrului.
Doi spăriaţ
A ludului, l'egaţ
În coada lupului,
În mizlocu codrului.
Un spăriat
A ludului, l'egat
În coada lupului,
În mizlocu codrului.
Şi n'iśi unu să nu mai rămină.
Fuźi, spăr'iete,
În păr'ęte
Şi răspindă
În grindă.

Vadu-Dobrii — Aceeaşi.

XII

D'e şarpe

Sburá pasăr'e galbenà pă buşt'ęan.
Buşt'ęanu s'aprinsę,
Pasăr'ęa sę stinsę.
Viţă d'e vie tăiaţ,
Pă gard o ţipaţ.
Mă duşęi pă cal'e,
Pă cărar'e,
Mă 'ntiln'iţ cu şarpe n'egru 'n cal'e,
Capu-i tăiaţ,
Sinźęl'e-i vărsaţ.
Omu să rămină curat,
Luminat.
Traźe-şi ven'inu
Cum îşi traźe but'ęa vinu.

Cu boz, cu alun şi ac galben împunźi în buruen'i şi d'escinţi.

Vadu-Dobrii — Aceeaşi.

XIII

D'e d'e ot'i

D'eot'i verd'e,
D'eot'i alb,
D'eot'i n'egru,
D'eot'i cu vinturi,

D'eot'i cu spurc,
D'eot'i cu fașeri,
Domol'eșt'e-t'e,
Rișipeșt'e-t'e,
În coarn'el'e șiut'elor.
Acolo să-ți faș casă
Și masă.

N'egoiu-Șern'ii — Dumitra Iorgoń, 67

XIV

D'e d'eot'i

D'eot'i cu spurc,
D'eot'i cu fașeri,
D'e-i d'eot'i d'e barbat n'ecurat,
Cur'e-i pișatu,
Crăpe-i boașel'e;
D'e-i d'eot'i d'e femeie n'ecurată,
K'iše-i păru;
D'e-i d'eot'i d'e fată mar'e,
K'iše-i păru.
Să t'e domol'eșt'i,
Să t'e rișipeșt'i,
În vîrfu munților,
În coarn'el'e șiut'elor.

N'egoiu-Șern'ii — Aceeași.

XV

D'e d'eot'i

Aramină,
Mină.
D'escînt cu Sfînta Mărie;
L'eac d'in gura mea să fie,
Maj virtos
D'in a Domnului Isus Hristos.
Bubă roșie,
Bubă verd'e,
Bubă galbenă,
Bubă n'eagra,
Bubă vinătă.
D'e-i d'eot'i cu rimn'iturj,
D'e-i d'eot'i cu poșituri,
D'e-i d'eot'i d'e barbat n'ecurat,

D'e-i d'eot'i d'e fată n'ecurată,
Să-i k'iše păru,
Să-i iveească capu
Ca napu.

Se dżescintă cu apă n'enšepută dże la izvoru dżin val'e și se spală cu ea.

N'egoju-Šern'ii — Aceeași.

XVI

D'e d'eot'i

D'eot'i alb,
D'eoti n'egru,
D'eot'i cu vînturi,
D'eot'i cu spure,
D'eot'i cu fašeri,
Eși d'eot'i,
D'intr'e ot'i.
Înapoi tše 'ntoarše,
Tše rislpeșt'e;
Cum se topeșt'e șeara 'n foc.
Așa tše rislpeșt'e.

N'egoju-Šern'ii — Aceeași.

XVII

D'e pošitură

Pošitură roșie,
Pošitură n'eagră,
Pošitură albă,
Pošitură viorintă,
Pošitură vin'ișoară,
Pošitură verd'e,
Pošitură cu d'e d'eot'i,
Pošitura cu vinturi,
Pošitură cu spure,
Pošitură cu fašeri,
Pošitură n'emțească,
Pošitura ungur'ească,
Pošitura židoveească,
Pošitură d'e boș,
Pošitură d'e oaie,
Pošitură d'e capră,
Pošitură d'e porc,

Poșitură d'e cal,
Poșitură d'e cîn'e,
Poșitură d'e tot felu,
Să se rîslpească,
Să se domol'ească.

N'egoiu-Șern'ii — Aceeași.

XVIII

Dże bubă

Bubă galbenă,
Bubă albă,
Bubă n'eagră,
Bubă roșie,
Bubă pârsecată,
Bubă vînătă,
Nu coașe,
Nu răscoașe,
Tu, buboane, 'napoi tše 'ntoarše.
Bubă cu d'eot'i,
Bubă cu strigoni,
Bubă cu moroni,
În Marça roșie tše-oi mina.
Acolo să sălășluešt'i,
Acolo să lăcueșt'i.

Lunca-Șern'ii-dże-sus — Cat'inca Bărboń, 70.

XIX

Dże bubă

Bubă cu fașeri,
Bubă cu spure,
Bubă n'ecurată,
Tu buboane,
Înapoi tše 'ntoarše.
Pârașeșt'e-t'e,
Rîslpeșt'e-t'e.

Lunca-Șern'ii-dże-sus — Aceeași.

XX

D'e bubă

Bubă n'eagră,
Bubă verd'e,

Bubá roibatá,
Bubá rákitatá,
Bubá galbenă,
Bubá crăiască,
Bubá porșească,
Bubá n'emțească,
Bubá ungur'ească,
Bubá zidoveească.
D'e cocoși cintará,
Pen'el'e scuturará,
Rel'el'e se minará.

Lunca-Șern'ij-d'e-sus — Agláița Cotolan, 65.

XXI

D'e fașeri

Fașeri d'e miază-noapt'e,
Fașeri d'e amiazi,
Fașeri d'e seară,
Să nu zund'iați,
Să nu înțepați,
Lăsați omu curat,
Luminat,
Cum Dumnezeu l-a lăsat.

Lunca-Șern'ij-d'e-sus — Aceeași.

XXII

D'e pośitură

Pośitură crăiască,
Pośitură vrășcască,
Pośitură romin'ească,
Pośitură n'emțească,
Pośitură de 99 feluri,
Să nu coși,
Să nu răscoșă,
Înapoi să t'e 'ntorși,
Că t'e-oi mărturisi cu vorba,
Să t'e duși,
Să t'e sparzi,
Să lași pe cutar'e
Curat.

Luminat,
Cum Dumnezeŭ l-a lăsat.

Lunca-Şern'ij-d'e-sus — Aceeaşi.

XXIII

Dże dżeotśi

Porn'i pă cal'e,
Pă cărar'e,
Să 'ntîln'i cu dżeotśiturile 'n cal'e.
Dżeotśituri cu dżeotśitori
Muroni cu muroni,
St'er'egoni cu st'er'egoni.
Mă, dŋo supsę în'ima,
O mincară.
Dragă Sfîntă Marie,
L'eac dżin gura mea să fie
Şi dżin graiu meŭ,
Maj mult cu mila lu Dumnezeŭ.

Ratăitova — An'işca Sîrb. 70.

XXIV

Dże pośitură

Pośitură pietroasă,
Pośitură ţestoasă,
Pośitură lupeasca,
Pośitură şărpeasca,
Eşi cu ţapă dże orz.
Cu ţapă dże ovăz,
Cu ţapă dże cucuruz,
Cu ţapă dże grîŭ,
Nu 'nţepar'e,
Nu săţetar'e,
Nu coaşę,
Nu răscoaşę,
Înapoi tśe 'ntoarśę.

Ratăitova — Aceeaşi.

Al. Vasiliu

CERCETĂRI ASUPRA GRAIULUI DIN GORJ

Inainte de a arăta particularităţile graiului din Gorj, cred că nu pot fi de prisos cîteva indicaţii asupra aspectului etnografic şi folkloric al acestui ţinut.

Gorjul cuprinde în total 153 [1] comune şi numeroase sate şi cătune, aşezate foarte variat, după configuraţia terenului şi condiţiunile de vieaţă. Comunele cele mai populate se află în apropierea munţilor şi mai ales în partea de nord-vest, pe văl-celele rîurilor Orlea şi Tismana. Se vede că pe acolo au fost odată locurile cele mai favorabile — vechimea satelor ne-o poate dovedi — pentru adăpostirea Gorjenilor în cursul veacurilor.

La munte, satele sînt de obicei aşezate pe văi, la adăpost de intemperii, şi mai rar pe coastele de munţi. Aci, casele mai toate sînt scunde şi din lemn, cu temelia de piatră de rîu, acoperite cu „şindilă" sau „şiţă" pe patru părţi, în formă de piramidă şi aproape verticală, ca să se scurgă repede apele din ploi şi zăpezi. Chiar bisericile mai vechi, cum se găsesc la Novaci, Polovragi, Crasna şi în multe alte sate, sînt construite tot din lemn, mai durabil însă şi împodobit cu diferite sculpturi. In general, casele dela munte sînt alcătuite din două „hodăi", dintre care una destinată pentru bucătărie şi numită „în casă" sau „cuţie", iar cealaltă „soba", camera de locuit şi de dormit. Alte clădiri împrejurul casei sînt puţine: un coteţ pentru păsări, numit în unele părţi „curnelnic" (Godineşti), cocină sau „cotinceţă" pentru porci, „obor" pentru

[1] După vechea împărţire administrativă.

vite și „pătuiag" („pătiag") pentru fîn sau de coceni de porumbi, care de cele mai multe ori însă se ține, la munte, pe crengile copacilor tăiați anume în acest scop.

Spre dealuri, spațiul se lărgește și satele se îndesesc, cu casele înșirate fie pe văi și văicele, fie pe coaste. Și aci, ca și la munte, casele cele mai multe și mai vechi sînt tot din lemn. Au adeseori cîte două etaje și acoperișul de „șiță" sau „șindilă", în așa fel făcut într'o parte că trece mult în afară de perete și apără ceardacul, prispa, „tîrnațul" sau „tinda" ce se află înaintea casei. Catul de jos servește de „pimniță" în care se ține rachiul, vinul și unele unelte de muncă.

Vechile cule, caracteristice Gorjului, înalte, cu ziduri groase și ferestre mici, ca niște fortărețe, se mai găsesc și astăzi. Cele mai cunoscute sînt cele din Curtișoara, Groșerea și Pojogeni.

Interior gorjenesc — vatră

Bucătăria la casele din această regiune este cîteodată clădită alături de casă și se numește „cuniе". Acareturile se înmulțesc și ele, așa că, pe lîngă cele amintite mai sus, la casele de munte, găsim aici un „graždi", un „șopru" pentru vehicule și unelte, „povarnă" pentru vase de fabricat țuica, pătul cte.

Cu cît înaintăm spre sud, la șes, satele se rărese, iar casele mai dese și adunate la un loc se micșorează ca înălțime, din causa lipsei de lemne. Aici găsim și case cu pereții de mîele împletite și lipiți cu pămînt amestecat cu paie și cu balegă. Acoperișul acestor case este uneori făcut din coceni de porumb, papură sau rogoz.

Pentru a se cunoaşte mai bine forma şi interiorul unei case din Gorj, dau aici o descriere mai amănunţită a tipului general.

Am spus că cea mai obişnuită casă a Gorjanului este cea cu două camere. Nu se întîlnesc case cu acoperişul în formă de calcan. Imprejur găsim un gard din „pîrnaţi" (pari) împletiţi cu nuiele, sau din „ştaiketi" (uluci) bătuţi în cuie de fier pe „lănteţi" (laţuri). Locul împrejurul casei, mărginit de gard, formează „bătătura" (curtea). Porţile la intrarea în curte sînt, de obicei, acoperite cu „şiţă", ca troiţele de pe lîngă fîntîni, şi împodobite cu sculpturi şi crestături în lemn. Casa are o singură intrare prin „casă" (bucătărie, „cunie") din care se poate intra — „tuna" — în „sobă".

In „cunie" găsim vatra deasupra căreia, la o distanţă de $1^1/_2$ m., începe un coş larg, numit în unele părţi — spre răsărit, mai ales — „oţeac". La baza acestui coş se află de jur împrejur o scîndură, ca un fel de poliţă, numită „corlată".

Colţul dintre vatra focului şi păreţii apropiaţi poartă numele de „unghet". Bucătăria e de obicei nepardosită sau pardosită cu cărămidă. In ea se păstrează „ţăstul" pentru copt mălai, „ţeţonul" de mămăligă, „căpesterea" pentru cernut făina şi frămîntarea mălaiului sau a pînei, „cîrpătorul" pentru punerea turtei pe vatră, vadra de apă şi cane, vase de gătit, masă scundă şi rotundă cu „scaune" etc. „Hodaia" de dormit, „soba", este încălzită de o sobă în care se face focul prin bucătărie. In ea se ţine lada cu „ţoale", păturile, de obicei, fără saltele, pătrile, hainele şi tot ce are ţăranul mai bun. De sigur că moda orăşenească a pătruns şi în construcţia caselor dela ţară, făcînd astfel să dispară încetul cu încetul stilul simplu romînesc.

Teste de pămînt

Locuitorii sînt mai toţi Romîni. Chiar în centrele comer-

ciale şi industriale ca Tg.-Jiului şi Cărbuneşti streinii sînt rari şi se poate spune că se asimilează repede.

Ocupaţia lor este determinată de regiunea în care locuesc. Astfel, cei dela munte se ocupă îndeosebi cu păstoritul. Sînt sate întregi ca: Polovragii, Novacii, Baia-de-fier, Poienarii, Ungurenii (lîngă Tismana), Poeruia, în care oamenii trăesc numai din păstorit. Semănături se fac prea puţine, fiind că pămîntul nu le prieşte, aşa că locuitorii sînt nevoiţi să se aprovisioneze cu porumb şi grîu din satele sudice şi, în anii cînd şi aici e lipsă de cereale, tocmai din Dolj sau Romanaţi. Iarna, muntenii se ocupă şi cu lemnăritul, pe unde sînt păduri cu lemn de construcţie.

Pe cînd la munte abia dacă se găseşte cîte un petec de pămînt bun de cultivat cereale şi zarzavaturi, la dealuri calitatea şi producţia pămîntului arabil sporeşte, iar ocupaţia ţăranilor din aceste părţi devine mai activă şi mai rodnică. Aşa că pe lîngă cultura intensivă a pomilor fructiferi — mai ales a prunilor — şi a viţei de vie, porumbul şi grîul nu lipsesc de pe moşia fiecărui sătean, iar, în satele mai dela sud, cultura grîului şi a porumbului formează ocupaţia de căpetenie a ţăranului. Cu toată sîrguinţa şi nădejdea ce o pune el în lucrarea pămîntului, sînt ani destul de deşi, cînd, din cauza secetei şi a sărăciei solului, Gorjul întreg sufere de foamete şi numai prin concursul Statului se poate face faţă lipsei de hrană.

Industrii speciale nu se găsesc, afară de cea casnică şi a lemnului, desvoltată mai mult în apropierea pădurilor mari şi lîngă ape curgătoare, cum e la Novaci, pe Gilort.

In ceea ce priveşte portul gorjenesc, putem face aceleaşi împărţiri ca la ocupaţii, după regiuni. La munte, portul ciobanilor se distinge în totul de al ţăranilor „rumîni", cum le zic ei. Astfel, bărbaţii „ungureni" poartă iarna un cojoc lung, cu lîna în afară pe ploaie şi peste el o pătură mică în patru colţuri numită „ţol". Pe sub cojoc se îmbracă cu un „k'eptar" tot din blană de oaie sau de dimie. Pe cap au căciula mare „moceancscă", cu fundul rotund. Atît cei bătrîni cît şi cei tineri poartă părul lung, dar cei tineri îl retează adesea, drept

la ceafă, făcîndu-şi chică. Picioarele şi le învelesc cu „turecĭ" făcuţi din lînă, „căltuni" şi obiele peste care se încalţă cu opinci cu vîrful lung şi întors într'o parte, „moţul" sau „gurguiul". Vara se îmbracă cu cămaşe scurtă, cusută cu cruci pe piept şi în spate, peste cioarecĭ strîmţi tare pe picioare şi încinşi cu chimir de piele. Peste cămaşe poartă adeseori un fel de jilecă. Pe cap au pălărie ungurească, cu marginile foarte scurte. Fluierul sau cavalul e aproape nelipsit dela brîu. Ungurencele umblă cu cămaşe brodată simplu cu negru, cătrinţe şi şorţuri ţesute cu rîuri, simple sau încărcate cu mărgele şi fluturi; peste cămaşe poartă o jilecă şi iarna pieptar şi cojoc mare. Femeile bătrîne au pe cap o „propoadă," un fel de şervet lung (cîrpă în alte părţi), iar fetele „cîrpă" (basmaua sau tulpanul din alte sate).

Ţăranii munteni — „ruminii" — nu se deosebesc prea mult în port de vecinii lor ungureni; bărbaţii poartă în loc de cojoc „laibăr" sau „băibărac" şi peste el un fel de manta lungă de lînă, numită cînd „haină", cînd „suman". Nu au cămăşile cusute cu cruci. Femeile au cătrinţele şi şorţurile mai variate în colori şi vărgate simplu. Fetele poartă pe cap basma („bezmea") albă de tîrg.

Ca port, cel mai caracteristic îl găsim în regiunea deluroasă. Astfel, la bărbaţi: nădragi, vestă şi haină de dimie albă, înflorate bogat cu găitane negre, căciula mare şi moţată, purtată cu moţul aplecat într'o parte. Cei bătrîni poartă şi căciuli rotunde, înfundate. Cămaşa are mînecile largi şi pieptii împodobiţi cu felurite cute, rîuri şi „şebuţe". Vara, portul lor se reduce la pantaloni largi de pînză albă, peste care trece cămaşa pînă la genunchi. În zile de sărbătoare, flăcăii umblă cu cămaşe scurtă, brodată frumos, peste pantaloni mai strîmţi, numiţi iţari şi încinşi cu „brecĭri" sau bete de lînă, înflorate. Pe cap poartă pălării de paie făcute de ei sau de pîslă, cumpărate, cu marginile mai lungi însă. Mult mai variat şi mai interesant este portul ţăranceior gorjence în regiunea dealurilor. Scurteica şi dulama, haine lungi de catifea colorată şi căptuşite cu blană se mai văd numai la

femeile bătrîne și locul ei a fost luat de haina lungă și albă de dimie impodobită cu flori de găitane pe margini, pe la guler și pe mîneci. „Vîlnicul", un fel de rochie neîncheiată pe o parte, țesut în vergi și alesături deosebite, pe un fond de obicei, roșu, se poartă mult. El e ceva mai scurt decît cămașa, ca să se vadă poalele brodate cu rîuri artistice. Cînd vîlnicul se încarcă cu fir și fluturi, este purtat mai cu samă de femeile tinere și ia numele de „zăveleă". Cătrințele sau „opregele," cum li se mai zice în unele părți, se poartă de asemenea mult, dar se deosebesc de cele dela munte prin bogăția de flori și fireturi. Cămășile cu altițe și ciupage cusute artistic și încărcate cu fluturi și mărgele sînt nelipsite din costumul unei țărance din Gorj. Pe cap, ele pun cîrpe lungi de pînză lucrată în casă și țesute cu flori, iar, la sărbători, altele subțiri de borangic (marame), brodate frumos. Fetele poartă tulpan de pînză cumpărată, un fel de basma în trei colțuri, și de cele mai multe ori umblă cu capul descoperit, ca să li se vadă părul împletit în cozi lăsate pe spate, strînse în formă de conci la ceafă sau dispuse împrejurul capului deasupra frunței. Este ca un fel de interdicție pentru cele măritate purtarea capului neîmbrobodit. În picioare femeile și fetele au, la sărbători, pantofi sau „iminej" pe care-i poartă numai la biserică, la sărbători, pe acasă umblînd mai mult desculțe.

În partea de sud a județului, portul se schimbă la bărbați numai în ce privește cămașa de vară, care devine mai lungă, uneori pînă la călcîie, și întrebuințarea brîului roșu și lat, peste care se încing și cu „brecîrj", devine mai obișnuită. La femei, în locul opregelor, se văd mai des fustele cumpărate sau lucrate de ele în casă. Portul cu fuste este obișnuit și pe valea Amărăzei, dela Hurezani pînă la Pojari.

De observat, ca și în alte părți de altfel, că țăranii încep să-și părăsească portul național pentru a îmbrăca tot mai mult hainele „nemțești" dela oraș, care li se par mai impunătoare și mai frumoase. Singure femeile par mai păstrătoare de port și obiceiuri, dar și la ele se abate și prinde moda rochiilor pocite și a diferitelor combinații artificiale, fără gust.

Denaturarea portului național se remarcă mai mult în apropierea marilor artere de comunicație și în satele de lîngă oraș.

Potrivit ca statură — la munte se văd oameni ceva mai înalți —, Gorjanul are în ochi vioiciune sănătoasă. Chipeș și bine făcut la corp, el impune orișicui; rareori se întîlnesc țărani cu părul blond, „bălani", majoritatea fiind cacheși. Femeile au un aer de voioșie și bunătate în privire. Ele umblă îmbrăcate cu îngrijire mai ales la sărbători, sînt foarte muncitoare și știu să conducă singure gospoăria, cînd bărbatul lipsește sau nu e în stare. Sînt modeste și respectoase față de streini și de cei mai mari, vorbesc puțin și cu capul plecat, în semn de stimă. Știu însă tot atît de bine să arate curaj cînd e nevoie și să se jertfească pentru un scop înalt. Caracteristic e respectul lor pentru bărbați de orice condiție ar fi ei. Prin satele din partea de nord-vest (Godinești, Celeiu, Pocruia etc.) nu vei vedea femeie stînd jos, la poarta casei, cînd pe șosea trece un bărbat. Am văzut grupuri întregi de femei care, șezînd pe iarbă și lucrînd, s'au ridicat în picioare la trecerea unui singur sătean pe „linie".

Gorjanul este în general cunoscut ca îndrăzneț și întreprinzător. Nu-i lipsește de asemenea nici agerimea minței. Curajul său a fost de atîtea ori încercat în războaie și în alte împrejurări grele. Sînt cunoscute minunile de viteție săvîrșite de soldații regimentului 18 Gorj, în războiul de întregire, îndrăzneala oarbă cu care locuitorii, și mari și mici, mulți ignoranți în ale armelor, s'au împotrivit primei invasii dușmane la podul de pe Jiu, precum și recalcitranța locuitorilor rămași mai tîrziu sub stăpînirea ocupanților.

Țăranul gorjan se pricepe în general bine să facă și comerț. De aci explicația că și în capitala județului și în Tg.-Cărbunești, unde comerțul e mai desvoltat, această ocupație este îmbrățișată aproape numai de Gorjeni, iar streinii care vor să se aciuieze pe acolo pentru a face negustorie nu izbutesc. De altfel, aproape că nu găsim centru comercial în Oltenia și în Muntenia în care negustorii gorjeni să nu-și aibă locul. Bucureștii sînt împănați cu vînzători de fructe și zarzavaturi, veniți din părțile Gorjului. O însușire a țăranului

gorjan este și aceea de a fi prea legat de locurile în care s'a născut și a trăit. Rar se aude despre țărani gorjeni care își părăsesc satul pentru totdeauna, și aceia care sînt nevoiți să plece pentru cîtva timp, ca să-și asigure o situație mai mulțumitoare, se întorc în curînd cu dor de locurile din care au plecat.

Ospitalitatea și bunăvoința sînt cultivate tot așa de bine ca de orice țăran romîn, în genere. La veselie Gorjanul e expansiv în gesturi și în vorbe de spirit, îi place cîntecul și jocul. Neînțelegeri și scandaluri au loc între săteni numai cînd se amețesc de băutură, spre care sînt aplecați din pricina belșugului de țuică și a neștiinței de a da și altă întrebuințare prunelor și fructelor, din care fabrică numai „răkiu".

Cît privește starea culturală, cu toată sporirea școalelor primare care nu lipsesc din nici o comună, se văd încă mulți analfabeți. Crede țăranul gorjan, ca mai tot țăranul romîn, că poate trăi și fără știință de carte și de aceea caută prin orice mijloace să se sustragă obligativității severe a învățămîntului primar.

Cînd însă e vorba de un scop determinat ce se poate atinge numai prin învățătură, cum ar fi acela de a ajunge „logofăt" (notar) „preceptor" (perceptor), cîntăreț, învățător ori popă, țăranul recunoaște folosul științei de carte și se arată dispus să facă sforțări intelectuale și jertfe materiale. Altfel, pentru plugărie și îngrijirea vitelor nu e nevoie de carte, spun cei mai mulți.

Dintre obiceiurile și credințele Gorjenilor multe ne sînt cunoscute și din alte părți, unele însă sînt așa de schimbate și caracteristice încît merită să fie cunoscute și sub forma locală.

Începînd cu sărbătorile Crăciunului, avem de relevat, în ajunul acestei sărbători, obiceiul de a umbla cu colinda ce se numește în unele sate umblare „în pițărăi", iar în altele „în colindețe" și se practică mai mult de copii

In ajunul Sfîntului Vasile, căruia i se mai zice Sîn-Văsîi, găsim obiceiul vrăjitului, numit chiar „sinvăsîiat", format din

verbul *a sinvăsîia* cu înțelesul de „a vrăji", adică a ghici viitorul fetelor și flăcăilor după anumite obiecte puse întîi, fără știrea participanților, sub niște oale și luate apoi la întîmplare de fiecare doritor de a-și cunoaște soarta. Alteori „sinvăsîerea" constă în așezarea a două boabe de grîu, sau două fire de păr de porc pe vatra încinsă — denumite fiecare cu numele celor interesați în aflarea viitorului, și din modul în care vor sări sau pocni se poate prezice soarta tinerilor. Tot în această seară, fetele se duc la un gard împletit cu nuiele, numără dela un loc parii — „pîrnaci" — dela 9-1 și pe cel din urmă (cel cu n-rul 1) îl leagă cu fir roșu și cu bumbac, lăsîndu-l așa pînă a doua zi de dimineață, cînd se duce din nou la el și din felul cum se presintă parul — strîmb sau drept, noduros sau neted etc. — deduce înfățișarea și firea viitorului soț.

Prezicerea timpului din cele 12 luni ale anului după foile de ceapă sărate și lăsate așa peste noapte este destul de cunoscută și în alte locuri romînești.

In zilele dintre Crăciun și Sf. Vasile femeile au credința că nu e bine să lucreze, ca să nu fie ologite, ciungite, surzite sau orbite.

In joia Paștilor, „Zoimari" sau „Zoimărele", e obiceiul ca dis de dimineață să se facă focul în „tîrnaț" (tindă) sau în „bătătură", cu lemne de alun — lemn sfînt — sau cu boji (bozi). Lîngă foc se pune o masă rotundă, scundă, cu cîteva scăunele („scamne") și pe masă mai multe uleele cu apă, vin sau lapte și colaci cu luminări. Toate acestea se lasă singure cîtva timp, ca să vie sufletele morților să stea la masă. După răsăritul soarelui, uleelele și colacii se împart la săraci.

In ajunul Sfîntului Gheorghe — „năprorul" sau „improorul" — seara, se duc băieții pe dealuri cu țevi de cazan sau de coaje de cireș răsucită — un fel de bucium — în care cîntă și strigă.

In aceeași seară, oamenii pîndesc pe dealuri să vadă „bani zucînd" cu „bîlbără de foc" (flacări).

Femeile ung ugerul vacilor cu buruieni și mai ales cu păpădie, descîntîndu-le:

Păpădie, die,
Laptele sa vie...

și apoi le mulg într'o oală încununată — „improorată" — la gură cu ramuri verzi de salcie sau de tei. Noaptea, se lasă vitele libere pe cîmp să pască grînele, pentru a fi belșug.

In dimineața Sf. Gheorghe se pun pe la porți crengi înverzite — „steagurj". In legătură cu viața agricolă, avem de relevat, tot la această zi, obiceiul de a se îngăuri cu „potricala" urechea unei oi și bucățica tăiată se duce la un mușuroi de furnici, aruncînd-o pe el cu vorbele: „cum să'mulțesc furnigile, așa să să'mulțască oile". Se stropesc apoi vitele cu o mătură făcută din ramuri verzi de salcie.

La anumite sărbători mari — ca la Sf. Gheorghe, Sf. Ilie, Sf. Maria etc. —, cînd bisericile își au hramul, țăranii gorjeni obișnuesc niște petreceri numite „nedei", care constau din pomană cu masă, cîntece de lăutari și jocuri.

Un obicei amintit și de Ov. Densusianu în *Graiul din Țara Hațegului* este acela ca fiecare casă să-și aibă un sfînt protector, la ziua căruia se face „prazuie" mare cu mîncare și băutură.

Multe și interesante sînt credințele și superstițiile țăranului gorjan. O descriere amănunțită a lor va face obiectul altei lucrări.

GRAIUL

Ținînd samă de întinderea și așezarea geografică a Gorjului, vom găsi la cercetarea graiului din acest ținut nu numai micile deosebiri dela sat la sat, ci și unele diferențieri mai însemnate care atrag atenția celui ce călătorește dintr'o regiune în alta, dela munte la deal, de pe platouri pe văile mai importante. Vom distinge, deci, mai întîi, vorbirea locuitorilor dela munte de a acelora din regiunea dealurilor și apoi pe a acelora din regiunea răsăriteană, spre Vîlcea, cuprinzînd satele așezate pe văile rîurilor Amăradia, Gilortul și Jiul, de a

acelora din partea apuseană, începînd dela Jiu pînă la hotarul cu Mehedinţii. De sigur că împărţirile acestea nu formează bariere de neînţelegere între satele ce le despart, ci ne indică numai unele particularităţi comune localităţilor din aceeaşi regiune.

Se găsesc însă, în regiunile arătate, zone şi infiltraţiuni lingvistice care ştirbesc unitatea relativă a regiunilor. Aşa, în partea de apus, spre Mehedinţi, se află un grup de sate, format din Godineşti, Celeiu, Cîlceşti, Ciuperceni, Costeni, Poeruia şi Racoţi, la care se constată unele fenomene cu totul deosebitoare de restul graiului din Gorj, dar care se asemănă cu cele constatate de Ov. Densusianu în *Graiul din Ţara Haţegului* şi de I.-A. Candrea în cercetările sale asupra dialectului din Bănat. De asemenea, în satele de pe valea Amărăzei am întîlnit cîteva particularităţi ce ne duc spre vorbirea din Vîlcea şi din Dolj. Din observaţiile ce am făcut în călătoriile prin judeţ, de remarcat este aceea că pronunţările caracteristice anumitor localităţi sînt pe cale de dispariţie, fie din cauza ironisărilor cu care sînt trataţi oamenii din acele părţi de către cei dintr'o regiune cu pronunţare mai corectă, fie pentru că influenţa şcoalei şi administraţiei îşi are efectul. Numai femeile şi bătrînii mai înaintaţi în vîrstă sînt mai conservativi în ceea ce priveşte graiul, precum şi în obiceiuri şi port, prin faptul că ei călătoresc mai puţin şi nu sînt prea impresionaţi de ironiile celor cu „limba supţire" [1].

Fonetica

Accentul

1. Se accentuează deosebit de limba generală cîteva cuvinte, ca, pe silaba ultimă: *acolô, ihomnic, preck;* pe penultimă: *bivolîţă, čéva, oftloţ, poliţă;* pe antepenultimă: *(h)áripă.*

---

[1] Particularităţi ale graiului din nordul judeţului au fost studiate de E. Gamillschog, *Oltenische Mundarten*, Viena, 1919; fapte relevate de d-sa completează expunerea de acl. Însă îmi să adaug că unele nuanţe fonetice pe care a căutat să le redea nu le-am putut constata.

Vocale accentuate

2. *A* trecut la *i* dinaintea lui *n* urmat de *e* sau *i* se aude ca *ii* în partea de răsărit (valea Amărăzei mai ales) și sud, iar în spre apus și nord (Godinești, Tismana, Cîleești etc.) s'a păstrat ca *i*: *ciine, miine, piine* pentru primele regiuni și *cine, mine, pine* pentru celelalte. — 3. Precedat de *ș, ž, a* se pronunță ca *ę* în *čirięr* (dar și *čirięar*), *ględęr* etc. — 4. *A* apare de obicei ca *ię* în *ięșkie* și *ięșt'e* — ușchie.

5. *E* e diftongat în *ie*, mai ales în partea răsăriteană și cea de sud a județului, unde se aude: *fier, miew, pier, piept* etc., iar spre apus și pe lîngă munte se pronunță: *fer, mel, pept* etc. — 6. In cuvîntul latin t e n e r, *e* nu a trecut la *i*, ci a rămas peste tot *i*: *tinăr, tinără*. — 7. După *ț*, *in* apare ca *în*: *țîne*. — 8. Precedat de *ș, ț, z, e* se schimbă în *ă*: *șăd; țăn, țăși; Dumnezău*, pl. *Dumnezăi, zăce*. — 9. Cînd în silaba următoare se găsește un *e*, *e* apare ca *ę* și *ęa*, în aceleași regiuni unde avem *ę, ęa* din *ę... e* (v. § 13): *ęede, ęerpe, ęele* și *ęeade* etc. — 10. Diftongul *ęa* resultat din *ę...a (ă)*, după *ș*, se păstrează ori e redus la *a*: *ęeadă* și *ęadă* (de asemenea *ęeană* și *ęană*).

11. *E* > *ă* după *ș, ț, z*: *folosăse, măc, măsu, năiz; amețăse, încolțăse; încălzăști, pizăse*; tot ca *ă* apare în terminațiunea verbală *-ese* după labiale (mai ales în satele locuite de Ungureni: Baia-de-fier, Novaci, Ungureni, lîngă Tismana ș. a.): *lovăse, primăse* etc. — 12. Diftongul *ęa*, resultat din *e... a (ă)*, se reduce după *ș, ț, z* la *a* peste tot; se zice deci: *șară; înmulțasă; zasă*. — 13. Cînd în silaba următoare se află *e*, *e* se aude foarte deschis și uneori diftongat în *ea*: *lege (leage), lemne* (Godinești, Scoarța, Raba, Lazuri, Bobu, Copăcioasa, Pojogeni, Glodeni).

14. *I* trece la *i* după *ș, ț, z*: *iești; leșiu, cuțit; auzi, tirziu, ziče, ziuă* (comp. formele streine: *cosi, țiglă*). In unele localități, în partea de nord-vest, găsim *i* > *i* după *cons.* + *r*: *striu, stric* (tot acolo întîlnim pentru *i* de altă proveniență rostirea cu *i* după *st*: *sticlă*).

15. *O* sau *o* inițiali sînt redați prin *ęo*: *ęom, ęopt, ęos, ęou*, dar mai des *om, opt, os, ou*.

16. Diftongi. — *Au* > *a* în *cat* (< *caut*). De observat că verbul *a căta* nu are semnificaţia de „a privi", ca în alte părţi, ci pe aceea de „a căuta". — 17. *Ea* final se reduce în unele părţi la *ę*: *a mę* (= a mea), *vrę* (= vrea), *bę* (= bea). — 18. *Je* (sl. *-ija-*) se aude ca *e* în *preteu*.

Vocale atone

19. *A* aton latin se pronunţă *ă* în: *fămeie* (şi *fomeie*), *părcke*, *părete*. Apare tot ca *ă* în: *băžocară*, *băžocori*. Adverbul *mai* se aude peste tot *măĭ*.

20. *E* aton din *cram* etc. apare ca *ie*: *ierçam*. — 21. *E* e păstrat în *beşică*, *beut*, *beutor*, *pe*, *petat* (rar *pătat*), *viperă*, *de*. In loc de *galben* se aude mai mult *galbin* şi pentru *carpen* avem *carpin*. — 22. După *s*, *ş*, *ţ*, *z*, *e* trece la *ă*: *săcure*, *săcară*, *frumoasă* (= frumoase); *săzut*, *mătuşă*; *căţăluş*, *maţă*; *zămos*, chiar şi cînd în silaba următoare se află o vocală palatală: *inţăles*, *săcerat*, *insăninat*. — 23. In cuvîntul *năroc*, avem *e*>*ă* după *n* în tot cuprinsul judeţului: *nerod* nu se aude. — 24. Trecerea lui *e* aton la *i* se observă în preposiţiile *dila*, *pi la*.

25. — *I* aton se schimbă în *e*, sporadic, în *menune*, *menunat* (Godineşti, Părău şi împrejurimi). — 26. In pluralele articulate ale substantivelor terminate în *-ţi*, *-zi*, *i* trece la *ĭ*: *fraţĭ*, *grumazĭ* (tot aşa *cozile*, *ogrăzile*). — 27. *I* final a dispărut în multe părţi după *ş*, *ţ*, *z*, *ž*, *urş*, *uş*; *dinţ*, *fraţ*, *găleţ*, *ştaţ*; *astăz*, *az*, *braz*, *vinz*, *vez*; *coş*. Pe unde se aude *ĭ*, el e pronunţat foarte slab, încît abia poate fi recunoscut. — 28. *I* este încă păstrat în suf. *-arĭ*, *-orĭ*: *murarĭ*, *purcarĭ*, *cuptorĭ*; de asemenea la pers. 1[a] sg. ind. pres. a lui *murĭ*: *morĭ*.

29. *O* aton > *u*: *adurmi*, *durmi*, *cutrupi*, *Flurii* (= Florii), *înfluri*, *murari*, *purcari*, *rusală*, şi în neologismul *cumpanie*.

30. Diftongi. — *Ea* > *e*: *desupra*. — 31. *Oa* > *o*: *dor* < *doar*. — 32. *Je* > *i* în *iziţură*.

Vocale în hiat

33. Între *u* și *ă* avem epentesa lui *h* în *mădúhă*, rar *mădúvă*. — 34. În loc de *strein* sau *străin*, se zice peste tot *strin*. — 35. *Nour* se pronunță *nor* și rar *noor*. — 36. *De aăi* > *de ăi*; *fugi de ăi*. — 37. *Nicăieri* se aude în unele părți cu *nicăuri* și *nicăiuri* (Godinești, Părău-Vulcan etc.).

Asimilație, disimilație etc.

38. Asimilație. — *Ă* — *a* > *u* — *u*: *primăvară*, *măgar*, mai cu samă în partea de mijloc a județului (Bobu, Scoarța, Copăceioasa etc.). — 39. In *năroc*, *năroi*, *ă* nu s'a asimilat cu *o*. — 40. *Ă* a trecut la *o* în: *fomeie* (se zice și *fumeie*), *polomidă*, *postaie* = păstaie. — 41. *Ă* — *u* > *u* — *u*: *căptușit* > *cuptușit*.

42. Disimilație. — *E* — *e* > *i* — *e*: *di pe* < *de pe*.

43. Sincopă. — O găsim în *ărpi* (și *hărpi*) și *foclui* cînd se întrebuințează în blestemul: *dă-l foclui* (= dă-l focului). Asemenea în *căutorit*, *se căutorește* se sincopează *ă*.

44. Epentesă. — Apare în *oiki*, *veiki* (foarte obișnuiți): *hireau* (ulăturí de *hrean* și chiar *krean*); *ciureș* = cireș (Godinești).

Consoane

45. Labialele *p*, *b*, *f*, *v* nu se alterează cînd sînt urmate de *i*, *ie*, afară de vorbirea Ungurenilor, în care găsim palatalisarea lor. Astfel în Novacii-Ungureni, Baia-de-fier, Tismana etc. se aude: *k'epă*, *k'abă*; *g'ine*; *h'iu*; *yin*. In restul județului se pronunță *piept* și *pept*; *bine*; *fiu*; *vin*.

M se păstrează neschimbat în cea mai mare parte a ținutului și se alterează *(mă)* numai în regiunea nord-vestică cu satele Godinești, Poeruin, Celeiu, Ciupercenì, Racoți etc., unde găsim: *mănă*, *mănere*, *mănerari*, *mănălă*, *amăiadz*, *mă mnir* etc.

46. *D* urmat de *i* se aude ca *g'* în vorbirea Ungurenilor: *g'inte* (= dinte), *g'in* (= din). Schimbarea aceasta se constată și în regiunea răsăriteană, pe valea Amărăzei și a Gilortului, dar numai în cuvintele *deal* și *podbeal*, care se pronunță regulat *g'al* și *pog'al*. — 47. *D* și *t* sufer și alte alterări

sub influența lui *e*, *i* următori, însă numai în partea de nord-vest a județului, în grupul de sate format din Godinești, Celeiu, Ciupercenі, Pocruia, Racoți etc. În satele din apropierea muntelui această alterare s'a oprit la fasele: *ďe*, *ďi*; *t'e*, *t'i*, iar în cele menționate a ajuns la *dźe*, *dźi*; *tśe*, *tśi*: *dźepartśe*, *dźin*; *du-tśe*, *tśine*. Acest fel de pronunțare se aude uneori chiar ca *ǵe*, *ǵi*; *ḱe*, *ḱi*, mai ales în Godinești și împrejurimi. De relevat însă că fenomenul e pe cale de dispariție și aceia care-l mai păstrează sînt bătrînii și femeile care-s mai refractari inovațiilor. E de presupus că acest fel de rostire este o infiltrație de prin părțile Hațegului și Bănatului cu care regiunea noastră se învecinează la nord — fiind despărțite prin munți — și în care găsim de asemenea fenomenele arătate. Am ajuns la această presupunere bazat și pe amintirile unor bătrîni din Godinești, trecuți de 80 ani, care mi-au povestit despre trecutul ținutului — cum l-au aflat din strămoși — că întemeietorul satului era din părțile Mehedinților de miază-noapte. (v. textul 1).

48. *N* urmat de *e*, *i* se aude în satele de lîngă munte ca *n'*: *n'egru*, *n'ima*. — 49. *N* a dispărut în *slăină*.

50. Dispariția lui *r* se observă în prep. *pin* (= prin), *dinte* (= dintre).

51. *S* trece la *ș* în: *șkimba*, *deșkis* etc.

52. *C*+*e*, *i* > *ś* în satele în care am găsit și alterarea lui *d*, *t* urmați de aceleași vocale: *śinśi*, *faśe*. — 53. *C* se aude ca *g* în: *furnigă*, *bangă*, iar *căllează* se pronunță *kelbează*. — 54. *K* urmat de *e*, *i* e înlocuit în puține locuri (Frățești, Stănești și vecinătăți) cu *t'*: *ot'i*, *uret'i*, *t'eie*, *păret'i*, pentru *ochi*, *urechi*, *cheie*, *pirechi*.

55. *G* urmat de *e*, *i* trece la *ź*: *źenunke*, *źeană*, *źer*, *źinźie*, *źinere*, în aceeași regiune unde am găsit alterările lui *c*, *d*, *t*+*e*, *i*. — 56. *G*+*e* apare ca *ǵ* în *deǵt*.

57. *H* slavic final din *prachъ* devine *u*: *prau* (= praf).

58. *Z* se pronunță ca *dz* mai mult în regiunea muntoasă (Godinești, Tismana, Arcani, Schela, Vălari, Dobrița, Rugi): *Dumnedzău*, *frundză*, *umăiadză*, *dzară*, *vedz* (= vezi).

59. Grupuri consonantice—*Mn* e păstrat în *scamn*.

60. Grupurile *vn*, *bn*, *cn* trec, în general, la *mn*: *ibomnică*, *rimni*; *gramnic*; *omnă*, *pomnesc*, *čiomnesc*.

61. *Nd* se reduce de obicei la *n* în *une* (şi *un*).

62. *T* dispare în *băžocură*.

Asimilaţie, disimilaţie etc.

63. Asimilaţie.—*D—g>g—g*: *geget* (<*deget*) (Godineşti etc.) — 64. *F* s'a asimilat cu *v* iniţial în cuvîntul *vire* şi numai în regiunea nord-vestică (Poenia, Godineşti etc.) — 65. *Poftă* a dat *popţi*, sporadic, prin asimilarea lui *f* cu *p* precedent. — 66. *K—t>k'—k*: *k'ik'it* (= chitit), *k'ik'ic* (= chitie).

67. Disimilaţie — *N—n>r—n*: *mărunki*, *răunki*, *amerinţa* (se aude şi *amelinţa*); pentru *n — n>l — n*, de relevat neologismul *kilină* (= chinină). — 68. *R—r>l—r*: *tulbure*; pentru aceleaşi consoane disimilaţia *r—l* apare în neologismul *gardilop* (= garderob). — 69. Prin disimilaţie *r* a căzut în *cuvastă*.

70. Apocopă. — Se întîlneşte în cîteva forme ca: *su* (= sub), *cin* (= cînd), *fos* (= fost).

71. Protesă. — O găsim în pronumele demonstrative *hăsta*, *hăla*, *haia* etc., dar în multe sate se pronunţă şi fără *h*: *hare* (*trăsură pe hareuri*), *harmăsar*, *harpie* = aripă, *hodaie*, *homidă*.

72. Epentesă. — *C* epentetic în grupul *sl* se aude foarte des în partea de răsărit şi spre centru: *icsele*, *sclănină*, *sclab*, *sclugă*, *sclobod*, *Obisclar* (sat în Vîlcea). De relevat şi epentesa lui *e* în forma *armăcuri*. — 73. Un caz interesant de dublă epentesă avem în cuvîntul *obicei* pronunţat pe alocuri *obliceri*.

74. Metatesă. — Apare în *milžoc*, sporadic, *platugea*, *perpeliţă* şi neologismul *čilinizat*.

75. Aferesă. — Se întîmplă în *feşnic* (= sfeşnic), *otar* (= hotar).

MORFOLOGIE

Substantivul

76. Declinări. — Schimbări de declinare găsim la substantivele masculine: *anine*, *faguri*, *meşteacăne*, *mugure*.

La feminine de relevat *mîoĕ* (în partea de apus: *mîĕie*, spre răsărit).

77. Genul. — E schimbat în forma *brîĕagă*.

78. Singularul. — Forma *sor* se aude numai în legături sintactice: *sor cu mine* și *soru-mea*, *soru-ta*.

79. Vocativul în *-le* apare cu accentul pe *-e*: *omulé*, *codrulé*.

80. Pluralul. — Asupra dispariției terminațiunei *-i* după unele consoane, v. § 27. — 81. Substantivele feminine terminate în *-ță*, *-ză* au la plural aceeași terminație: *rață*; *franză*. Aceste terminațiuni se păstrează și cînd se adaugă articolul: *rațăle*, *franzăle*, etc. — 82. Neutrele terminate în *-e*, *-ș*, *-t*, *-r* fac pluralul în *-ă*: *oșă*; *orașă*; *brață*; *cară*, *izcoară*, *ogoară*, *topoară*, *otară*, *păhară* etc. — 83. Substantivul *casă* are pluralul *căși*, în general. — 84. Pluralul lui *țăran* e *țărani*.

Articolul

85. Articolul *-l* nu se aude decît la cei cu știință de carte și la aceștia destul de rar, încolo se pronunță: *omu*, *capu*, *caru* etc. — 86. Asupra lui *i* > *l* după unele consoane, v. § 26.

87. Genetivul și dativul sg. al subst. feminine apare ca *-i* după *ș*, *t*, *z*: *uși*; *părți*; *prăzi*. La celelalte substantive feminine găsim de obicei gen.-dat. cu *-ii*: *mamii*, *spinării*; tot așa la subst. masc. terminate la nom. sg. în *-ă*: *tații*, *popii*. Pentru *tată* și *mamă* e de observat că e întrebuințat și gen.-dat. *la tata*, *la mama*.

88. Genitivul și dativul la substantivele feminine în *-oĕ* se termină în *-kii*: *maikii*, *maikii*, *Florikii*.

89. Articolul *cel*, *ceo* apare sub formele: *(h)ăl*, *al*; *(h)a*.

Adjectivul

90. De relevat că gradul superlativ e format de obicei cu *prea*: *prea mare* etc. Se aude și *foarte*, mai ales la cei influențați de școală și de oraș.

Numeralul

91. Sînt obișnuite formele *unspăc, doișpăc, șaișpăc* etc.

Pronumele

92. Personale:

		I	II	III
Singular:	N.	*ieu, io*	*tu*	*iel, ia*
	D.	*mie, (i)m, mi*	*ție, ți, (i)ț*	*lui, iei, (i)i, i*
	Ac.	*min(e), mă*	*tin(e), te*	*iel, ia, i(l), o*
Plural:	N.	*noi*	*voi*	*iei, iele*
	D.	*noauă, ne, ni*	*voauă, vă, vi*	*le, li*
	Ac.	*noi, ne*	*voi, vă*	*iei, iele, (i)i, le*

Formele *m* și *ț* se întrebuințează în expresii ca *nu-m place; ț-am spus, ț-ai făcut dătoria.*

Pronumele reflexive sînt: *i(ș), și.* Intîlnim des pleonasmul cu pron. reflexive: *ce m'oi face-mă? s'ar duce-și; ne-am gîndi-ne* etc.

93. Posesive:

I	*al mieu, a meu*	*ai mieĭ, ale mele*
	al nost(u), a noastă;	*ai noștĭ, ale noaste*
II	*al tău, a ta*	*ai tăĭ, ale tele*
	al vost(u), a voastă	*ai voștĭ, ale voaste*
III	*al (a) lui, iei, al lor, al său, a sa* etc.	

94. Demonstrative:

Sg. nom.-ac. *(h)ăsta, (h)asta; (h)ăla, (h)aia*
Gen.-dat. *(h)ăstuia, (h)ăstăia; (h)ăluia, (h)ăliia*
Pl. nom.-ac. *(h)ăștia, (h)eștea; (h)ăia, (h)eleа*
Gen.-dat. *(h)ăstora, (h)ăilora* și *(h)alora.*

(H)ălălaut, (h)ailantă; (h)ăstălaut, (h)ăstălantă.

95. Nedefinite: *nimini* și *nima.* Interesantă e forma *oricel* care înseamnă „ceva": *iț dau un oricel* = îți dau ceva.

Verbul

96. Nu se întrebuințează totdeauna ca reflexive verbele *căsni, intuneca, îmbolnăvi;* în schimb, ca reflexiv, e foarte obișnuit *a se greși.*

97. Schimbări de conjugare se constată la verbul *a urca* (= a ursi) de unde și substantivul *urcătoare*. Alături de *a găta* se întrebuințează și *a găti*.

98. Indicativul present. — La verbul *a lucra* nu e cunoscută, în multe sate, terminația -*ez*. De asemenea, unele verbe de conj. a IV-a nu primesc terminația -*esc*: *bănui*, *hinui*, *prăfui*, *tu suci*, *ĕl suce*, aceasta din urmă, însă, în vorbirea Ungurenilor. Nu se aude -*z* și -*ţ* la pers. 1-ii sg. a verbelor al căror infinitiv se termină în -*dea*, -*de*, -*te*: *văd*; *cred*, *rid*; *scot*, *trimit* (tot așa *aud*), iar la pers. a 2-a avem: *vez*, *crez* etc. Verbele *a rămînea*, *a ţinea*, *a pune*, *a spune* au persoana 1-ii sg. în -*i* și -*u*: *rămii*, *ţiu*, *pui*, *spui*.

De relevat și următoarele forme: *mă'c*, *mă'uc* (= mă duc); *impăc*, *impeci*; *inkep* (= incap), *inkepi*, *inkeapă*; *minc*, alături de *mănînc*; *ieu mori*; *ploă*, mai rar *ploaie*; *poci* și *poţ* (= pot); *ieu măr(i)*, *tu măi* (și *mai*); *mă spurii*; *usuc* (cu -*u*- și la infinitiv și participiu: *usuca*, *usucat*); *żur*, *żori*, *żoară*.

99. Presentul subjonctivului.—La pers. a 3-a sg. și pl. a verbelor terminate în -*dea*, -*de*, -*te* apare -*dă*, -*tă* și foarte rar -*ză*, -*ţă*: *să vadă*; *să vindă*, *să creadă*, *să scoată*, *să trimeată*.

Dela *a rămînea*, *a ţinea*, *a pune*, *a spune*, *a veni*, avem subjonctivul: *să ţiie*; *să puie*, *să spuie*; *să vie*. Dela *a pieri*: *să piaie* și, rar, *să piară*.

100. Imperfectul indicativului.—Pentru *a fi* avem *iceam*, *iceai*, *icea* și *ăria* etc. Persoana a 3-a pl. se aude de obicei fără *u* final: *ei căuta*, *ei punea* etc.

101. Perfectul simplu. — E frecvent, înlocuind cele mai de multe ori perfectul compus: *adunai*, *tăcui*, *fuăţi* (și *fuşi*, *fui*), *auziş*, *duăţi* etc.

Verbul *a lua* se aude la acest timp sub formele: *luăţi*, *luăţş*, *lo*, *luărăm*, *luărăţ*, *luără*, însă numai în unele sate de munte (Schela, Horez). Pentru *a da* avem formele: *dedei*, *detei* etc.

102. Perfectul compus se formează la pers. a 3-a sg. și pl. cu *o*, *or*, în mare parte din satele dela munte: *o fost(t)*, *or fost(t)*; *o venit*, *or venit*; iar în restul ţinutului *a fost(t)*, *au fost(t)* etc.

103. Mai-mult-ca-perfectul. — Se formează în mod obișnuit, schimbîndu-se însă *e* din *-sem* în *ă*: *mersăm*, *fusăm*, *lușăm* și *losăm*. La plural găsim pe *-ră* la toate persoanele: *venisărăm*, *venisărăt*, *venisără*. Se aude însă și fără *-ră*, sporadic.

104. Viitorul se formează cu *oi*, *ăi*, *ii*, *o*, *om*, *ăț*, *or*.

105. Condiționalul. — Afară de forma cunoscută cu *aș*, *ai* etc., aflăm în partea de nord-vest forma cu *să vrea*: *să vrea face*, *să vrea veni* (Stolojani, Runcu etc.)

106. Imperativul.—Forma negativă de pers. a 2-a pl. se termină în *-reț*: *nu alergareț*, *nu stareț*, *nu venireț*. Aceeași terminație, uneori, și la forma afirmativă: *stareț*, *dareț*, *mincareț*. Sînt curente formele: *duceți-vă-ț*, *spălați-vă-ț* etc.

107. Participiul present.—Pierde pe *d* final: *făcîn*, *cîntîn*, *văzîn* etc.

Adverbe

108. Sînt de amintit formele: *abia* și *abi*; *acolo*; *acu* (alături de *acum* și mai des *acuma*); *alanteri* (= alaltăieri); *amintrelea* și *amintrenea*; *ba* des pentru *nu*; *giaba*; *iei* =(aici); *oțiră* (= puțin), *oțirică*; *tomnal(i)* și *tăman* (= toemnai).

Prepoziții

109. În loc de *către* se aude *cătă*; *dila* pentru *dela*; alte forme: *piu* (= prin); *p'ingă* (= pe lîngă); *d'ingă* (= de lîngă); *di pe* (= după); *su* (= sub); *dint*, *int* (= dintre, între).

Conjuncții

110. *Or* e forma obișnuită pentru *ori*; tot așa *da* pentru *dar*.

Derivațiunea

111. Formațiunile cu sufixul *-oi* sînt frecvente: *rîzuroi*, *rățoi*, *cepoi*, *săpoi*, *mierloi*, și nume proprii: *Stănoiu*, *Kesnoiu*, *Popoiu*, *Mănduiu*, *Smărăndoiu* etc.

Texte

I

Satu nostu n'o fost dźila înșeput tot așa ca acu. Arja mâi multă pădure p'iși și căși nu să vodźea dźocît cîte una, iși colo. S'or apucat oamini să taie pădurea și s'o făcut căși. Am audzît și jeu dźila ăi bătrîni că ăl dźintîi om în satu nostu o venit dźin Mehedźinț, dźin satu Ilusești, și-l kema Șiobanu. Dźin jel s'o 'multît locuitori satului și ăi mâi mult o loat numele dźe Șiobanu. Pămîntu dźi p'iși arja proprietatea mînăstirii Tismana și pe vremea lu Cuza s'o dat la oamini care pînă atunśi ărjau cîcaș. Io nu știu bine cum o fost, că-i mul dźe-atunśi, du nu-or spus și mănc hăi bătrîni.

Godźinești — Gjorge Șiobanu, 65.

II

— Foaje verdźe dźe podbal,
Mînca-ț-aș coama dźe cal,
Șe-m tot suj pe nejca'n dźeal?
Mi-l tot suj și mi-l coborj,
Orj ăj gînd să mi-l omorj?
— Ba dźe-omorît nu-l omor,
Da-l suj dźealu tot ușor,
L duc la mîndra hinișor.

Godźinești — Același.

III

Foiliță trej costrej
Najba să vă ja fomej,
M'ați lăsat însîns cu îșej,
Cumpărîndu-vă șorșej.

Godźinești — Același.

IV

Foaje verdźe mărtostat,
Supt un lomuleț dźe gard
Ședźe Sbangă pitulat,
Nebeut și nemîncat.
Dźe-acum pîn'apus dźe soare,
El tot unźe la pistoale,
Le unźe cu undźelemn,
Să bată bine la sămn

Godźinești — Același.

BCU IASI / CENTRAL

V

Foaie verdże dże urez,
Mindra, dże dragă şo mi-oştăi
Noaptşea dżin somn tşo visăz.
Pui mîna să tşo găsăsc,
Cu pîreţl mă sfădżesc,
Pui mîna cat dupo tşine,
Dau dże pîreţ, vai dżo mine;
Pui mîna po căpătîi
Şi zic că tu mă mîngîi,
Găsăsc porinjoarele,
Zic că-s ţîţişoarele.

Godżineşti — Acelaşi.

VI

Foaie verdże ş'o leleu,
Hajduc Pętre şe făşea?
Din venia primăvara
În codru verdże intra,
Cu vulturu să'ntîlnia,
Să'ntîlnia şi-l întreba:
„Vulture, pene'nspicatşe,
Spune-mi drumu un să'mpartşe,
Să păzăsc cu zi cu noaptşe
Pîn'or treşe negustori,
Să le iau żeanta cu poli".
Hajduc Pętre şe făşea?
Iar pe vultur l-întreba
Ca să-i măi spuie şeva.
Şi vulturu-i răspundżea:
„Hajduc Pętre, haj cu mine,
Haj cu mine'n vale, 'n luncă,
Căluşei bunj şi-ţ apuşi".
Hajduc Pętre şo făşea?
Iel pe vultur l-asculta,
În luncă'n valo merżea,
Po vînătu'ncăleca
Şi pe murgu îl lega
Şi cai îi înşira
Şi vulturu-l învăţa:
„Hajduc Pętre, haj cu mine,
Haj cu mine'n dżial pe plaj,
Dże nimănj frică să n'aj".

Astăzi luni și mîine marț,
Plecă neica la Galați
Cu trei cai dże apucați
Și cu patru dże furați,
Detșei pi la primăraș:
„Bună dzîua, primăraș,
Ia, poftim un gălbinaș
Și să-m mai faș un răvaș
Pe vr'o șaptse armăcșaraș".
Pușăi mîna pe răvaș,
Mersăi pîna'nt'un ogaș,
Iac'un hoț dże pîgubaș
Și mă'ntrebă dże răvaș.
„Fir'al dracu pîgubaș,
Se mă'ntrebă tu dże răvaș?
Ia, măi dă-m un gălbinaș,
Ca să-l beau dże adălmaș,
Că te-asvîrlu'n hal ogaș.
Eu sînt tatăl cailor,
Arîmbașa hoților".

Godzînești — Același.

VII

Foaie verdże dże-o alună,
Călușei cum să fură?
Scoală-tse sara pe lună
Și ia-ți funia pe mînă.
Călușei cum să fură?
Prindże iapa ha bătrînă,
Cai dupe ia să'nșiră,
Du-tse cu ei la vînzare,
Că faș dżestule parale.

Godzînești — Același.

VIII

Su poală dże codru verdże
Ședże Iorgu, hodzînește,
Hodzînește, socotește
Cît a căștigat aznoaptse.
Și-altă foaie pădușel,
La umbră dże fażețal
Fișiori lu Corcodżel
Mănîncă carne dże miel

Şi beaţ vin dzin barinşeţ
Şi'nkina fratse cu fratse,
Să-ţ aibe dze sinatatse.
Aha, aha, aha,
Să trajască toţ fişiori la tata.

Godzineşti — Acelaşi.

IX

Franzuliţa treţ zmiscle,
Ma'nsurai şi-m luai muiere,
Iu mă'ntreabă dze avere,
Ieu li spui: «averea mea:
Şaptse nasturi peo manta;
Itacu şi mindzinceaua
Şi pasisia sabia,
Aia m'a hubatelnit
Tot umbdin cu ja la gît».

Godzineşti — Gioarge Sfobanu, 71.

X

Foiliţă şi'o leleca,
Saraca inima mea,
Nu maţ ieste cum jerea
Cin jerçam în firea mea
Tăjam calu cu seara
Pişioru trăgătoarea.

Godzineşti — Acelaşi.

XI

Foiliţă leuştsean,
A înflurit florile'n dzeal.
Pe un ne jubeam noţ an,
A'nflurit şi s'a uscat,
Une noţ ne-am sărutat.

Godzineşti — Acelaşi.

XII

Foaie verdze dze susai,
Toată iarna aştseptai
Să vie luna la mai,
Să mă plimb şi io pin plai

Dupe herçelii dże caĭ.
Am s'aleg un căluşel
Vînăt porumbel,
Să mă plimb cu drag pe el,
Din dźial pănă în colnîśe,
Dźela muntśe plină în tîrg,
Să mă duc cu al mieŭ murg,
Şi dźela tîrg păn la vale
Să crojesc murgului cale,
Să mă văz că sîn voinic.

Racoţ — Simion Diaconescu, 68.

XIII

Ardă-te focu pădure,
Frumos cîntă cucu'n tine
Şi măĭ gros şi măĭ supţire.
Iar io n'am nicĭ o venire
Să mă plimb şi ieŭ pin tine,
Cu mîndruţa dupe mine.

Păraŭ-Vulcan — Tudor Cazan, 68.

XIV

Frunză verde măräcîne,
Singur m'am născut pe lume
Ca pasărea din pădure.
Pasărea măĭ stă pe creacă,
Io mă duc une am treabă:
Dar nicĭ ia nu-ĭ singurea,
Că ouă şi scoate puĭ
Şi-şi face vecini destuĭ.

Păraŭ-Vulcan — Măria Şerban, 67.

XV

Foe verd'e d'e-o lalea
Am găsit pe mama mea
Trăgîn apă şi plîngea,
Frăţiori mĭ-o întreba:
„D'e ce plîngi, mămica mea"?
Iară mama răspund'ea:
„Plîng d'e milă şi d'e voĭ,
Că tatu-ĭ mort în război.
Tata cîn ieşeaĭ cu noĭ
Ieşeam ca nişte ciocoĭ,
Iar acu ciobanĭ la oĭ".

Runcu — Gîorge Arbăgic, 45.

XVI

Foe verd'e trej lalale,
Apucaj pe drum la vale.
D'e ce nu mă trăsneşţi, Doamne?
Şi s'apuc pe drum în d'eal,
Să suj la mărgăritar,
La gorunu d'in măjdan,
Une stam cu pujca an
Şi înşiram la mărgean,
Şi nu'nşiram cum să'nşiră,
Înşiram cît'e un bob,
La tot bobu făceam nod
Să mă baţi, mindruţo, rob.

Runcu — Nicolaie Petcoju, 60.

XVII

Foae verd'e d'e repotru,
Veni postu lu Sinpietru,
Părăsi cucu făgetu,
Turtureaoa hălinţeaoa
Şi neicuţa poleţeaoa.

Runcu — Dumitru Prodan, 60.

XVIII

Foae verd'e trej lăstari,
Cine şed'e pe prăgari?
Neica Ion numa'n pieptari,
Gura lui pare cleştari,
Oiki'n cap mărgăritari,
Păru-i je mătasă verd'e,
Jeu d'in oiki nu l-aş măi pieri'e.

Runcu — Acelaşi.

XIX

Cin jerean şi jeu băjat,
Aveam cal înzorzonat,
Cu zorzoane d'e arginţ
Şi cu frîu aurit,
Iar acum cîn mă'nsurai
Vîndui calu pe mălaj
Şi saua pe lapt'e dulce
Să-i dau novest'li să mînce.

Runcu — Gligore Logie, 45.

XX

Foae verd'e d'e susaĭ,
La fîntînița d'in plaĭ
Pusăĭ masa și mîncaĭ.
Aruncaĭ oiki pe masă
Și-m veni un dor d'e-acasă;
D'e-o fi d'ila nevastă,
Să las calu să măĭ pască;
Iar d'e-o fi d'ila copiĭ,
Să puĭ șaua și să mîĭ.

Runcu — Acelaș.

XXI

— Foe verde dĭ-un dudău,
Spune, cuče, pop'al tău,
Să mă spovedesc și ieu.
— Pop'al mieu i dĭ-un vînători,
Poartă pușca numa flori;
Din te-o spovedi, tu mori.

Bumbești-Pițic — Ion Neagoe, 79.

XXII

La fîntînița din Lotru
Să ceartă cucu cu corbu,
Care să rămîie'n codru.
Cucu ie cu pene verz,
Intră'n codru, nu-l măĭ vez;
Corbu ie cu pene negre,
Intră'n codru, lumea-l vede.

Bumbești-Pițic — Acelaș.

XXIII

Sus la piatra gurguiată
Multă pădure-i tăiată
Și de arme stă'ncarcată.
Arimbașa armelor
La umbra ciolpanilor...:
„Beț, voinicĭ, și kiotiț
Și de cale să gătiț,
Că une ne-om duče noĭ,
Nu ie apă, nu-i pîrău,

Numai singe până'n briu...
Beţ, voinici, şi uspătaţ
Şi de cale vă cătaţ,
Că une om merge noi
Nu je apă, nu-i cesmea,
Nici mîndră de sama ta".

Pojenarj — Pătru Mihăilescu, 55.

XXIV

Dila val' de Craiovița
Bate vîntu romanița,
De ce bate, de ce'nfloare?
Că mi-e Mihu la'nkisoare.
Da Mihu ce mi-a furat?
Şapte caĭ din Ţarigrad.
Veni tat'al Mihului
Cu şapte sute de boĭ;
Dete boĭ zumătate,
Pe Mihu nu-l putu scoate.
Veni mama Mihului,
Cu şapte sute de vacĭ;
Dete vacile pe toate,
Pe Mihu nu-l putu scoate.
Veni sora Mihului
Cu şapte sute de oĭ;
Dete oile pe toate,
Pe Mihu nu-l putu scoate.
Veni mîndra Mihului,
Din ţetuţă scîrţăin,
Din mînecă filfăin
Şi din salbe zornăin.
Şi pusă o salbă pe masă,
Plecă cu Mihu acasă;
Pusă salba a maĭ luna,
Pe Mihu îl lo de mînă.

Pojenari — Sevastița Neagoe, 34.

XXV

Ce s'aude'n depărtare?
Strigă Mihu dintr'o vale.
— Ce to striĭ, tu, Mihule?

Ori porci că i-ei pierdut,
Ori merindea ai sfîrșit?
— Nici porci nu i-am pierdut,
Nici merindea n'am sfîrșit,
D'am greșit de-am adurmit
Su un pom mare înflurit.
Vîntu mare a aburat,
Florile s'a scuturat,
Șerpe'n sîn că mi-a tunat,
Cîn să'ntinde
Mă cuprinde,
Să zgîrcește,
Mă sfîrșește».
Tată-su cîn auza
Și la Mihu că venea;
Mihu din gură-i zicea:
„Învăluie mîna'n bozmea
Ș'o bagă'n sîn de mi-l ia".
Tată-su cîn auza,
Din gură că li grăia:
„Io copii oi măi vedea,
Da mînă n'oi măi vedea".
Iel măi sta ce măi sta
Și la mamă-sa striga
(Se repetă versurile de mai sus);
Mamă-sa cîn auza,
Ia din gură că-i zicea:
„Decît ieu fără o mînă
Mai bine ieu fără tine".
Și pe rînd frate, soră întreba,
Tot așa răspuns li da
Și măi sta iel ce măi sta
Și la mîndra că striga;
Mîndra că mi-l auza
Și la Mihu că-m venea.
„Ce ți-e, Mihule, de strigi?"
Iel din gură că-i zicea
(Se repetă ca mai sus);
Mîndra cîn îl auza
Nici mîna n'o'nvăluia
Și în sîn că o băga
Și șerparu că-l scotea.

Pojenari — Dumitru Neagoe, 50.

XXVI

Mîndruţă di su pripor,
Nu-m trimite-atîta dor
Pin gurile tutulor;
Trimite mai puţinel
Şi vin dumneata cu iel.
Simbotin — Costandin Lupulescu, 17.

XXVII

Foae verde de-alion
Pe livadja lu Ion
Toate pasările dorm,
Numa una n'are somn
Şi umblă din pom în pom,
To strigin pe numo «Ion».
— Nu je Ion, nu je nimic,
A plecat dupe iubit.
— Fi-i-ar iubitu de cap,
Că nu s'a mai săturat,
Că io de cin am venit,
Tot aşa l-am pomenit.
Simbotin — Elena Oprişăscu, 49.

XXVIII

Frunză verd'e trandafir,
Ş'am un băieţăl copil
Şi mi-l kiamă Costând'in,
Duşmani l-a pus la bir.
Iel d'e frica birului
A loat drumu Gjurgjului.
Trecu drumu zumătal'e,
Mîndruţa mi-l lo de spat'e:
„Costand'ne, fă'ndărăt,
Că mi-oi vind'e vînicu
Şi ţ-oi plăt'i io biru,
Şi mi-oi vind'e ce-oi avea
Şi ţ-oi plăt'i şuşaua".
Vălari — Elena Gjorge, 68.

XXIX

— Şi iar verd'e rug int'ins,
Ce stai murgule-aşa trist?
— Cum n'oi sta, stăpîne, trist?

C'am auzit că mă vinz.
N'o fi, stăpîne, păcat?
Că t'e-am trecut Oltu'n lat
Şi d'e loc nu t'e-am udat.

Vălari — Aceeaşi.

XXX

Măriţo, fet'iţo,
Şeu m'aş îndura
D'e ţ-aş cumpăra
Trăsură cu harc
S'avem d'o plimbat
Cu doi golumbiei
Mîndri, frumuşăi.

Vălari — Măria Efteneoiu, 80.

XXXI

Verdiţică bît d'e nuc,
Marie, gură d'e cuc,
Ş'am o cale să mă duc
Pest'e Olt la Cîmpulung,
Und'e fac fet'elo plug
Şi băieţi trag în żug.
Logofătu ăl d'o ţea:
„Stăi, fetiţ'o, nu mai da,
Că şi şeu m'oi însura
Şi pe t'ine t'e-oi loa".

Vălari — Aceeaşi.

XXXII

Săraca nevasta mea
Cu capu cît ţiutura,
Toarţe o lună la o lină
Şi mîncă un sac d'e făină
Şi-o ţiopată d'e slănină
Şi nu să măi ved'e plină.
Fug vacile pin obor,
Că gînd'esc că-i ţîuma lor,
Şi viţăi tot aşa,
Gînd'esc că vine şi-i ia.
Cîn scoasă capu pe uşe
Cu cîncţi oca d'e ţenuşe,

Hupsă Bojan şi să dusă.
Na, na, na, Bojene, na,
Că nu jest'e noapt'ca ta
Şi je nevest'ica mea.

Vălari — Pătru Vlaicu, 35 ani.

XXXIII

Merge leleca pe colnic
Răsucin la lorangic
D'e trei zile răsucest'e,
Ia pe fus nu mái sporest'e;
D'e trei zile sfir, sfir, sfir
Şi ia n'are nici un fir.

Vălari — Acelaşi.

XXXIV

Foe verd'e murele,
Să'nfrundă pădurile
Să mă duc cu vacile.

Vălari — Acelaşi.

XXXV

Nu t'e uita că-s inos,
C'am durmit la oi pe zos.

Vălari — Ion Eftenoi, 23.

XXXVI

D'e n'ar ţuca nătăfleţi,
Nu s'ar face castraveţi.
Foae verd'e ş'o lulea
Ţin'e-i, Doamn'e, nu-i lăsa,
Că s'a'nvăţat a ţuca.

Vălari — Acelaşi.

XXXVII

Fecioru care-i fecior
Nu doarme noapt'ea su ţol.

Vălari — Acelaşi.

XXXVIII

Dragă mi-i mândruţa mică,
Că să suie pe opinca
Şi-m dă guriţa d'e frică;
Dragă mi-i mândruţa naltă,
Că-m dă gura pest'e şoarţă.

Vălari — Acelaşi.

XXXIX

Mă uitai int'o fîntînă
Şi vădzui că nu-s bătrînă,
Mă uitai int'o cişmea
Şi vădzui cà-s frumuşea.
Cît'o fet'o-s cu cerceĭ
Tout'e-aşt'eapta să le ceĭ.

Válari — Acelaşi.

XL

Ieu la foc, mama la foc,
Málaiu d'e foĭ în foc;
Bătui mîja cu zorliţ'a,
Că d'e ce n'a scos turt'iţa,
Şi mîrtanu cu vătraiu,
Că d'e ce n'a scos málaiu.

Válari — Acelaşi.

XLI

Fet'ele d'in satu mieu
Să roagă la Dumn'eizău
Să le vie apa'n uşă,
Să să spele d'e cenuşă.

Válari — Acelaşi.

XLII

D'ecît slugă la ciocoĭ
Măĭ bin'e cioban la oĭ
Cu capu pe muşuroĭ,
Şi cu oiki dupe oĭ.

Válari — Acelaşi.

XLIII

Foaie verd'e rugulet,
Între Olt şi'ntre Olt'eţ
Frumos creşt'e-un nuculeţ.
Nucu-i nalt şi frunza-i rară,
Cîntă cuci d'e s'omoară.
La tulpina nucului
Cîntă tat'al cucului,
Iar în vîrfu nucului
Cîntă mama cucului
Şi măĭ şos pe rămurele
Cîntă doaşă turturele.

BCU CENTRAL

Parcă-s surorile mele;
Iar mai ziss pe lăstărei
Cîntă și doi porumbei.
Parcă-s frățiori mieĭ.

Stolojani — Gioarge Lazăescu, 65.

XLIV

Foe verde lob năut,
Pe dial viu, pe dial mă duc
Și n'am niĭ un cunoscut
Să mă'ntrebe un mă duc;
Io mă duc în țară strină,
Să găsăse tată și mamă;
Tată, mamă nu găsii,
Mă'ntorsăĭ iar la grădini.
— Ce ți io ție, grădiniță,
De-aĭ ăzuns calugariță?
— Păi, de ce să nu ăzung?
Că nimini nu m'a plivit.
Dudău m'a prăbălit.
Mincata-s, Doamne, de rele
Ca grîu de păsărele,
Mincata-s, Doamne, de strini,
Ca iarba de boĭ lătrini.

Timișani — Alisandra Munțeanu, 68.

XLV

Și iar verde lob năut,
Am făcut cu doru plug
Dragostea pune porumbă,
Privigeloarea la coarne,
Cucu mi-l pun la hăit,
C'a venit măĭ de curîn,
Io cu mindru stăș în crîng
Și mă'nvață s'o sărut.

Timișani — Mărin Popescu, 72.

XLVI

Firi-ai naibii tu, făgui,
În tine-u dat frunza'ntîi
Și tu n'aĭ venit să-mi spui

Să-m iau armole din cui,
Armele şi cu verğeaua,
S'apuc la vale valčeaua,
Une cântă turtureaua.
Una cântă, doua ascultă,
Una-şi face penele
Ca mândra sprinčenele,
Una zbîrnâie din čioc,
Ca mândru dila mîţloc.

Poţoğeni — Ion Copăčeanu, 58.

XLVII

Cît îi frunza'n patru dungi
Gemo codru de hajduči,
La tot fagu patru, činči,
Şi la fagu din culare
Zače-un voinic do lingoare:
„Zači, voinič, or le scoală,
Că mie mi s'a urît
Tot căpătîie multu".

Poţoğeni — Aurica Pielea, 48.

XLVIII

Şi iar verde leuştean,
Frumos cântă cucu'n g'al,
Frumos cu un căpitan,
Leana şede pe maidan
Şi înşiră la mărğean
Şi nu înşira cum să'nşira
Şi înşira cîţ-un bob,
Să mă vadă la în rob.

Lăuriču-de-sus — Costandin Hurezanu, 62.

XLIX

La fîntîna din făgut,
Mă faci, puică, să te-aştept.
S'aşteptai pin la prinşor
Şi nu mai putui de dor,
S'aşteptai pin la amiaz,
Nu mai putui de năcaz,

BCU IASI / CENTRAL

Aşteptai pân la kindie,
Nu mai putui de mîndie,
Dacă văzui cu'nsarai,
Îm loai puşca şi plecai
Şi-m apucai pe-o vălcea
Şi zării o turturea
Şi trăsui cu puşca'n ia.
Pasarica aşa zîcea
Şi din gură blăstăma:
„Firi-ai naibii vînători,
Dar'ar Dumnezău să muri,
Să rămîie cringu tău,
Cum a rămas cuibu mieu.

Licuriciu-de-sus — Gioarge Zăvoi, 48.

I.

— Cuculeţ cu pana sura,
Ce tot cîntă pe arătura,
Că-ţ intră ţărina'n gură?
Ori ţi foame, ori ţi sete,
Ori ţi dor de codru verde?
— Nu mi-e foame, nu mi-e sete,
Da mi-e dor de codru verde.
— Măi cîntă pe-un bolovan,
Să te-asculte-al mieu duşman,
Mai cîntă şi pe-o balea,
Să te-asculte mindra mea.

Petreşti-Vărsături — Gore Negrescu, 63.

II

Cuculeţ dila pădure,
Du-te la mindra şi-i spune
Să nu să mai poarte bine
Cu parale dila mine;
Să să poarte măi aşa
Cu parale dila ia,
Să să poarte şi măi rău,
Ca să poţi trăi şi ieu.

Petreşti-Vărsături — Acelaşi.

III

Vrăbiuţă di pe dial,
Zbori de grabă la Arşiul

Şi înbgarce-te de-m spune
Ori veşti rele, ori veşti bune;
De-te, vez, dacă mai sînt
Frat de-aj nicei pe ăst pămînt.
Sau dacă i-a omorît
Ungureanu al urît.
De-o fi vii, să mă răped
Într'o fugă ca să-i văd;
De-o fi morţ, să mi-i răzbun
C'o măciucă de alun,
Ce-i bună du descîntat
Şi morţi de răzbunat.

Petreşti-Vărsăturî — Mihail Vărgatu, 76

LIII

Şiţă Cătăniţă

Foaie verde lămîţă,
Pe cel g'al, pe ceşa culmiţă,
Trece Şiţa Cătăniţa
Cu a lui dalbă mîndruliţă.
— Mîndruţo, de cîn te-am leat
Nicî un cîntec n'aj cîntat.
— Ley Şiţă, cîn t-oj cînta,
Moldova s'o legăna,
Boerî marî s'o minuna,
Pietrile s'or despica
Bisericile o crăpa".
Atît mîndra ca graia
Ş'începea iar a cînta.
Iar Lotrişor c'auza,
Repede'n g'al sa suia.
„Şiţă, ce-aj tot fi cătîn.
Tot la fînete'neurcîn
Şi la livezi-mi calcîn?
Hăideţ ca să ne luptăm
Şi'n săbiî să ne tăjem
Şi care ne-om birui
Să rămîie mîndra lui".
Sa luară şi sa luptară.
Să luptară pînă'n sară.
În săbiî nu sa tăia
Şi nu ştiu cum sa'ntîmpla

Lu Ghiță brîu-i pica,
Iar iel mîndrei îi zîcea:
— Lasă, mîndră, calu'n felu,
Sumete-m pustiu de brîu.
Saltă, mîndră, brîușoru
Că mă omoară Lotrișoru.
— Soțlorule, nu vîu,
Că voi care aț birui
Tot un bărbățal mi-aț fi".
Iar Ghiță cîn auzu,
Lăsa brîul de-i pica,
Cu Lotrișor în pămînt da
Și capu că i-l tăja
Și îș loa pe mîndra sa
Și'n spre casă că porneа.
Cîncî kilo de vîn îș loa
Și la masă s'așeza.
„Tîne, mîndru, vîn de bea
Că mi-eștî soțioara mea".
După ce vinu-l beură
Să loară și să bătură.
Atuncî Ghiță cîn vedea
Că-i sărisă contra sa
Mîna pe sabie punea
Și capul că i-l tăja
Și la mă-sa să dueea:
„Tîne, mamă, cărnicea,
Cărnicea din fata ta.
Fata ta a rîzglîtă
Și de tîne rău crescută".

Petrești-de-sus — Lecu Kilom, 50.

LIV

La noi morți să pun în tron făcut din patru blănî bătute în cuie. Cîne je bogat face căpacu tronului boltit și-i dă cu vîesa. Tot ai bogat zîdesc groapa mortului ca să nu putrezască iute. Uni oamini îș pun mîi de vreme blănîle în podu căsii, ca să le aibă gata la moarte.

Cîn jesto mortu'n casă nu trebuie să plecă cîneva d'îngă iel, ca să nu treacă v'o mîță or v'un cîne pesto iel, că nu je bine.

Dipo ce-l îngropă și zîce ci sufletu colîndă șasă stămîni, pe une a umblat iel cu trupu cît a trăit, și pe urmă suie la cerî.

Nu je bine să tăinuie omini și să dea răului (dracului) cîn je mortu'n casă.

Uni morț să fac moroj la șasă stamini dipe ce-i îngroapă și dacă omini n'au grijă să-i desgroapo și să-i ardă, iei mănîncă sufletele la toț din neamu lui.

Moșteni — Gîrge Lăutaru, 80.

LV

Descîntec

Amin, amin,
Descîntecu mieu
Leacu dila Dumnezău.
Leacu din mîna mea,
Dila Maica Precesta,
Din zîua de az
Cutăruia să-i fie
Să scală,
Să simnică,
Să mîncă
Din pat de nor,
Pe oki negri să spală,
La apă-n plecă.
Trecu prin tîndă
De oglindă,
Lucin, sclipin și strălucin,
Sa dusă la apă
Pe poteca de argint necălcată,
Pe roua nesculturată.
Poteca de argin o călca,
Roua o scutură,
Dragostile le-adună
Dila toate felele,
Dila toate nevestele,
Dila toate cocoanele,
Dila toate persoanele
Și în astă apă mare,
Doamnă mare,
Le băgă
Peste tot trupu iei le presură,
Cu lăsujoc le răsfiră,
Cu flojerul le strigă,
Cu cruțea le pusă,
Cu condeiu le scrisă;

Din creştet pîn la picioare,
Poste ale iei toate toate,
Şi pe faţa şi pe dos
Şi poste trupu iei frumos,
Ca sa fie văzuta şi auzita
Şi de lume cunoscuta,
De toata lumea la sama băgata,
Strigata şi de sfinţato'ntrebata,
Că toţ pomi a înflorit şi s'a scutural,
De pîn toate mugurile sfinţate;
Dumnezău şi Maica Precesta
Cu tărie i-a răscumparat.
[Cutare] cîn păşeşte mătăşeşte,
Cîn rîde inima le aprinde,
Că toţ dupa [cutare] intrebat,
Ai călari sa sujo'n şea,
Ai pe ţos înalţa-sa pe greşi.
Toţ murira, toţ plesnira,
Pe pleteru gardului sa suira
Pîn la [cutare] venira
Şi cu ia taînuira,
Inima nu-şi potolira.
Pe pleteru gardului sa coceţară
În picioare sa'nalţara,
Pîn la [cutare] plecara
Şi [cutare] sa dusa'n gura mare
Kirăindu-sa, olicăindu-sa,
Pîn la rîu lu Iordan,
La fîntîna lu Adam.
Maica Precesta şi Sfînta Maria
Din cerj o auzira,
Pe scara de argint sa scoborîra
Înaintea [cutaruia] ieşira
Şi-i spusăra:
„Nu te kirăi, nu te olicăi,
Că noi fetele noaste le-om trimete
Şi de mîna dreapta te-o lua
Şi cu tine s'o duce la rîu lu Iordan,
La fîntîna lu Adam,
În rîu lu Iordan te-o băgu,
De susuori te-o rîdica,
De urîciuni te-o spăla,
Te-o spăla, te-o uşura, te-o scutura,
De dragoste te-o încărca.

Cu soarele te-o'mbrăca,
Cu luna te-o încălța,
Ț-o pune soarele cu razăle'n piept,
Luna cu lumina'n spate,
Ca să lucești,
Să luminez,
Să strălucești
Pe unde-ai merge tu,
Pin fete frumoasa,
Pin nevoste frumoasa,
Să fii mîndra și frumoasă,
Din toată lumea mai aleasă.
Să fii cu soarele răsărit,
Ca busujocu'nflorit,
Ca piarsicu îmbobocit,
Ca luna cîn je plină,
Ca busujocu'n grădină,
Ca popa'n voinici,
Ca mînăstirea'n orași
Ca trandafiru cîn înflorește,
Ca cucu into pasări,
Cum să aleagă popa do voinici,
Mînăstirea din orași
Și busujocu din florării.
Din toate mirosasăle,
Din toate frumzale,
Din toate bucatele,
Din toate ierburile
Și cocoșu din gaini
Și cucu din pasări.
Cum asculta toata lumea
La cocoși și cuc cîn cîntă,
Așa să asculte la [cutare]
Cîn o vorbi.

Popești — Baba Mitrița. 80.

LVI

Duminecă, cîn venea,
Gorzan frumos să premenea
Și la mîndre că pleca.
Mîndrele cîn îl vedea,
Înainte că-i iesea,
Dzauă calu îl plimba,

Una poarta-i deşkidea.
Mîndra lui a mai frumoasă
Scoasă capu pe ferească.
„Mai poftim, Gorżene'n casă,
Ca ţi e cafeaua pe masă,
Sticla cu rom în fereastă".
Iel din cafea din gusta
Şi cu romu înkina:
— Rămîi, mîndro, sănătoasă,
Că-mi vorbişi vorbe frumoasă.
— Rămîi şi tu sănătos,
Precum înkini de frumos".
Şi din ceasu bate patru.
Pe Gorżan îl doare capu,
Şi din ceasu bate cinci.
„Desculţă-mă de opinci
Ş'aşterne-mi în patu tău,
Că mă doare capu rău".
Cîntă cucu sus pe moară
Şi Gorżan trăge să moară;
Cîntă cucu pe balcon,
Pe Gorżan l-aşează'n tron;
Cîntă cucu sus pe creacă,
Pe Gorżan în groapă-l bagă;
Cîntă cucu pe fîntînă,
Pe Gorżan trăge ţărînă
Şi-l żelesc două surori:
„Nu ţ-am spus, Gorżene, spus?
Mîndrele capu ţ-a pus".

Ploşor — Ileana Udrăştioiu, 85.

LVII

Frunză verde de-o lalea,
Unkeşu cu mătuşea
Numa un fiţior avea,
Şi din timpu i-a venit
Şi lui de căsătorit,
S'a dus vineri'n peţit,
Sîmbătă a aşezat,
Duminecă s'a'nsurat
Şi luni i-a venit hîrtie
Să plecă la miliţie

Noaua ani și noaua zile...
„Și iar verde de-un dudău,
Tăică, tăiculiț'-al mieu,
Vino să-ți sărut mîna,
Că ți-oi fi greșit ceva,
Că mă duc la miliție,
Noaua ani și noaua zile
Nu mă vei vedea pe mine,
Nu-m mai vez umbra pin casă,
Decît locu gol la masă.
Maică, maiculița mea,
Vino să-ți sărut mîna,
Că ți-oi fi greșit ceva,
Că nu mă mai vez pe mine
Noaua ani și noaua zile,
Nu-m mai vez umbra pin casă,
Decît locu gol la masă.
Și tu, nevestica mea,
Să faci cum te-oi învăța:
Sapi noaua brazde de foc,
Să le samini busuioc,
De-o ieși verde frumos,
Să știi că sîn sănătos;
De-o ieși galbin pălit,
Să știi că m'am prăpădit".
Buna ziua că mi-și loa
Și pe cal încălecă
Și la sărviți să ducea.
Nevasta mi-l asculta,
Busuioc lui sămăna,
Verde frumos răsărea,
Noaua ani mi-l aștepta,
Noaua zile nu răbdă
Și cu altu logodea,
Cu bărbat de-a doua oară.
Iar unkieșu ce făcea?
Loa săpoju și săpa
La vie'n dial să ducea
Și la vie îm săpa
Și nu săpa cum să sapă
Și săpa din vina'n vină
Și-o scoteа din răldăină,
Și-o arunca peste grădină

Că n'avea cui să rămînă,
Să ajba pe drum la vale,
Vedea călăraşi călare
Cum venea, aşa venea:
Calu spuma mi-şi făcea,
La moşu că-mi ajungea,
Nicî buna ziua nu da:
— Ce faci, moşule, acia?
— Lucr, moşule, sap via,
Şi n'o sap cum s'ar sapa
Şi o sap din vină'n vină
Şi o scot din rădăcină,
Că n'are cui să rămîie,
C'am avut un fiţioraşi
Voiniţel şi dragălaşi,
Mi l-a luat în miliţie,
Noaua ani şi noaua zile
Şi n'a mai dat pi la mine
Ş'am avut o norurea,
Astăz je nunta la ia
Cu bărbat de-a doua oară.
— Lasă, moşule, via
Şi hai să vedem nunta,
Că la vie ai mai sapa,
Da nunta n'ai mai vedea".
Amîndoj ca să dăcea,
Di pe cal descălica,
Calu'n grăzdi ca şi-l dăea,
La masă mi s'aşeza
Un păhar de vin ca lea.
Da un sălean l-a'ntrebat:
— Cine eşti tu, mai soldat?
Vii la masă nekemat,
Dăcj calu'n grăzdi nentrebat,
Şez la masă nerugat,
Bej paharu nefinkinat.
— Măj, moşule, dumneata,
Scoate afară mireasa
S'o dăruim cu ceva,
C'aşa merge regula".
Iej afară mi-o scoea.
Mireasa din mi-l vedea
Cu ojki mi-l pătrundea

Şi'n brațe-l îmbrățișa
Şi din gur' așa grăia:
„Beț, băieț, și uspătaț,
Mergeț la masă și staț,
Că io pe cine-am dorit
Tomn' acuma a sosit".

Săulești — Lina Berbecă, 75.

LVIII

Văzui frunza ca paraua,
Lăstărelu ca undreaua
Şi-mi luaț puşca şi vergeaua
Şi'apucaț în dial valceaua,
Une cîntă turtureaua.
Şi-apucai pe-o poteceă,
Mă'ntîlnii c'o păsăreă
Şi'ntinsăi puşca în ia
Şi-i dolcerț haripa.
Păsărica ce zîceu?
Din gură mă blăstăma:
„Mă, băiete vînători,
Dar'ar Dumnezău să mori,
Să rămîie casa ta,
Cum a rămas leasa ta,
Să rămîie plugu tău
Cum a rămas cuibu mieu
Şi să-ț rămîie copii
Cum mi-a rămas mie pui.

Tulburea — Măria Şarlău, 40.

LIX

Anu ăsta nu s'a făcut gogleze, că le-a mîncat homizile.

Berlești — Pătru Barbu, 40.

LX

Ie bine la oruși, că noapea stau fălinarele aprinsă, da noi ne'mpiedecăm de toț glonțani și ne zgîrîem picioarele.

Berlești — Acelaşi.

LXI

Paică dumneavoastă nu știț cum io pi la noi, că v'aț născut peste gal, în Popești?

Ce să facem? Trăim cam rău, că ne-am băgat dători pin bănĝi din cauza sărăcii de an. Anu ăsta a dat Dumnezău bișag de porumbj și de grîu. Prune nu s'a făcut, da măj bine, că-ș spărgea oamini capotelo de rakiu.

Ie rău că statu s'a pus cu birurile pe noj și nu măj putem trăi. Șușaua s'a scumpit și ia și noj n'avem de une plăti, că nu s'a făcut prune.

Berleștj — Același.

LXII

Frundză verd'e trest'ioară,
La casuța d'in privoara
Zače un voinicel să moară.
D'e păzit čin să-l păzasca?
Soru-sa și maică-sa,
Maj ales ibomnica...
„Ori zači, neica, ori t'e scoală,
Ori măj dă-m și mie boală,
Că mie mi s'a urît
La căpătîie mutin,
Că și'ii, neică, ori nu știi
Čin ieream niș'e copii
Ne zburătuream cu glij".

Arcanj — Gligore Petcu, 60.

LXIII

Foaie verde izma erceață,
Sîmbătă de dimineață
Mă căta moarten pe-acasă,
Mă găsi șezîn la masa
Cu ocaoa plina rasa.
Io'ntind mîna s'o čiustesc,
Ia-m spune să mă galesc.
„M'oi găti moarte, găti,
Am o suma de copii
Și-o mie de dătorii:
Copilași să mi-i cresc,
Datoria s'o plătesc
Și-atunči, moarte, mă gătesc".

Crasna — Rusa Dănașel, 26.

LXIV

Trandafir cu creaca'n riu,
Mîndră, mizloc čilibiu,

Nu te strânge tare'n brîu.
Ca te-am văzut şi te ştiu
Ca porţi otravă la brîu,
Să mă otrăveşti de viu.

Crăsna — Sava Dănăşel, 34.

LXV

Foaie verde de susui,
La fîntîna di pe plai
Di pe cal descălecai
Şi cu apă mă spălai.
Puşai masa să manînc,
De vin nu mă saturai.
Ş'am zis verde de-avramenesi,
Mi-aruncai oki pe masă:
Mă izbi un dor de-acasă,
De-o fi dor dila nevasta,
Să-m las calu să măi pasca;
De-o fi dor dila copii,
Să pui şaua şi să mîi;
De-o fi doru dila tată,
Să-m fac calu numa apă;
De-o fi doru dila mumă,
Să-m fac calu număi spumă;
De-o fi doru dila frate,
Să-m mîi calu pinte braz;
De-o fi dor dila surori,
Să-m mîi calu pinte flori.

Cărpiniş — Alisandru Dănăşel, 43.

LXVI

Săracu picioru meu,
Une-l puţ nu stă mereu,
Paica e cu lucru greu;
Săruci picioarele mele,
Nu le poţi duce de grele;
Cin lo ştie rîndujala
Le sucăşte cu sucala.

Polovraţi — Ion Zăvoianu, 27.

LXVII

Auz, lele, piţigoiu,
Lasă la naibii războiu;

Auz, tolo, pipalaca,
Măi lasă la maibiţ matra.
Haide, c'a'nfrunzit şi salca.

Polovraţi — Acelaşi.

LXVIII

Fa-mă, Doamne, ce m'aţ face,
Fa-mă puţ de porumbel
La heliţa'n umerel,
Să mi-o ciugulţ de cerčel.

Polovraţi — Acelaşi.

LXIX

Polovraţean cămaşe scurtă,
Treci dialu de mă sărută;
Polovraţean cămaşe creaţă,
Treci dialu de mă ia'n braţă.

Polovraţi — Acelaşi.

LXX

De cin pe frunză mi-a mins
Mindrele'n casă s'a lukis;
Mi s'a 'nkis din casa'n sobă,
Nu maţ dau cu iele vorbă;
Mi s'a'nkis la cusătură,
Nu maţ dau cu iele gură.
— Ce faţi, mindră, ce lucrez,
Că pe-afar nu te maţ voz?
— S năcăzita, vai de mine,
Am pus pluza de-a supţire,
Dau cu brîgla nu se ţine,
M'am topit 'nodin la fire.

Polovraţi — Nicolaie Lăcătuşu, 75.

LXXI

Toată iarna mi-adăstai
Să vie luna lui mai,
Să văz pădurea ca'n raţ,
Poiana plină de caţ.
De s'ar duce iarna grea,
Să vie primăvara.

Să dau mîna cu mîndra
Şi să trag de-o brazdă, doauă,
Ca să fac dragoste noauă.

Polovraţi — Ion Dunţiu, 52.

LXXII

Din pricina dor ului
Oi fi talpa pădului;
Lasă-mă, talpă, să ard
C'am jubit ce mi-a fos drag;
Lasă-mă, talpă, să fiu,
Că ce-am jubit nu mai ştiu.

Polovraţi — Toma Lungu, 60.

LXXIII

Surioară căprioară,
Nalţă-te'n doauă picioare
Şi roade codru pe poale,
Să văd keia Oltului
Şi lunca Braşovului
Şi tîrgu Sibiului,
Să văd cai cum sa vînd
Şi mîndruţale cum vin,
Să-m pui di-un cal porumbac,
Pinteneg la un picior,
Să pui şaua şi să zbor
Pe braţale cui mi-e dor.

Polovraţi — Nicolaie Catalina, 70

LXXIV

Suj în lunci, taj nuiele,
Lunca-i plina de viorele.
Nici io nu mai taj nuiele,
Ca să culeg viorele
Şi să le fac kitiţele.
Kitişoara mai alcasa
S'o dau la puica frumoasă.
Kitişoara mai urîtă
S'o dau la puica urîtă.

Răkita — Ioana Gaiţă, 75.

LXXV

Dragostea cîn intra'n om
To ca usculura'n pom:
Cît aj vrea să te umbreşţi,
To mai rău te ofileşţi.

Răkita — Aceeaşi

LXXVI

Foale verde de trei poame,
Toată lumea doarme, doarme,
Numai io nu poţi durmi
De gîndurile mîndrii
Şi de vorbele lumii.

Răkita — Aceeaşi

LXXVII

Vorbeşte lumea ce ştie,
Io iubesc ce-m place mie;
Vorbeşte lumea şi tace,
Io iubesc pe cîne-m place.

Răkita — Aceeaşi

LXXVIII

Foaje verde rug de mure,
Fusai astăz pin pădure
Şi-m luai pe mîndra cu mine,
Să-m cînte puţin şi bine.
„Ia mai cîntă, mîndra draga,
Cu guriţa ta a fragă,
S'asculte neica la tine,
Că nu ştii moartea cîn vine
Şi mă ia di lîngă tine".

Răkita — Aceeaşi

LXXIX

Mă culcai într'un năduf,
Mă culcai şi mă lungii,
Lăsai vorba ca murii,
Să văd duşmani ce zic
Şi mîndrele care-mi plîng.

Răkita — Aceeaşi

LXXX

Cît oĭ trăĭ să jubesc,
Dac'oĭ muri, putrezăsc.
Şi pe mormînt creşte iarbă
Şi de noĭ nimini nu'ntreabă.

Răkita — Aceeaşi

LXXXI

Cît oĭ trăĭ pe pămînt
Număĭ să beau şi să cînt
Şi să nu duc nicĭ un gînd,
Că gîndurile sînt rele,
S'atacă omu din jele,
S'atacă şi să usucă
Pînă din picioare pică.

Răkita — Aceeaşi

LXXXII

Voĭ, stele strălucitoare,
Strălucîţ sara maĭ tare,
Strălucîţ măĭ cu tărîme,
Să văd drumu un mă duce,
La mîndruţa mea a dulce.

Răkita — Aceeaşi

LXXXIII

— Bată-te, crucea de naşĭ,
Cu cîne mă cununaşĭ!
Cu proastele din oraşĭ,
Cu urîţu satului,
Cu proptelaua gardului.
— Ucigă-te crucea, fine,
Da oki n'a fos la tine,
Să te uiţ la fina bine!

Răkita — Aceeaşi

LXXXIV

— Frunză verde ca măru,
Bate bălu clopotu,
Ca să rasune Barcu[1].

[1] Deal la Sîrbeşti.

Bate ǫachesa birża,
Sa răsune uliţa,
Sá m'auda mindruţa,
Sa-ni deşkidá portiţa.
— Maj, badiţa, bádiţ drag,
Învaţá-mă ce sá fac,
De doru tau ca sá scap.
— Io, mindro, te învăţ bine:
Ia-ţ haine şi haj cu mine,
Ia-ţ haine de premenealá
Şi hajda cu mine'n ţara;
Hai, mindro, de mă petreci
Barim pin la Cărbunești;
Pănă trinurile vin
Noi amindoi sa bem vin;
Trinu ehi o şocra
Noi amindoi dăm mina.

Roşia-Amăradia — Floarea Stanca, 82

LXXXV

Cîntec haiducesc

Verde frunzi lin pelin,
Pe şuşaua Bolintin
Patru baieţai ca vin,
Zdrelea şi cu Măruntălu,
Dascălu cu Cimpoieru,
Că pe-un popă că-l sosa
Şi mi-i du ş'aşa, ş'aşa,
Ca sá spuie bani toţ.
Dará popa ce grăia?
— Mă rog, Zdrelea, dumneata
Haj la bisárica mea,
Bagá mina su prástol,
Ia la bani cu capu gol.
Frunzá verde de-un spanac
Máj, Zdrelea, n'o fi păcat
Sá mă laşi aşa sărac?
— Nu ie, párinte păcat,
Nu i-ai loat di pe sápat
Şi i-ai loat di pe tocat,

Mătușile bani ț-a dat.
Nu je, părinte, păcat
Nu j-ai loat di pe prășit,
Și i-ai loat di pe cetit;
De-ai cetit, de n'ai cetit,
Toț sărăci ț-a plătit.

Roșia-Amăradia — Dumitru Diaconu, 50

LXXXVI

Foaie verde foi de dud,
Florile du pe pămînt
Toate merg la zurămînt,
Număi floarea soarelui
Șede în poarta raiului
Și zudecă florile
Ce-a făcut mirosaile.
Ni le-a loat Sfîntu Ilie
C'o ploaie cu vizulie.

Vîrtopu — Gheorghe Popescu, 25

LXXXVII

Foaie verde trei smicele,
A trimes mîndrele mele
Pe doi pui de turturele
Să mă duc pînă la iele;
Le-am răspuns pe-un pui de cuc
Că io nu pot să mă duc,
Că sînt cu mîndra la plug.

Vîrtopu — Acelaș

LXXXVIII

Io avusăi az un pročost la trebunal pentu nește moșie pe care vrea să mi-o ia un nenorocit. Pe iel l-a supțînut un avocat tînăr și pe mine unu măi bătrîn. Cre că tot io cîștig, fîncă pămîntu j-al mieu și Dumnezău nu doarme. Pročestul s'amînă pentru martori.

Măi tîrziu avem înfățișerea la o supcesîune, tot la trebunal.

Șasa — Constandin Negomireanu, 45.

Cîntece[1]

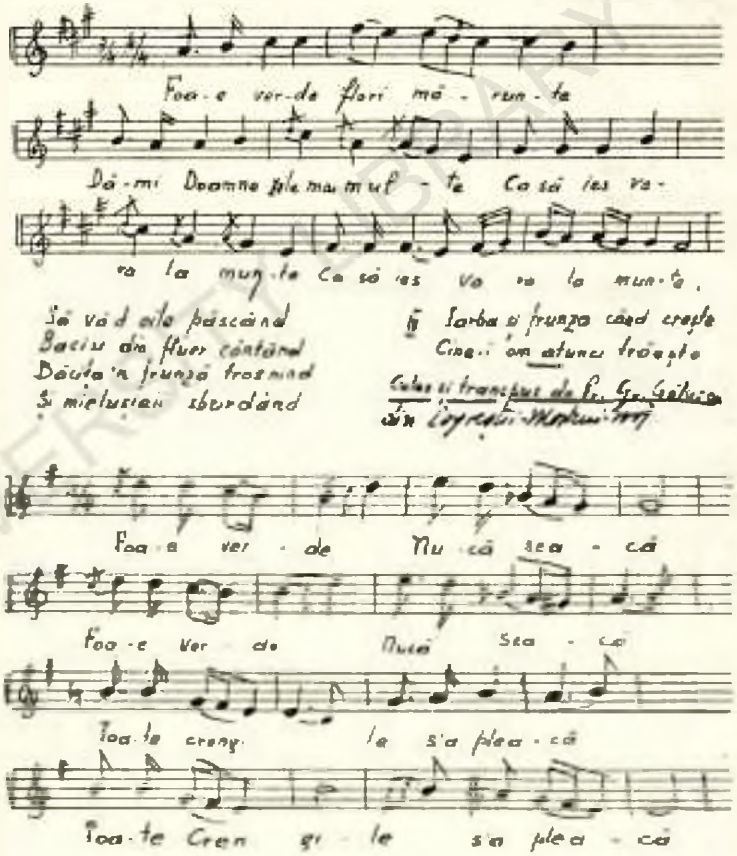

[1] E greu de prins caracteristicile cîntecelor din Gorj, ca mai pretutindeni, cunoscută fiind marea circulație și schimbările ce sufer melodiile populare, trecînd dinte'un ținut în altul.

Gorjul își are cîntecele sale, dar are și altele, multe, introduse din alte părți. Melodiile gorjenești se caracterisează prin aceea că mai întotdeauna încep intr'o gamă majoră și se sfîrșesc în relativa ei minoră. Chiar cîntecele importate sufer aceste modificări. Cele mai obișnuite și mai gustate de Gorjeni sînt arile în tempo de horă, mai ales de airică. Doine se aud mai rar, cîntate mai cu seamă de bătrîni și de lăutari pe la petreceri.

I

Sa la vârf pân'la pământ
Să vadă n ce stare sunt

II

Nu știu luna pe cer merge
Ori 'mândra la apă trece
Să-mi aducă apă rece

III

De amurezat ce sunt
Nu văd iarba pe pământ
Nici luna pe cer mergând.

IV

Apă rece de izvor
Să-mi dea, Să-mi treacă de dor

Culese și transpuse de Pr. Gr. Gălăcescu din Căprești-Mosteni-Sorg

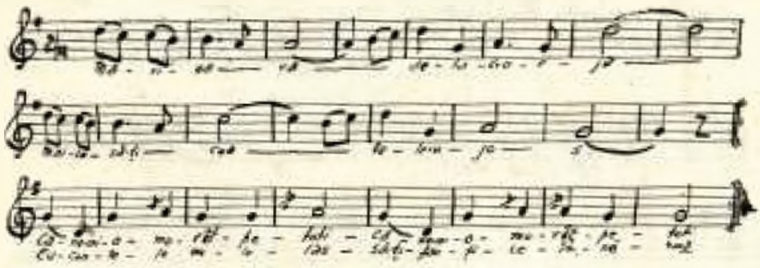

GLOSAR [1]

aba, *expresie întrebuințată mai ales pe lângă un vocativ*; abu, Ioane, asculta Ioane!
abi, *abia*.
acupsa, *a ocupa*.
agust, *august*.
amarința, amărunța, amorința, anelința, *a amenința*.
amirui, *a aduna câte puțin și greu, a agonisi*.
aniği, aninği, *arnici* (Godinești).
apipiia, apipii, *a pipăi* (Negoiești).
arimbașa VI, XXIII, *gazdă de hoți și căpetenia hoților*.
arinda, *arendă*.
armăcsar II, VI, *armăsar*.
așaza LVII, *a logodi*.
astringe, *a strânge*.
astruca, *a acoperi cu o pătură* etc. (Godinești ș. a.)
atifelnic, *acid fenic*.
badăi, *putinei pentru bătut laptele* (Godinești etc.)
bal LXXXIV, *miel alb*.

[1] Cuprinde nu numai formele relevate din texta, ci și cuvintele culese și explicate din convorbirile avute cu sătenii.

bălăiţenie, *uriciune, spurcăciune.*
bambal, *pottăgea roşie* (Godineşti).
bărbat, *credinic, harnic.*
ba'sam'ca, *poate că.*
başca, *contrariu, altfel:* una vorbim, başca ne înţălegem.
başcăşi, *a separa.*
bătătarniţă, *alergătoare, credincă.*
băuni, *a mugi (boii).*
belci, *loc mlăştinos, plantat de obicei cu arbori.*
bereşiţă, *bereşită.*
beţiu, *beţiv.*
bezmeţ, *bezmă.*
biginea, *bidinea.*
bilbăra, *flacără.*
bişug 1.xi, *belşug.*
bît xxxi, *băţ mic, subţire.*
blaga, *scofală, isprăvă* (Popeşti).
boală, *băţ, toiag şi ciomag.*
bobică, *oală mică de pămînt.*
bolbotini, *buruieni care se fierb pentru hrana raţelor şi curcilor.*
bolbura, *volbură.*
boldei, *cîne mic şi rău.*
boşometše, *cartaboş* (Godineşti).
braţiri, *bete, cîngătoare.*
brăduoaica, *pătină mică pentru murături.*
brifta, *briceag.*
brîgle 1.xx, *scînduri la care se aşează oţata pentru fesul.*
brînişor, *brăcinar, o ţoţară de tînă pentru lucru.*
buhat, *vărsat.*
bui, *a se revărsa (un rîu sau un vas prea plin).*
buimă, *a pocni.*
bunar, *fîntînă cu găleată.*
bunţini, *a se căzni la un lucru cu greu.*
burduşel viii, *vas de piele de oaie pentru apă sau vin.*
burduşi, *a lovi des cu pumnii.*
butie, *butoi mare pentru vin sau ţuică.*
buture, *carnea tăiată dela picioarul sau pieptul vitelor.*
butuşină, *ce rămîne la pămînt şi afară după tăierea unui copac.*
calîie: apă –, *apă călduţă.*
căpete, *măsură de capacitate, oca.*
cărăbani (a să), *a se unifta de mînerare.*
căşiţă, *faţare de viespi.*
ţea: logofătu al de – xxxi, *logofătul la boul care se înjugă la partea stîngă a jugului, iar cel din dreapta se zice de bîrs; chior cu aceste cuvinte se mînă boii înjugaţi.*
cîi, *leneş şi murdar (se aplică la oameni).*
cîrstaţă, *grămadă de snopi de grîu.*
cîşenie, *neînţelegere, pricină de ceartă.*
cîrtav, *pe jumătate bătrîn.*
clamarela, *clarinet.*
cloţă, *cloşcă.*
codobăltura, *codobătură.*
colocaşii, *căderi la mantă.*
conţi, *îngrămădirea pădurii la spate, la femei.*
contra (a se), *a se împedrini.*
copilete, *lăstarul ce creşte nou la creţul de dovleac sau la vie.*
copiţă, *căpiţă, grămadă mică de fîn.*
curcoli, *a se învîrti în loc, a pierde timpul.*
curcubaie, *scorbură de copac* (Godineşti).
cuşere, *teasă de nuele pentru uscat prunele.*
cosmelie, *casă sărăcăcioasă, loc de adăpost.*

coțobani, coțopeni (a să), *a se căzni.*
cotovaică, *cantea unei jumătăți de docleac* (Godinești).
cram, *kram.*
croșni, *pocară lustă la spate.*
crumpi, *cartofi.*
cucă, *vîrf de deal.*
cuibar, *cuib.*
cularu XLVII, *scufundătură adîncă și largă pe un deal.*
cupi, *a lua pe neașteptate, a cuprinde.*
cumpreri, v. crumpi.
curu, *a curge.*
curu, *a curăți porumbul de boabe.*
curastă, *colastră.*
curnelnic, *colef de păsări* (Godinești).
cusătura: a sta –, *a sta pe capul cuiva.*
cutrupit, *încunjurat de toate părțile.*
cuțurișe, *care înșală, „trage chiulul"* (Godinești).
čeair, *loc de pășune.*
čikie, *bricemg cu mîner de lemn.*
čilibiu LXV, *subțire, delicat.*
čioclovină, *vîrf de munte.*
čioclitey, *cui de lemn pentru car sau plug.*
čiolpan XXIII, *copac mai înalt, în cîmp.*
čiopată XXXII, *bucată de carne etc.*
čiopor, *grămadă de păsări, vite etc.*
čilov, *sdravăn.*
čiubarcă, *putină de cazan pentru fierea fuicei.*
čiuci, *a ședea pe vine.*
dăjman, *maidan.*
delniță, *bucată de pămînt scurtă și îngustă.*
deșkjotora, *a deschein.*
diplă, *vioară.*
dobori, *a coborî* (Godinești).
dodă, *lele.*
dodiță, *lelița.*
doringă, *culme.*
drîglu, *lopată pentru tras cărbunii din cuptor.*
dudăi, *a bubui, a tuna* (Godinești).
dudău XXI, LVII, *buruienile ce cresc pe un loc muncit printre semănături.*
dudui, *a goni pe cineva.*
duduloi, *cocean de porumb curățit de boabe* (Godinești); *fusul dela ceapă care poartă semințele.*
dundăr, *mulțime de oameni în casă* (Godinești).
dura, *horă, joc.*
fălion, *fanion.*
ferfeliță, *ferfeniță.*
fîčie, fučie, *cos mai mic ca butia, un fel de butoiaș.*
firostii, *pirostii* (Popești).
fistic, *oprep, cătrință.*
fuliginu, *funingine.*
fuscel, fuștel, *băț pus între fierele morei.*
gadinică, *tup* (Godinești).
gagă, *față, lele* (în partea din spre Vîlcea).
Gagaut, *Turc* (Godinești).
gaidăra (a să), *a se agăța.*
gardin, *șanț circular în doage, la capetele butoaielor, pentru a se pune fundurile.*
gavăt, *murdărie în cap, insecte în cap* (Godinești); *tup* (Popești).
gleloj, *gîtlej.*
girgălod, *partea ieșită dela gît, „mărul lui Adam".*
gizdav, *fălos, încrezut.*
glămnic, *podbeal.*
glonțan LX, *ieșiturile de pămînt provenite din norui uscat.*

goanga, *muscă.*
gogleze LIX, *fructe de mincat.*
golumbjel XXX, *porumbel.*
gos[=]di pămilie, *Doamne păzeș-te-mă.*
govie, *horă (la circiumă).*
gurgujat XXIII, *ascuțit.*
guşui, *a sugruma.*
gutumar, *gutuiat.*
hăit XLV, *mlaștinî bolbor.*
hala, *vînt puternic cu ploaie, vijelie.*
halap, *lacom.*
hălingea XVII, *tufiș.*
hăring, *clopot de biserică.*
hătău, *brăzdarul la plug.*
hoaică, *vale adîncă* (Popești).
holuica, *adîncătură, scobitură.*
hodină, *odihnă.*
hojandră, *carte fără poartă.*
huda, *spărtură în gard; dim.* hudiță.
jagod, *dud* (Celeiu).
japă, *talpa la războiul de țesut, pentru mișcarea ițelor.*
jestimp, *anul acesta și mai ales vara aceasta.*
im, *murdărie.*
imos XXXV, *murdar.*
ingitate, *identitate:* bilet de ingitate (Răchita).
iscurtă, *escortă.*
ituvă, *etuvă.*
izăcutare, *executare.*
izăltat, *scos din minte, exaltat.*
izaman, iczamán, *examen.*
izldi, *a risipi.*
izmeni (a să), *a se răsfăța.*
îmbunginat, *rămas cum a fost.*
împielma, *a amesteca de obicei făină de grîu cu de porumb pentru mălai.*
împroor, *ajunul Sf.-Gheorghe.*
împroora, *a legă oala de mulș laptele, cu verdeață, la gură, în ajunul Sf.-Gheorghe.*
împroșoli, *a îmbrobodi.*
împupi, *a îmbobui.*
înfricat, *cuprins de frică.*
înfrunzită XXXIV, *înfrunzește.*
încete, *pe îndelete, încet.*
învolburit, *încelit de mai multe ori.*
kirăi (a să) LV, *a fipa, a se văita.*
kită LXXIV, *buchet; dim.* kitiţea kitişoară LXXIV.
lăibăruc, *haină de dimie scurtă.*
lamba, *lampă.*
lamură, *ramură.*
lanțeți, *scînduri dreptunghiulare groase de care se prind la cuie ulucile sau șanțicețl.*
lesne, *ușin.*
leșia (a să), *a se spăla pe cap cu leșie.*
lihoarcă, *apă chioară.*
lîhă, *femeie leneșă.*
linie, *uliță principală într'un sat, șosea.*
loloame, *poame multe.*
lom, *gard de mărăcini; dim.* lomuleț IV.
lotră, *lotru, hoț de codru.*
lumină, *prăjină dreaptă de care se atîrnă găleata pentru scos apa din puț.*
majstir, majstor, *meșter.*
maldăjag, *grămadă de fîn.*
mălăși LV, *a face mălăgos.*
meșlri, *a roade coaja arborilor (ceile sau caprele).*
mindżinea IX, *instrument pentru sfîrșit fierele, un fel de clește.*
mîrtan XL, *mutan.*
mîtei, *un buț care la cap are o scîndură rotundă îngărdită și servește pentru a bate laptele în putinei.*

mizgura, *a picura de ploaie.*
mocănesc: căciulă mocănească.
mohilă, *movilă.*
moleă, *scul de tumbac, arnici etc.*
mujcă, *mamă.*
mur, *dud.*
murui, *a mirăi.*
muzgurit, *murdărit.*
nnnă, *nene.*
năpîrstoc, *degetar.*
năproor, năprior = improor.
năpusti, *a părăsi.*
năslămit, *nepriceput.*
năstrap, *strop.*
natră LXVII, *urzeala dela sulul dinapoi pînă la ițe.*
năzvoşi (a să), *a se lungi la soma.*
neam, *de fel, de loc:* nu-i neam de struguri.
nedeie, *petrecere cu masă şi horă la hramul unei biserici.*
nelei, *plinie mare.*
neremzi, *a pătrici, a netezi.*
nestăvit, *neastîmpărat.*
oară, *pasări de curte.*
oblănnic, oblănic, *cioc de cîrpe pentru a-l pune sub greutatea ce poartă femeile pe cap.*
obod, *pîrîiu.*
ogaş, *scufundătură în pămînt şi pîrîu.*
oţeac, *coş, horn.*
ogorî, *a ara un loc care mai înainte a fost mirişte sau livadă de fîn.*
ohota, *a umbla de colo pînă colo.*
olicăi (a să) LV, *a se vătăi.*
omnă, *ocnă.*
opreg, *cătrinţă.*
orţeag, *arbagic.*
oţîră, *puţin.*
otoritate, *autoritate.*
padină, *loc şes, cîmp.*
pajcă, *parcă.*
paraistas, *parastas* (Popeşti, Izvoare etc.).
pătuiag, pătiag, *pătul pentru finul coceni, fîn.*
perpeli, *a curăţi de pene o pasăre* (Godineşti); a să —, *a se întoarce şi pe o parte şi pe alta, cînd eşti culcat* (Saca).
perpeliţă, *prepeliţă.*
picura, *a ciuguli.*
pînganie, *urîciune, scîrbă.*
pîrîau, *un vas de lemn în care se opărese cu leşie rufele.*
pîrmac, *par.*
pîrnj, *cui mare.*
piroti, *a dormita.*
pîrpor, *cenuşa udă din pîrîaul în care se opărese rufele* (Celei); *foc de paie ce trece repede* (Moşteni).
piţărăi: în —, *colinda în ajunul Crăciunului.*
plătăgea, *pălăgea.*
ploter LV, *împletitura de nuiele la gard; şnur pentru legarea coadelor împletite, la femei.*
pluţă, *plută.*
ploapă, *pleoapă.*
podobi, *a împodobi.*
policră, *porcică.*
polimi, *a zămisli.*
polomidă, *pălămidă.*
pomoroage, *poame uscate, prune, mere, pere etc.*
porumbac LXXIII, *cenuşiu.*
postuţă, *bucată de pămînt împărţită pentru muncă.*
postavă, *albie.*
pozdării, *rămăşiţele dela cinepa meliţată.*
Prabăzenie, Obrezenie, *Schimbarea la faţă.*

prăgari XVIII, *prag.*
preștilă, *un fel de șindrilă groasă pentru acoperit casa.*
prilcaz, *pirleaz.*
primez, *ridicătură la un lemn ciopît (d. e. la jug).*
prinșor XLIX, *prinzișor, prinzul mic.*
proșoadă, *bredeadă.*
puiț, *arbagie; pomi tineri pentru răsădit.*
răboli, *a se porni cu cearta pe cineva* (Izvoare).
racănel, *bradăcel.*
rariță, *constelație.*
răsalniță, *răsaduiță.*
răstău, *restau.*
repetru XVII, *plantă.*
rip, *murdărie pe corp.*
roajna, a alerga int'o~, *a alerga repede, intr'un suflet.*
rotilat: mere rotilate, *mere mari.*
rovinos, *nălținos.*
rozmarin, *rosmarin.*
sacuț, *trăistă.*
salatra, *salată.*
scăldă, *baie.*
selinti, *a scrinti.*
scump, *sgircit, avar.*
scupia, *a scuipa.*
scura, *a scurge.*
sfulgera, *a fulgera.*
șiscav, *pelfic.*
sîlnici (a sa), *a se pizi de ceva.*
simnica (a sa) LXV, *a se sinuca* (la *desclinteca*)
sinvasîia, *a face erbji la ajunul de Sf.-Vasile* („Sinvăsli").
șîță, *șindrilă.*
smicărăi, miscărăi, *fărîmituri de pîne sau mălai.*
șoarlă: a sa face ~, *a se uda pînă la piele.*
soba, *camera de dormit.*
șocliș, *poarece* (Ciupercenî).
șomojag, *o prăjină care are legate la un cap cîrpe sfrențuite, servind la curățirea pereților casei.*
sosi LXXXV, *a ajunge pe cineva din drum.*
sprinzi, *a risipi, a răspîndi* (Brosteni).
ștăket, *uluca.*
stavi (a sa), *a se potoli, a sta la un loc.*
stezer, *stejar.*
știubei, *un fel de fîntînă cu izvorul la suprafață care este acoperită cu un trunchi de copac, scobit și așezat vertical.*
stobori, *pari* (Fărcarești).
strafiga, *a strănuta.*
șrăuporl, *transport cu vehicule.*
ștuș, *gunoi dat la ochi* (Godinești).
sudumi (a sa), *a se surpa.*
supcesiune LXXXVIII, *succesiune.*
surdumoale, *surpături pe deal din cauza izvoarelor subterane.*
surupa, *a surpa.*
tajnui LIV, *a corbi, a sta de corbă.*
Taljan, *Italian.*
tărăulă, *un om care umblă fără necaz.*
țast, *vas făcut din pămînt pentru coacerea mălaiului și pînei.*
tinilkea, *tinichea.*
tioc, tcoc, *toc.*
țirișoara, *pulia de lut.*
tirnaț, *prizpă.*
tiuci, *ceaun de mămăligă.*
tiugă, *un fel de tîte, umflat mai mult la un cap, la care se plăteazà zorea etc.; troacă.*
toacă, *tei.*
toale, toleturi LV, *îmbrăcămintea la genere.*

trăgătoare x, *curea la opinci și la șaua calului.*
trăgulă, *tîle.*
trănini, *a trezări din somn.*
trșam, *drum pe coastă, în pantă.*
trșasc, *praf, pulbere.*
tron LIV, LVI, *zicriu.*
tuna XXV, *a intra, a năvăli (mai ales în statele de munte).*
turugă, *copac bătrîn scorburos.*
udi, *a rămînea* (Godinești).
ujcă, *maș:* ujcă Vasile!
uloj, *ulei.*
undi, *a da în undă, a fierbe la clocot.*
urdina, *a ieși des.*
urloj, *tub de pămînt ars pentru sobe.*
ursu, *a ursi.*
usuc, *grăsimea de pe lîna oilor.*
văli, *pui de iepure.*
vîlnic XXVIII, *un fel de rochie încheiată la o parte.*
volvură — bolbură.
vrenic, *vredinic.*
vuj, *cui:* vuj de mine!
zăplăic, *cîmc mare pentru pus borhotul de prune în cazan* (Godinești).
zburători, *a arunca cu pietre în ceva.*
zdroși, *a zdrobi.*
zgorni, zgurni, *a izgoni.*
zob, *fărîmituri.*
zogoni, *a izgoni.*
zapiță, *nuia groasă.*
zoivină, *lighioană.*
Zoimari, Zoimărele, *joia Paștilor.*
zordița, *nuia; dim.* zordiță XI.

T. GÎLCESCU

BCU IASI / CENTRAL

LIMBA DESCÎNTECELOR

II

In gruparea formelor lexicale — dispărute azi ori întrebuințate numai prin unele regiuni, cum și acelea care presintă înțelesuri vechi —, înșirarea lor pe categorii, după cum sînt de origine latină etc., nu mi s'a părut necesară, așa că le voi lăsa să urmeze în ordine alfabetică, indiferent de provenienția lor.

Alină „nisip" apare într'un descîntec din Vîlcea [1] și numai contextul arată că avem a face cu derivatul din lat. arena:

Semănu țărînă,
Răsări alină,
Să s'aline junghiurile.

Tot contextul explică fonetismul lui, cu *-l-*, pentru că descîntătoarea se vede că l-a schimbat astfel sub influența lui *să s'aline* din versul următor (ar putea fi considerat și ca un caz de disimilație, analog lui *amelința* <*amerința*, *amenința*, dar cum *alină* nu mai este atestat astfel, cred că trebue interpretat cum spuneam).

Alinta arată semnificația veche „a face să se liniștească, să se astîmpere" (mai aproape de lat. *allenitare), în versul:

Inima i-a alintat [2].

---

[1] Tocilescu, l. c., 1586.

[2] D. Ionescu și Al. Daniil, l. c., I, 185.

Barbă cu sensul de „bărbie" ne e dat în descîntece din Bucovina și Maramureș:

Soarele ți s'a scrie în frunte...
Și luna în barbă
Și tu-i fi cea mai de treabă,
Mai frumoasă [1]...

Să'nfloreşti ca o rujița,
Apa pînă'n barbă [2].

Bere, ca postverbal din *bea* și însemnînd „băutură", cum e des atestat în vechea romînească, se întîlnește în mai multe descîntece, alăturat de obicei la *mîncare:*

Acolo i-i berea
Și mîncarea
Și hodina [3].

Biera „a sbiera":

Unde nu cîntă cocoșul
Și oi nu biera [4].

Bohaz „gură de rîu", de origine turcească, e de sigur forma greșit tipărită dintr'un descîntec de brîncă:

De-o fi brînca din scorbură,
De-o fi brînca din bohuz,
De-o fi din trestie [5].

Cătușe „pisică" îl întîlnim în versurile invariabile:

Face pită de cenușe
Și cu lapte de cătușe [6].

---

[1] Marian, *Înmormîntarea*, 16; cf. 17.

[2] T. Papahagi, *Graiul și folkl. Maramureșului*, 137.

[3] Tocilescu, *l. c.*, 1512; cf. D. Ionescu și Al. Daniil, *l. c.*, I, 97; II, 23; D. Bălașel, *Vers. pop. rom.*, I[1], 120; Grigoriu-Rigo, *Mod. pop.*, I, 134; *Bucium. romîn*, III, 141; Șezătoarea, IV, 26; X, 47, 105; XIII, 2; *Ion Creangă*, VI, 241.

[4] *Graiul și sufletul*, II, 83.

[5] *Șezătoarea*, XI, 32; tot acolo (48), iarăși cu ureare de tipar: *boluz*, și, în vol. VII, 54, forma mai alterată încă *bohad*, înregistrată de *Dicț. Acad.*, I, 599, ca părînd neclară.

[6] Marian, *Descîntece*, 229; T. Papahagi, *Graiul și folkl. Maramureșului*, 126; cf. *Minerva*, Bistrița, IV (1894), 94, 95.

Ceață lasă să recunoaștem sensul lui primitiv (ca derivat din c a e c u s) cînd, asociat cu *albeață*, înseamnă „turburare a vederei“:

...curățiți albețele
Și cețele
De pe ochii lui...[1]

Da voi să mergeți...
L'a lui N. albeață
Și la a lui ceață [2].

...luați albeața
Și ceața
De pe luminile acestui om [3].

Să veniți la ochii lui...
Să-i răniți de albeață,
De ceață [4].

Cerca apare sinonim cu *a căuta* și, cum se întîmplă și altcori în descîntece cu arhaismele care nu mai sînt ușor înțelese, sensul lui e precisat prin adăugarea cuvîntului care i-a luat locul în vorbirea generală:

Mergoți la Toader
De-l aflați
Și-l cercați...
Curînd,
Mai curînd
Căuți,
Cercați [5].

---

[1] Marian, *Descîntece*, 4.

[2] *Ibid.*, 12.

[3] Tocilescu, *l. c.*, 1527; cf. 1593.

[4] *Ion Creangă*, I, 87; cf. *Lumina p. toți*, III (1887), 528, 529.

[5] Marian, *Nașterea*, 385; cf. Marian, *Descîntece*, 239, 240; *Vrăji*, 22, 24; Rl. Nicultă-Voronca, *Dat. și cred.*, 474; *Apărătorul sănătății*, IV, 90; *Șezătoarea*, XXV, 138.

Ciudi (a se) „a se mira", cu înțelesul vechi corespunzător val. *ciuditi se*:

Toate s'au ciudit,
Toate s'au mirat [1].

Și *ciudat* „minunat":

Brînca ciudată,
Minunată [2].

Clinci „ghimpe":

Să-l curăț de hinciuri,
De clinciuri [3].

unde, prin rimă, e păstrată și forma veche *hinci* „tufiș de mărăcini".

Contesi „a opri, a face să înceteze":

Te contin cu cuvîntul meu,
Cu porunca lui Dumnezeu [4].

Te contenesc cu puterea lui Dumnezeu
Și cu cuvîntul meu [5].

Il întîlnim și cu înțelesul de „a lăsa să stea într'un loc":

Să nu-l slăbești,
Să nu-l contenești
Și la mine să-l porneşti [6].

A se cuntinu — aceeași formă, dar cu conjugația schimbată — înseamnă „a se potoli":

Sa vă potoliți...
Să vă cuntinuați [7].

Crunt „însîngerat":

Sa n'aibă loc de hodină,
Precum n'a avut

[1] *Familia*, VIII, 316.

[2] D. Ionescu și Al. Danilă, *l. c.*, I, 52; Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I, 19.

[3] *Lumina p. toți*, I (1885), 532.

[4] *Familia*, XXXII, 142.

[5] *Ibid.*, XXXII, 164; cf. 8, și Ov. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, 281.

[6] N. Păsculescu, *Lit. pop.*, 134; cf. 145.

[7] E. Hodoș, *Descîntece*, 13.

Și mă-sa cînd l-a născut
Cu șalele rupte,
Cu poalele cruute [1].

Cu aceeași semnificație e dat *cruntă* [2] și *incruntă* [3].
Cufringe:

Fugi, izdate,
Blestemate,
Nu-l stringe
Și nu-l cufringe [4].

In-de-soare.....
Nu stringe,
Nu fringe,
Nu cufringe [5].

Se vede că are aproape același înțeles ca *fringe* și redă pe lat. confringere.

Cura (a se) „a se curăți":

Ochiul se cura,
Se lumina [6].

Depăra (și: a se *d.*) „a-(și) smulge părul":

Părul i-a depărat [7],

Purces-am,
Depărînd,
Vălîndu-mă [8].

---

[1] Marian, *Vrăji*, 34; cf. 45, și C. Gheorghiu, *Calendarul femeilor superstiționoase*, 47; *Bucium rom.*, III, 177.

[2] N. Păculeseu, *Lit. pop.*, 127, 142 (tipărit *cruate*); *Șezătoarea*, VII, 90; *Tinerimea rom.*, VI (1901), 83.

[3] Marian, *Vrăji*, 43; *Ion Creangă*, II, 94.

[4] G. Alexici, *Texte din lit. pop.*, 205.

[5] I. Birlea, *Cînt. pop. din Maramureș*, 357.

[6] *Conv. lit.*, XXV, 355.

[7] Colecție inedită din Putna.

[8] *Familia*, XXXVII, 235.

Ce vă văicăraţi,
Ce vă deparaţi[1]?

Depune „a apune":

Ca sin-soare
Cînd răsare
Şi ca luna
Cînd depune[2].

Semnificaţie care se întîlneşte cu a ar. *dipunire* „a coborî".

Dor „durere, boală" e foarte des atestat[3], cum întîlnim şi forma înrudită *duroare*[4], care cu timpul nu a mai fost întrebuinţată în limba curentă, pentru că a fost înlocuită cu *durere*; obişnuit apare pluralul *durori* şi păstrarea lui în descîntece a fost înlesnită de rimă, pentru că îl vedem într'adevăr rimînd cu *surori* ori *fiori*; cînd se spune:

Eu îţi dau două doruri.
Tu să-mi dai două surori[5].

...ai nouă surori
Şi eu am nouă doruri[6],

în locul lui *doruri* forma primitivă se vede clar că a trebuit să fie *durori*; alteori cuvîntul vechi a fost înlocuit cu *dureri*, dar rima arată iarăşi versiunea originară:

---

[1] *Ibid.*

[2] Marian, *Vrăji*, 170-171; comp. *la dapus de soare*: I. Diaconu, *Ţinutul Vrancei*, I, 104.

[3] G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, 376, 396; N. Păscălescu, *Lit. pop.*, 115; D. Ionescu şi Al. Daniil, *l. c.*, I, 110, 193; II, 47, 71, 150; Ch. Laugier, *Sănătatea la Dolj*, 81, 99; *Şezătoarea*, VI, 93; VII, 92; IX, 30; XI, 68; *Ion Creangă*, VIII, 152; IX, 50.

[4] G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, 396, 397; T. Bălăşel, *Vers. pop.*, II, 192; *Şezătoarea*, X, 45; XI, 30, 67, 98; XXIII, 27; *Luminătorul*, I (1885), 532; III (1887), 529.

[5] D. Ionescu şi Al. Daniil, *l. c.*, I, 194.

[6] *Ibid.*, I, 196.

[Cutare] are 99 dureri.
Soarele are 99 surori[1].

Duios arată bine înțelesul mai vechi („care dă dureri, dureros"), apropiat de lat. *doliosus, cînd se spune despre o bubă că e *duioasă*[2].

Ferice e de relevat pentru că nu apare numai ca în construcțiile cunoscute azi, ci reproducînd mai de aproape forma latină:

Nu-mi este a fura spice,
Cic a să mă văd ferice[3].

Gîmfa (și: *a se g.*) se întîlnește de foarte multe ori cu sensul mai vechi de „a se umfla", din care e derivat acela al lui *a se îngîmfa*; apare mai ales în formula obișnuită:

Nu umfla
Nu gîmfa.

Nu te umfla.
Nu te gîmfa[4].

Forma *gîmfla* nu e probabil o urmă de fonetismul mai vechi, ci e influențată de *umfla* care o precede în descîntecul

---

[1] D. Ionescu și Al. Daniil, *l. c.*, I. 104; cf. *Șezătoarea*, VI, 100; *Ion Creangă*, VIII, 242; tot *durerile* trebue restabilit în descîntecul din culegerea lui Ionescu și Daniil, I. 100, 101:

Că-i luai
Durerile,
Florile.

[2] *Bucium. rom.*, III, 140; *Ion Creangă*, I, 149.

[3] *Tudor Pamfile*, I. 71.

[4] Tocilescu, *l. c.*, 557, 560, 576, 601, 604, 1574, 1589, 1596, 1597; Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I. 136; T. Pamfile, *Boli și leacuri*, 19; G. Alexici, *Texte din lit. pop.*, 207, 208; E. Hodoș, *Descîntece*, 26, 27; L. Costin, *Mărgăritarele Bănatului*, 56; *Familia*, VI, 555; *Șezătoarea*, VI, 97; IX, 53; X, 45, 94, 106; XI, 32, 42, 60; XII, 185, 187; XXIV, 109; *Ion Creangă*, VIII, 152; *Comoara satelor*, III, 27, 47; V, 107; *Izvorașul*, VIII, n-rele 9-10, p. 17.

[5] *Șezătoarea*, VI, 99.

unde e atestată, după cum *gumfla* dintr'un alt descîntec[1] arată contaminarea lui *gîmfa* cu *umfla*. La fel e întrebuințat *a (se) îngîmfa*[2] și găsim și derivatul *gîmfătură* „umflătură"[3]; de asemenea, *a se desgîmfa*[4].

Gligan „mistreț":

La picioare,
Picioare de gligan[5].

Ne mai fiind înțeles prin unele locuri, a fost alterat în diferite feluri:

Cap de ligan[6].

Cap de lighian[7].

Cap de viclean[8].

La picioare,
Gheragan[9].

Picioare de ghiligos[10].

Hotări „a pune hotar":

Cum s'a hotărît hotarul
Așa să se hotărască
Boala diavolească
De pe trupul [cutărtuia][11].

---

[1] Tocilescu, *l. c.*, 559.

[2] Tocilescu, *l. c.*, 51, 1511, 1524; Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I, 67; E. Hodoș, *Descintece*, 51; D. Ionescu și Al. Daniil, *l. c.*, II, 42, 43; T. Bălăcel, *Vers. pop. rom.*, I[II], 107; T. Pamfile, *Boli și leacuri*, 17; *Șezătoarea*, III, 197; XII, 191; *Doina*, I (1928), 147.

[3] Tocilescu, *l. c.*, 644; *Șezătoarea*, X, 106; XII, 192.

[4] *Grai și suflet*, II, 81.

[5] D. Ionescu și Al. Daniil, *l. c.*, I, 130; *cf.* C. Boceanu, *Glosar de cuv. din jud. Mehed.*, 12; *Tineretul romînă*, II (1899), 305.

[6] D. Ionescu și Al. Daniil, *l. c.*, I, 135.

[7] *Ibid.*, II, 111, 112; *Graiul nostru*, I, 90.

[8] *Șezătoarea*, X, 91; Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I, 89.

[9] Grigoriu-Rigo, *l. c.*, I, 93.

[10] D. Ionescu și Al. Daniil, *l. c.*, I, 134.

[11] *Șezătoarea*, X, 44; *cf.* Grigoriu-Rigo, *l. c.*, I, 14.

Iboste (pentru *inboste*) „iubire, dragoste":

„eu apă de iboste c'oi lua,
Cu apă de iboste m'oi spăla [1].

Apare și sub forma *liboste* [2], din care derivatul *a libosti (lăbosti)*:

Ea să drăgosteasca,
Ea să lăbosteasca [3].

Incălțare „încălțăminte":

Cu încălțări de ghimpi încălțatu-me-a [4].

Incinde (și: *a se i.*) „a (se) aprinde" apare de mai multe ori, chiar cu fonetismul vechi (*d* netrecut la *g*), și în alte expresiuni decît cele curente azi, asociat de obicei cu *aprinde*:

Nu incind
Și aprind
Ast pietroi hălțat,
Și incind
Și aprind
Inima scrisului [cutăruia]...
Incind
Și aprind
Trupul [cutăruia] [5].

---

[1] N. Păsculescu, *Lit. pop.*, 130; cf. Tocilescu, *l. c.*, 679, 1160 (*iboștile*); Marian, *Vrăji*, 49; T. Papahagi, *Graiul și folkl. Maram.*, 137; L. Costin, *Măry. Bănatului*, 44 (*ipostă*), 45; *Șezătoarea*, XXI, 68 (*ipostă*); *Rev. crit.-lit.*, V, 120 (*iboște*); *Ion Creangă*, III, 110; *Comoara satelor*, IV, 131; *Sănătatea*, I (1901), 238 (*ipost*); la N. Păsculescu, *Lit. pop.*, 137, *impostatele* e pentru *iboștele* (greșit explicat în glosar cu „mîndru, înalt...").

[2] N. Păsculescu, *l. c.*, 124, 133; *Șezătoarea*, VII, 108.

[3] Marian, *Vrăji*, 83.

[4] *Furnica*, XXXVII, 235; cf. *Șezătoarea*, XXIII, 111 (*încălțuile*, de sigur forma alterată).

[5] Tocilescu, *l. c.*, 692, 693; cf. 270, 1561, 1594, și *Șezătoarea*, XI, 51, 58, 66; XIV, 105; XVI, 60.

Confundarea lui *încinge* < *incinde* cu forma omonimică din lat. c i n g e r e a dus la versuri de felul acesta:

Nu încingereţi,
Nu cuprindereţi [1].

unde, de fapt, regăsim tot pe *încinge* cu sensul de „a aprinde".

Alături de el întîlnim forma înrudită *incinta:*

Cum se'ncintă
Vatra de foc,
Focul de vatră
Aşa să se'ncinte
Inima'n [cutare] [2].

Indura (a se) cu semnificaţia veche de „a nu avea milă, a se arăta nesimţitor", care explică pe cea actuală [3], e atestat în două descîntece:

Maica Precista nu s'a îndurat,
Pe scară de argint s'a coborît,
Pe copil de mîna dreaptă l-a luat [4].

Maicelor, sfintelor...
Să nu vă'nduraţi,
De [cutare] să nu vă'nduraţi,
Leacul lui [cutare] să i-l daţi [5].

Innota, ca transitiv, cu o nuanţă de înţeles pe care-avea şi lat. n a t a r e ne e dat în acest vers:

Marea innotaţi [6].

---

[1] E. Hodoş, *Descîntece*, 28; cf. 30, 57, şi C. Gheorghiu, *Cal. jem. superst.*, 33; *Ion Creangă*, III, 109.

[2] Tocilescu, *l. c.*, 1561; cf. E. Hodoş, *l. c.*, 8; Şcoltoureu, XXV, 81.

[3] Cf. Candrea-Densusianu, *Dicţ. etim.*, 857.

[4] D. Ionescu şi Al. Daniil, *l. c.*, I, 38.

[5] *Ion Creangă*, IX, 179.

[6] Marian, *Descîntece*, 210.

Intiri (*intcri*) „a goni":

...din casa mea te interesc[1].

Invești (*invește*) „a îmbrăca":

In piele de lup invascut[2].

Istrovi (*a se*)=*a se istrăvi* „a se risipi, a dispărea".

Ea s'a istrovit
Și leacul a venit[3].

Lămurat, în versuri ca:

...să rămîie curat,
Curat și lămurat[4]

arată bine sensul mai vechi al lui *lămura*, *lămuri*, a cărui etimologie trebue pusă în legatură cu lucrarea aurului și argintului (comp. *aur*, *argint lamurăi*); semnificația originară a lui *lămurat* se evidențiază iarăși cînd în atîtea descîntece se spune la sfîrșit despre cineva să rămîie „curat" ca „argintul" sau ca „aurul strecurat".

Leșinat, cum îl găsim într'un descîntec:

Plămîiele leșinatu-i-a[5],

lasă să recunoaștem înțelesul lui vechi de „a rănî", care ne duce spre etimologia "l a e s i o n a r e, dată de Candrea[6].

---

[1] *Ion Creangă*, VI, 91; cf. IX, 204.

[2] Marian, *Naștereu*, 367; cf. T. Papahagi, *Graiul și folkl. Maram.*, 137; Șezătoarea, XXII, 38 (unde trebue citit *invăcut*).

[3] *Ion Creangă*, XIII, 76.

[4] Marian, *Descîntece*, 156; cf. 197, și E. Hodoș, *Descîntece*, 64.

[5] Marian, *Descîntece*, 207.

[6] Candrea-Densușianu, *Dicț. etim.*, 983.

Libov „iubire":

...libovul
Eu să-ți spui[1].

Meriza „a sta la umbră, la amiazi" (despre vite):

Noi mergem la bradul cel mare [la] care merizează ciurda celor 99 de sate[2].

Miață „friguri":

De-o fi deochiat de fată,
Să zacă de miața[3].

Mied „băutură îndulcită cu miere":

Cine-a băut mied
S'a îndulcit[4].

Miglisitor „amăgitor":

Spurcate miglisitor[5].

Mișela și *mișeli* (*a se*) „a se tingui, a se boei" se întîlnește foarte des, ca derivat din *mișel* cu semnificația veche de „sărac, nenorocit":

...ce te vătărezi,
Ce te mișelezi?[6]

---

[1] *Rev. p. ist. arh. fil.*, VII, 189.

[2] *Familia*, XXXII, 309 (tipărit greșit *mezercazd*).

[3] L. Costin, *Mărg. Bănatului*, 52.

[4] *Rev. p. ist. arh. fil.*, VII, 141.

[5] Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I, 171 (tipărit *miglișitor*). La *Sămănătorul*, II, (1902), 208:

Spurcatelor,
Miglișilor

trebue de sigur citit *miglisitorelor*.

[6] Marian, *Descântece*, 78; cf. 111, 112, 146, 172, 173, 213, 214, 215, 219, 220, 221; *Vrăji*, 191, 193, 221; *Legendele Maicei Domnului*, 327, 328; *Immormântarea*, 13; C. Ghiorghiu, *Cal. fem. superst.*, 35; N. Păculeșcu, *Lit. pop.*, 142; T. Pamfila, *Reli și leacuri*, 27; Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I, 39; *Graiul nostru*, I, 199; *Familia*, XXXVII, 223, 259; *Rev. p. ist. arh. fil.*, III, 384; VII, 160, 165; *Șezătoarea*, II, 88, 90, 91, 92; XXIV, 81; *Ion Creangă*, IV, 152; VIII, 240; *Izvorașul*, V, n-rele 4-6, p. 67; și *a se mișula*, Marian, *Descântece*, 114, 115 (comp. *mișulie* ca nume de boală, T. Bălășel, *Verz. pop. rom.*, I[II], 114, 140).

Cu acelaşi înţeles ca *a se mişela* descîntătoarele întrebuinţează, de altfel, un şir întreg de cuvinte; pe lîngă *a se văicera* din citatul de mai sus (şi *a se învăicera*[1]), cum şi obişnuitele *a se boci*, *a se căina*, *a se cînta*, *a se jelui*, *a se tîngui*, *a se văicăra*, *a se văita*, întîlnim astfel: *a se aoli*[2], *a se chirăi*[3], *a se dăuli*[4], *a se glăsi*[5], *a se glăsui*[6], *a se hăuli* (*hăula*)[7], *a se olicăi*,[8] *a se oligiri*[9] şi *oricări*[10] (<*olicăi* + *văicăra*), *a se oricăi* şi *orăcăi* (confundat cu cuvîntul care arată strigătul broaştelor, cum se poate ca şi forma precedentă să fie influenţată de aceasta)[11], *a se vălăcăi* (<*olicăi*+*văita*)[12].

Mistreţ „de colori amestecate, pestriţ":

Bubă neagra...
Bubă galbena,
Bubă mistreaţă[13].

Năsîlnic „rău, aprig":

Aşa sa piară gîlcile,
Năsîlnicile[14].

---

[1] Marian, *Descîntece*, 78, 111, 112.

[2] Tocilescu, *l. c.*, 682, 684.

[3] *Ibid.*, 680; N. Păsculescu, *Lit. pop.*, 113; *Şezătoarea*, X, 109.

[4] L. Şăineanu, *Studii folkl.*, 84, 86; *Şezătoarea*, X, 95; XXIV, 54; XXV, 82, 136; *Comoara satelor*, II, 43, 116; *Minerva*, Bistriţa, IV (1894), 49, 50, 189, 190; *Izvorăşul*, VIII, n-rele 3-4, p. 46; Mss. I. Pop Retoganul (Bibl. Acad. rom. 4544, f. 65 v°).

[5] *Bucium ul romîn*, III, 135, 178.

[6] Marian, *Descîntece*, 1, 2, 3, 62, 63, 208, 237; *Leg. Maicei Domnului*, 331; *Bucium ul romîn*, III, 135, 138.

[7] Marian, *Descîntece*, 101, 331; *Rev. p. ist. arh. fil.*, VII, 176, 184.

[8] Tocilescu, *l. c.*, 551 (şi *oligăi*, 584); Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I, 54, 131; G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, 363, 364; *Rev. p. ist. arh. fil.*, III, 383; *Şezătoarea*, VI, 95; XXIV, 74, *Lumina p. toţi*, III (1887), 528.

[9] Tocilescu, *l. c.*, 585.

[10] *Comoara satelor*, III, 11.

[11] *Şezătoarea*, XXIV, 160; *Revista critică-literară*, V, 119; *Ion Creangă*, VI, 151.

[12] Tocilescu, *l. c.*, 678, 1160.

[13] N. Păsculescu, *Lit. pop.*, 120.

[14] Marian, *Descîntece*, 130.

Năzări „a zări" (comp. vsl. *nazrěti* „a privi"):

Mine'n zori să-l názăresc
Și cu el sa vorbesc [1].

Nemernic „călător, pribeag" e de sigur de recunoscut în acest descîntec de „întîlnitură", unde contextul arată că nu poate fi vorba de înțelesul lui actual, ci de cel pe care-l presintă în textele vechi:

Cu întîlnitura din cărare,
Din osteneală...
Ieși tu, nemernicule,
Și să te duci pe-o cărare parăsită [2].

Obidui (a se) „a se tingui":

..plîng și se obiduesc
Și se tînguesc [3].

Padie „vale", de origine slavă (comp. ar. *pade* [4]):

Du-te'n padia fără iarbă [5].

Pas, imper. dela *a păsa* „a merge":

Pas de vă duceți [6]!

Pas, drace, îndărăt [7]!

Și pl. *păsați*:

Pasați
Și plecați [8].

---

[1] Tocilescu, *l. c.*, 688.
[2] *Șezătoarea*, I, 123.
[3] Marian, *Leg. Maicei Domnului*, 320.
[4] Th. Capidan, *Elem. slav. în dial. aromîn.* 76.
[5] *Țara nouă*, II (1885), 691.
[6] Marian, *Descîntece*, 210.
[7] Tocilescu, *l. c.*, 1512.
[8] Ch. Laugier, *Sănătatea în Dolj*, 90 (așa trebue înțeles, deși e tipărit *păsați*).

Pās, cu sensul mai vechi de „ce apasă, cade greu, face rău":

...să ghiciți....
Ce pās are,
Ce greutate are [1].

Ieși....
...din sale.
De unde am pas iare [2].

Și verbul *pāsa* presintă semnificația mai veche în versurile:

Să nu mai știe de odihnă,
Nici cina să mai fie cină,
Nici somnul somn,
Nici casa casa,
Să-i pese, fără a ști ce-i pasă [3].

Plașcă „haină de deasupra, manta":

...Maica Domnului...
De sîrg că s'a sîrguit,
Pe scara s'a scoborît,
Pe scară
De ceară,
Plașcă sfîntă 'nainte întinsu-le-a [4].

Aceeași formă — alterată de descîntătoare sau greșit redată de Marian — apare într'un alt descîntec:

...Maica Domnului...
Fleașcă albă întinsu-le-a [5].

Numai ca termen botanic („alchemilla vulgaris") pare să mai fie întrebuințat azi, dar derivatul *împlășca* se aude prin Ardeal [6].

---

[1] Tocilescu, *l. c.*, 604.

[2] *Ion Creangă*, VIII, 242; cf. Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I, 148.

[3] *Tudor Pamfile*, I, 72.

[4] Marian, *Descîntece*, 166, 167.

[5] *Ibid.*, 159; necunoscînd înțelesul lui *plașcă* și confundîndu-l cu *fleașcă*, Marian (162, 170) credea că înseamnă „cataplasmă"; în *Dicționarul Academiei*, II, 136, unde e citat descîntecul din culegerea lui Marian, se spune că *fleașcă* are înțelesul special de... „un fel de cataplasmă (cu aluat a. alt conținut moale").

[6] *Dicț. Acad.*, II, 508.

Plotun „cerb" (< vsl. *plotunъ*) îl întîlnim în două vrăji din Bucovina:

Din papuci de plotun descălțatu-o-a.
Din opinci de plotun descălțatu-o-a [1].

Apărînd în același timp în toponimie [2] și onomastică [3], *plotun* a fost de sigur un cuvînt des întrebuințat în dacoromînă, cum ne e cunoscut și din aromînă [4].

Prilej arată o urmă de înțelesul vechi care lămurește pe cel actual (< vsl. *priležati* „a sta lîngă, aproape de"), cînd într'un descîntec se spune:

Bine spălatu-ne-am...
Din casa mea,
Din masa mea,
Din tot prilejul meu...
Bine spălatu-ne-a...
Din casa noastră,
Din masa noastră,
Din silișlea noastră,
Din prilejul nostru,
Din vitele noastre [5],

unde surprindem trecerea dela sensul din slavă la acela din textele noastre vechi („avere"), prin fasele semantice:

---

[1] Marian, *Vrăji*, 71, 80; într'o notă dela p. 85 Marian îi dedea această explicație: „după spusa Bătrînilor din Bucovina, un fel de animal sălbatic, foarte puternic și fioros, care avea un corn în frunte și care în vechime a trăit prin pădurile Carpaților și mai cu samă prin cele din ținutul Dornei și Cîmpulungului".

[2] Ov. Densusianu, *Studii de ist. rom.*, 14; de adăugat: *Plotunul-mare* și *Plotunul-mic*, dealuri din Muscel: C. Rădulescu-Codin, *Muscelul nostru*, CXVII.

[3] Un *Luca Plotun* e amintit în *Doc. lui Ștefan-cel-Mare*, II, 99, 144, 147, publ. de I. Bogdan.

[4] Th. Capidan, *Elem. slav. în dialectul aromîn*, 78.

[5] *Familia*, XXXVII, 235.

„ce se găsește pe lîngă o casă—ce vine să se adauge la avuția cuiva [1]".

Prisăci, în versurile:

Mesele le farimă,
Vasele le prisăci [2],

înseamnă de sigur „a sparge" și ne duce spre tema slavă *sěk-* pe care o întîlnim și în alte forme împrumutate dela Slavi; sensul lui nu corespunde exact celui slav (comp. vsl. *prisěkati*, *prěsěkati*, *prěsěti* etc. „a tăia, a despica"), dar a putut deriva ușor din acesta.

Pucios, însemnînd la origine „care miroase rău", apare și în alte expresii decît cele cunoscute azi — astfel cînd se zice:

Buba pucioasă [3].

Întrebuințat singur într'un descîntec, sensul lui rămîne neprecis—poate că un cuvînt de care era asociat a fost lăsat la o parte:

Te va spăla...
Din genunchi în jos
De pucios,
Te va spăla pe tălpi
De piei de șerpi [4].

Piatră puciuasă e dat uneori astfel [5], fără suprimarea primului cuvînt, ca în limba curentă, iar, alteori, ne mai fiind bine înțeleasă expresia veche, e schimbată astfel:

---

[1] Deci înțelesul de „avere" pe care Tiktin, în dicționarul său, referindu-se la cîteva exemple vechi, îl găsește nu tocmai clar, se explică bine astfel.

Tot un descîntec, *Șezătoarea*, IV, 155, 156, ne dă forma *prelej*, însemnînd cu totul alt ceva:

Calu-și pateovia
Cu potcoavele'n jos,
Cu preleju'n sus.

Etimologicește, se vede că ne îndreaptă tot spre sl. *prilěžati* sau, mai curînd, *prědslěžati*, dar înțelesul lui precis nu reiese din text.

[2] Tocilescu, *l. c.*, 1590.

[3] *Șezătoarea*, XI, 51.

[4] *Ion Creangă*, IV, 326.

[5] *Șezătoarea*, VII, 56; XVI, 60.

...cu piatră de pucioasă...
Te-oi venina [1].

Cu piatră,
Cu pucioasă...
Te-oi împușca [2].

Răpune (*a se*) „a se nimici, a dispărea" și totodată cu înțelesul de „a apune" (cf. mai sus *depune*) îl întîlnim în descîntecul:

Cum se răpune soarele de pe cer,
Așa să se răpună toate bodele dela [cutare] [3].

Răzbuna, cu accepțiunea mai apropiată de etimologia lui, apare într-o cîtva altfel decît în expresia cunoscută *vremea se răzbună*:

Răzbună, Doamne, răzbună
Și fă vreme bună [4].

Runc apare într'un descîntec astfel:

Pe-acest om să-l părăsiți,
Să-l curățiți
Cu runc
Și cu runc [5].

Marian îl lăsa neexplicat, dar e de presupus că sensul lui ne duce spre lat. runco „unealtă pentru curățirea unui loc de buruieni"; *runc*, reproducînd propriu zis un *runcus [6], se întîlnește deci cu aceeași formă însemnînd însă (ca

---

[1] *Șezătoarea*, XI, 43.
[2] D. Ionescu și Al. Dauiil, *l. c.* I, 76; cf. Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I, 45.
[3] Tocilescu, *l. c.*, 1161.
[4] *Șezătoarea*, XXI, 69.
[5] Marian, *Descîntece*, 69-70.
[6] Cu alt înțeles e cunoscut și sardel (v. dicționarul lui Meyer-Lübke, 7446 a).

derivat din runcare) „loc curățit, despădurit, lăzuit" — bine representată, cum se știe, în toponimia noastră[1].

Săcui „a tăia":

Cu barzile vom bărdui,
Cu săbiile le vom săcui[2].

E o altă formă corespunzînd vsl. *sěsti*, *sěka* etc. (comp. mai sus *priseci* și vrom. *săciui*, pentru care se pot vedea exemple în dicționarul lui Tiktin)[3].

Scăpăta poate fi relevat pentru că cu înțelesul de „a apune" e dat uneori astfel cum a fost întrebuințat la origine, adică „a se coborî după capul, vîrful unui munte, unui deal", în acord cu etimologia lui[4]:

Soarele scapătă după deal[5].

Și opusul său *a răsări* arată bine semnificația lui primitivă („a sări, a trece peste vîrful unui munte, unui deal"), cînd se zice:

Soarele răsare de pe deal[6].

Răsai, soare frățioare...

---

[1] Nu trebue confundat cu *rune* „coadă de lemn sau lanț de fier legat cu ambele capete de carimb în formă de laț, unde se pune leuca cu capul de sus, ca să ție loitra", *Ion Creangă*, VIII, 89; cf. 156; aceasta e numit și *rincă* și asupra lui v. dict. lui Tiktin; S. Pușcariu, *Dacoromania*, II, 604; G. Ginglea, *ibid.*, III, 769.

[2] *Comoara satelor*, I, 16.

[3] Trebue deosebit de *secui* dintr'un alt descîntec (*Graiul din Țara Hațegului*, 282):

Rădăcina ți-o secui,
Mijlocul ți-o mijlocui,
Vîrful ți-oi vîrfui.

Aici avem a face cu *seca*, schimbat în *secui*, pentru ca să se potrivească cu formula care încheie versurile următoare.

[4] V. în această privință, *Graiul și sufletul*, II, 322.

[5] *Șezătoarea*, XIII, 3.

[6] *Ibid.*, XIV, 112.

Să răsai...
Din deal și pimă'n plai [1].

Scruntar „loc nisipos":

Să se ducă din vad în vad,
Pînă o ieși pe scruntar uscat [2].

Șeitan, pe care l-am întîlnit ca nume de persoană, apare (schimbat în *șoitan*) cu sensul de „dracul":

Și a văzut pe șoitan viind în fuga mare,
Din copite scîntei dînd,
Din gură hopaie lăsînd [3].

Ai umblat, șoitane,
Din casă în casă [4].

Sub altă formă, *șoitar*, e dat în descîntecul:

...mă 'ntîlniii în vale
Cun pui de șoitar...
Cu dinții ca secerile [5].

Sineca (mai des: *a se s.*) e, cum se știe, un cuvînt propriu descîntecelor și pentru ca să putem precisa înțelesul lui — ceea ce ne va ajuta să-i lămurim originea — vom căuta să arătăm cum este întrebuințat alături de alte cuvinte.

Cele mai de multe ori e urmat *de a (se) mineca* „a porni la drum de dimineață":

...a sinecat
Și-a minecat.

Sinecatu-s'a,
Minecatu-s'a [6].

---

[1] Tocilescu, *l. c.*, 683.

[2] *Ion Creangă*, VI, 337.

[3] Tocilescu, *l. c.*, 1602.

[4] Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I. 68 (explicat greșit acolo prin „Șotman. Duh de prin văzduh").

[5] *Sănătatea*, I (1901), 191.

[6] Marian, *Descîntece*, I, 9; cf. 2, 61, 62, 77, 78, 95, 111, 112, 130, 175, 200, 231, 241; *Vrăji*, 65, 66, 77, 174, 186, 196; *Nașterea*, 384; *Le-*

Invers, *a (se) sineca* e dat după *a (se) mineca:*

...a mînecat
Și a sinecat...
...m'am mînecat
Și am sinecat[1]

---

gondele Maicei Domnului, 327, 328, 330, 331; Tonilescu, *l. c.*, 1533; D. Ionescu și Al. Dantil, *l. c.*, I, 73; Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I, 3[a]; P. Pîrvescu, *Hora din Cartal*, 62; *Anal. Acad.*, seria a 2-a, t. V, 170; *Șezătoarea*, VII, 94, 108; XXIV, 79, 80; *Rev. p. ist. arh. fil.*, III, 384; VII, 133, 159, 160, 164, 177, 179; *Tudor Pamfile*, II, 38; *Izvorașul*, V, n-rul 1, p. 20. Uneori *sineca* apare de tot alterat sau confundat cu alte cuvinte:

S'a fumecat,
S'a mînecat.

Sămătorea, II (1902), 174.

Intunecatu-s'a,
Immînecatu-s'a.

Marian, *Sărbătorile*, III, 220.

Aici și *mineca* a fost schimbat în *immineca*.

Rar, un alt verb vine să despartă cele două forme:

S'a sinecat,
S'a suflecat,
S'a mînecat.

la Marian, *Descîntece*, 218, 219-220.

[1] Marian, *Descîntece*, 207, 209; cf. *Vrăji*, 94, 168; N. Păscălescu, *Lit. pop.*, 127, 146; *Șezătoarea*, VII, 94; XXIII, 23, 24; *Ion Creangă*, VIII, 245; etnd în *Șezătoarea*, VI, 90, citim:

M'am mîniat,
M'am sănăt,

avem evident aceleași forme, dar alterate de descîntătoare sau greșit tipărite.

Din *mineca*, *sineca* s'au derivat chiar subst. *mineci(ă)* și *sineci(ă)* pe care le găsim în culegerea lui Săulescu, *Anal. Acad.*, s. a 2-a, t. V, 158:

Mărți la mînec,
La sinec,

și la Marian, *Vrăji*, 122, 123:

M'am luat pe sinecă,
Pe mînecă,
La sfînta duminecă,

unde totuș *sinecă*, *mînecă* au putut fi provocați de *duminecă*.

Seria întîi fiind cea mai bine representată și apărînd în culegerile cele mai vechi, urmează de aici o primă indicație pentru felul cum rămîne de interpretat *sinecea:* în descîntece a trebuit să fie întrebuințat de multe ori la început și să aibă un înțeles completat prin al lui *mineca*. Pentru a-l precisa ne vin în ajutor descîntecele, numeroase și ele, în care *a se mineca* e precedat de *a se scula:*

„m'am sculat,
Și am minecat.

S'a sculat,
S'a minecat[1].

Duminecă dimineața m'am sculat,
Duminecă dimineața am minecat[2].

Paralelismul *a (se) sinecea* — *a (se) mineca* și *a se scula* — *a (se) mineca* nu poate fi întîmplător și ne îndreptățește să admitem că, la origine, *a (se) sinecea* a însemnat „a se trezi din somn, a se scula". Adăugîndu-se după el *a (se) mineca*,

---

[1] Marian, *Sărbătorile*, III, 67, 222.

[2] Marian, *Vrăji*, 93; cf. P. Pîrvescu, *Hora din Cartal*, 64; C. Ghiorghiu, *Cal. fem. superst.*, 92; Ionescu-Buzău, *Mic magazin de med. pop.*, 421; T. Pamfile, *Boli și leacuri*, 22, 71; T. Bălășel, *Vers. pop. rom.*, I[a], 77; D. Ionescu și Al. Daniil, *l. c.*, I, 210; N. Păsculescu, *Lil. pop.*, 114, 115; 121; *Familia*, XXXVII, 196, 259; *Conv. lit.*, XXV, 355; *Rev. p. ist. arh. fil.*, VII, 178; *Șezătoarea*, XI, 68; XXIV, 27; *Ion Creangă*, VI, 151; IX, 82; *Tudor Pamfile*, I, 154; *Comoara satelor*, I, 109; *Ion Creangă*, IX, 82.

Fie că au fost schimbate de descîntătoare, fie că au fost rău imprimate, trebue privite în același fel versurile:

S'a sculat
Și-a minecat,

Ion Creangă, VIII, 169.

S'a sculat,
S'a miniat,

Șezătoarea, XIII, 10; cf. D. Lupașcu, *Med. babelor*, 12.

Devieri, dela aceeași asociere, arată:

Sculatu-m'am
Cu minecile suflecate,

Graiul nostru, I, 299.

se reda gradația naturală a celor două acțiuni care explicau începutul multor descîntece [1].

Sensul propriu lui *sinecu*, la început, reiese și din alăturarea lui la alt cuvînt decît *mineca* — astfel:

> Mă sinecai
> Și plecai [2].

O dovadă că primul vers al atîtor descîntece a trebuit să exprime ideea de „a se scula" ne-o dă întrebuințarea chiar a acestui cuvînt și altcori la începutul lor:

> Cînd fu vineri de dimineață
> [Cutare] se scula [3].
>
> Eu m'am sculat
> Și am plecat [4].
>
> De dimineață mă sculai [5].
>
> M'am sculat într'o sfîntă zi de dimineață...
> Afară am ieșit și m'am uitat [6].
>
> (Cutare) s'a sculat,
> La cîmp a plecat [7].

---

unde cele două cuvinte din urmă apar ca o vagă reminiscență din formula obișnuită *mineca*, deșteptînd în mintea descîntătoarei *mineca* și *sculeca* (comp. citatele dela p. 145, n. 1).

[1] Dacă uneori, cum am văzut, *sinecu* e pus după *mineca*, nu se poate surprinde, cînd intervertiți de aceștia, schimbînd ordinea normală a cuvintelor, sînt obișnuite în descîntece; chiar *mineca* apare uneori înaintea lui „a se scula", ceea ce e în desacord cu înșirarea la care ne-am oprit:

> ... m'am mineeat,
> Duminecă dimineața m'am sculat.

la C. Gheorghiu, *Cal. fem. superst.*, 34; cf. 52, și *Tudor Pamfile*, II, 39.

[2] *Rev. p. ist. arh. fil.*, VII, 145.

[3] *Lumina p. toți* III (1887), 528.

[4] D. Ionescu și Al. Danilă, *l. c.*, I, 35.

[5] *Lumina p. toți*, I (1885), 284.

[6] *Șezătoarea*, XI, 54.

[7] G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, 393.

S'ar putea obiecta că *sineca* e urmat ori precedat uneori de *a se scula* și deci se făcea deosebire între o formă și cealaltă — găsim astfel:

Am sinecat.
Am minecat,
Dimineața m'am sculat [1].

Sinecatu-m'am,
Minecatu-m'am,
Des dimineața sculatu-m'am [2].

Sinecatu-m'am,
Sculatu-m'am [3].

M'am sculat,
M'am sinecat [4].

De fapt, e o repetare sinonimică, cum se întîmplă de atîtea ori în descîntece, și corespunde foarte bine la ce ne dă un alt descîntec, cu expresii pleonastice:

Duminecă dimineața mă sculai,
Din somn mă deșteptai [5].

Prezența simultană a lui *a (se) sineca* și *a se scula* se poate, de altfel, explica și prin faptul că atunci cînd forma dintîi nu a mai fost bine înțeleasă i s'a adăugat cea de a doua (comp. mai sus *cerca* alături de *căutu* și *ciudat* — *minunat*, *gimfa* — *umfla*, *incinde* — *aprinde*).

Care să fie atunci originea acestui cuvînt așa de caracteristic în descîntece?

---

[1] Marian, *Vrăji*, 129; cf. 181.

[2] Marian, *Vrăji*, 162; cf. 164, 168, 229; P. Pîrvescu, *Hora din Cartal*, 61; *Familia*, XI, 64; *Rev. p. ist. arh. fil.*, III, 383; VII, 154, 165, 183, 184.

[3] *Șezătoarea*, XXIV, 82.

[4] Marian, *Înmormîntarea*, 15; cf. N. Păsculescu, *Lit. pop.*, 130, 138.

[5] Dintr'o colecție inedită din Putna; cf. *Fonin Societății Romînești*, I, 90.

Episcopul Melhisedec îl punea în legătură cu „a-şi face semnul crucei“ [1], pentru motivul că „aceasta o face Romînul înainte de a întreprinde ceva şi cum se deşteaptă din somn“. Deci *sinecă* ar fi un derivat din s i g n u m, *s i g n i c a r e* [2].

Nu ne vom gîndi, ca să contestăm această explicaţie, la descîntecele pentru animale, în care se spune că şi ele *se sinecă* [3] — deci „...şi-ar face şi ele cruce —, pentru că şi alteori vedem transpunîndu-se în asemenea descîntece expresii din cele referitoare la oameni. Alte consideraţiuni vin să lase la o parte această etimologie. Dacă se spune, uneori, în descîntece despre cineva că se închină, aceasta apare ca un adaus, în felul atîtor amplificări pe care le găsim în ele — niciodată *a se sinecă* nu o pus direct în legătură, ca o explicaţie a lui, cu faptul de „a-şi face cruce“:

Mă sculai,
Luni de dimineaţă,
Mă spălai,
Mă închinai [4].

Duminecă dimineaţa m'am sculat,
Pe ochi negri m'am spălat,
La icoană m'am închinat [5].

M'am sinecat,
M'am minecat,

---

[1] *Rev. p. ist. arh. fil.*, III, 383; cf. Marian, *Descîntece*, 7, unde 1 se atribue acelaşi înţeles; se spune însă tot acolo că, după unele descîntătoare, ar însemna „a ieşi din dimineaţă“.

[2] Etimologia aceasta e considerată ca sigură de S. Puşcariu, *Conv. lit.*, XLIV, 540; *Locul limbei romîne*, 37; Meyer-Lübke, *Rom. et. Wb.*, 7900, şi N. Drăganu, *Dacoromania*, IV, 743; cu oarecare îndoială o înregistrează Tiktin, *Dicţionar*, s. v.

[3] Aşa într'un descîntec de adunat laptelui, *Şezătoarea*, VII, 94:

S'a sinecat
Şi minecat
Şi la cireadă a plecat.

[4] T. Pamfile, *Boli şi leacuri*, 50.

[5] *Şezătoarea*, VII, 157.

Din pat de-argint m'am sculat,
Pe obraz m'am spălat,
In straie de-argint m'am îmbracat,
La Maica Domnului m'am rugat [1].

M'am minecat, m'am minecat,
Duminecă dimineața m'am sculat,
Clad toaca'ntîia a tocat,
Eu cofă în mînă am luat,
La fîntînă-am alergat,
Apă limpede și curată am luat,
Fața albă și frumoasă mi-am spălat,
La icoane m'am închinat [2].

Mai hotărîtoare însă e fonetica: admițînd că **signicare* ar fi devenit, normal, **semnecare*, rămîne neexplicată forma *sunica*, ce apare alături de *sineca*, după cum vom vedea mai departe.

Se înțelege atunci că nici derivarea din **sericare* (<*serus*), propusă de G. Ginglea [3], nici aceea din vsl. *sunicati* (slov. *nikati*) sau din lat. **sanicare* la care s'au gîndit V. Bogrea [4] și D. Caracostea [5], nu pot fi luate în samă.

Dacă *a se sineca* înseamnă „a se scula", cum cred că pare stabilit, etimologia lui nu poate fi decît lat. **exsomnicare*. O formă absolut echivalentă nu se întîlnește în vre-o altă limbă romanică, dar spre un derivat analog, **dissomnicare* ne duce posch. *disodigù* „deșteptat, treaz" (contaminat cu *desedà* [6]); avem, apoi, tosc. *scionnare*, val-lev. *dessonar* etc. „a deșteptă", care presupun un **exsomnare* și **dissomnare* [7] (comp. cat. *deixon-*

[1] Marian, *Vrăji*, 233.

[2] C. Gheorghiu, *Cal. fem. superst.*, 34; cf. 53; Marian, *Vrăji*, 190, 192, 193; D. Lupașcu, *Mol. babelor*, 13, 47; N. Păcuiescu, *Lit. pop.*, 131, 142; *Rev. p. ist. arh. fil.*, VII, 175, 176; *Ion Creangă*, III, 109; VI, 336; *Comoara satelor*, III, 20.

[3] Cf. *Dacoromania*, I, 473.

[4] *Ibid.*

[5] *Miorița la Moldova, Muntenia și Oltenia*, București, 1924, 16.

[6] Meyer-Lübke, *Rom. etym. Wb.*, 2690.

[7] *Ibid.*, 3069; Jud, *Revue de ling. rom.*, II, 181, 202; *exsomniare* e atestat în *Corp. gloss.*

dar, eicondir „a deștepta"). *Exsomnicare, devenit *sumneca*, a fost schimbat pe urmă în *simnica*, prin trecerea lui *u* atonă la *i* dinaintea lui *m* + *cons.*, ca în *sincea*<*summicella (după etimologia lui Candrea). *Simnica* ne este dat de descîntecul publicat de T. Cileescu în acest număr al revistei (p. 102), iar *simnica*, arătînd schimbarea lui *i* în *i* sub influența lui *e* următor (comp. *sincea*, alături de *sincea*), se găsește în culegerea lui Ch. Laugier [1], cum și într'un descîntec, nepublicat, pe care l-am auzit, în 1906, dela Ioana Ticoei, de 70 de ani, din Săcel (Gorj). Chiar o urmă a fonetismului mai vechi, cu *u*, ni s'a păstrat în forma *sumica* (<*summica*) din trei descîntece (Putna, Bacău) tipărite de Grigoriu-Rigo [2] și căreia i se dă înțelesul de „a se scula" [3], tocmai cum am spus că trebue admis; în ce privește consonantismul, *sumica* se explică ușor, prin reducerea lui *mm* protonic la *m* (ca *dumitale* <*dummitale*, dialectalul *Dumnezeu* <*Dumnezeu*, etc.) [4]. Cît despre schimbarea lui *simneca*, *simneca* în *sincea*, ea este datorită influenței lui *mineca*, amîndouă cuvintele fiind puse alături în formula tipică a atîtor descîntece.

Smintí (și: *a se s.*) „a (se) mișca din loc":

Din mijloc am smintit-o [5].

Podeana s'a smintit [6].

---

[1] *Contribuții la etnografia medicală a Olteniei*, 133; cf. *Sănătatea la Dolj*, 97 (unde e greșit tipărit *simnicuă*).

[2] *Med. poporului*, I, 54, 104, 153.

La Marian, *Sărbătorile*, III, 65, un descîntec începe astfel:

Duminecă dimineața
M'am sculat,
Duminecă dimineața
M'am sulminicat;

poate că *sulminicat* e alterat din *summicat*, așa că ar fi un alt exemplu de forma mai veche; e posibil însă să fie o contopire a lui *sincea* și *mineca*.

[3] Nu reiese însă din nota dela p. 54 dacă explicația aceasta vine dela descîntătoare sau dela culegător; ar fi fost interesant să știm, pentru că în cazul întîi am avea confirmarea că unele descîntătoare mai cunosc sensul adevărat al lui *sincea*.

[4] Ov. Densușianu, *Graiul din Țara Hațegului*, 40.

[5] Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I, 157.

[6] T. Papahagi, *Graiul și folkl. Maram.*, 127; *Ion Creangă*, XIII, 81.

Socoti „a arăta grije pentru cineva, a îngriji pe cineva":

Să vă duceţi la fată de împărat...
Şi aia vă ştie cinsti,
Vă ştie socoti [1].

Somna „a trage un somn":

Un somn somnind [2].

Şi, ca tranzitiv, „a face pe cineva să doarmă, a-l adormi":

Nu vă poate somna,
Nu vă poate culca [3].

Spăima (a se) „a se înspăimînta":

Nu te spăima [4],

din care sb. *spăimat:*

Cu spăimat,
Cu spăriat [5].

Se întîlneşte, de altfel, şi derivatul *inspăima* (comp. *intrica* [7]).

Ştergură „prosop, ştergar":

Cu nouă şterguri ştergind [8].

Strat „aşternut, pat":

...vă sculaţi pe stratul meu [9].

---

[1] D. Ionescu şi Al. Daniil, *l. c.*, I, 24.
[2] T. Papahagi, *l. c.*, 141.
[3] L. Costin, *Graiul bănăţean*, 183.
[4] *Rev. p. ist. arh. fil.*, VII, 199.
[5] T. Pamfile, *Boli şi leacuri*, 43.
[6] Marian, *Descîntece*, 72, 82.
[7] *Ibid.*, 81, 83.
[8] *Ibid.*, 347; *cf.* T. Papahagi, *Graiul şi folkl. Maram.*, 142; *Gaz. poporului* (Timişoara), II, n-rul 45; *Comoara satelor*, III, 67.
[9] A. Nour, *Descîntece şi vrăji*, 39.

Și în expresia: *strat de moarte:*

La strat de moarte pusu-m'a [1].

Suflet arată încă bine înțelesul lui primitiv, derivat din *a sufla*, cînd se spune:

Cu sufletul voi sufla [2].

Nu suflai sufletul [3].

Supune „a pune sub":

Cum se pun
Și se supun
Miei la oi...
Cum se pun
Și se supun
Puii sub aripile cloșcei [4].

De aici *fapt supus* și *supus* „farmec ce se pune în calea cuiva, ca să calce pe el":

Fapt în cale,
Fapt aruncat în cărare...
Fapt supus [5]

---

[1] *Șezătoarea*, II, 96; cf. XXV, 82; *Tribuna*, X (1893), 493; *Comoara satelor*, III, 27.

Comp. (C. Gheorghiu, *Cal. fem. superst.*, 122, 123):

...în pat de moarte l-au lăsat.

[2] Marian, *Descîntece*, 142.

[3] *Familia*, XXV, 603; cf. E. Hodoș, *Descîntece*, 15; *Graiul nostru*, I, 28; II, 143; *Ion Creangă*, VI, 344; *Comoara satelor*, II, 11; *Șezătoarea*, IV, 190, 192 (unde la un descîntec de deochi se adaugă observația: „cînd suflă spre cap zice":

Sufletu'n frunte.

și *sufla*:

Cu suflu-l suflu eu.

Cu suflu te-oi sufla,

în *Gaz. poporului* (Timișoara), II, n-rele 42, 45; cf. III, n-rul 6.

[4] *Bucium*ul *rom.*, III, 177.

[5] Marian, *Vrăji*, 219; cf. 58-71.

Taftă „stofă subţire de mătase":

Cînd din guriţă vorbium
Tafta ghivizie croiam [1].

Ţară pare să fi păstrat înţelesul vechi în versurile:

...foc cine le da?
Dracii mărei
Şi ai ţarei [2].

Tiriac „preparat medicinal cu opiu":

Istriţă pestriţa,
Lipită de peliţa,
Carnea de os,
Să fie de folos;
Liliac, tiriac,
Să fie de leac. [3]

unde *liliac* e adăugat prin simplă asociere de rimă şi se vede bine că sensul lui *tiriac* nu mai apare clar — cum şi mai puţin precis îl arată un alt descîntec:

Etiţă, etiţă,
Dat-ai de peliţă...
Osul de tiriac.
Dumnezeu să-i dea pe leac [4].

Şi de tot alterat îl dau versurile:

Chiliac,
Leac [5].

---

[1] Marian, *Vrăji*, 190, 192, 194; cf. C. Gheorghiu, *Cal. fem. superst.*, 51; N. Păsculescu, *Lit. pop.*, 117; *Bucium. rom.*, III, 179; *Ion Creangă*, III, 110.

[2] Tocilescu, *l. c.*, 691.

[3] El. Niculiţă-Voronca, *Dat. şi cred.*, 843.

[4] *Lumina p. toţi*, I (1885), 284.

[5] *Ion Creangă*, IX, 53.

Topsăca „a invenina“:

M'a muşcat,
M'a topsăcat [1].

Brînca...
Veninată,
Topsăcată,
Nu topsăca [2].

Şi derivatele: *topsăcătură* [3] şi *întopsăca* [4].

Tun „tunet“:

Cu paloş de tun,
Cu sabie de fulger
Tăind [5].

Turungiu „portocaliu“:

Brînca turungie [6].

Ucide „a strivi pe cineva în bătaie pînă aproape să-l omoare“:

Il frînsera,
Il ucisera,
Pînă rînza li şi pierdură:
Rămase cu ameţeală
Şi cu frîşeală [7].

---

[1] *Foaia Soc. Romînismul*, I (1870), 96.

[2] Ch. Laugier, *Sănătatea în Dolj*, 80; cf. Tocilescu, *l. c.*, 611, 614, 624, 1574, 1587, 1591; D. Ionescu şi Al. Danil, *l. c.*, I, 64; II, 37, 41; N. Georgescu-Tistu, *Folkl. din jud. Buzău*, 36; *Graiul nostru*, I, 137. Greşit redat *torsecat* (V. Gomoiu, *Din ist. med.*, 31), *dosicat* (*Şezătoarea*, XX, 5), *lopsecat* (T. Bălăşel, *Vers. pop. rom.* I[11], 100).

[3] *Foaia Soc. Romînismul*, I (1870), 96.

[4] El. Niculiţă-Voronca, *Dat. şi cred.*, 473, 475; *Şezătoarea*, III, 196 (*Intopsacat*) şi într'o colecţie inedită din Putna (tot acolo forma schimbată *intorsacă*).

[5] Marian, *Descîntece*, 77, 79.

[6] Tocilescu, *l. c.*, 619, 1578, 1589, 1590, 1591; cf. T. Pamfile, *Boli şi leacuri*, 17; *Şezătoarea*, II, 91; XI, 53; XII, 186; *tutungie* (*ibid.*, XII, 182) e aceeaşi formă, dar confundată cu *tutun* (comp. *tutunie*, Tocilescu, *l. c.*, 1591; Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I, 28).

[7] Tocilescu, *l. c.*, 1509.

Urcoi „duh rău" (derivat din lat. orchus[1]):

L-au întîlnit, l-au întîmpinat
Nouă urcoi, nouă urcoaie[2].

Pe urcoi
Şi pe drăcoi
I-oi duce'n munţii Sinaiului[3].

Vintre „pîntece":

Ieşiţi din vine,
Din vintre[4].

Cu o deviere a înţelesului:

Scoate din vintrile picioarelor
Junghiurile şi aprinderea...
Din pulpile picioarelor,
Din genunchii picioarelor[5].

Virtute „putere, vlagă":

Virtutea venitu-i-a...
Trupul uşuratu-i-a[6].

Aşa să se plămălească
Putere
La putere...
Virtute
La virtute[7].

Vorbi mai arată semantismul de altădată, „a sta la sfat"[8], în acord cu etimologia lui, cînd se spune:

Voi vorbiţi
Şi vă sfătuiţi[9].

---

[1] V. Bogrea, *Dacoromania*, I, 262; cf. 557.

[2] C. Gheorghiu, *Cal. fem. superst.*, 122; cf. 123, 124.

[3] *Comoara satelor*, II, 43; cf. 116.

[4] Tocilescu, *l. c.*, 1603.

[5] *Ion Creangă*, VIII, 19; cf. 151.

[6] Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I, 30.

[7] *Ibid.*, I, 158; cf. 137; Tocilescu, *l. c.*, 1508; L. Şăineanu, *Studii folkl.*, 85; T. Pamfile, *Boli şi leacuri*, 27.

[8] V. *Grai şi suflet*, II, 16-17.

[9] *Rev. p. ist. arh. fil.*, VII, 187; cf. Marian, *Vrăji*, 107; *Şezătoarea*, XI, 60.

Tot așa *vorbă* „sfat":

Așa să asculte...
La vorba mea,
La sfatul meu [1].

Zahara „cele trebuincioase pentru hrană, provisie":

...eu vă dau foo de culcare,
Zahara de mincare [2].

Zdruncina „a strivi":

Trupul ca i-ai zdruncinat [3].

Să-l zdrobească,
Să-l zdruncinească [4].

Și *struncinătură* într'un descîntec de vătămătură dintr'o colecție inedită din Putna.

Zgarbură „încălțăminte", schimbat în: *scorbură* — pentru că nu a mai fost înțeles:

Cu scorburi încălțată [5].

Zimbat „cu dinții ieșiți în afară, colțat":

Tu colțato,
Tu zimbato,
Tu Muma-pădurei [6].

Ov. Densușianu

---

[1] Ch. Laugier, *Sănătatea în Dolj*, 199.

[2] *Ion Creangă*, IX, 51.

[3] Tocilescu, l. c., 1150.

[4] T. Pamfile, *Prietenii și dușmanii omului*, 230.

[5] *Comoara satelor*, III, 43; cf. 116.

[6] Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I, 117; cf. D. Ionescu și Al. Daniil, l. c., I, 200; II, 137; Ch. Laugier, *Sănătatea în Dolj*, 86; T. Pamfile, *Dușmanii și prietenii omului*, 229; F. Bucuța, *Rominii dintre Vidin și Timoc*, 126; *Ion Creangă*, IX, 52; *Comoara satelor*, III, 131; *Tinerimea română*, II (1899), 223; *Arhivele Olteniei*, IX, 423.

DR. *JUPÎN, SMÎNTÎNĂ, STĂPÎN, STÎNĂ* ŞI *STÎNCĂ*

Dacă, după cum s'a spus de către un om de spirit, singurele etimologii juste sînt acelea care, fiind evidente, au fost găsite în primele timpuri ale cercetărilor etimologice, atunci acelora care au venit după această epocă de aur le revine sarcina ingrată a stabilirei etimologiilor incerte. Acest rol e determinat de imprejurări: printre posibilităţile oferite, alegerea aceleia care e mai puţin nesigură.

După ce, printr'un consens unanim al cercetătorilor, se căzuse de acord asupra originei slave a termenilor *jupîn*, *amîntînă*, *stăpîn*, *stînă* şi *stîncă*, admiţîndu-se că au pătruns în dacoromînă la o epocă veche şi că au participat la închiderea şi la modificarea timbrului vocalei accentuate urmată de *n* (*a*>*î*)[1], în anii din urmă unii cercetători au căutat să fixeze altă origine acestor cuvinte. Punctul de plecare pentru o nouă explicaţie a fost tocmai dificultatea de a admite că numai aceşti termeni au participat la o lege fonetică ce caracterisează fondul latin al limbei, pe cînd grosul elementelor slave a păstrat, în aceeaşi situaţie, timbrul lui *a* nealterat (*hrană*, *rană* etc.).

In consecinţă, s'au luat în consideraţie alte limbi pentru explicarea originei acestor cuvinte: Ov. Densusianu a explicat pe *stînă* prin iranică[2], iar Barić[3], Giuglea[4] şi Puşcariu[5] au

[1] Ov. Densusianu, *Hist. de la langue roum.*, I, 282.

[2] *Grai şi suflet*, I, 238 urm.

[3] *Albanoromänische Studien*, I, Sarajevo, 1919, 93-94.

[4] *Dacoromania*, II, 358 urm.; III, 604 urm.

[5] *Dacoromania*, III, 378 urm.

reconstruit prototipuri latine ipotetice. Reconstrucțiunea este însă un joc prea ușor, lipsit de putere probantă, atunci cînd nu e clădită pe o bază reală și al doilea termen al comparației lipsește. Dar afară de această considerație, etimologiile propuse de Barić, Ciuglea și Pușcariu mai sînt atacabile și pentru motivul următor: dacă termenii indicați s'ar explica în dacoromînă prin latină, de exemplu, ar urma ca formele slave evident înrudite cu cele romînești, atît ca fonetism cît și ca semnificație, să fie împrumutate romînei. Dar, după cum vom vedea, corespondențele fonetice care ar trebui neapărat stabilite, pentru fiecare cuvînt în parte, între sunetele slave, pe de o parte, și romînești, pe de alta, nu sînt de loc justificate; în consecință, posibilitatea împrumutărei acestor termeni romînei este exclusă.

Îmi propun să reiau, în paginile următoare, cercetarea termenilor dr. *jupîn*, *smîntînă*, *stăpîn*, *stînă* și *stîncă*, și să susțin originea lor slavă. Grupurea acestor cuvinte laolaltă e justificată de tratamentul la fel al vocalei accentuate. Acest tratament particular constitue dificultatea fonetică ce a impus unor cercetători, după cum am văzut, să caute alte explicații; ea trebue resolvită, prin urmare, cea dîntîi.

Examinarea foneticei limbei romîne ne permite, într'adevăr, să stabilim existența unei *tendințe* fonetice, al cărei efect s'a manifestat la epoci diferite și care poate fi formulată astfel: timbrul unei vocale accentuate e *închis* și *modificat* de *n* care urmează imediat după această vocală, atunci cînd vocala și oclusiva nasală fac parte din aceeași silabă; cu alte cuvinte, *n* implosiv închide și modifică timbrul vocalei accentuate precedente. Acest fenomen se petrece în două cazuri:

1. cînd oclusiva nasală este intervocalică: c a n i s > *cîne*, b ē n e > *bine*,

2. cînd oclusiva nasală e urmată de o consoană, de care e separată prin tăietura silabică: c a n t a r e > *cîntare*, d ē n t e > *dinte*.

Vocalele au fost închise și timbrul lor a fost modificat după cum urmează: *a* > *ă*, *i*, *e* > *i*, *o* > *u* (l o n g u s > *lung*)[1].

[1] Candrea a arătat la *Bulet. Soc. fil.*, I, 28, că *a* neaccentuat trece la *i*: *adineaori* etc.

Această tendință fonetică se manifestă în cuvinte de origine latină, greacă (*spin* <σπανός, *mingii* <μαγγανεύω), ungară (*bîntui* < *bántani*) și turcă otomană (*cîntar* < *kantar*)[1].

Principiul de explicație al închiderei și modificărei timbrului lui *a* slav, în cuvintele pe care le studiem, a fost combătut de Densusianu, cu prilejul criticei lucrărei lui Balotă asupra nasalisărei și rotacismului: „nu ni se arată însă de fapt", ne spune Densusianu, „pentru ce asemenea forme slave (*hrană* etc.) s'au sustras nasalisărei pe care în aceleași condițiuni silabice o întîlnim în cuvinte latine (*lînă* ș. a.)"[2]. Dar faptele probează că „condițiunile silabice" nu erau aceleași în *lînă* și în *hrană*, prin alterarea timbrului vocalei accentuate, în primul caz, și prin nealterarea lui *a*, în al doilea caz; *n* slav a fost tratat ca explosiv, adică a făcut parte din silaba următoare, ca *n* geminat în cuvintele de origine latină[3].

În ceea ce privește existența „tendinței" fonetice presupuse, exemplele enumerate mai sus justifică în mod suficient existența ei.

Așa dar, oclusiva nasală n'a avut nici o influență asupra vocalei precedente, atunci cînd oclusiva nasală nu a fost grupată în aceeași silabă cu această vocală: *pană* < p e n n a, *rană* < *rana*.

Admițînd existența „tendinței" fonetice amintite, trebue să lămurim imediat situația fonetică a lui *jupîn*, *stăpîn* și *stînă*, pentru că, dacă admitem că vocala accentuată a acestor cuvinte, care reproduc pe *Jupanu*, *stopanu* și *stanu* a suferit modificările indicate, causate de tendința fonetică ce am analisat-o, ele cer o explicație în comun.

---

[1] Cf. Pușcariu, *Dacoromania*, III, 387 urm.

[2] *Grai și suflet*, III, 273.

[3] V. articolul meu, *Noi contribuțiuni la studiul rotacismului lui -n-*, în *Omagiu lui I. Bianu*, București, 1927, 316 urm.

Plecăm, deci, dela cuvinte slave care presentau în aceeaşi silabă: 1. o vocală de timbru *a*, 2. o oclusivă nasală dentală, 3. o vocală ultra-scurtă -ъ (ier tare), neintensă, care din causa situaţiei sale la finală şi-a pierdut cu timpul timbrul propriu şi a fost redusă la zero.

Fără a putea intra aci în amănunte cu privire la valoarea lui -ъ în împrumuturile slave ale limbei române[1], ne mulţumim să constatăm că termenii slavi indicaţi nu putut să fie împrumutaţi între sec. al VI-lea şi al X-lea, adică atunci cînd ierurile finale mai erau pronunţate în slavă şi nu amuţise, pentru că nu avem nici o indicaţie care să ne facă să credem că -ъ ar fi putut să fie redat în română printr'o vocală cu un timbru determinat; aşa dar, romîna a procedat cu aceste cuvinte ca şi cum finala lor ar fi fost consonantică.

Resultă din aceste consideraţii că, oricare ar fi data împrumutului, *n* final în *жупанъ*, *стопанъ* şi *станъ* era implosiv şi, ca atare, a putut să aibă influenţa aşteptată asupra timbrului vocalei precedente.

Ne mai rămîne, acum, să răspundem unei alte obiecţiuni a lui Densusianu: de ce *n* implosiv n'a avut aceeaşi influenţă asupra timbrului vocalei precedente în alte cuvinte slave pătrunse în romînă, de ex. în *boloman* şi în sufixul *-an*?[2].

Răspunsul cred că nu poate fi decît acesta: *jupîn*, *stăpîn* şi *stînă* au intrat în dacoromînă la o epocă veche, şi anume înainte de sec. al XII-lea; *boloman* a pătruns în limbă la o epocă posterioară, fiind împrumutat bulgarei.

In adevăr, în textele romîneşti din sec. al XVI-lea, *boloman* apare sub aspectele următoare: *boloani*, *boluanii* (Ps. Hurmuzaki), *bolomanii*, *bolvanilorŭ* (Ps. Scheianu); toate aceste forme reproduc pe lg. *bolvan*, iar nu pe *болванъ*, atestat în v. slavă.[3]

---

[1] V. în *Rev. istorică romînă*, I, darea mea de samă asupra cărţei lui I. Bărbulescu, *Individualitatea limbei romîne şi elementele slave vechi*.

[2] Densusianu, *loc. cit.*

[3] Miklosich, *Lex.*, s. v. *болванъ*: *bolvanъ* (nes. lg. din sec. al XIII-lea), lg. *bolvan*, s.-cr., slov. *bolvan*, r. *bolvan*.

In ceea ce privește sufixul *-an*, el nu este continuatorul, în dacoromînă, al vsl. *-anъ*; în adevăr, *-anъ* servește pentru a forma nume de agent, substantive derivate din adjective și augmentative; originea și rolul lui *-an*, în dacoromînă, sînt diferite: *-an* a fost isolat în cuvinte ca *golan* etc., pentru a forma substantive augmentative; dacă *bețican* e adjectiv, aceasta e datorită faptului că cuvîntul, la origine nume de agent, a devenit adjectiv în dacoromînă [1]. In consecință, nealterarea timbrului vocalic în sufixul *-an* este justificată, deoarece nu e vorba de un sufix împrumutat slavei la o epocă veche.

Celelalte dificultăți pe care le presintă explicarea prin slavă a cuvintelor ce ne interesează vor fi examinate succesiv, odată cu cercetarea fiecărui termen în parte: dificultățile sînt reale, însă nu de natură a ne face să părăsim acest criteriu de explicație. Se poate întîmpla, de altfel, ca detaliul explicațiilor ce vor fi date mai jos să trebuească revizuit; principiul, însă, pare a fi just.

Trecem, prin urmare, la examinarea fiecărui termen în parte.

Jupîn

Cuvîntul nu poate fi despărțit, atît ca sens, cît și ca formă, de s. *župan* „șeful unui district, unei jupe" și *župa* „district administrat de un *župan*". In slavă — *župa*, *župan* și *župnik* sînt atestați în slovenă, croată, sîrbă, cehă și poloną — *županъ* a fost explicat fie prin vechiul fond indoeuropean al limbei [2], fie ca un împrumut din iranică sau mongolă (avară) [3]. Termenul dacoromîn nu poate fi explicat, însă, decît prin slavă: un împrumut direct din avară este exclus, din cauza înțelesului special al cuvîntului; în adevăr, în cele mai vechi documente slavo-romîne din Țara romînească, termenul *županъ* precedează numele propriu al dre-

[1] A. Graur, *Nom d'agent et adjectif en roumain*, Paris, 1929, 62 urm.

[2] V. acum St. Mladenov, *Studij po slavjansko sravnitelno ezikoznanje*, în *Godišnik* al Univ. din Sofia, Fac. ist.-fil., XIII-XIV, 58-59.

[3] P. Cancel, *Despre „romîn" și despre unele probleme lexicale vechi slavo-romîne*, București, 1921, 60 urm.

gătorului: usajul acesta este de sigur importat: în sec. al XII-lea, în Croația, înalții demnitari regali poartă titlul de *župan*. S. Dragomir a regăsit, în Bănat, urme ale unei vechi organisații administrative în *jupe*, de origine evident sîrbească, anterioară veacului al XI-lea [1].

Dacă forma sud-slavă explică în mod mulțumitor, și ca formă, și ca înțeles, termenul *Županъ* din documentele Țării romînești, rămîne de explicat forma dacoromînă diferită fonetic, *jupîn*, cu timbrul *u* trecut la *î*. De sigur, trebue admis că modificarea timbrului vocalei accentuate (*u*) s'a petrecut la o epocă foarte veche; pentru că forma fonetică sub care e atestat cuvîntul, în documente, nu trebue să ne înșele: ea este impusă de limba cancelariei. Trebue admis, deci, că *jupîn* se ascunde sub forma scrisă *Županъ*, deși *jupîn* e atestat de abia în 1602, cu sensul de „domn, termen de politețe întrebuințat față de persoane supuse" [2].

Forma cu *g* inițial (*gupîn*), din Moldova și nordul Ardealului, nu presintă dificultatea de explicare invocată de Giuglea, pentru că semi-oclusiva inițială se explică prin adaptare fonetică, potrivit corespondenței: Țara romînească *j*: Moldova -nordul Ardealului *g*. Observația lui Bogdan, privitoare la forma *Županъ*, atestată în documentele lui Ștefan cel Mare, care este un muntenism, nu trebue să ne înșele cu privire la data cînd s'a produs această adaptare fonetică [3]: în adevăr, în documente *Županъ* e impus de cancelarie și trebue separat de termenul popular. Acesta apare rotacisat, (*gupărul*), într'o scrisoare particulară din nordul Ardealului dela începutul secolului al XVII-lea [4]. Rotacismul se explică

[1] *Dacoromania*, I, 147 urm. Cf. C. C. Giurescu, *Noi contribuțiuni la studiul marilor dregătorii în sec. XIV și XV*, București, 1925, 57 urm.: o serie de dregătorii din Țara romînească sînt de origine serbo-croată (logofăt, vistier, vornic, pahacnic și postelnic).

[2] Tiktin, *Rum.-deutsches Wb.*, s. v.

[3] *Doc. lui Ștefan cel Mare*, I, 101: „limba în care este scris [documentul, Suceava, 1468] nu e curat rusească, ca în cele de pînă acum, ci e amestecată cu multe elemente medio-bulgare din limba bisericească și cu muntenisme rare în documentele moldovenești, ca *županъ* în loc de *panъ*".

[4] Al. Rosetti, *Lettres roumaines...*, 78, n-l 38 (Secolul-de-sus, 1608).

aci tocmai prin faptul că termenul fiind popular, intrat în limbă la o epocă veche, inovația este o urmare firească a tratamentului special suferit de *n* implosiv, în regiunea rotacisantă.

Smîntînă

Cu toate că acest termen este înrudit, ca formă și ca sens, cu o serie de termeni bine representați în slavă, unii cercetători, ca Barić, Cancel, Giuglea și Pușcariu, au pus la îndoială originea lui slavă. Vom examina numai de cît dificultățile de natură fonetică și semantică ce ar pleda, după acești cercetători, împotriva originei slave a termenului dacoromîn. Pentru moment, să examinăm termenii slavi înrudiți.

S'a propus ca etimon al dr. *smîntînă* un vsl. **sъmętana*, dar prototipul acesta cu nasală, bine representat în limbile slave, nu satisface cerințele semantice, pentru că vsl. *mętomęti* e atestat cu sensul de „a turbura, a agita, a amesteca", iar termenii slavi derivați au fie sensul de „moulinet, moussoir", fie acela de „Buttermilch, Rührmilch" [1]. De aceea, s'a propus ca etimon al termenului dacoromîn un vsl. **sъmetana*, plecîndu-se dela vsl. *metǫ-mesti* „a așeza, a plasa", atestat în slavă printr'o serie de derivate care denumesc „smîntîna": cech. *smetana*, bg. *smetána*, s. *smetana*, r. *smetána*, pol. *śmietana*, *śmiotana*, polabă *simatana*, sorabă *smjetana*, *smjotana*. Etimonul acesta satisface pe deplin cerințele semantice: în adevăr, „smîntîna" nu se produce, ca untul, prin baterea laptelui, ci prin lăsarea laptelui să se așeze, bucățelele de unt ridicîndu-se la suprafață și formînd un strat care se depune deasupra laptelui. Noțiunea representată de vsl. *metǫ-mesti* explică, deci, în mod mulțumitor, sensul termenilor slavi și dacoromîn.

[1] R. Trautmann, *Baltisch-slavisches Wb.*, Göttingen, 1923, 181, s. v. *mentiu*. Cf. megl. *mătăniți* „laptele bătut ce rămîne în putinel, după ce s'a ales untul" (<bg. *matenica*, Candrea, *Grai și suflet*, I, 35), ar. (Albania) *mietăitor* „bățul cu care se amestecă laptele în cazan, cînd fierbe" (Al. Rosetti, *Cercetări asupra graiului Rom. din Albania*, București, 1930, n-l 354,5; cuvîntul nu e un împrumut recent, pentru că *e* nu e redat prin *ea*, ca în bulgară); cf. av. *mintîde* „Rührstock, Butterstössel", os. *zmintîu* „zusammenmischen".

Din punct de vedere fonetic, s'a spus că **sъmetana* ar presenta dificultăți de explicație, ca prototip al termenului dacoromân. În adevăr, pentru a explica forma dacoromînă, trebue să plecăm dela o formă cu oclusivă nasală introdusă în prima silabă: **smentana*. Fenomenul acesta nu presintă, însă, nici o dificultate de explicație, contrar afirmației lui Cancel, bazat pe o clasificare eronată a lui Tiktin [1]: prezența lui *n* în prima silabă se explică prin anticiparea unei mișcări articulatorii, ca în *pecingine* <**pecigine*.

Nu este exclus, însă, ca să se fi produs o contaminare între **smęt-* și **smet-*, nasala fiind introdusă, în felul acesta, în formele care n'o cunoșteau [2].

Pornind dela **smentana*, forma dacoromînă poate fi explicată fără dificultate. Trebue admis că accentul de intensitate lovia prima silabă: *smen-*; *e* accentuat + *n* precedat de *m* și urmat, în silaba următoare, de *a*, a trecut în mod normal la *î* (<*i*), ca în elementele latine și slave în care *e* + *n*, în aceeași situație, era precedat de o consoană labială și urmat în silaba următoare de *a*, *o* sau *u* [3]; cît privește pe *a* neaccentuat din silaba a doua *(-tana)*, el a trecut în mod normal la *ă*: **smintănă* [4].

Există, însă, o dificultate la această explicație: ea este constituită de vocalismul primei silabe a istr. *smântâre*, cu *ă*; ne-am fi așteptat, în adevăr, după cum a observat Pușcariu, la *în* [5]. Totuși, dificultatea aceasta poate fi suprimată, dacă admitem că termenul istroromîn a fost adus sub acest aspect fonetic de emigranți Dacoromîni; în sec. al XV-lea, găsim atestată forma dacoromînă rotacisată, în Croația, ca nume pro-

---

[1] Cancel, *op. cit.*, 28. În *jeminci* și *genunchi*, epentesa lui *n* e datorită nasalizărei progresive.

[2] V. Vondrak, *Vergl. slav. Gr.*, ed. a 2-a, I, 547 urm.

[3] Ov. Densusianu, *Hist. de la langue roum.*, I, 270-271; II, 21.

[4] *I* din silaba a doua, în *smintînă*, e datorit unei asimilări de timbru.

[5] *Dacoromania*, III, 384. Cf. istr. *pamînte* <*pamęti*, iar în elementele latine: *cuvîntă*, *mînă* — dr. *cuvînta*, *mîna*.

priu (*Zmantare*). Astăzi se admite că emigranții care au dus dacoromîna în Istria au trecut prin Croația.

În resumat, vsl. **zimetana* explică în mod satisfăcător termenii daco- și istroromîn.

Stăpîn

Cuvîntul e atestat numai în dacoromînă; în aromînă, aceeași noțiune e reprezentată prin termenul de origine latină *domn*. Cuvîntul dacoromîn trebue alăturat, ca formă și ca sens, de vsl. *stopanъ*, *stopaninъ*, bg. *stopan*, *stopanin*, s.-cr. *stopanin*, *stopinica* „Herr, Gemahl, Eigenthümer, pater familias". Sensul primitiv al cuvîntului apare deci la fel ca în dacoromînă: alb. *stopan* „praefectus pastoribus" este împrumutat slavei de sud: sensul cuvîntului s'a restrîns și specialisat [1]; că împrumutul e recent, în albaneză, o probează atît vocalismul cît și consonantismul acestei forme (*s* inițial neprefăcut în *ș*).

Dacă *stăpîn* ar fi autohton în dacoromînă și slava de sud l-ar fi împrumutat dacoromînei, ar trebui probată existența corespondenței fonetice bg., s. *o*: dr. *ă* și bg., s. *an*: dr. *în*; dar aceste corespondențe fonetice nu pot fi justificate [2].

Termenul dacoromîn a fost considerat de primii cercetători ca împrumutat slavei de sud; totuși, este o dificultate la această explicație: vocalismul primei silabe (*stă-*) nu permite o atare presupunere, pentru că ar trebui să admitem, în acest caz, că bg. *o* a fost redat în dacoromînă prin *ă*, ceea ce e neobișnuit.

---

[1] *Stopan* apare specialisat cu sensul de „stînă" la Romînii din Albania: v. lucrarea mea *Cercetări asupra graiului Rom. din Albania*, n-l 244.

[2] Th. Capidan, *Dacoromania*, III, 150: „acest *stăpîn* prin labializarea lui *ă* din prima silabă în *o* și trecerea lui *î* în *a* — o prefacere care, după cum se va vedea la schimbarea sunetelor romînești în limba bulgară, se arată ca un fenomen regulat — a dat în bulgărește *stopan*". Dar la locul indicat (p. 180-181) nu găsim nimic care să justifice această afirmație (bg. *h ăăru* nu reproduce, de sigur, pe ar. *căpure*; chiar Capidan recunoaște aceasta la pag. 207).

Barić socoteşte termenul autohton în dacoromînă şi pleacă dela un **stopan*[1]; dar sînt o serie de piedeci la acest fel de a vedea. Mai întîi, trecerea lui *o* la *ă*, neobişnuită, după cum am văzut, în dacoromînă. De aceeaşi părere este Philippide, care reconstrueşte o formă **stapan*[2]; cuvîntul n'ar putea fi explicat prin vechiul fond indoeuropean, în slavă, pentru motivul că i.-e. *ă* nu e redat în slavă prin *o*. Observaţia e justă; numai că trebue să plecăm dela radicalul **stā(i)-st₂*, indicat de Mladenov[3], representat în slavă prin **sto-*[4].

În cea ce priveşte vocalismul termenului sud-slav, dela care trebue să pornim pentru a explica forma dacoromînă, s'ar părea, la prima vedere, că plecînd dela *sto-*, cu timbrul vocalic caracteristic al slavei de sud, nu am putea explica pe dr. *stă-*; în adevăr, *stă-* presupune un stadiu precedent **sta-*. Soluţia acestei dificultăţi residă în faptul că slava nu făcea o distincţie hotărîtă între timbrele *a* şi *o*; o probă evidentă despre aceasta o avem în faptul că *o* slav, într'un nume propriu ca *Slovêne*, e redat în greceşte prin *α*: Σκλαβηνοί[5]. Acestei nedeterminări a timbrului vocalic al primei silabe din *stopan*, se datorează, de sigur, faptul că *o* a fost redat în dacoromînă prin *a*, care a trecut în mod normal la *ă*, sau chiar a fost redat direct prin *ă*.

În felul acesta, mi se pare că dr. *stăpîn* se explică în mod mulţumitor prin slava de sud.

---

[1] *Op. cit.*, 93. Trecerea lui *o* la *ă* în *că* (<quod) ar justifica, după Barić, pe *ă* din *stăpîn*. Dar în *că* trecerea lui *o* la *ă* s'a petrecut într'un monosilab nesecentuat, ca în celelalte cazuri indicate de Densusianu, *Hist. de la langue roum.*, II, 26.

[2] Al. Philippide, *Originea Romînilor*, II, 451.

[3] *Op. cit.*, 118-122.

[4] *A* şi *o* sînt confundaţi în *o* în epoca slavă comună, pe cînd în baltică *a* a rămas neatins; e vorba de o tendinţă fonetică ce se manifestă şi în împrumuturile recente, latine şi greceşti. Cf. A. Meillet, *Le slave commun*, Paris, 1924, 45 urm.; Vondrak, *Vergl. slav. Gr.*, ed. a 2-a, I, 106 urm., şi St. Mladenov, *Gesch. d. bulg. Spr.*, Berlin-Leipzig, 1929, 86.

[5] A. Meillet, *op. cit.*, 47.

Stînă

Dr. *stînă* presintă reale dificultăţi de explicaţie prin slavă. Cea dintîi este tratamentul suferit de vocala accentuată; a doua dificultate e prezenţa finalei *-ă*, care presupune un *-a* slav, neatestat. Prima obiecţiune a fost examinată mai sus; vom examina a doua mai departe. In sfîrşit, a treia dificultate e constituită de sensul cuvîntului dacoromîn. In adevăr, în limbile slave sensul „stînă" nu apare generalisat, ci, în fiecare limbă, accepţiunea aceasta e dată representanţilor lui *stāna-* din causa unor condiţii de vieaţă particulare. Cu toate că Ginglea recunoaşte înrudirea de sensuri dintre termenul dacoromîn şi termenii slavi pe care îi vom examina numai de cît, dînsul caută să explice pe dr. *stînă* prin latină, pentru motivul că nu există „un sens de bază, *specific concret*, legat de un *lucru* numai"[1].

Dela început, trebue observat că sensul cuvîntului dacoromîn nu face dificultate, şi că nu exclude explicaţia prin slavă, sau, dacă o exclude, atunci exclude şi posibilităţile de explicare a lui prin alte limbi decît slava. In adevăr, sensul lui *stînă* se explică printr'o restringere a semnificaţiei, datorită unei specialisări provocată de condiţiuni particulare de vieaţă: cuvîntul, în dacoromînă, face parte din vocabularul păstoresc; acelaşi fenomen se observă într'o parte a domeniului sîrbesc şi în Moravia, fără ca să fim obligaţi să vedem în acest fapt o influenţă a păstorilor romîni, după cum presupune Puşcariu şi afirmă Densusianu.

Consideraţiunile acestea semantice ne duc la examinarea explicaţiei lui Densusianu, care vede în termenul dacoromîn un cuvînt iranic. Pentru ca această explicaţie să fie admisibilă, ar trebui ca în iranică *stāna-* să fie specialisat ca termen păstoresc, cu sensul de „stînă". Dar, de fapt, în avesticā *-stāna* indică „locul unde se află ceva"; *-stāna* e întrebuinţat ca al doilea termen în compositia numelor toponimice sau comune, de ex. *Gurzistān*, av. *aspō-stāna* „locul unde se află caii (grajd)". Concluzia lui Densusianu, după care forma iranică ne-ar duce spre vieaţa păstorească,

[1] *Dacoromania*, II, 300.

nu e deci justificată de fapte. În resumat, dacă termenul dacoromîn ar fi de origine iranică, dificultatea de a explica specialisarea sensului, în dacoromînă, ar rămînea întreagă.

Am văzut mai sus că specialisarea de sensuri de care e vorba se explică în chip mulțumitor prin alte considerente. Trebue observat însă aci că dacă e vorba să plecăm dela un **stāna-*, cu sens nespecialisat, atunci este de sigur mai justificată teoria lui Pușcariu, care presupune că **stāna-* a existat în limba autohtonă a Daciei. În adevăr, avem motive să credem că radicalul **stā-* va fi existat în tracă sau în iliră, pentru că **stā-* e general în limbile indoeuropene. Dacă această ipotesă este justificată, sînt însă unele obiecțiuni care ne obligă să o abandonăm. Mai întîi, *stînă* e izolat în dacoromînă, în sensul că nu găsim la noi, ca în slavă, bogăția de combinații în care a intrat **stā-*, compus cu sufixe variate: **stāiā-*, **stāna-*, **stāti*, **stāta*, **stātu*, *stāua*, *stālu-*, din care derivă o serie de termeni cu sensuri care variază în jurul noțiunei fundamentale de „a sta"[1]. În al doilea rînd, dacă termenul dacoromîn ar fi autohton, ar fi de mirat să nu-l regăsim în albanesă și în aromînă. În albanesă *stau* „Stall, Schafpferch" este un împrumut sîrbesc[2], iar ar. *stane* „stînă, strungă" e împrumutat din ngr. στάνη „bergerie, parc de moutons"[3].

[1] R. Trautmann, *op. cit.*, s. v. Pușcariu presupune că *stînă* ar fi pătruns din romînă în slava de sud: „precum arată Capidan în acest volum p. 180", ne spune Pușcariu (*Dacoromania*, III, 382, n. 1), „romînescul *ă* și *î* e [?] redat în împrumuturile făcute de Slavii de sud dela noi prin *a*. Iscît serbo-croatul *stana* [?] ar putea chiar fi împrumutat din *stînă*". Dar la locul indicat e vorba de *ă* neaccentuat, și corespondența dr. *-ă*: s-cr. *-ero* rămîne, de asemenea, nejustificată. De sigur că dacă e vorba să explicăm pe dr. *stînă* printr'un termen autohton, nimic nu ne împiedecă să admitem că *stāna-* a existat în slavă și în tracă sau iliră, în mod independent.

[2] Alb. *ātāre*, *ātāri* „animal" (<**stā-n* + sufixul colectiv și locativ *-ri*), care face parte din vechiul fond indoeuropean al limbei, trebue separat de dr. *stînă*, atît din punct de vedere al originei, cît și din acel al sensului. Ca în slavă, cuvîntul nu e izolat, în albanesă: cf. alb. *Ātvare* „stehend", *Ātoarsi* „aufrecht": v. N. Jokl, *Linguistisch-kulturhist. Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanischen*, Berlin-Leipzig, 1923, 245 urm.

[3] Cf. Densușianu, *Grai și suflet*, I, 240, n. 3.

De aceea, cu toate dificultăţile fonetice pe care le-am indicat, cred că dr. *stină* nu poate fi explicat decît prin slavă.

Am văzut că în slavă radicalul **stā-* e productiv; **stāna-* e atestat în toate limbile slave, cu sensuri variate: slov. *stan* „Viehstandort, Hürde, Stall, Herde", ceh. *stan* „Zelt, Standort", s.-cr. *stân* „das Gepäck des Reisenden; cartierul regelui şi al familiei sale, Gasthaus; locuinţă"; în vestul domeniului: „Sennerei im Gebirge; locus et casa mulgendis aestate ovibus, erates pastorales" (Daničić)[1]; bg. *stanъ* „loc unde călătorii petrec noaptea, conac"; r. *stan* „cort".

Specialisarea de sensuri, provocată de ocupaţiunea populaţiei respective, despre care am vorbit mai sus, e bine representată în această enumerare.

Aşa dar, din punct de vedere al sensului, am putea pleca dela *stanъ*.

Ar rămînea de explicat, acum, *-ă* final şi genul feminin al termenului dacoromîn. In adevăr, în slavă, *stanъ* e masculin.

Greutatea residă, deci, în faptul că trebue să admitem că genul lui *stanъ* a fost schimbat în dacoromînă, şi că cuvîntul a căpătat, ca feminin, terminaţia *-ă*.

Fenomenul nu e isolat în dacoromînă. Iată cîteva exemple de cuvinte slave care, în dacoromînă, au fost simţite ca feminine şi au căpătat, ca atare, terminaţia *ă*; aceste cuvinte au finale consonantice în slavă, şi sînt masculine sau feminine: *burană* f. <r. *buran* m. „tourbillon de neige"; *burniană*, *buriană* f. <s. *bŭrjan* m. „bozie"; *hlibă* f. <ucr. *chlib* m. „pîne"; *hurtă* „en bloc" <ucr. *hurt*; *lebădă* f. <bg. *lebedъ* m. „cygne"; *năpastă* f. <s., bg. *napast* f. „malheur"; *posadă* f. <r. *posad* m. „bourg, faubourg, quartier"[2].

---

[1] Cf. *stănăr*, *stanára* „der Senner, pecoris custos", *stanáriea* „die Sennerin, ovium curatrix", *stanáriĕin*, adj. „curatricis ovium", *stănăreu* „die Sennerei", *stanatrov*, adj. „curatoris ovium" (Ivekovič-Broz, *Rječnik hrvatoga jezika*, Zagreb, 1901, s. v.)

[2] Y. D. Scheludko, *Nordslavische Elemente im Rumänischen*, in *Balkan-Archiv*, I, 153 urm., s. v.

Același fenomen s'a petrecut în neogreacă, unde s. *stân* (m.) a fost redat prin fem. στάνη.

Motivul schimbărei de gen residă, de sigur, în faptul că, atunci cînd cuvîntul a fost împrumutat, în dacoromînă, era sinonim cu un termen feminin existent în limbă; astfel, de exemplu, pentru noțiunea representată de *stan*, va fi existat un termen feminin de origine latină și cuvîntul slav a intrat astfel în categoria feminină. Cuvintele celelalte pe care le-am examinat au fost apropiate de noțiuni sau lucruri feminine, de ex. *lebădă*: *pasăre*, *hlibă*: *pîne*, etc. Numai în felul acesta poate fi explicată schimbarea de gen: căci, pe de altă parte, dacoromîna a împrumutat o serie de neologisme cărora le-a dat genul după forma ce o aveau în limba respectivă, de ex. *atac*, *fason*, *sezon* etc., neutre în dacoromînă, deși în franceză sînt de genul feminin [1]. Acești termeni nu au fost apropiați de cuvinte sinonime existente în limbă, și genul lor a fost schimbat, pentru că dacoromîna nu cunoaște cuvinte feminine cu finală consonantică.

In felul acesta, dr. *stînă* apare ca un termen împrumutat slavei, la o epocă veche.

Stîncă

Dr. *stîncă* a fost explicat de Densusianu prin slavă: în adevăr, găsim în v. slavă, sîrbă, cehă și rusă termeni evident înrudiți cu termenul dacoromîn, fie că reproduc un **stăna-*, fie un **stainā-*, cu sufixele *-ьce-* sau *-ko-*: s.-cr. *stȋnac*, m. „Felsen, ein fest gegründeter Stein, immotum saxum", *stijèna*, f. „die Felsenwand, der Fels, Stein", *stjenjâk*, m. „die Felswand, saxa, series saxorum", c. *stěna*, *stěnka*, r. *stěnâ*, f. „Wand". Terminația formei dacoromîne (-ă) presintă, însă, dificultăți de explicație. In adevăr, sufixul *-ko-* e masculin [2]; în consecință, trebue să presupunem că termenul slav

[1] I. Bărbulescu, *Individualitatea limbei romîne și elementele slave vechi*, 239 urm.

[2] Cf. vsl. *stanvka* „reste", s.-cr. *stȋnak*, *stȋnika*, m. „kleine Wohnung", *stȋnak* „rendez-vous", r. *stȋnok*, m. „établi, métier".

masculin, cu terminația *-ka*, a fost feminisat în dacoromînă, fiind apropiat de un cuvînt sinonim de acest gen, deja existent în limbă [1].

Pușcariu e însă de părere că *stîncă* nu poate fi un cuvînt slav în dacoromînă [2]; acest fel de a vedea e basat pe grafia *stîncă* din *Psaltirea* romînească tipărită la Alba-Iulia, în 1651: în fragmentele din acest text publicate de Ciparin, grafia *stîncă* apare de două ori [3]; Pușcariu nu ne spune, însă, dacă, în restul textului, această grafie nu alternează cu grafia *stîncă*; ea ar proba, după Pușcariu, că fonetismul originar ar fi fost *stîncă*, deci o vocală accentuată de timbru *î*, nu *ĭ*; în acest caz, este evident că nu am mai putea pleca dela un prototip cu *a* accentuat, urmat de *n*, pentru a explica pe *stîncă*. Vom obiecta însă acestui fel de a vedea că timbrul *i* al vocalei accentuate nu poate surprinde, într'un text din Ardeal; în adevăr, alte texte ardelene cunosc fonetisme ca *singe*, *tinăr* etc., care corespund lui *sînge*, *tînăr* din alte regiuni [4]. Cu alte cuvinte, timbrul *i*, în *stîncă*, caracterisează graiul unei regiuni anumite a domeniului dacoromîn; timbrul *i* provine dintr'un timbru *ĭ* anterior; așa dar, în această regiune din Ardeal, timbrul *ĭ* a fost schimbat în *i*.

În consecință, fonetismul *stîncă* nu probează nimic împotriva originei slave a dr. *stîncă*.

Al. Rosetti

---

[1] Dr. *stană-stane* (pl.), înregistrat de Tiktin, *Rum.-deutsches Wb.*, s.v., în Moldova — cuvîntul e cunoscut sub această formă și în Țara romînească — și *stan-stanuri* (pl.), în Ardeal, reprodue un cuvînt slav intrat în limbă la o epocă recentă; -ă din prima formă e datorit, ca și în *stînă*, faptului că termenul a fost apropiat de un cuvînt sinonim de genul feminin, deja existent în limbă.

[2] *Dacoromania*, III, 379.

[3] *Crestomatia sau analecte literare*, 102, 110.

[4] Cf. cartea mea *Recherches sur la phonétique du roum. au XVI-e s.*, 65.

ÎNSEMNĂRI ȘI RECTIFICĂRI

Rom. *împîndura*

Glosarul din Săcele publicat de Elena Moroianu în acest număr al revistei (p. 45) îl dă în expresia *a împîndura lumea* „a umple lumea, a se răspîndi în lume". E cunoscut și în alte părți, sub forma *împîndăra*, al cărei sens de „a răspîndi" apare clar în această frasă dela Jipescu[1]: „dăscălecii copiilor dăla țară umblă cu nimicuri și 'mpîndără vorbe că limba rumînească curată nu e cilibie"; cu înțeles întru cîtva deosebit e dat *împîndărat* de T. Pamfile[2]: „cînd... în toată țarina nu se află un pic de loc nearat, țarina se spune că este *împîndărată*". Nu poate avea nici o legătură cu vsl. *padîti*, etimologie la care s'a gîndit Tiktin, cum nu are de sigur nimic a face cu lat. i m p e n d e r e (Laurian-Massim) sau cu p i n n u l a, din care un lat. vulgar *i m p i n d u l a r e (*Dicționarul Academiei*, II. 493). Semantismul lui ne duce spre lat. p a n d e r e „a întinde, a desface, a lăsa să se vadă, a da în vileag", de unde un derivat *i m p a n d u l a r e poate explica forma romînească (la origine cu *-u-*, cum s'a mai păstrat, dar pe urmă schimbat în *-ă-* sub influența verbelor terminate în *-ăra*). Evoluția lui semantică e ușor de reconstituit din înțelesurile latine: chiar accepțiunea mai depărtată dată de Pamfile pentru *împîndărat* reiese din aceea de „a răspîndi, împrăștia": *țarină împîndărată* „țarină peste care

---

[1] *Opincar*, 54.

[2] *Agricultura la Romîni*, 21.

s'au pus din belşug semănături, a fost acoperită cu semănături"; cît despre insemnarea de „a cheltui fără rost, a risipi" dată de *Lex. Budan* şi Laurian-Massim, tot din „a răspîndi" vine să se explice.

Rom. *prepinge*

E explicat astfel intr'un glosar din Teleorman [1]: „a socoti o parte de ceva intr'alt loc; s. e.: „cinci lei *s'au prepins* dela mine la el...; *s'a prepins* dela fiecare... cîte un stinjen"; cunoscut şi în Vîlcea, ni se spune că inseamnă „a se compensa, a se cumpăni, a se potrivi [2]". E de sigur lat. perpendere „a potrivi bine la măsură, a măsura cum se cuvine", devenit **prepinde* şi, pe urmă, *prepinge* cu schimbarea analogică a lui *-d-* in *-g-*, ca *incinge* <incendere, vrom. *destinge* <descendere.

Rom. *presură*

In Vîlcea e întrebuinţat cu sensul de „prăjinile care se pun pe claie ca să nu o sloare vîntul [3]". E evident lat. pressula, şi un alt derivat din pressus, pressorium se intîlneşte cu înţeles analog în graiul din Bormio: *prossoir* „stanga che si sovrappone al fieno caricato sul carro per legarlo poi con funi, premendolo insieme [4]".

Rom. *strugure* şi *ciorchine*

Pentru că s'a lăsat la o parte sensul originar al lui *strugure*, nu i s'a putut da explicaţia adevărată. La început a

---

[1] *Ion Creangă*, VII, 52.

[2] G. Ciauşanu, G. Fira şi C. Popescu, *Culegere de folkl. din jud. Vîlcea şi împrejurimi*, 191.

[3] *Ibid.*

[4] *Studi romanzi*, IX, 200; cf. Monti, *Vocab. dei dial. di Como*, 199, şi Meyer-Lübke, *Rom. et. Wb.*, 6744.

însemnat de sigur „ciorchine": dovadă că în vechea romînească se zicea *strugur de auo* (așa în lexiconul lui Mardarie Cozianul, n. 768, publicat de Crețu) și tot așa îl arată expresia din Moldova *strugur de poamă*. Cît timp lat. u v a, sub forma *uă* sau *auă*, ca în meglenită și aromînă, a fost și în dacoromînă termenul obișnuit pentru a numi rodul viței, *strugure* avea înțelesul de „ciorchine" și numai pe urmă a ajuns să fie întrebuințat altfel, luînd locul vechiului *auă*.

Plecînd dela accepțiunea pe care a avut-o la început, avem o primă indicație pentru etimologia lui.

Noțiunea de „ciorchine > strugure" derivă adeseori din aceea de „întors, sucit, în cercuri". Semantismul acesta reiese din forme ca: zagar. *torcellu* <c i r c e l l u s[1]; trevis. *roão*, ven. *recéto* <r o t u l u s[2] (comp. tema germ. *krap-* din care derivă formele romanice cunoscute, fr. *grappe* etc.; *streptis uva*, la Pliniu, un fel de strugure, gr. στρεπτός „întors, sucit"; gr. βότρυς, care pare să aibă la bază o temă însemnînd „a sucí"; lit. *kekė* „strugure" față de ceh. *čečeřiti* „a încreți"[3]). Eliminînd atîtea etimologii care i s'au dat[4], sîntem duși spre o temă în acord cu înțelesul primiv al lui *strugure*. E anume tema *streb-* care, cu varințiuni de fonetism — oricît ar părea de depărtată de cuvîntul nostru — apare în lat. *strebula*,

[1] Meyer-Lübke, *Rom. et. Wb.*, 1939.

[2] *Ibid.*, 7397.

[3] Walde, *Vergl. Wb. d. indogerm. Spr.*, I, 452.

[4] Sînt arătate de C. Diculescu în *Ze. rom. Phil.*, XLIX, 414 (de adăugat că H. Petersson, *Etym. Miszellen*, 19-20, publ. în *Lunds Universitets årsskrift*, XIX (1923), îl consideră ca dacic și introdit cu gr. στρύχνος). Diculescu, *l. c.*, încearcă din nou să apere origine gepidică a acestui cuvînt, dar fără să o poată dovedi, ca și proveniența germanică a altor cuvinte romînești: cf. *Geui și suflet*, I, 350, și mai în urmă P. Skok, *Ze. rom. Phil.*, L, 259, 268; J. Brüch, *ibid.*, 335; nici părerea lui Skok că *strugure* ar fi slav nu poate fi împărtășită, cînd invocă, după Daničić, forma *strug* pentru a găsi o dovadă mai mult că cuvîntul romînesc poate fi apropiat de serbo-cr. *strük*; se poate admite că această formă chiar dacă ar exista — mi-i absolut necunoscută — s'ar explica la fel ca *fag* refăcut după pl. *fagui* (cf. Candrea-Densușianu, *Dicț. etim.*, 541).

stribula „carnea dela coapsa animalelor care erau jertfite", gr. στρεβλός „sucit", στρόβος „vîrtej", στρόμβος „vîrtej, titirez, cocean de brad". Nu poate surprinde sensul cuvîntului latin[1] față de ceea ce ne dau formele grecești, cînd un semantism analog îl întîlnim d. e. în germ. *Zirbel* față de avest. *dərəwžə-* „mușchi", din tema *derbh-* „a sucí"[2] (comp. lat. *gambu* și gr. σκέλος „picior"[3]). Alături de semnificația specială pe care a avut-o *strebula (stribula)*, putem presupune că din aceeași temă a fost cunoscut în latina vulgară *s t r e b u l u s, *s t r i b u l u s care, însemnînd „sucit, întors", era ușor să ajungă la înțelesul de „ciorchine[4]". Cum și în alte casuri *b* a labilisat vocala precedentă[5], *s t r e b u l u s, *s t r i b u l u s a putut fi schimbat în *s t r u b u l u s, tocmai forma care explică pe *strugur*, cu fonetism — epentesa lui *g* între vocalele în hiat, după căderea lui *b* — corespunzător lui *fagur(e)*< *f a v u l u s[6].

Prin aceeași înșiruire semantică ajungem atunci să lă-

---

[1] De fapt, trecut din dialectul umbric (A. Ernout, *Les élém. dial. du lat.*, 231). Nu înrudit direct cu *strebula* pare să fie *stribiligo* „solecism", ci o formațiune latină după gr. στρεβλός (Walde, *Lat. et.* Wb., 744).

[2] Cf. Walde, *Vergl.* Wb., I, 808.

[3] Cf. Walde, *Lat. et.* Wb., 333; *Vergl.* Wb., II, 597.

[4] De notat că asocierea care s'a putut stabili chiar între tema corespunzătoare lui στρόβος și semnificația de „ciorchine — strugure" reiese și dintr'o formă cum este aceea din sudul Italiei, cosent. *straffele* „torsolo della mela" (alături de *staffala* „racimolo" din același dialect) pe care Rohlfs, *Etym. Wb. der unterit. Gräzität*, 304-305, o explică prin σταφυλή + στρόβιλος.

[5] Numeroasele exemple atestînd această transformare se pot vedea în studiul publicat, de curînd, de A. Graur, *I et u en latin*, Paris, 1939.

[6] Numai în nordul Italiei pare să se fi mai păstrat o urmă a cuvîntului latin dela care am plecat pentru explicarea lui *strugure*; Monti, *Vocab. dei dial. di Como*, 311, și *Append.*, 112, dă forma valtell. *strubii* „dipanare filo, svolgere filo da matassa e aggomitolarlo"; dinsul îl separă, cu drept, de *strubii* „scannare, ammazzare" care corespunde it. *strubbiare* „a strica, a ulmici"; pentru că forma dintîi arată bine că pleacă dela înțelesul de „a sucí", cred că poate fi derivată dintr'un lat. vulg. *s t r u b u l a r e.

murim şi pe *ciorchin(e)*, *ciorchină*, care, cu schimbări de gen, nu poate fi decît *circulinus* < *circulus* (comp. forma dialectală it. *ciorcellu* relevată mai sus)[1], devenit *cerchin*, şi, pe urmă, *ciorchin*, prin trecerea lui *ce-* la *cio-* care se observă şi în alte casuri (*ciorcioveu*, *ciurciuveu* < *cercevea*, *ciozvîrtă* < *cezvîrtă*; comp. *aur'eş* < *eireş* în Bănat, Mehedinţi, Gorj).

Abruzz. *ieroę de le fikeręę*

Intr'un glosar botanic publicat de Finamore în *Arch. per lo studio delle trad. pop.*, VIII, 34, e înregistrat ca termen din Abruzzi pentru „erythraea centaurium" şi se spune că planta aceasta — ca şi în alte părţi — se întrebuinţează în infusiune de vin contra frigurilor. Se vede bine că *fikeręę* nu poate fi cuvîntul identic cunoscut în abruzzesă pentru „smochin(ă)" < *ficus*. Trebue să admitem că redă o formă alterată a lat. *frigorae*, atestat chiar cu sensul de „friguri"[2], aşa că avem un alt caz de asemănare lexicală între abruzzesă şi romînă (chiar cintaura e numită la noi şi *floare-de-friguri*, alături de *frigurică*, *frigor*[3], iar cu formă identică celei abruzzese avem *iarba-de-friguri* „capsella bursa pastoris)". Schimbarea de fonetism e uşor de înţeles; forma abruzzesă care a trebuit să resulte din *frigorae*, ne mai fiind întrebuinţată dela un timp în limba curentă cu sensul care-i era propriu, a rămas isolată în expresiunea botanică dată de Finamore şi pentru că nu a mai fost înţeleasă a putut fi confundată cu cuvîntul curent *fikeręę*.

Un fonetism ilusoriu

In acord cu părerea pe care a exprimat-o şi altădată, Al. Rosetti încearcă să arate în articolul de mai sus despre

[1] O etimologie la fel, nepărindu-i însă absolut convingătoare, văd că a propus-o S. Puşcariu într'o comunicare la „Muzeul Limbei romîne" (*Dacoromania*, IV, 1558).

[2] *Hist. l. roum.*, I, 190.

[3] Candrea-Densuşianu, *Dicţ. etim.*, 640.

jupin... că felul cum e reflectat *a*+*n* din elementele slave pe care le-am împrumutat în epoca veche — spre deosebire de acelaşi grup fonetic din elementele latine—variază după cum *n* era implosiv ori explosiv: *-an*(ъ) ar fi dat *-in*, pe cînd *-ana*, *-ană*.

E o distincţiune care rămîne departe de realităţi fonetice. Cînd, cu privire la *jupin*, *stăpin*< *жupanъ*, *stopanъ*, Rosetti admite că *-in* se poate explica din *-anъ* prin faptul că „romîna a procedat cu aceste cuvinte ca şi cum finala lor ar fi fost consonantică", acest fonetism apare inexistent. Ca împrumuturi vechi din slavă, şi *жupanъ* şi *stopanъ* nu puteau fi redaţi în limba noastră, la forma nearticulată, decît prin **stopanu*, **jupanu*, deci cu *n* explosiv, care, tocmai după teoria lui Rosetti, lasă neexplicată trecerea lui *a* la *ă*.

Tratamentul lui *a*+*n* din elementele slave vechi în limba noastră, ca şi din cele latine, nu văd, prin urmare, că poate fi interpretat altfel de cum s'a admis pînă acum.

Ov. Densusianu

Despre vocativul romînesc

Ocupîndu-mă, în altă parte, de originea vocativului singular în *-ule*, am pomenit în treacăt faptul că acest vocativ a căpătat o valoare peioativă (*Romania*, LII. 501). Voi încerca acum să dau unele lămuriri în legătură cu această schimbare şi, în acelaşi timp, să pun în lumină originea vocativului plural în *-lor*.

Pornind dela constatarea că vocativul vechi romînesc se termină în *-e* şi că vocativul în *-ule* este ceva mai nou, putem observa că inovaţia s'a introdus numai la acele cuvinte al căror vocativ nu era prea întrebuinţat (pentru amănunte se poate vedea articolul citat). Mare parte din substantivele des întrebuinţate la vocativ erau termeni de respect: *stăpîne*, *doamne* etc. In schimb, termenii insultători, care se înnoesc mereu, ca să-şi păstreze expresivitatea, au căpătat terminaţia nouă *-ule*.

In limba mai nouă, apelativele respectuoase sînt în general precedate de *domnule* şi, în casul acesta, nu se mai pun la vocativ, ci la nominativ: *domnule ministru, domnule deputat* etc. De aici crearea unui vocativ nou, întrebuinţat cînd te adresezi fie cuiva pe care nu ţii să-l jigneşti, fie cuiva faţă de care vrei să-ţi menţii prestigiul. Acest vocativ e la fel cu nominativul: *gardist*! *tuxator*! *soldaţi*! *elevi*! etc. Şi de astă dată, acest vocativ decent se opune celui peiorativ, în *-ule*.

Care sînt casurile unde se întrebuinţează vocativul în *-ule*? In special la substantivele şi adjectivele calificative. In articolul meu citat, fără nici o idee preconcepută, căci nu mă gîndiam pe atunci la explicarea faptelor, înşiram exemple ca: *ticăloasule, lacomule, strîmbule, tîlharule, ursule, boule, măgarule, chiorule, hoţule*. Toate aceste exemple intră în categoria pomenită.

Dar epitetele calificative, întrebuinţate isolat, au mai totdeauna o valoare peiorativă, întîi pentru că nu te adresezi cu epitete unui superior, şi al doilea din causa conformaţiei generale a caracterului omenesc, predispus veşnic spre ironie. Chiar cînd strigăm pe cineva cu un epitet care constitue un compliment, o facem de cele mai multe ori în ironie: *frumosule*! de exemplu, nu se poate spune cuiva a cărui bunăvoinţă vrei să ţi-o cîştigi.

Ce legătură poate fi însă între vocativul în *-ule* şi această valoare peiorativă? In realitate, terminaţia nu e atrasă de valoarea epitetului, ci de faptul că avem de a face cu un epitet. Fie substantiv, fie adjectiv, un cuvînt întrebuinţat ca epitet ne face impresia că e adjectiv. Ca să-l întrebuinţăm singur, trebue să punem în lumină valoarea lui de substantiv, ceea ce se obţine cu ajutorul articolului. Se va zice deci: *omul acesta e ticălos*, dar, ca exclamaţie, *ticălosul*! Tot aşa, la vocativ, ca să evidenţiem valoarea substantivală a cuvîntului, vom spune *ticălosule*, pornind dela forma articulată a adjectivului. De altfel, trebue să se ţină samă şi de legătura strînsă dintre vocativ şi exclamaţie.

Am încercat să arăt în altă parte (*Nom d'agent et adjectif en roumain*, 19 urm.) cum articolul, definit sau nedefinit, aduce identificarea unui substantiv cu o singură calitate enunțată. Și, ca să reiau un exemplu pe care-l citam acolo, între *omul acesta e birjar* și *omul acesta e un birjar* simțim o diferență precisă de înțeles: în prima expresie, substantivul *birjar* arată o meserie, pe cînd în cea de a doua, din causa articolului, înțelesul se schimbă și *birjar* înseamnă „om cu maniere de birjar, om care se poartă ca un birjar".

O diferență similară există între cele două vocative: *birjar*! și *birjarule*! Cea dintîi servește pentru chemarea unei persoane care are meseria de birjar, iar a doua constitue o insultă la adresa cuiva care nu are decît grosolănia birjarilor. Și într'un caz și într'altul, schimbarea de înțeles se datorește articolului, sau cel puțin este evidențiată prin prezența articolului. Căci, chiar dacă am avea îndoieli în privința originei terminației *-ule*, paralelismul între *ticălosul* și *ticălosule*, între *ești un birjar* și *birjarule* ar fi suficientă ca să ne dovedească prezența articolului *-ul* în *-ule* dela vocativ.

Ajung acum la originea terminației vocativului plural, *-lor*. La plural, *-lor* se întrebuințează exact în aceleași condiții în care se întrebuințează *-ule* la singular. Cele două terminații au exact aceeași valoare. În *birjarilor*! se poate simți existența articolului tot așa de bine ca în *sînteți niște birjari*. Sînt deci șanse ca vocativul în *-lor* să aibă o origine comună cu cel în *-ule*.

Substantivele de declinarea întîi și a doua aveau în romînește o formă specială pentru vocativ, dar numai la singular. Lucrul acesta a putut părea nelogic: de ce vocativul plural nu și-ar fi avut și el terminația lui? Pentru a-l dota cu o terminație exista un mijloc foarte simplu: imitarea terminației singularului. De vreme ce la singular s'a pornit dela forma articulată, *-ul*, de ce nu s'ar fi pornit și la plural dela *-le* pentru feminin și *-l'i* pentru masculin?

Rămîne de explicat prezența terminației *-or*. E posibil ca aceasta să provină, cum a sugerat-o O. Densusianu (*Hist.*

l. roum., II, 145 şi în acelaşi fel o interpretează S. Puşcariu, *Dacoromania*, IV, 1297) dela forma de genitiv-dativ, confundată, în unele construcţii, cu vocativul: în *nă spun vouă, fraţilor, fraţilor* era dativ, acordat cu *vouă*, dar se putea lua şi drept vocativ. Cum limba era în cântarea unei formule care să pornească dela cuvîntul articulat pentru a ajunge la un vocativ plural, această eroare de interpretare s'a putut uşor generalisa.

AL. GRAUR

ROUM. *abitir*

Better est l'unique comparatif persan employé dans le langage populaire turc. Quoique littéralement et à l'origine il montre la signification de „pire" ou „pis", selon qu'il est employé comme adjectif ou comme adverbe, ce mot sert à intensifier la qualité ou l'action énoncée. En roumain on emploie au même sens la forme *abitir*, seule ou, par pléonasme, accompagnée de l'adverbe *mai* „plus" et elle reproduit le mot turc en question.

L. Şăineanu[1] a eru pouvoir l'expliquer par une forme *abeter*, comparatif de *abe*, mais elle est tout à fait inconnue.

ROUM. *cunabiu*

On ne saurait l'identifier, comme l'a fait L. Şăineanu[2], avec l'arabe *kunab* „chanvre". Il nous renvoie à coup sûr à l'adjectif arabe *'unnabi*, prononcé populairement en turc *kunabi*, lequel est formé du substantif arabe *'unnab* „jujube", dont le correspondant turc est exclusivement *kunab*. Le dictionnaire de Bianchi l'explique par la périphrase „de couleur de jujube", mais si on se reporte au dictionnaire de Samy-Bey (p. 953) on y trouve la signification qui est propre aussi au mot roumain: „de couleur rouge".

---

[1] *Influenţa orientală*, II, 6.

[2] *Ibid.*, II, 149.

Roum. *dihai*

En Moldavie on emploie l'expression *mai dihai*, composée de l'adverbe roumain *mai* „plus" et de *dihai* qui n'est autre chose que le turc *diha, daha* „plus, encore". La forme *dihai* ayant à peu près le même sens que le mot roumain *mai*, à savoir „plus, encore", cette expression hybride est tout simplement un pléonasme signifiant „plus encore, bien plus, davantage" [1] (comp. plus haut *abitir*).

Roum. *furlandisi*

Signifiant „se rengorger, se pavaner", il passe pour un mot d'origine inconnue, mais en réalité il provient de l'aoriste *furlandi* du verbe turc *furlanmak*.

Quant à sa signification, elle s'explique aisément par celles du mot turc: „se lever avec agilité et brusquement, se jeter sur, se hausser".

G. Iocu

[1] *Dihai* ne peut donc être l'interj turque *diha*, à laquelle avait pensé Bogrea, *Dacoromania*, I, 275.

BCU IASI / CENTRAL

DĂRI DE SAMĂ

Donum natalicium Schrijnem, Nijmegen-Utrecht, N. V. Dekker & Van de Vegt; 1929, XXVII-929 pag.

Venind dela mulți colaboratori, volumul acesta închinat savantului olandes aduce o varietate de contribuții întrechid alte culegeri omagiale, cum se obișnuesc de cîtva timp plină ce, probabil, se vor repeta mai rar sau se va renunța chiar la ele.

Cele dintîi pagini condensează cîteva reflexii ale lui C. Meinhof cu privire la *Sprachvergleichung und Sprachverwandschaft*. Chestiune care revine mereu în discuțiile lingvistice și așteaptă precisări, mai ales azi cînd cercetările s'au întins spre domenii cu totul neexplorate altădată. La p. 6 Meinhof se ocupă și de raporturile dintre rasă și limbă, dar o afirmare a sa, dată ca exemplu, ne oprește cu un punct de interogație — anume cînd spune: «Der Franzose ist von Abstammung Kelte, spricht aber eine romanische Sprache». Ar urma deci că latinitatea Francesului se evidențiază în limbă numai, și părerea aceasta surprinde cu atît mai mult cu cît e exprimată după ce se amintește că Hotentoții din Cap și Negrii din Suriname păstrează rasa, dar și-au însușit cei dintîi exprimarea în olandesă și ceilalți în englesă. Nu se poate pune alături pătrunderea latinei în Galia, sau în alte provincii romanisate, cu adoptarea olandesei sau englesei în colonisările din Africa și de aiurea. Sînt condițiuni deosebite care explică, de o parte, schimbările datorite romanisărei, de alta, cele întîmplate în colonisările moderne și, înainte de toate, trebue să ținem sama că romanisarea s'a produs și prin numărul mare al Latinilor cuceritori — împrejurare decisivă și din punct de vedere etnic —, pe cînd în colonisările moderne numărul cuceritorilor nu a avut aceeași importanță. Ce este romanic nu apare numai ca urmare a adoptărei limbei latine, dar și a unei infiltrațiuni etnice hotărîtoare.

În articolul ca un îndemn de întoarcere la păreri ne mai luate destul în sama — *Zeker; voor een deel, terug naar August*

Schleicher! — J. van Ginneken împărtășește convingerea sa că în transformările fonetice trebue să se ție sama de anumite predispoziții etnice și ilustrează prin cîteva figuri diferențele de articulare ale unor sunete de aceia care aparțin diverselor rase. Pleclnd dela importanța pe care Schleicher o acorda factorului biologic în schimbările fonetice, cum și dela părerea lui Grammont asupra caracterului special care poate fi recunoscut în varietatea de articulațiuni ale unei limbi, observațiile lui van Ginneken ating o problemă de lingvistică spre care curiositatea cercetătorilor ar merita să se îndrepte cu stăruință.

Din constatări personale și referindu-se la un studiu al lui O. Broch asupra acelei vorbiri amestecate, *russenorsk*, pe care, înainte de războiu, o întrebuințau negustorii ruși și pescarii norvegieni din nordul Norvegiei, A. Sommerfelt presintă cîteva observațiuni interesante cu privire la posibilitățile de trecere de particularități dintr'o limbă într'alta, influența pe care o are sentimentul lingvistic în acceptarea ori înlăturarea de exprimări streine.

În legătură cu felul de rostire al unor consoane și vocale finale în graiuri slave, J. Baudouin de Courtenay — scria articolul său bătrînul învățat puțin înaintea morței, întîmplată anul trecut — a căutat să arate cum pronunțarea neglijată, grăbită, a celor mai mulți ajunge să fie însușită de alții și ea vine să explice unele aspecte fonetice.

W. Pessler schițează utilitatea unui atlas lingvistic al întregei Europe, nu numai pentru actualitate, dar și pentru trecut. Întreprindere care, se înțelege, cîtă muncă ar cere și ce greutăți ar întîmpina.

Articolul lui E. Sapir, *Male and female forms of speech in Yana*, descrie vorbirea curioasă din Yana (în nordul Californiei), unde bărbații se exprimă altfel decît femeile; sînt acolo adică două graiuri: cel al bărbaților între el și cel al femeilor, cînd vorbesc una alteia sau unui bărbat și cînd un bărbat se adresează unei femei. Diferențele sînt fixate prin fonetism și formele gramaticale, de unde urmează că cuvintele întrebuințate de bărbați au, uneori, mai puține silabe decît cele feminine, alteori, invers. Mai multe forme puse față în față arată deosebirile de natura aceasta proprii vorbirei yanese.

În numai patru pagini J. Marouzeau ține să arate, cu cîteva exemple din latină și franceză, ce greșită e interpretarea logică și psihologică a faptelor sintactice. Chiar considerațiunile psihologice au păcatul, spune dînsul, că pleacă dela interpretări subiective — da, într'o privință, cînd sînt rău aplicate, dar ele și

păstrează valoarea. Marouzeau insistă asupra schimbărilor sintactice care trebuie explicate prin influența unor anumite construcțiuni, d. e. cînd în francesă s'a ajuns să se zică *quoiqu'il est*.... pentru că se spune *parce qu'il est* etc. Sînt însă transformări sintactice datorite asocierilor, ca și cele fonetice ori morfologice ce se explică prin analogie. Dar analogia e un proces intelectual, deci psihologic. Discuția rămîne la interpretarea care trebue dată termenului de «psihologic» în lingvistică — și în această privință sînt încă de adus puneri la punct.

Reluînd problema raporturilor între sumeriană și limbile oceanice, P. Rivet relevează cîteva asemănări lexicale ale lor, pentru a aduce dovezi noua că sumeriana, prin India, a fost agentul de transmitere a unor elemente lingvistice, culturale, din spre Oceanul Pacific spre Africa și Europa. Părerea sa este că sumeriana poate fi chiar privită ca aparținînd grupului oceanic. Dacă în această privință pot fi reserve de făcut, faptele înregistrate de Rivet sînt de luat în considerație pentru studiile comparatiste așa cum preocupă tot mai mult pe lingviști. Nu se mai poate opri cineva la comparatismul redus, comod, de alhidată și orice lingvist care înțelege azi imensitatea faptelor care-i sînt sau așteaptă să fie cunoscute nu poate rămînea sceptic în fața multor concordanțe care-și arată evidența lor.

J. Sarolhandy, contestînd explicația ce s'a dat base, *elkur*, *elgur* pe care Azkue îl traduce cu „mutuellement", crede că trebue să i se atribue sensul primitiv de „împreună" și atunci poate fi un derivat din *eli* „turmă", cum în bearnesă *a mass*, însemnînd tot „împreună", cuprinde semnificația de „grămadă, turmă" — explicație la care s'ar putea adăuga expresiile germanice compuse cu *Haufen* etc. și cele slave în care apare *gramada* și *kupa* (v. dicționarul lui Berneker, 345, 646).

J. Melich se ocupă de numele *Anpoi*. E de părere că în inscripția latină publicată de Mommsen și atestînd influența unei forme corespunzătoare toponimicului romînesc trebue să se citească *Ampeiensium*, nu *Anapeiensium*. Cît despre originea acestei forme, Melich se oprește la afirmația că noi am primit-o dela Unguri, dar dela cine ar fi luat-o aceștia renunță să precizeze. Printr'o coincidență, m'am ocupat și eu în același volum de această formă din toponimia noastră, dar am căutat să o explic altfel.

Interesante observații aduce M. Cohen cu privire la *Sirene*: în limba greacă cuvîntul nu-și poate găsi explicația în vre-o temă a ei și cum forme asemănătoare ne duc spre etiopica și siriacă, cu variațiuni de înțeles pe care M. Cohen le pune în evidență, părerea sa e că ne găsim în fața unui cuvînt de circulație întinsă,

al cărui punct de plecare rămîne să fie stabilit, pentru că nici prin semitică nu poate fi lămurit.

Ca și în alte pătrunzătoare analise de cuvinte, V. Bertoldi elucidează o parte din istoria lui *romp* referindu-se la cultura viței, propriu regiunei Padului și întinzîndu-se spre sud pînă la Roma. Excluzînd proveniența lui celtică, Bertoldi îl consideră ca o urmă a influenței ligure. Ca element celtic susține, în schimb, că trebue privit vfr. *sombrer* și forme înrudite întrebuințate în unele regiuni ale Franței pentru a designa lucrarea viței sau a cîmpului primăvara — toate ar sta în legătură cu *samara* atestat la Columella și Pliniu, ca derivat din celticul *samo-* «vară». Rămîne totuși întrebarea dacă asemenea forme francese nu trebuo mai curînd considerate ca de origine germanică, cum au fost explicate pînă acum (v. dicționarul lui Meyer-Lübke, 8451).

Cîteva adausuri la studiul său *Die rum. Diminutivsuffixe* dă S. Pușcariu, într'un articol scris în romînește, dar parcă nu se potrivește cu o culegere de felul acesta: într'o publicație de romanistică își are rostul o contribuție în romînește, dar alteori cred că trebue să se renunțe la prezentarea articolelor astfel, cît timp limba noastră e încă prea puțin cunoscută. Adausurile lui Pușcariu sînt bine venite și, de sigur, le-ar putea urma altele. Nu înțeleg pentru ce *naș* (p. 432) e dat ca un diminutiv cu sensul de «subaltern» față de *nun*, pentru că ar fi «un nun mai puțin important, întru cît nu funcționează la căsătorie, ci la botezul copiilor»; *naș* nu e cineva numai la botez, ci și la nuntă, iar derivarea lui din *nunaș* e greșită. Nu înțeleg iarăși pentru ce la p. 434 se spune că, sub influența limbei copiilor, s'a păstrat și la noi și aiurea «diminutivul» *oculus*. Înainte de toate, *oculus* nu este diminutiv și, pe urmă, alt cuvînt cu aceeași noțiune nu a existat în latină ca să fie reprezentat în limbile romanice. Dacă Vlahuță a întrebuințat odată forma *actoraș de provincie*, nu cred să se fi gîndit la it. *attoraccio*, cum spune Pușcariu (p. 434), adăugînd că un asemenea derivat sună neromînește, «căci sensul peiorativ este caracteristic în romînește augmentativelor». Dar și diminutivele pot căpăta la noi o nuanțare peiorativă.

Al. Procopovici, într'un articol scris tot romînește, cercetează cîteva cazuri de încrucișări de flexiune nominală și verbală în limba noastră. Astfel, cazul lui *mă deciș* = *mă duc*, dela Moți, pe care-l explică prin **me 'cu*, contras din *me ducu*, și pe urmă acesta, sub influența formei reduse, ar fi devenit **me ducu*, de unde apoi (prin *ue* >*e*), **me decu* >*mă dec*. Explicație ingenioasă, dar care lasă nelămurită forma *mă deic*. Cît pentru *feiga*, tot dela Moți, cum se știe, Procopovici propune să plecăm dela un vechi **fui*

care ar fi existat, ca imperativ, în graiul Moților (<*fu*, formă redusă pentru *fugi* sau *fuga* și augmentată cu *-i*) și din acesta s'ar fi ajuns la **fei* sub influența lui *mei*, imper. lui *merge*, *mere*; vocalismul lui **fei* ar fi trecut pe urmă la *fugi* și astfel ar fi resultat *feiga*. Chiar dacă nu par convingătoare aceste explicații, ele aduc prima încercare de analiză mai de aproape a curioaselor forme din vorbirea Moților.

V. Brøndal trece în revistă diferitele etimologii date fr. *fief* și ajunge la conclusia că nu poate fi decît lat. f o e d u s, cu fonetism care arată că a fost introdus din latina juriștilor.

Studiind adjectivele grecești în *-τος*, A. Meillet relevează o caracteristică a limbei greci, aceea anume că a păstrat bine o particularitate a indoeuropenei: a prezenta lucrurile în sens activ prin forme verbale care arată bine nuanțele aspectele acțiunei; de aceea limba greacă, mai mult decît oricare alta indoeuropeană, a desvoltat întrebuințarea participiilor.

J. Vendryes arată că lat. *interpolare* nu poate fi izolat de *polire* și a trebuit să însemne mai întîi «a curăți o haină veche», sens care mai poate fi urmărit la scriitorii latini; de aici: «a repara, a îndreptă». Ambele forme ne-ar duce la tema *pel-* «a bate, a lovi» și ar fi aparținut la origine vocabularului industriei casnice (lucrarea țesăturilor la pînă).

În secțiunea de etnografie și folklor articolul lui A. Marinus, *Les approximations scientifiques et le folklore*, prezintă cîteva considerațiuni asupra necesității de a interpreta faptele folklorice mai mult din punct de vedere psihosociologic decît istoric. E însă o exagerare cînd se spune că această părere «heurte les conceptions reçues», pentru că sînt și folkloriști care privesc creațiunile populare după semnificația lor psihologică și sociologică. Marinus insistă asupra valoarei pe care o au unele elemente folklorice ca anticipări asupra constatărilor științifice și dacă cele dintîi apar numai ca aproximații, nu se poate spune nici despre celelalte că aduc ceva absolut — ele se deosebesc prin caracterul lor, mai accentuat sau mai redus, de aproximație.

P. Bogatyrev și R. Jakobson, în *Die Folklore als eine besondere Form des Schaffens*, relevează ceea ce caracterizează în primul rînd creațiunile folklorice: nu trăesc decît acelea care corespund unor anumite tendințe ale unei comunități — contrar de ceea ce se întîmplă adeseori cu creațiuni literare culte care, cu tot caracterul lor pronunțat individual, în conflict cu spiritul celor mai mulți, își păstrează vitalitatea și sînt înălțate chiar în valoare tocmai prin izolarea lor. Comparația s'ar putea duce și mai departe, în sensul că o tradiție poetică poate să înceteze odată cu un

dispărut aceia care o alimentau, pe cînd în literatura cultă motive, manifestaţiuni de altădată pot fi reînviate, chiar după veacuri nu încetează să fie productive. Dacă Bogatyrev şi Jacobson au dreptate cînd observă că în interpretarea creaţiunilor populare, transmise prin vorbire, se transpun de multe ori consideraţiuni aplicabile la literatura scrisă, greşesc cînd susţin de tot categoric că «das Werk zu einer Tatsache der Folklore erst im Augenblick seiner Annahme durch die Gemeinschaft wird» (p. 904) — afirmaţie căutînd să arate că numai printr'un «naiv realism» s'a putut crede că o producţiune folklorică e şi ea înainte de toate ceva individual. Concepţia aceasta a avut totuşi darul de a ne emancipa de vagul romantic, care atribuia geneza producţiunilor folklorice colaborării tuturor celor de jos, închipuiţi ca avînd însuşiri deosebite de creaţiune. Geneza şi răspîndirea motivelor folklorice — ce este individual şi ce este colectiv — nu trebue să se confunde. Aplicînd la folklor şi literatura cultă deosebirea care se face în lingvistică între «limbă» şi «vorbire» — nu totdeauna justificată însă —, autorii ruşi cred că după cum în lingvistică se admite că varietatea de particularităţi fonetice ori morfologice se reduce de fapt la cîteva structuri fundamentale, tot aşa pot fi privite şi motivele folklorice. Părere nu deplin întemeiată, pentru că nu ţine samă de împrejurarea că elemente folklorice se transmit mai uşor decît cele lingvistice — deci atîtea coincidenţe ale celor dintîi pot avea o explicaţie care nu se aplică la celelalte.

Oricît de disparate ar fi — şi nu am putut stărui asupra tuturor —, contribuţiile din acest volum pun în evidenţă o unitate de preocupări ale lingviştilor de azi şi se poate spune că aduc conturări de sinteză în unele chestiuni.

O. D.

W. Meyer-Lübke. Rumänisch und Romanisch, Bucureşti, Impr. naţională: 1930; 30 pag. (extr. din *Anal. Acad. rom.*, V, mem. secţ. lit.).

Cînd Schuchardt — mai mult în treacăt şi nu bine inspirat — exprima părerea că romanitatea limbei romîne nu este dovedită şi cînd, mai în urmă, Weigand spunea că „das Rumänische ist die romanische Balkansprache", asemenea afirmări deşteptau surprindere ori nemulţumiri, pentru că, de o parte, se contesta ce era de mult recunoscut, iar, de alta, se faceau restricţii asupra caracterului romanic al limbei noastre din cauză că arată multe particularităţi balcanice. Meyer-Lübke, amintind aceste păreri, observă — cum o observaţie la fel făceam în *Grai şi suflet*, II, 410 — că de fapt,

nu se reduce latinitatea limbei romîne, chiar dacă e numită „romanica balcanică", pentru că o un termen geografic echivalent cu „ibero-romanica" pentru spaniolă și portugheză, sau „galo-romanică" pentru franceză și provansală. De luat în considerație, relevează Meyer-Lübke, sînt transformările speciale pe care le arată limba romînă, caracteristicile care o deosebesc în unele privințe de celelalte idiome romanice, și pentru aceasta în expunerea sa a ales cîteva particularități fonetice, morfologice etc., aducînd unele păreri noui în interpretarea lor sau dînd indicații pentru cercetări mai departe.

Asupra prefacerei lui *ct* în *pt* Meyer-Lübke se referă mai mult la studiul pe care l-a publicat în *Zs. f. rom. Phil.*, XLV, 646 urm.

Pentru casul lui *frapsin*> *frasin* rămîne foarte contestabilă explicația, prin disimilație, la care s'a gîndit și Meyer-Lübke, după S. Pușcariu. Nici o disimilație analoagă nu e confirmată în fonetismul romînesc. Meyer-Lübke crede că *p* a putut cădea prin disimilare în *frapsin*, fiind că inițiala lui presenta tot o labială plus altă consoană — și aceasta pentru a explica de ce *pieptene* nu s'a redus nicăeri la **pietene*. O asemenea distincție nu e făcută de Pușcariu și de aceea părerea sa e că tot prin disimilare a resultat megl. *fat*<*fapt*, pe cînd de sigur trebue privit altfel[1]. Cît timp avem mărturiile categorice ale unor forme ca *fripl*, *frupt*, *piept*, *pieptene* sau (de proveniență nu latină) *proaptă* (*propti*), dial. *popti* (<*poftì*), neatestate nicăeri cu *pt* redus la *t*, *frasin* exclude explicația prin desimilarea labialelor.

Asupra sîrb. *kapsu* Meyer-Lübke pune întrebarea, într'o notă dela p. 2, dacă nu s'ar putea ca atunci cînd *cokut* a fost împrumutat de Sîrbi să fi fost disimilat în vorbirea lor sau ca o asemenea disimilație să fi existat în graiul romanic de unde a fost împrumutat. Și o presupunere și cealaltă nu văd cum ar putea fi admise: o disimilație de felul acesta e necunoscută ca fonetism slav sau romanic. Sîrb. *kapsu* e, evident, o urmă pe teritoriu slav a transformărei fonetice proprie romînei și albanezei.

Pentru proclticul *lu* — despre care spune că nu poate fi redus din *lui* — Meyer-Lübke admite derivarea din lat. *illo*. Forma feminina corespunzătoare, *illae*, ar fi dat, după cum era accentuată ori atonă, **lle* și **le*, iar dintre acestea s'ar fi impus **lle* devenit pe urmă *l'i*>*i*, *li*. Nu vedem însă cum **lle* ar fi putut da *l'i* și, de altă parte, Meyer-Lübke pierde din vedere că articolul prepus feminin, corespunzător masc. *lui*, *lu*, este *ei*, care nu poate fi decît

---

[1] Th. Capidan, *Meglenoromînii*, I, 170, îl crede influențat de *dat*.

illaei și numai plecînd dela el putem explica pe *i*, *ii*. Tocmai prezența lui *ei* confirmă părerea că și *lui*, *lu* nu pot fi decît *illui*.

Cu privire la cufundarea genitivului cu dativul, formarea viitorului, reducerea infinitivul etc., se aduc cîteva considerațiuni de luat în samă, mai ales în legătură cu influența greacă, pe care de sigur că trebue să o reducem față de ce i-a atribuit Kr. Sandfeld.

Cîteva forme lexicale dau prilej lui Meyer-Lübke să facă interesante apropieri (v. în special observațiile asupra lui *trup*, *ceas*, p. 33). Cu privire la *lume* o de rectificat că înțelesul lui corespunzător lui *mundus*, sub influența sl. *světъ*, ar fi fost introdus prin biserică, prin traducătorii cărților religioase slave. Pentru că e cunoscut astfel și în arom., megl. și istrorom., nu mai încape îndoială că aparține celor mai vechi atingeri cu Slavii.

O. D.

Pius SERVIEN. Les rythmes comme introduction physique à l'esthétique; Paris, Boivin et C-ie; 1929; 208 pag.; **Lyrisme et structures sonores;** 203 pag. (amîndouă în „Bibliothèque de la Revue des cours et conférences").

După noțiuni vagi și interpretări convenționale, ritmul aștepta să fie studiat în complexitățile lui și cu o metodă înnoită de considerații științifice. În această direcție și-a îndreptat cercetările P. Servien (Coculescu), adunînd în aceste două volume integrări la studii pe care le-a publicat mai înainte.

Dela literatură ele ne duc spre lingvistică și mai departe, chiar spre muzică, fizică și matematică. Transgresiuni puteau păreа surprinzătoare, dar nu este o caracteristică a cercetărilor de azi în orice domeniu că nu mai pot rămînea la limitările și decretările ce mulțumiau altădată, într'o confortabilă renunțare la treceri peste obișnuințe? Expuneri de felul acesta vor întîmpina poate oarecare scepticism chiar la cei preocupați de problemele ritmului, pentru că le vor găsi prea complicat presentate, în formule aritmetice, dar dincolo de aceste complicații răsar linii limpezi, acelea care vor rămînea și vor simplifica interpretările.

Dacă ritmul sunetelor depinde, cum precisează P. Servien, de numărul, durata, înălțimea, timbrul și intensitatea lor, urmează că în studiile asupra lui trebue să avem în vedere toate aceste elemente, pentru că „le rythme réel est tout cela ensemble" (*Les rythmes*..., 87). Principiu bine pus în lumină în tot cursul analiselor de o rară pătrundere pe care le găsim în aceste cărți și ele insistă cu deosebire asupra rolului pe care îl are accentuația. În ce privește distingerea accentelor de intensitate se spune (*ibid.*, 98-99) că în vorbire, deși se pot deosebi accente secundare pe lîngă cele principale, de fapt nu este absolut necesar să se ție samă de

această nuanţă. Părere ce poate face impresia de exagerare, pentru că cele mai mici gradaţiuni de accentuare pot să varieze efectele de ritmare, şi, de sigur, numai cu vremea studiile asupra ritmului vor ajunge să aducă mai multe precisări şi în acest sens.

Tot perfecţionarea mijloacelor de analiză va face să ne reprezentăm mai bine un alt aspect al ritmului: furiuririle variate pe care le au sunetele unele asupra altora. Nu o pierdută din vedere de P. Servien nici această latură a exprimărei ritmate — aşa d. e. cînd (*ibid.*, 87) observă că „les timbres se comportent comme une matière continue" —, dar cred că se putea insista mai mult asupra ei. Ca şi cînd este vorba de colori, nuanţări variate ale sunetelor resultă din proectările unora asupra altora.

Cu toate că problemele de ritm sînt cercetate de P. Servien şi în legătură cu poesia — multe pagini sînt consacrate alexandrinului şi versurilor lui Pindar —, atenţia sa a fost îndreptată mai ales asupra prosei, şi în volumul al doilea putem vedea cum metoda sa, aplicată, cu un remarcabil dar de aprofundare, cu punerea în evidenţă a nuanţelor celor mai subtile, la stilul lui Chatesubriand din *Atala*, ne îngăduie să înţelegem multe baine ale ritmului. Stăruinţa sa de a studia cu deosebire ritmul în proză e explicabilă cînd prea puţin interes i s'a acordat sau a fost interpretat după consideraţii contestabile şi fără perspective. Asupra unui punct mi se pare însă că părerea sa este prea categorică, anume cînd separă prea mult ritmul prosei de al poesiei. Acesta din urmă explică de multe ori aspecte ale celui dintîi: ritmul prosei moderne ori contemporane — şi constatarea ar putea fi dusă mai departe — nu se poate concepe, în mare parte, dacă excludem furiurirea pe care au avut-o asupra lui realizările în poesie. Ori că un prosator a scris cîtva timp versuri, de o factură sau alta, ori că nu a putut rămînea strein de operele poetice, stilul lui a fost în mod firesc influenţat de poesie. Se poate spune în general că proza merge pe urmele poesiei şi cînd ea nu ţine sama de inovaţii reale ale acesteia îşi reduce valoarea sub copleşiri de arhaism.

Între ştiinţă şi poesie, cărţile lui P. Servien sînt dintre acelea care dau la o parte presumpţiuni învechite de cercetare şi fixează dintr'odată criterii de care trebue să se ţie samă.

O. D.

C. TAGLIAVINI, Il „Lexicon Marsilianum", dizionario latino-rumeno-ungherese del sec. XVII; Bucureşti, Cultura naţională; 1930; 282 pag. (vol. V din seria *Études et recherches*, publ. de Acad. rom.).

Cu aceeaşi stăpînire desăvîrşită a limbei noastre pe care a arătat-o şi alteori, C. Tagliavini ne dă acest studiu asupra „Lexi-

conului" latin-romîn-maghiar păstrat printre manuscrisele lui Marsigli, care a fost și un pasionat bibliofil — viața lui aventuroasă care l-a dus pînă prin ținuturile noastre și activitatea lui multiplă sînt evocate în cîteva pagini dela început.

Manuscrisul tipărit de Tagliavini se găsește la biblioteca Universității din Bologna și a fost trimis de cineva lui Marsigli care a pus pe el însemnarea „Lexicon Latinum, Walachicum et Ungaricum".

Cuvintele romînești sînt redate cu ortografia întrebuințată de obicei de străinii care, în sec. al XVI-lea și mai tîrziu, au încercat să adapteze alfabetul latin la transcrierea sunetelor limbei noastre. Că un străin, și nicidecum un Romîn, trebuie să fie cel care a redactat acest dicționar în trei limbi, nu poate fi îndoială, cum bine arată Tagliavini. Acest străin ajunsese să-și însușească destul de bine limba noastră, în special graiul dintr'o anumită regiune—vom vedea care. Surprinde însă că în mai multe locuri lipsește cuvîntul romînesc corespunzător celui latin, chiar cînd trebuia să-i fie cunoscut (d. e. la *rivus*, *ros*, *sagitta*, *serenus*, *sitis* etc.). Lacunele acestea sînt înșirate de Tagliavini la p. 40-41 și ele ar fi de explicat astfel: uneori, pot fi simple scăpări din vedere ale alcătuitorului listelor de cuvinte (și anume cînd cuvîntul romînesc reproducea de aproape pe cel latin și asemănarea dintre ele l-a făcut să uite însemnarea, în rubrica a doua, a echivalentului romînesc; ar fi cazul pentru seria *rivus* ș. a. relevată mai sus); alteori, dînsul, găsindu-se în fața unor forme latine pe care, ca străin, nu știa cum să le traducă în romînește — și, de sigur, aștepta să se informeze asupra lor —, le-a lăsat neexplicate (din această categorie ar fi lipsa glosarilor la *sacramentum*, *saginatio*, *lupes* etc.; pentru că cele mai multe forme de felul acesta apar în partea din urmă, e de presupus că ele au rămas să fie explicate mai tîrziu și autorul nu a putut reveni asupra lor); nu este exclus, de altă parte, ca manuscrisul să nu fie chiar al autorului, ci o copie și cel care avea să-l transcrie, neînțelegînd unele cuvinte, le-a lăsat nînsemnate, așteptînd să-i fie lămurite; că redactarea aștepta o revizuire, într'un fel sau altul, apare evident din felul cum se prezintă manuscrisul.

Ar rămînea de precisat de unde a plecat, pentru formele latine, alcătuitorul lexiconului ca să se gîndească la glosarea lor; sînt cuvinte de tot rare la care dînsul s'a oprit ca să le dea echivalentul romînesc sau maghiar, așa că nu se vede bine la ce izvoare a recurs și cu ce intenție; e o parte de cercetare pe care nu a putut-o duce mai departe nici Tagliavini și se pune întrebarea dacă ea nu stă în legătura cu preocupări ale lui Marsigli, pentru ca ne putem închipui că dînsul a cerut cuiva redactarea unui lexicon care-i putea ajuta în studiile sale.

Din unele particularităţi de transcriere a sunetelor şi din felul cum se înfăţişează manuscrisul (coloana a patra a fost lăsată liberă, ca să fie completată, cum e de presupus, cu termenii germani), Tagliavini ajunge la părerea că lexiconul a fost scris de un German, adică mai curînd un Sas, şi datarea lui trebue să fie între 1657-1700.

Că acest strein trebue să fi fost din părţile Crişului şi Mureşului, spre Bănat, reiese clar din dovezile aduse de Tagliavini: particularităţile fonetice ale textului ne îndreaptă spre o regiune pe care Tagliavini o fixează între Lipova, Faget şi Susani, ceea ce ar concorda cu împrejurarea că Marsigli a petrecut mai mult timp în acest ţinut, aşa că a putut primi lexiconul dela cineva de acolo.

Rămîne însă un punct nu tocmai bine lămurit, anume fonetismul lui *ée*, *ei* faţă de al lui *ge*, *gi*; pe cînd, cum resultă din forme ca *lese*, *fulser* etc. (= *lege*, *fulger*), avem dovada că *g* era pronunţat de autorul lexiconului ca *ž* (sau *ź*: *s* transcrie asemenea sunet), pentru *é* găsim fonetismul neallterat (astfel: *eser*, *eserk* etc., unde *es* = *é*), cu toate că ne-am aştepta la o transcriere care să corespundă alterării lui *é* (>*ă*, *ă*) paralela celei a lui *g* (>*ž*, *ź*); o singură dată totuşi se pare că textul însă să recunoaştem şi această pronunţare specială a lui *é*, anume cînd la n. 1106 vedem scris *inkops* care ar fi de interpretat ca *incopşiu* (*incopşiu*) = *incepciu*, cum admite şi Tagliavini (p. 81). Pentru ce pronunţarea dialectală *é*>*ă*(*ă*) nu este atestată tot aşa de des cu aceea cu *g*>*ž*(*ź*)? O explicaţie ar fi poate aceasta: autorul lexiconului cunoştea de sigur şi vorbirea generală romînească, nu numai cea dialectală, şi de aceea în unele cazuri s'a conformat celei dintîi, scriind *eser*, *eserk* etc. De altfel, aceasta se poate observa chiar pentru *g*: cu toate că cele mai de multe ori, în acord cu pronunţarea locală, e scris cu *s*, totuşi întîlnim şi scrierea cu *gs* (=*ğ*): *gsinere*, *gsingas* (apare şi *g*: *saggiatta* la n. 982).

Cîteva forme, înşirate la p. 160, sînt considerate ca obscure de Tagliavini; nu par să presinte importanţă, pentru că fac impresia să fie greşit scrise sau confundate cu forme naghiare; *ster* trebue să fie *stea*, cu *r* pus poate sub influenţa lui *stevens* care urmează imediat în coloana latină; *thnum*, cum presupune şi Tagliavini, ne face să ne gîndim la *turn*, cu greşeală eroare de transcriere; *rasina* = *cuprum* stă lîngă ung. *rész*, aşa că a putut da loc la o asociere greşită; *sail* = *scintilla* nu poate fi şi el decît o greşeală, iniţiala fiind luată dela ung. *szikra* ce urmează şi cuvîntul romînesc fiind lăsat nelămurit cum trebuia.

Ar fi fost de relevat glosele: 311 *confluunt aquae* = *kur si se prne un*, unde trebue citit: *curže* (*curźe*) *depreună*, 309 *culex* =

mustiza, adică *mustiță*; 192, 394, 587, 653 *cibus, dapes, esca, ferculum* = *pezitura, pezature*; 277, 349 *cocus* = *pezitor*, forme care se întîlnesc cu *pezi* „a fierbe, a face, a găti de mîncare", *pezătură* mîncare" date de Viciu, *Supl. la „Glosar de cuv. dial."*, 12.

Facîndu-ne cunoscut manuscrisul din biblioteca marsigliană și căutînd să lămurească pînă în cele mai mici amănunte cuprinsul lui, lucrarea lui Tagliavini aduce dialectologiei noastre o remarcabilă contribuție, pentru care trebue să-i fim recunoscători.

O. D

C. A. SPULBER. Cea mai veche pravilă romînească: text, transcriere, studiu, résumé en français, Cernăuți, Tip. „Mitr. Silvestru"; 1930; 87 pag.

Cuprinde ediția critică a textului *Pravilelor* conținute în *Codexul* descoperit la Ieud, în 1921, de Andrei Bîrseanu, și în *Codex Neagoeanus*, descoperit de Șt. Neagoe în 1899, precum și un studiu asupra acestor două versiuni.

Textul *Pravilei dela Ieud* e reprodus în transcriere latină; col cirilic, în reproducere fotografică, a fost reprodus de I. Bianu, într'o ediție apărută în 1925; textul *Pravilei* din *Codex Neagoeanus* e publicat aci pentru prima oară, în fototipie și în transcriere latină. Editorul a adus, astfel, un dublu serviciu cercetătorilor, punîndu-le la îndemînă reproducerea exactă a textului *Pravilei* din *Codex Neagoeanus*, și dîndu-le totdeodată transcrierea cu litere latine a celor două *Pravile*. Transcrierea nu e însă totdeauna exactă, dar acest neajuns nu prezintă o mare importanță, pentru că reproducerile fotografice existente permit controlul imediat.

Textul *Pravilei dela Ieud* nu fusese comparat cu textul corespunzător din *Cod. Neagoeanus*; Drăganu indicase însă raportul dintre aceste redacțiuni [1].

Pravila dela Ieud conține, în primul rînd, *Pravila sfinților părinți după învățătura a marelui Vasilie*, text pe care îl regăsim în *Pravila* din *Cod. Neagoeanus* și într'un fragment manuscris păstrat în arhivele Bistriței, de care ne vom ocupa mai departe; acest text e urmat, în *Pravila dela Ieud*, de *Tîlcul Evangheliei dela judecată*, care se regăsește în *Codex Sturdzanus* și în *Codex Todoresca*. Textul acesta nu e conținut în *Cazaniile* tipărite de Coresi în 1564 și 1581, încît presupunerea lui Spulber (70) nu e confirmată.

[1] *Dacoromania*, IV, 1926.

Aşa dar, numai primul text al *Pravilei dela Ieud* constituie o *pravilă* propriu zisă; textul al doilea a fost adaus din causa naturei conţinutului său, ca o completare a textului precedent.

Din studiul lui Spulber se desprinde concluzia că versiunile *Pravilei sfinţilor părinţi* din *Pravila dela Ieud* şi din *Cod. Neagoeanus* derivă dintr'un original comun; textul de pe care ar fi fost efectuată traducerea originală ar data dela începutul sec. al XVI-lea (79, n. 1); dar versiunea din *Pravila dela Ieud* mai cuprinde, într'o redacţiune inferioară acesteia, părţi care nu se regăsesc în versiunea din *Cod. Neagoeanus*.

Partea a doua a *Pravilei dela Ieud*, şi anume *Tâlcul Evangheliei dela judecată*, am văzut că se regăseşte în alte două manuscrise; versiunea din *Pravila dela Ieud* a fost copiată cuvânt de cuvânt şi reprodusă în *Codex Sturdzanus*: Hasdeu a publicat acest text sub titlul *O predică*[1]. Acelaşi text se regăseşte în *Codex Todorescu*; acel textul a fost copiat sau de pe textul tipărit, sau de pe o redacţiune intermediară; el prezintă, prin urmare, mici variante faţă de textul corespunzător din *Cod. Sturdzanus*[2].

În sfârşit, mai există o versiune a acestui text, copiată la Rîpa-de-jos de un anume popa Teodor, în 1610; un fragment, păstrat în arhivele Bistriţei, ne permite să-i stabilim filiaţia: o parte este identică cu textul corespunzător din *Pravila dela Ieud* (I, p. 132-4, 135-9, 139-143), dar versiunea din arhivele Bistriţei conţine şi fraze care provin dintr'o altă redacţiune[3].

Pravila dela Ieud, aşa cum ne a fost transmisă, e fragmentară: lipseşte dela început „cel mult o pagină" (80); lacuna dela sfârşit e completată, în ediţia lui Spulber, prin reproducerea textului corespunzător din *Cod. Sturdzanus*. Spulber a observat că textul *Pravilei dela Ieud* a fost tipărit fără grije: astfel, sînt două lacune după pag. 12 şi 14; mai există alte două lacune la pag. 11, după rîndurile 3 şi 5; astfel se explică de ce rîndurile intermediare sînt „absolut de neînţeles" (17); iată pasajul în chestiune, cu indicaţia lacunelor:

> zile. Ară popa ţela ce nu face m⟨o⟩l⟨itvă⟩
>
> . . . . . .
>
> de bou şi de berbeţe şi de porum-
> ⸗nbu. E să nu fure popă ⸗ sate
>
> . . . . . .
>
> ela să-le ju⸗ghe ⸗ casa sa şi să-le

[1] *Cuv. den bătrîni*, II, 223 urm.

[2] N. Drăganu, *Ducoromania*, IV, 1094 urm.

[3] *Grai şi suflet*, I, 332.

De asemenea, tipograful a încurcat succesiunea paginilor, repuse în ordinea lor firească în ediția lui Spulber (v. p. 23 urm.).

Textul corespunzător din *Codex Neagoeanus* este întreg și succesiunea paginilor normală.

Pravila dela Ieud este un text tipărit. Data tipăririi ar oscila, după Bianu, între anii 1579-1580, și tipărirea ar fi fost efectuată de Coresi.

Spulber examinează aceste ipotese în studiul care întovărășește ediția textelor și propune, ca dată a tipăririi, anul 1563 sau anii următori. Această datare e bazată însă pe o eroare, comisă și de Andrei Bîrseanu; într'adevăr, Spulber pleacă dela faptul că Coresi ar fi anunțat, în epilogul *Cazaniei* I-ii (1564), tipărirea unei *Pravile*. Se știe că eroarea aceasta e bazată pe o lectură a lui Ciparîu: fragmentul din epilogul *Cazaniei* fiind deteriorat la locul acesta, în exemplarul pe care Ciparîu îl avusese sub ochi, el completase întîia silabă *Pra...* prin *Pravila*. Dar dacă Spulber ar fi consultat tomul I al *Bibliografiei românești vechi*, la *addenda*, ar fi găsit la p. 518 descris un al doilea exemplar al *Cazaniei* și s'ar fi convins că Coresi nu a anunțat tipărirea unei *Pravile*[1]; lectura lui Ciparîu nu e, deci, confirmată; iată pasajul respectiv: „dereptă acĕea ama scris cum ama putut *Trelcevangheliia* și *Pravila* rumânĕște".

Data la care a fost tipărită *Pravila* rămîne, deci, nesigură, în sensul că e limitată de anii cînd Coresi își sfîrșește activitatea tipografică (1581); data fixată de Bianu are drept criteriu asemănarea literelor dintre tipăriturile lui Coresi, din anii respectivi, și literele *Pravilei*. De sigur că acest criteriu nu prezintă garanții suficiente pentru o datare sigură: în tot cazul, pînă la probă contrară, tipărirea *Pravilei* trebue atribuită lui Coresi; limba textului nu are nici o particularitate care nu s'ar regăsi în celelalte traduceri tipărite de diacon sau de ucenicii săi. Spulber presupune că textul ar fi putut fi tipărit „și de alt cineva decît Coresi" (73); de sigur; numai că, pînă la probă contrară, trebue presupus că acest „alt cineva" făcea parte din „școala" lui Coresi și era, deci, Coresi el însuși sau vre-un ucenic al său.

Pravila din *Codex Neagoeanus* este un text manuscris, copiat de același popă Ion din Simpetru care a scris și celelalte texte pe care le-a studiat și publicat N. Cartojan.

Spulber a arătat că *Pravila dela Ieud* și *Pravila* din *Cod. Neagoeanus* conțin părți ale *Nomocanonului* lui Ion Nesteutul, în redacția lui M. Vlastaris; se știe că versiunea slavă a *Sintagmei* lui

[1] V. *Dacoromania*, II, 592, n. 1, și *Grai și suflet*, I, 251, n. 3.

Vlastaris a circulat în Principate: I. Bogdan a descoperit o redacție manuscrisă care conținea, pe margini, o serie de glose romînești efectuate în nordul Moldovei (poate la M-rea Neamț), în cursul veacului al XVI-lea, de sigur, în vederea unei traduceri [1]. În ceea ce privește originalul, nu încape îndoială că versiunea romînească a fost tradusă de pe un text slavonesc: atît cuvintele slave rămase netraduse din *Pravila dela Iend* și din *Cod. Neagoeanus*, cît și particularitățile sintaxice ale acestor texte, probează aceasta pînă la evidență. Rămîne ca un slavist să ne dea, acum, ediția textului slavonesc corespunzător (v. p. 81).

Ediția lui Spulber e îmbogățită de o interpretare, în limba literară, a versiunei din *Pravila dela Iend*, de indicații pasajelor corespunzătoare din *Codex Neagoeanus*, precum și de comparația textului cu izvoarele grecești, *Pravila dela Gorora* (1640) și *Îndreptarea legii* (1652). Aceste indicații sînt bine venite: textul *Pravilei* din *Cod. Neagoeanus* e îmbogățit, în note, de trimiteri la pasajele corespunzătoare din *Pravila dela Iend*.

În resumat, cartea lui Spulber este utilă și aduce reale servicii, atît prin publicarea textelor *Pravilelor*, cît și prin lămuririle date de editor: aceste lămuriri trebuesc luate revizuite.

Las să urmeze cîteva observații asupra limbei *Pravilelor* studiate.

Pravila dela Iend, 51: *câtuș* „pisică": atestat în Țara romînească în prima jumătate a veacului al XVII-lea (Hasdeu, *CB*, I, 272) și în Ardeal, în veacul al XIX-lea (I. Alexi, *Grammatica daco-romana sive valahica*, Viena, 1816, 237) — 54: *corui* „pasăre de pradă": cf. *Levitic*, 11, 16-17 (printre cărnurile care nu trebuesc consumate) „și *coroiul* și cele ce sînt asemenea lui. Și corbul cel de noapte și heretele" (*Biblia*, București, 1914) — *uture* „cucuvaie" (Hasdeu, *CB*, I, 309); explicația lui Spulber „vultur", nu e justificată — 59[14]: *deci* în funcție temporală — „și" (cf. Rosetti, *Lettres roumaines*, 40): *arà popa* čela čе va čaș lu liturghie și va prăș *deci* va lorà, post 6 luni; 106-9: *arà uș voinica*, ela va eși la războiu, *deci* se vor *șpeș* cu alta voinica, *deci* va birui unul pre alalta: 11[9-10]: și să pue la masă, *deci* să kămе popa — 61[1]: ⟨u⟩ș obraz; cf. 81[4]: *uș* lemna — forma de genit.-dativ a lui *popă*, în mod constant *popei*: 86, 117, 124, 219 — 813-14: *ca[ta] bate*, nu *ca abate*, — 83[6]: *podmete* (pl.) ⟨v. sl. *podumetŭ* „ciucure" — *strămînturi* (pl.) „lînă vopsită cu care țărancele fac scoarțele: fir de lînă" — 113: popa čela čе nu face *m⟨o⟩l⟨itvă⟩*; Spulber citește *milă* — 115: condiționalul negativ: e să *nu fure* popă ș sate — 118-12: acela čе mănș kă

[1] *Convorbiri literare*, XXIV, 727 urm.

sa-ge prijenuta, adică „păstrat"; *a sprijini* e atestat cu acest sens în *Lex. Budan* (1825) „servo, asservo", și astăzi, în jud. Muscel (com. Prof. G. Șapcaliu); cf. interdicțiile de a mînca sînge din *Levitic* (7, 16 și 17, 10)—12[7]; determinarea irațională și lipsa prep. *pre*, datorită influenței textului slav: *sa-l cumeneče omul* (= pre om) — 12[5-6]; imperat. pers. 2 sg. a verbului reflexiv *a se priečepe* (cf. Candrea, *Ps. Scheiană*, II, glosar, s. v.): *prečepe-te* că sînteți botezați — 15[4]; *latini* = „catolici" —16[2]; de se va *ceky* (=vechi), nu *necăi*, cum transcrie Spulber — 17[8]; articolul masc. proclitic *a*: sau fie de če mișelă *a* lui Hs — 21[5-6]; cu unta *os⟨feu⟩tita*, nu *ostita* (⟨*hostia*!), cum interpretează Spulber.

Pravila din Cod. Neagoeianus. 130[2]: *pre afrinlan* reproduce, evident, pe ngr. ἀρτιδρών — 130[4]: *nătari* (pl.) „slab, simplu", după Spulber; s'ar putea precisa „minor" sau, poate, „idiot", potrivit contextului (același păcat e pedepsit numai cu două luni de post, cînd e săvîrșit de *netari*, pe cînd bărbații vor posti un an); cf. Rosetti, *op. cit.*, glosar, s. v. — 130[5-7]: ară mueru de va mînca sau va be bureni de ⟨*le*⟩*p*⟨*ada*⟩*ta* fîcorii — 130[9]: čine va *vinif*⟨*i*⟩ din limba păgînă, post 1 let—„convertitul va posti un an"; sensul nu e deci obscur, cum crede Spulber — 130[14-15]: iar popa de va lega omul de leğe sau l va *cruata* =a lovi cu sînge, a răni" (cf. *Lex. Budan*, s. v. *cruntare* „Respritzung mit Blut"), nu „a amenința, a îngrozi", după interpretarea lui Spulber — 135[16]: *de*⟨*l*⟩če o duče — 136[5]: *mortăčină*, fonetism dialectal curent în jud. Muscel (com. Prof. G. Șapcaliu) — 136[15]: monoflongarea lui *ea*: sa *marşă* (de 2 ori); cf. Rosetti, *Recherches*, 67—136[16]: *coa*⟨*ui*⟩ creștini.

Al. Rosetti

Sextil Pușcariu, Istoria literaturei romîne, epoca veche; ediția a doua, revăzută și întregită, completată cu o bibliografie critică și un indice; cu 82 de ilustrații, dintre care șase planșe în culori în afară de text; Sibiu, Krafft & Drotleff; 1930; 263 pag.

Manualul atît de util al lui Sextil Pușcariu reapare în excelente condițiuni tehnice, într'o a doua ediție revăzută și întregită.

Las să urmeze, aci, cîteva observații sugerate de cetirea paginilor consacrate descrierei stadiului de evoluție a limbei romîne în veacul al XVI-lea și expunerei consacrate evenimentelor culturale din acea epocă (63 urm.).

„Dacă pe la sfîrșitul veacului al XVI-lea documentele romînești se înmulțesc în părțile din nemijlocita apropiere a Ardealului", spune Pușcariu, „și dacă în ele felul de a se exprima nu

mai e atît de stîngaci ca mai înainte, aceasta se datorește în mare parte locului cărților care treceau munții și se răspîndeau în țările românești" (66; v. și 80). Pe cît știu, nu sînt probe că tipăriturile lui Coresi și ale ucenicilor săi au pătruns în Principate altfel decît în mod izolat [1], iar înmulțirea documentelor românești se explică prin alte cauze: existența unor centre de viață politică și socială în regiunea deluroasă și muntoasă a Țării românești, decăderea culturei slavone și dispariția unui element slav fluant, care o alimentase pînă atunci în Principate. În ce privește progresele de natură stilistică ce au fost realizate în aceste monumente de limbă, ele nu mai pot fi datorite influenței cărților tipărite de Coresi și de ucenicii săi, cum susține Pușcariu, din moment ce aceste cărți nu au pătruns în mare număr în Principate; dar, independent de aceste considerațiuni, influența acestor cărți a fost nulă, pentru că ele sînt scrise într'o limbă grecizată, cu totul diferită de limba vie întrebuințată în scrierile netradusе, și tocmai această diferență dintre textele traduse și textele netradusе ar fi trebuit marcată, în această lucrare care urmărește în primul rînd scopuri didactice: stilul curgător din scrisoarea lui Neagu nu datorează nimic cărților tipărite!

În schimb, autorul stabilește diferența dintre limba epilogului *Psaltirei* lui Coresi (1577) „scris într'o limbă atît de apropiată de a noastră" și limba acestei *Psaltiri* ea însăși, „aproape neînțeleasă" (77-78). Această diferență ar fi de natură cronologică și datorită faptului că textul *Psaltirei* reproduce o versiune tradusă la o epocă anterioară, „pe cînd nu exista încă o tradiție literară, care să fi mlădiat limba" (78). Și totuși, explicația cea mai firească a acestei diferențe rămîne în faptul că, pe de o parte avem de a face cu un text netradus (epilogul), în care limba vie se poate manifesta, pe cînd textul *Psaltirei* este o traducere care urmează de aproape originalul slavonesc.

Pușcariu, ca „aproape toți filologii și istoricii [noștri] literari" (221), admite că traducerea în românește a primelor cărți religioase a fost provocată de mișcarea husită. E semnificativă, într'un sens, ușoara solicitare a unui text, în favoarea acestei teorii. Pușcariu ne spune că Hunfalvy „a arătat cu *numai* prin husitism se explică înțelesul de „rău" și „diavol" pe care-l are în limba ro-

[1] N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, I, ed. a 2-a, 215. Numai într'un singur caz știm că „multe exemplare" [cîte?] dintr'o carte creștină (Cazania a 2-a) s'ar fi vîndut în Țara românească, dacă este să-l credem pe cuvînt pe Lucas Hirscher, judele Brașovului, într'o scrisoare în care oferă spre cumpărare trei exemplare din această carte judelui Bistriței (14 aug. 1582; *Doc. Hurmuzaki*, XI, 650, n-l 90).

mină cuvîntul *viclean*" (221). Dar la locul indicat, Hunfalvy susține că acest înțeles se explică prin contactul Romînilor cu Husiții *sau* cu Reformații [1].

Pușcariu admite ca primele traduceri romînești de cărți religioase ar fi fost făcute de „*un* preot romîn". Am arătat altădată că nu avem motive să atribuim unui singur om traducerea acestor cărți, și că, dimpotrivă, avem tot cuvîntul să credem că au fost cel puțin trei traducători diferiți [2]. „Limba pe care el (traducătorul) o scria era stîngace... Ea svîcnea sub condei precum sburdă un cal nelnvățat" (66). In lipsă de exemple, nu putem aprecia la justa ei valoare această caracterisare; în schimb, observăm că ar fi fost bine să fie pusă în lumină aci o altă trăsătură caracteristică a acestor traduceri, și anume platitudinea stilului lor și imitarea servilă a originalelor slave. E de mirat cum în aceste pagini de caracterisare generală Pușcariu nu pomenește nimic de influența redacțiilor ungurești și slavonești asupra traducerilor romînești [3]. In adevăr, singurul mijloc de a nu ajunge la concluzii fantezeiste, în interpretarea acestor texte, este de a compara tot timpul versiunea romînească cu originalul de pe care a fost tradusă. Omisiunea aceasta se repetă acolo unde ni se vorbește de vocabularul primelor traduceri: nimic despre elementele slave și ungurești, care dau un aspect atît de caracteristic traducerilor din veacul al XVI-lea.

Unele amănunte nu sînt prezentate într'o lumină justă. Astfel, Pușcariu arată că articolul proclitic al numelor proprii, la genitiv-dativ, era „numai *lu* (nu *lui!*)", ceea ce nu concordă cu realitatea faptelor, deoarece, în afară de *Codicele Voronețean*, în toate celelalte texte rotacisante *lui* este mai des întrebuințat decît *lu* (68) [4]. Ceva mai departe, ni se spune că „la acusativ nu se în-

---

[1] P. Hunfalvy, *Die Rumänen und ihre Ansprüche*, Wien u. Teschen, 1883, 226: „Wann kamen die Rumänen dazu das „Uebel", „Böse" mittelst des ungrischen *hitlen* (unglaublg)... auszudrücken? Gewiss... zur Zeit der Husiten und der Reformation... Dieses Wort konnte nur in der Moldau und in Siebenbürgen durch die Berührung mit ungrischen Husiten oder Reformirten in die rumänische Sprache gelangen". Pasajul e reprodus de Drăganu, *Dacoromania*, II, 587-588.

[2] *Grai și suflet*, III, 460-461.

[3] Influența originalului slav asupra traducerei romînești e marcată numai cu prilejul caracterisărei limbei *Psaltirilor* rotacisante: „traducerea e făcută în mod servil după originalul slav, redîndu-se în romînește cuvînt de cuvînt, fără să să țină seama adesea de înțelesul frasei" (71).

[4] V. Candrea, *Psalt. Scheiană*, I, CLXXXIII-CLXXXIV.

trebuinţează prepoziţia *pe* (*pre*) înainte de pronume sau nume de fiinţe"; afirmaţia aceasta ar fi trebuit însă completată, adăugindu-se că neîntrebuinţarea prep. *pre* e datorită influenţei contextului slav. În studiul pe care Puşcariu l-a consacrat rolului şi întrebuinţărei prep. *pre* [1], dînsul nu a arătat că valoarea mărturiei textelor traduse din slavoneşte este nulă, pentru că lipsa lui *pre*, în aceste texte, nu probează că limba vorbită ignora întrebuinţarea prepoziţiei. De fapt, singurele fapte probante, în astfel de cazuri, sînt *abaterile* dela regulă, adică introducerea prep. *pre*, care arată că limba vorbită cunoştea de fapt acusativele cu această prepoziţie. A vedea în exemplele culese în textele amintite primele manifestări ale construcţiei cu *pre*, înseamnă, prin urmare, a forţa faptele.

Acolo unde ni se spune că „la persoana întîia se conjuga la imperfect: *eu cînta, eu auzia* (nu ca astăzi, *eu cîntam* şi *eu auzeam*)", ar fi trebuit adăugată lămurirea: „nu ca astăzi, *în limba literară*", pentru că sînt regiuni, de ex., Maramureşul, în care formele fără *-m* sînt întrebuinţate şi în zilele noastre [2].

„Diftongul *ea* nu se redusese la *e* înaintea unui *e* şi *i* din silaba următoare, încît se rostea *creade, teape, Moldoveani*", ne spune Puşcariu (68). Dar, de fapt, grafia *ă* (atunci cînd *e* accentuat era urmat în silaba următoare de *e*) e întrebuinţată în mod constant numai în *Codicele Voroneţean;* toate celelalte texte cunosc şi notaţia *e*; grafiile acestea, care apar şi în texte care nu sînt copiate, ca *Ps. Hurmuzaki*, ne permit, prin urmare, să afirmăm că monoftongarea diftongului *ea* era efectuată în momentul cînd s'au făcut primele traduceri, şi că grafia *e* era, încă de pe atunci, tradiţională. Exemplul *Moldoveni*, dat mai sus de Puşcariu, este rău ales; în adevăr, nu avem probe că *e* accentuat a fost diftongat atunci cînd timbrul vocalei următoare era *i*; diftongarea, în cazul acesta, ar fi inexplicabilă şi ar contrazice explicaţia care a fost dată fenomenului. *Moldoveni* şi grafiile similare, care apar, de altfel, sporadic, în textele din veacul al XVI-lea, se explică prin întrebuinţarea pur ortografică a slovei *ѣ* şi prin introducerea ei acolo unde grafia *ă* nu avea raţiuni fonetice; într'un text cum e *Ps. Hurmuzaki*, de exemplu, unde întrebuinţarea lui *ă* e corectă, diferenţa e bine păstrată: *berbéce, lége* etc., dar *berbecii, legiei* etc. Mai departe, ni se spune că strămoşii noştri aveau vocale nasale ca Francezii sau Portugheşii; această precisare nu corespunde, însă, ideei pe care ne-o putem face despre aceste sunete:

---

[1] S. Puşcariu, *Despre pre la acusative*, în *Dacoromania*, II, 565 urm.

[2] V. T. Papahagi, *Graiul şi folclorul Maramureşului*, Bucureşti, 1925, LXVIII, § 56.

ar fi mai exact să se spuie că vocalele noastre nasale se asemănau cu vocalele nasale franceze pronunțate de un Provansal: on, en.

„Sașii... izbutiră să-l îndemne pe diconul Coresi să se mute împreună cu ucenicii lui — între care și Oprea logofătul — dela Tîrgoviște la Brașov" (84). Coresi spune de fapt ca ucenicul lui Oprea logofătul, „fiind arătat în al doilea rînd" în *Ortoihul* mic slav din 1557. La rîndul său, Oprea era ucenicul lui Dimitrie logofătul Liubavici [1].

Al. Rosetti

INDICAȚII BIBLIOGRAFICE

Kr. Sandfeld, *Linguistique balkanique. Problèmes et résultats*; Paris, H. Champion; 1930; 242 pag. (vol. XXXI din *Coll. ling. publ. par la Soc. de ling. de Paris*). — Cu remanieri și mai multe adausuri, e a doua ediție a cărții apărute în 1926, *Balkanfilologien*, de care m'am ocupat în darea de seamă din vol. III, 442, arătînd ce temeinice cercetări și cîte fapte noua aduceau pentru studiul comparativ al limbilor balcanice; mult așteptata, aceasta nouă ediție va înlesni cunoașterea părerilor învățatului danes și de către aceia care, nefamiliarisați cu limba danesă, nu le puteau urmări în ediția de mai înainte.

Din șirul problemelor studiate de Sandfeld, unele trec dincolo de domeniul limbilor balcanice, avînd însemnătatea lor pentru lingvistica generală și, firește, vor putea fi reluate cu lămuriri noua, cu amplificări. Aducînd-ne, în cuprinderi largi, cea dintîi prezentare sistematică a asemănărilor dintre romînă, albaneză, bulgară etc., cartea aceasta ne dă în același timp prilejul să prețuim încă odată metoda riguroasă, spiritul critic și claritatea pe care știu să le pună în studiile lor lingviștii școalei danese. — O. D.

G. Rohlfs, *Etymologisches Wörterbuch der unteritalienischen Gräzität*. Halle, M. Niemeyer; 1930; XLVI-333 pag. — După materialele publicate de Morosi, Pellegrini ș. a., cu multe adausuri din anchete personale, Rohlfs ne dă acest dicționar etimologic care-și ia locul printre cele mai de seamă cercetări de lexicologie comparată. Va fi de mare ajutor celor care se ocupă de limba greacă — chiar cuvinte vechi grecești ajung să fie mai bine lămurite prin confruntări cu cele păstrate în sudul Italiei —, dar va putea fi des consultat și de romaniști. Explicațiile etimologice sînt însoțite adeseori de lămuriri care ne fac să cunoaștem substratul

[1] I. Bianu, în *Ac. Ac. Rom.*, seria a 2-a, XXXII, dezbateri, 17-18.

real al unor cuvinte, așa că istoria lor ne duce spre anumite aspecte de cultura, spre condițiuni de viețuire locală (v. d. e. ce se spune cu privire la βοσκή, ἐξς, νάκη). Din mulțimea de forme înșirate unele dau loc la interpretări deosebite, iar altele nu apar de tot clare ca etimologie — Rohlfs a renunțat chiar să le explice. Otr. *kcombobi* etc. „mură" (n. 30) e greu să fie derivat din ἀγρόμορον (comp. formele de sub 2503 alăturate la ˙χαμόμωρον); trebue să plecăm dela ˙columbula care, ca și palumba, apare ca denumire a unor fructe de coloare porumbie (Candrea-Densușianu, *Dicț. etim.*, 308, 2432). Otr. *krukuturi* „Hütte für Schweine" (2543) arată, cu terminațiunea lui (< -torium), proveniență latină. Poate fi un derivat din collocare. Pian. *poroski* „Teil des Ackers rings um einen Baum, der nicht vom Pflug bearbeitet werden kann" (2553) reproduce probabil un compus, παρά + ὀχυρός „loc oprit, închis". — O. D.

V. Bertoldi, Gava *e derivati nell' idronimia tirrena;* Firenze, Tip. classica; 1929 (extr. din *Studi etruschi*, III, 293-320). — Rămas pînă acum de tot obscur, acest cuvînt e studiat, întîia oară, de Bertoldi în legătură cu diferite forme sub care apare — mai ales în toponimie, pe un teritoriu foarte întins —, cum și cu altele care, prin tema lor, pot fi luate în seamă. Unele concordanțe la care s'a gîndit Bertoldi, cum ar fi un șir de cuvinte ce ne duc spre înțelesul de „mlaștină" ori apar ca nume de pasări și de plante, sînt departe însă de a fi convingătoare. Constatarea la care ajunge Bertoldi e că tema *gab-* (*gav-*) se întîlnește cu deosebire în regiuni unde au trăit Ligurii (regiunea Alpilor, Apeninilor și Pirineilor). Și un fapt care nu trebue pierdut din vedere, cum bine observă Bertoldi, e că formele care reprezintă această temă desemnează de obicei un „rîu de munte". De altă parte, *gab-* e cunoscut și cu înțelesul de „despicătura, cheie în munți". Istoria lui *gab-* ni se înfățișează astfel într-o măsură mai puțin enigmatică, în urma acestei luminoase cercetări. Se pune însă întrebarea dacă tema *gab-* poate fi privită ca de origine ligură. Extensiunea ei geografică pare să pledeze în favoarea acestei presupuneri; Bertoldi relevează și faptul că derivate toponimice din *gab-* apar cu sufixe care pot fi considerate ca ligure. Dacă, prin urmare, nu este exclus ca această temă să fie de origine ligură, rămîne, firește, ca fie urmărită mai departe. Și atunci intervine problema furnirei Ligurilor. Cum se admite, nu fără temei, că ei se furnizau cu populațiuni nord-africane, poate nu este prea riscat să căutăm o identificare a lui *gab-* cu forme din graiurile acestor populațiuni. Și tocmai în aceste graiuri găsim într'adevăr o temă cu variațiuni de fo-

netism între *k-* și *g-*: Chamir *kab* „a despica, a tăia", Nuba *gamba* „securе" etc. (comp. arab. *gabba*, tot cu sensul de a „tăia"; v. Trombetti, *Comp. less.*, 195); de altfel, *gamb-*, alături de *gab-*, e constatat și de Bertoldi în seria formelor pe care le relevează în legătură cu *gara*. Deci, și ca fonetism și ca înțeles, o asemănare care s'ar putea să nu fie întîmplătoare. — O. D.

H. Gavel, *Grammaire basque*, t. I; Bayonne, Impr. du „Courrier"; 1929; 69*-220 pag. — Dînd numai prima parte — a doua va cuprinde morfologia verbului —, această gramatica se adresează atît Bascilor care ar dori să aprofundeze particularitățile limbei lor, cît și lingviștilor care caută să cunoască structura acestei limbi, recunoscută tot mai mult astăzi ca ofere comparatiștilor un cîmp întins de cercetări. S'au publicat și alte gramatici basce, plecînd fiecare dela unul sau altul din dialecte, și pînă vom ajunge să avem o gramatică a tuturor dialectelor ei, Gavel a ținut să înfățișeze ce este propriu bascei literare din Labourd. Cunoașterea graiului din acest ținut înlesnește inițieri în celelalte dialecte, și ele au fost luate, de altfel, în considerație de Gavel ori de cîte ori i s'a părut că unele caracteristici ale bascei nu numai din Labourd merită să fie puse în vedere.

Din studiul foneticei se desprind cu deosebire cîteva capitole, cum sînt cele asupra nasalizărei și rostirei lui *r* inițial — chiar pentru limba noastră aduc puncte de comparație interesante. Pentru morfologie, pe lîngă observațiile, bine condensate, asupra declinărei, sînt de relevat cele cu privire la conjuncții. Interjecțiile ar fi cerut o tratare mai amănunțită — sînt unele de tot caracteristice bascei și putînd da chiar indicații, alături de alte cuvinte, pentru înrudirea ei.

Expunerile clare ale lui Gavel vor ajuta la cunoașterea bascei — limba de sigur cu aspecte complicate, dar bogată în nuanțări și, înainte de toate, viguroasă și de o concisiune ce-i dă un relief deosebit. — O. D.

P. Bogatyrev, *Actes magiques, rites et croyances en Russie subcarpathique*; Paris, H. Champion; 1929; 102 pag. (vol. XI din *Travaux publiés par l'Inst. d'études slaves*). — Monografie cum ar fi de dorit să se publice cît mai multe, cu un bogat material adunat în curs de patru ani; au fost folosite și informații inedite din culegerea lui Řehoř ce se păstrează în biblioteca Museului național din Praga. În legătură cu folklorul nostru ar fi de relevat multe asemănări, fie ca elemente pe care le-am împrumutat, fie ca împrumuturi dela noi (cum sînt descrise d. e. obiceiurile la Sf.-Gheorghe,

unele din ele arată că au fost luate dela ciobanii noștri). Interesantă e constatarea cu privire la superstiții provocate de asemănări de cuvinte: de pildă, dacă visezi un munte (*gora*), vei avea supărare (*gore*). La fel se întîmplă și în folklorul din alte părți, așa că ar fi o temă de cercetat mai departe de cum s'a făcut pînă acum. Lucrarea lui Bogatyrev nu e, de altfel, numai culegere de material: ea cuprinde și o critică a metodelor folklorice și dă îndemnuri la cercetări cu largi perspective. Numai o observație cum este aceea dela p. 32 — „souvent, loin que les rites chrétiens et populaires soient en conflit, ils se renforcent mutuellement" — ne spune cîte constatări ar fi încă de făcut în acest sens și cum unele aspecte ale folklorului am ajunge astfel să le explicăm mai bine. — O. D.

A. Petrov, *Karpatoruské pomístní názvy z pol. XIX a z poč. XX st.*; Praha, Nakl. české Akademie; 1929; 34*-219 pag. — Putem cunoaște mai bine, grație acestei cărți, toponimia ținutului care formează acum partea extremă sud-estică a Cehoslovaciei; pe lîngă cercetări pe care le-a făcut în cursul unei călătorii în 1927, A. Petrov a pus la contribuție materialul pe care l-a găsit în manuscrise ale lui Pesty, Stripský și Banov, așa că avem o bogată documentare pentru toponimia regiunei subcarpatice. Multe nume arată că Romînii au trăit prin ținuturi slavisate azi, și unele din ele se întîlnesc cu cele date de Miklosich în *Wand. der Rum.* și T. Papahagi în *Grand și folkl. Maramureșului*, 210. Foarte des se întîlnesc *Kičera* și *Gruň* (= *Grui*). De relevat, de asemenea: *Malatore, Pikuj, Pikujata, Čturja, Formoza, Furnaza*, dacă nu sînt cumva alterări, ar confirma fonetismul mai vechi al lui *frumoz*, asupra căruia v. Tagliavini, *Il „Lex. Marsilianum"*, 145. — O. D.

Al. Rosetti, *Curs de fonetică generală*, cu 26 de figuri în text; București, ed. Casei Școalelor; 1930; xv-120 pag. — În primul rînd studenților, dar și celor care au curiositatea să cunoască directivele noua ale lingvisticei, cartea lui Al. Rosetti le aduce o prezentare sistematică a problemelor de fonetică generală, cu înlesniri de urmărire mai departe prin indicații bibliografice bine alese. Exemplificările se îndreaptă spre domenii foarte variate ale lingvisticei și, cum era natural, multe din ele sînt luate din limba noastră. Prea categoric, ca și Vendryes, mi se pare că se exprimă Rosetti cu privire la *originea limbei*, că nu ar interesa pe lingviști. Cum în istoria artei se ține sama de manifestările artistice ale omului primitiv, cred că și lingvistica nu poate renunța la încercări de a elucida originea vorbirei. Că problema cuprinde multe

taine — de sigur, dar de aici nu urmează că lingviștii trebue să o lase cu totul la o parte. Asupra influenței substratelor ar fi fost poate de insistat mai mult (cu adausuri și la bibliografie), iar în legătură cu expresivitatea ar fi trebuit mai bine pus în evidență și rolul geminațiunei. — O. D.

BCU IASI / CENTRAL

NIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL

NOUA ORTOGRAFIE

Mai puţin trecătoare decît ne-am aştepta se arată superstiţiile ortografice ori de cîte ori este vorba să înlăturăm şovăirile, nedumeririle care prea mult au dăinuit în scrierea noastră. Nu renunţăm nici aici la unele stăruinţe care se condamnă dela sine, repetăm mereu experienţe inutile şi rămînem astfel tot prea aproape de unde am plecat, cu o săracă mulţumire că totuşi am făcut cîţiva paşi, cînd ar fi trebuit să-i lăsăm să ne ducă mai departe.

Impresia acestor prea persistente rămîneri în urmă au reînnoit-o discuţiile pe care le-a provocat reforma ortografică în două şedinţe ale Academiei din sesiunea extraordinară ţinută de curînd, la 5 şi 6 februar. Veniau ca o urmare la alte discuţii din sesiunea anului trecut şi pentru ca să se ia hotărîri ce nu mai puteau fi amînate.

Reforma din 1904 cerea revizuiri, după ce chiar dela început s'a văzut că nu răspunde la tot cît trebuia să aducă. Revizuirea ei a fost propusă la întîiul congres al filologilor, ţinut la Bucureşti în 1925. S'a ales atunci o comisie[1] pentru cercetarea ortografiei şi raportul ei a fost adus în desbatere la al doilea congres al filologilor, în 1926, întrunit la Cluj[2].

---

[1] La lucrările ei am participat împreună cu: G. Adamescu, I. Bianu, Al. Procopovici şi S. Puşcariu.

[2] Spuneam în încheierea raportului:

„Şi în ortografie inovaţiile sînt hotărîte de anumite înclinări care s'au afirmat, au ceva din pathologia vremei, dar în ele intervin şi predilecţiuni ale celora care s'au gîndit să le formuleze. Sînt acestea îndrep

Din discuţiile care au urmat atunci s'a ajuns la fixarea punctelor principale de adoptat şi a rămas ca încheierile congresului[1] să fie aduse la cunoştinţa Academiei, pentru ca ea să hotărască ortografia ce ar trebui să înlocuească pe cea din 1904.

Dorinţei arătate de filologi Academia a răspuns în sesiunea generală din 1926. In două şedinţe s'a pus în desbatere scrierea lui *i* şi aceea a lui *s* între vocale în neologisme. S'a hotărît ca la ortografia generală cu *î* să se admită o singură excepţie — cu *â* — pentru *Român* şi derivatele lui, iar în ce priveşte neologismele să renunţăm la *z* între vocale şi să scriem cu *s* (deci *poesie* etc., nu *poezie*, cum decisese Academia în 1904). Trebuiau discutate şi alte modificări, dar în ultima şedinţă s'a propus să se revină asupra punctului din urmă, ceea ce, cum am căutat să pun în vedere, nu se putea admite, pentru că ştim la ce duce sistemul răzvoturilor[2]. Discuţiile s'au oprit... o poticnire iarăşi, amînarea pentru altă sesiune.

---

tăţite, apar în acord cu cele dintîi şi ca o completare a lor, se înţelege atunci dela sine că ele au tăcuţiuri să fie adoptate. Proiectul de reformă pe care-l prezentăm pleacă în parte şi dela asemenea preferinţe pe care le-am avut, dar, controlîndu-le, punîndu-le în armonie cu ceea ce este principial admis şi de alţii, credem că nu ne-am îndepărtat dela soluţiile ce trebuiau date.

Am avut în vedere înainte de toate simplificarea ortografiei — fără a o duce însă la simplism, la amputări sau nivelări prea elementare. Nici o limbă nu poate fi redată în scris absolut cum se pronunţă şi deoarece scrierea cere totdeauna o anumită cultură dela acela care o aplică, o stăruinţă de a înţelege unele nuanţe ale ei, de aceea trebue să ţinem samă şi cînd este vorba de a fixa ortografia noastră.

Nu am admis nimic ce ni s'a părut de prisos, complicaţii pornind din pedanterie sau din reminiscenţe de falsă disciplină ortografică, aşa că modificările la care ne-am gîndit vor arăta, credem, în ce sens poate fi resolvită problema scrierei noastre".

[1] Se pot cunoaşte din memoriul adresat Academiei, în şedinţa dela 7 iunie 1927, de Al. Procopovici, ca president al congresului filologilor dela Cernăuţi care şi-a însuşit dezideratele exprimate în congresul dela Cluj.

[2] *Analele Acad.*, XLVI, 155.

Au trecut mai multe și după ce un anteproect a fost presentat Academiei, în 1920, de S. Pușcariu[1], numai în ședințele dela 20 febr. și 8 mart. 1931 s'a decis să se reia problema ortografiei și să se numească o comisie din secțiunea literară care să aducă raportul său în viitoarea sesiune generală[2]. Raportul comisiei[3] a fost cetit în ședința dela 23 mai 1931 și discuțiile asupra lui au început dela scrierea cu *s* sau *z* intervocalic în neologisme, deși asupra ei se luase o decisie în 1920; părerea majorității a fost să se lase revizuirea acestui punct pînă la o nouă reformă, păstrîndu-se deocamdată scrierea cu *z*[4]. În ședințele următoare propunerile nu au mai găsit timp să fie desbătute și plenul Academiei s'a oprit la părerea să se reia problema ortografică într'o altă sesiune, după ce comisia din 1931 va fi completată cu alți trei membri și va presenta proectul definitiv[5].

Proectul nu a întîrziat, așa că în februar a putut fi convocată o sesiune extraordinară. S'a ajuns de data aceasta la formularea definitivă a modificărilor de adus, cu toate că i s'ar fi putut îngădui ortografiei să ocupe mai mult de două ședințe — însă nu cu reveniri la legendare pledoarii și rechisitorii în jurul unei litere —, cînd era vorba de fixarea ei pentru mult timp, cînd se aștepta să fie limpezită, după atîtea temporisări.

Aduce ortografia stabilită acum de Academie cît eram îndreptățiți să cerem dela ea? În parte da, atîta numai, pentru că s'au lăsat să vorbească iarăși unele concesiuni, a mai fost un consens pentru timiditățí care nu mai trebuiau totuși să se repete.

---

[1] *Ibid.*, XLIX, 200.

[2] *Ibid.*, LI, 68, 70-72.

[3] Au făcut parte din ea și: I. Bianu, Gen. Gr. Crăiniceanu, C. Rădulescu-Motru și S. Pușcariu.

[4] *Analele Acad.*, LI, 107.

[5] *Ibid.*, LI, 216, 228-229: au fost aleși ca membri noi ai comisiei: I. Brătescu-Voinești, M. Sadoveanu și G. Adamescu.

S'a cîştigat cînd s'a hotărît să nu se mai pună accentul grav pe vocalele finale şi tot aşa în mijlocul cuvintelor pentru a deosebi forme omonime — era o încăreare şi inutilă şi antipatică a ortografiei; a scrie *lăudà* etc. (unii ţineau să pună accentul şi în monosilabe ca *dà*) nu avea nici o raţiune, cu atît mai mult cu cît accentuarea nu era indicată în casuri ca *lăudă, hotărî* etc.; pe urmă, obiecţiunea că distingerea prin accent a unor forme ca *modele* şi *modèle* ar fi fost necesară nu putea fi luată în samă cît timp nu se impunea şi nici nu era posibil să se facă deosebirea între cuvinte cu aceeaşi înfăţişare (d. e. *mare* sb. şi adj., *miu*, adj. şi vb., *noi* adj. şi pron. etc.); şi în vorbire şi în scris, după context, înţelesul formelor omonime poate fi uşor prins — chiar jocurile de cuvinte cele mai neaşteptate ajungem să le desluşim.

Inlăturîndu-se motivul confundărilor posibile în cazurile amintite, a fost logic ca ortografia nouă să nu mai admită scrierea cu doi *s* în *cassă, massă, rassă*, pentru ca să se deosebească de *casă*.... — şi aici sensul fiecărei forme răsare dela sine, după cum e întrebuinţată.

Pentru scrierea diftongilor şi vocalelor în hiat s'a ajuns la soluţii care nu vor mai lăsa loc la atîtea desorientări de pînă acum; uniformisarea la terminaţiunile verbale *-esc, -eacă*; *-ez, -eză* (deci nu *-iesc, -iască; -iez, iască*) poate fi considerată ca bine venită, aşa că se va scrie numai: *îndoesc, îndoeacă, sfîrşeacă, îngrijeacă; întemeez, scînteează, înfăţişează, încurajează*, nu *îndoiesc*.... *încurajază*.

Principiul uniformisărei e justificat şi cînd s'a admis ca prefixul *des-* să se scrie totdeauna astfel, indiferent de vocalele sau consoanele care urmează: *dezamăgi, dezbina, deschide, desgheţa;* dacă ar fi fost să se ţie samă de variaţiunile de fonetism ale lui, ar fi trebuit să fie scris în patru feluri: *des-* (în *desface*), *dez-* (în *dezamăgi, dezbina*), *deş-* (cum e pronunţat de mulţi în *deschide*) şi *dej-* (rostit adesori astfel în *dejgheţa*); o dovadă, dintre atîtea, că nu se pot face, cum cred mulţi, concesiuni nelimitate fonetismului.

In ce priveşte despărţirea sau scrierea la un loc a unor

cuvinte s'au fixat iarăşi cîteva norme după care ne vom putea orienta mai bine decît pînă acum (vom şti astfel că trebue să se scrie d. e. *ceea ce, ca şi, pe la, de-a-dreptul* etc., nu *ceeace, caşi, pela, deadreptul*, cum obişnuesc mulţi).

S'a ajuns la înţelegere şi asupra scrierei lui *răz-, iz-, bez-* (astfel: *război, răzbuna; izbi; bezmetic* etc.), deşi punctul acesta a fost o grea punte de trecere spre ortografia cu *z* sau *s* în alte casuri, şi cred că soluţia potrivită nu a fost găsită nici acum. In corpul cuvintelor s'a admis să se scrie cu *z* dinaintea lui *b, d, g* (*năzbîtie, brazdă, guzgan*); tot aşa, cînd un cuvînt presintă sufixul *-nic* alăturat la o formă cu *z* în silaba finală: *grozznic, obrazznic, pazznic*, lîngă care au fost puşi şi *năzgraznic, prazznic*; în alte casuri s'a lăsat preferinţa pentru scrierea cu *s*: *casnă, glesnă* etc.; propunerea comisiei care a presentat raportul ei în 1931 mi se pare că era mai bine întemeiată; se spunea acolo că se vor scrie cu *z* formele care apar cu această consoană în pronunţarea obişnuită: *cazză, glezză*; cu *s*, cele care se aud mai mult astfel: *lesne, trăsni*[1]. La începutul cuvintelor, adoptarea scrierei cu *s* (*sbiera, sbrobi, smeu, svîrli, swon*) poate avea raţiunea ei, mai ales după ce în neologismie s'a păstrat ortografia cu *z* intervocalic şi trebuia să se aducă o atenuare la întrebuinţarea prea deasă a lui *z*, care dă un aspect de tot rebarbativ ortografiei.

Va surprinde pe mulţi că nu s'a suprimat *u* la sfîrşitul unor substantive, adjective şi verbe ca: *ochiu, vechiu, puiu, roiu*. Această reminiscenţă de ortografie de mult discreditată şi-a găsit apărători pentru motivul că menţinîndu-se *-u* se evită confundarea unor forme (sg. şi pl. lui *ochi* etc.) şi se ţine samă de păstrarea uneori în pronunţare a acestei vocale finale. Argumentare în desacord, întîi, cu principiul de care s'a ţinut samă în stabilirea unor puncte ale ortografiei noui: am văzut

[1] *Anal. Acad.*, LI, 180; sînt însă de rectificat unele erori din raport, pentru că nu a fost controlat în copia dactilografiată şi s'a tipărit fără să văd corecturile.

că s'au înlăturat accentul grav și dublarea lui *s* în cîteva forme, pentru că nu e nevoie de asemenea expediente ortografice ca să se evite confusiuni. De ce să se recurgă atunci la *-u* pentru ca să se deosebească sg. lui *ochi* etc. de pl.? Și — mai mult — chiar cînd se aplică sistemul scrierei cu *-u*, motivul confundărei nu e totdeauna valabil: d. e. *bicin* nu poate fi confundat cu pl. *bice* (nu mai vorbim de inconvenientul unei asemenea ortografieri cînd *biciu* vine să se întîlnească cu o formă ca *indiciu*, unde *-u* e bine la locul lui). Nu are, pe urmă, nici un temei păstrarea în scris a lui *-u* după *i* pentru că el se mai distinge uneori în pronunțare. Dar pronunțarea astfel e dialectală: în limba literară acest *u* e inexistent. Atunci?.... literei parasitare i s'a îngăduit să mai apară în ortografia noastră pentru acea „révérence" pe care Th. de Bèze o revendica în scrierea franceză unor litere la fel cu a noastră. Hotărîrea Academiei se va opri, de altfel, în broșura ei — vor scrie cei mai mulți fără *-u*, pînă ce toți vor recunoaște că de geaba s'a încercat continuarea unui tic ortografic.

Cred că nu era îndreptățită nici menținerea scrierei în două feluri a gen.-dat. sg. articulat al sb. fem. de decl. I[a] și a III[a], cu *-ei* și *-ii* (*casei*, *bisericii*, *lumii*, după formele nearticulate de gen.-dat. sg. și cele de pl.). Odată ce și în alte cazuri s'a ținut samă în noua ortografie de principiul uniformisărei, pentru ce nu ar fi fost aplicat și aici, primindu-se peste tot *-ei*? Cu atît mai mult cu cît știm că unele substantive nu sînt încă fixate în forma lor nearticulată de pl. și cea de gen.-dat. sg. — așa: *aripe—aripi*, *boale—boli*, *coale — coli*, *rane — răni*, *roate — roți*, *strade — străzi*. Pe urmă, chiar Academia a făcut acum — ca și în 1904 — o concesiune scrierei genitivelor cu *-ei* cînd a admis o categorie aparte pentru sb. în *-ie*, cu pl. în *-ii*, care pentru a se evita trei *i* se vor scrie cu *-iei*: *Academiei* etc.

Asupra terminațiunei de imperfect a vb. de conjugarea a IV-a s'a decis să fie ortografiată cu *ea*: *auzeam*. E adevărat că s'a obișnuit să fie redată mai mult astfel, dar cred că ar fi fost

de preferat *ia*, cum vedem în vechile texte — tradiția putea fi păstrată aici — și cum se nude încă prin unele ținuturi; aceasta ar fi evitat ortografii ca *innocam*, *vocam*, care e de prevăzut că nu vor fi acceptate.

Pentru că s'a admis scrierea fie cu *-e*, fie cu *-ă* în cuvinte ca *bătrinețe* — *bătrineță*, *tristețe* — *tristeță*, nu văd pentru ce s'a impus numai *-ă* la sb. care presintă în silaba finală un *ș* sau *j* (și tot așa la vb. cu aceleași consoane în temă): *cenușe*, *coaje* sînt prea obișnuite ca să fie exclusе și am impresia că asemenea forme vor ajunge să se generalizeze, cu toată hotărîrea Academiei; ele corespund bine fonetismului romînesc, cu *-ă* trecut la *-e* după *ș*, *j* (ca și în *foaie* etc.), pe cînd cele cu *-ă* redau ori fonetism dialectal (*ă* < *e* după *ș*, *j*) ori sînt analogisate după sb. în *-ă*.

Un punct care a rămas prea vag formulat e acela al neologismelor cu *h* inițial: în unele s'a păstrat această consoană, în altele s'a suprimat. E ceva arbitrar în distincțiunile admise de ortografia Academiei și ele nu vor înlesni limpezirea scrierei noastre în această privință. Tendința este incontestabil spre înlăturarea lui *h-* și de ea trebuia să ție mai mult samă Academia. Chiar pentru un cuvînt ca *humor*, nu mai poate fi motiv să se menție *h*, cînd derivatul lui *umoristic* e ortografiat de obicei astfel (e deci o inconsecvență cînd cei mai mulți scriu *humor*, însă *umoristic*). Soluția ar fi fost să înlăturăm pe *h-*, cum se obișnuește în ortografia italiană, și în alte cuvinte decît cele generalisate azi astfel (*ierarhie*, *ipocrit*), deci și în: *alucina*, *amurd*, *ecatombă*, *emistih*, *exametru*, *iat*, *ibrid*, *idroavion*, *ipism*, *ipodrom*, *oroscop*, *orticultură*, *otel*; s'ar face excepție pentru *himeră*, care se deosebește de această serie (ca și fr. *chimère*, it. *chimera*) și *hidrogen*, *hectar*, *hectolitru* pentru ca să corespundă abreviațiunilor convenționale (*H*, *ha.*, *hl.*), cum s'a admis să se scrie *kilogram*, *kilometru*, *kilowat*, în acord cu prescurtările *kgr.*, *km.*, *kw.* S'ar păstra firește *h-* și în forme ca *hangar*, *hidalgo* și încă vre-o cîteva care nu se pot îndepărta de prototipurile lor și numai astfel sînt pronunțate.

Ortografiei nouă i se va putea obiecta că nu lămurește, cum s'ar fi așteptat, și alte cîteva puncte mereu controversate. Sînt însă amănunte asupra cărora nu s'a insistat, pentru că ele aveau să fie precisate în „glosarul" ortografic. Un asemenea „glosar" s'a dat în 1904, dar fără cît trebuia să cuprindă. Alt glosar nu poate întîrzia — ca să fie pus în acord cu ortografia nouă și să dea toate indicațiile complementare —, dar cînd l-am propus răspunsul a fost că mai poate întîrzia.

Sîntem deci tot la o ortografie cu multe deficențe, pentru că basculа hotărîrilor s'a înclinat ori prea mult ori prea puțin într'o parte. Tot așa s'a întîmplat în 1926, cînd a fost vorba de scrierea lui *i*. Era totuși prilejul atunci să nu se mai lase nimic din echivocul ortografiei din 1904, să se renunțe la orice concesiune pentru *â*. Că se va continua să se scrie singur *Român* astfel, întru cît ne afirmăm mai mult romanitatea? Să se fi întîmplat chiar să ne zicem altfel, tot nu putea fi umbrită latinitatea noastră și dacă am păstrat numele nostru dela origine, de ce am stărui să credem că *â* mai bine decît *i* îl pune în lumină? Din ce este al sufletului nostru, din felul cum vorbim ne arătăm destul latinitatea — nu cîștigăm nimic cu o literă salvată dintr'un naufragiu ortografic.

Ceea ce mai bine întemeiat adusese votul Academiei din 1926 — păstrarea lui *s* intervocalic, în neologisme — tocmai aceasta s'a lăsat pe urmă la o parte, pînă la o nouă revisuire. Cum arătam în broșura apărută în 1904, *La nouvelle orthographe de l'Académie roumaine*, ar fi fost cuminte să nu se adopte scrierea cu *z* în reforma ortografică de acum treizeci de ani.

Se obiectează că scrierea cu *s* nu redă pronunțarea adevărată și prin urmare numai *z* este justificat. Dar atunci de ce nu se ține samă de „pronunțarea adevărată" și la o altă serie de neologisme, cele cu *x* între vocale? Așa: *exagera, exigent, existență* etc. care se aud ca *egzagerat, egzigent, egzistență*; dacă se preconizează scrierea cu *z* în

dacă ne vor auzi pe noi numai cu *x*, *egzagerat*, pentru
limba romînă nu ce fi o normă. Mulțimea deprinde sunetele
cum le vede scrise. Cînd scriem *bubă*, considerăm o absurdi-
tate a scrie *bub*. Și dacă aceea ce ar voi să scrie *pubă*, îl va crede
dacă nu în totuș, cel puțin pe jumătate... [illegible]

poezie etc., logica, după considerațiuni fonetice, ar impune să fie scrise cu *gz* neologismele din urmă, dar îi poate trece aceasta prin gînd cuiva, nu li s'ar da o înfățișare de tot barbară?

Se mai pledează în favoarea lui *z* că ne scutește de unele confusiuni: între *caza*, *oaze*, *viza* și *casa*, *oase*, *visa* se zice că, urmînd ortografia Academiei, nu se poate face distincțiunea necesară—suprimată dacă în cele dintîi se scrie tot cu *s*. Motivarea cade dacă este vorba de confusiuni, deoarece am văzut că și Academia a admis acum că nu este nevoie să se țină samă de ele în alte casuri: cuvinte care sînt scrise la fel arată singure cum trebue înțelese.

Să recunoaștem deci că principiul strict fonetic nu are de ce să fie aplicat la neologismele cu *s* intervocalic, cum și alteori sîntem siliți să renunțăm la el. Pentru cuvintele de acest fel criteriul fonetic e cu atît mai mult eliminabil cu cît ele formează o categorie aparte. Aparținînd patrimoniului culturei generale, fiind cuvinte ale civilisației, ele trebue să-și păstreze o anumită fisionomie, să nu se îndepărteze prea mult de cum sînt scrise în alte limbi. Ca și numele proprii, nu le putem schimba în totul după ortografia noastră: ce ar fi dacă am scrie și *Șecspir*, *Rasin*, *Haine*? ne-am întîlni, e adevărat, cu Rușii care obișnuesc rusirea ortografică a numelor streine, dar le putem lăsa această originalitate.

Se spune că nu pot ajunge toți să știe dacă cutare cuvînt e neologism și trebue ortografiat cu *s*. Înainte de toate, să nu uităm că cine trece prin școală și caută să se cultive cît mai mult ajunge să-și fixeze imaginea grafică a fiecărui cuvînt; aceasta e, printre altele, cultura adevărată. De altă parte, învățarea limbei latine și a celei francese, de care nu ne putem dispensa, dă orișicui orientări în ce privește neologismele, pentru că spre aceste limbi ne duc cele mai multe din ele și cum apare acolo o formă sau alta ne ajută să știm în ce fel urmează să fie scrisă romînește. Nu e nimeni deplin cult dacă nu stabilește mereu apropieri, nu asociază cunoștințele dintr'un izvor ori altul.

Şi să convenim iarăşi că şcoala, cultura în general, presupun unele sforţări, nu numai asimilări uşoare. Dela ele nu ne putem sustrage nici cînd este vorba să ne obişnuim a scrie cum cere exprimarea literară, şi în ce priveşte ortografia putem spune că noi sîntem avantajaţi faţă de alţii: de cîte complicaţii se izbesc Francesii şi Englesii în scrierea lor şi dacă ei le birue, nouă ne-ar veni oare mai greu să ne deprindem cu o ortografie mult mai simplă, dar implicînd şi ea unele impuneri peste care nu se poate trece? Altfel, ar însemna să ne acordăm privilegiul mijloacelor celor mai expeditive, al minimului, dacă nu chiar al lui zero de disciplinare, să fie lăsat fiecare să scrie după bunul plac.

Ov. Densusianu

BCU IASI / CENTRAL

EPICA POPULARĂ DIN ARGEȘ

Bogatul material de acest gen pe care l-am aflat în ținutul Argeșului este departe de a duce la constatări cum erau acelea pe care le făcea Coșbuc cu privire la decadența baladelor [1]. El răsplătește munca folkloristului, oricît de sceptic ar fi pornit în asemenea cercetări.

Evident, nu se poate spune de această regiune că s'ar deosebi mult de altele, că nu s'ar îngloba și ea în comunitatea noastră folklorică, nu ar fi fost cuprinsă în cîmpul de radiațiuni folklorice, primind și transmițînd numeroase motive. In ceea ce circulă însă cu o pronunțată preferință găsim elemente semnificative ca substrat sufletesc, date precise pentru psihologia acelora care trăesc acolo. Alături de ce păstrează cu sfințenie, Argeșeanul—cu firea lui vioaie, foarte impresionabilă—știe să derive în folklorul său momente din actualitate și îl vedem descori creînd cîteva balade. Dacă fapte cu nimb de eroism lipsesc, sînt totuși întîmplări ce prin neprevăzutul lor impresionează, și în acestea Argeșeanul găsește subiecte de balade, adaptîndu-le mai mult ori mai puțin la cele tradiționale.

Dacă și cei tineri păstrează, relativ, respectul pentru trecut, la cei bătrîni acest sentiment apare ca un adevărat cult, cu regretul că nu se mai ține la ce era prețuit altădată, că se risipesc mereu moșteniri scumpe. Caracteristic e ce-mi spunea, în acest sens, un bătrîn de 65 ani din Cepari, Gheor-

---

[1] Prefață la Rădulescu-Codin, *Din Muscel*.

ghe Turlă: „Cîn mi-auc aminte dă cîntecili estça bătrîne în vinc-a plinge. Sîn cîntece dă fac o mije dă lei, unu. Ar b'i feriče dă copii noşti s'auză şi iei cîntecili jelca! Iera *Mieuriţa*, iera frumoasă tare... s'o putem noi dovedi! Paje'o auz, da nu mi-o poci aněc-aminte". Cuvinte ce sînt un preţios document pentru răspîndirea motivului *Mioriţei* — care se crede că ar fi circulat puţin în Muntenia —, dar mai ales pentru deosebita preţuire ce aveau asemenea cîntece; bătrînul ce-mi vorbia aşa soccotia fericiţi pe aceia care s'ar mai putea desfăta la auzul lor. Ţin să notez că entusiasmul acesta nu i l-am provocat printr'o anticipare schiţîndu-i motivele a căror extensiune o urmăriam, nici nu era o explosiune sub impresii de vorbă la o zi de sărbătoare. Dimpotrivă, acasă la el l-am găsit ros de multe necazuri şi de care se plîngea că i-au slăbit memoria.

In acelaşi sat o tînără femeie măritată acolo, venită din Cicănesti, îşi arăta şi ea — aşi putea zice — încîntarea pentru baladele vechi, din care ştia şi dînsa multe şi se fălia cu aceasta, nelăsîndu-se prea mult rugată să le cînte. Ea era şi de un pronunţat optimism în ce priveşte soarta acestor cîntece, dar adăoga că trebue să ştie cineva unde şi cui să se adreseze, căci sînt multe femei care nici nu le bănuesţe cîte pot spune, deoarece ele obişnuesc să cînte mai ales cînd sînt singure.

Dacă în unele părţi m'am lovit de oarecare indiferenţă faţă de dispariţia baladelor, motivul trebue căutat în diferite împrejurări de acum. Greutăţile vieţei nu le dau răgaz unora să se gîndească la cîntece şi ei ţin chiar să spună mereu aceasta; de altă parte, nici petrecerile, nunţile, nu mai au importanţa şi fastul patriarhal de odinioară, la care bătrînii să aibă cuvîntul lor şi să-şi impună preferinţa; cînd se găsesc la un loc tinerii preferă cîntecele de lume şi ştiu bine că ei vor fi mai curînd ascultaţi.

Mai intervine încă ceva: reducerea analfabetismului şi preţuirea cuvîntului scris. Culegerile de poesii populare, oricît de puţin ar fi pătruns în popor, au totuşi înrîurirea lor. Cînd

s'a știut că sînt cărți de cîntece și, prin urmare, fiecare ar putea să le găsească destul de ușor a scăzut stimulentul de a mai memora pe acelea ce erau spuse de unii ori alții. Nu odată mi s'a întîmplat ca, drept răspuns la întrebările mele, să mi se spună de ce mă obosesc să viu prin sate cînd ași putea găsi în cărți la oraș ce urmăriam; unii se oferiau chiar să-mi aducă vre-o asemenea carte. Nu poate fi un paradox, cred, că motivul cel mai puternic de dispariție din tradiția orală a baladelor este tocmai răspîndirea lor pe cale scrisă. In mintea celor simpli nu a mai primat interesul pentru varianta ce ar fi cunoscut-o și de aceea au dat-o uitărei sau nu s'au mai silit să reție măcar o parte din ea.

Ca și în alte părți, lăutarii păstrează încă multe cîntece bătrînești, însă mai mult din simț practic pentru a fi bine răsplătiți în anumite împrejurări sau pentru a-și arăta o superioritate față de aceia care spun „după cărți" și sînt socotiți de ei că rămîn în urma lor fie că nu știu atîtea cîntece ca dînșii, fie că le schimbă. Unii lăutari păstrează cu grije — cînd le au — caiete cu file îngălbenite ce un neavertisat nu ar putea bănui cîte ascund. Nu sînt totdeauna scrise de ei, ci moștenite dela înaintași ai lor și recurg la ele spre a-și inviora aducerea aminte. Singurul lăutar dela care am ținut să culeg cîteva texte, pentru că alții mi-au inspirat mai puțină încredere, a fost Nicolae Iordache din Căpățîneni, ale cărui cunoștințe și memorie nu erau mai pre jos de ale lui Petrea Crețul Șolcan, lăutarul Brăilei, care i-a dat lui G. Dem. Teodorescu o bună parte din materialul pe care l-a publicat. Se pare să fi avut și el un caiet din cele pomenite, deși ținea să conteste. In orice caz, de fiecare dată cînd am stat să-l ascult mi-a depănat un număr însemnat de cîntece, cu o promptitudine ce mă făcea pareă să înlătur bănueala.

Mai mult am cules dela femei, pentru că ele sînt într'adevăr, în Argeș, cele mai bune păstrătoare ale cîntecelor bătrînești; bărbații — afară de lăutari — dau mai puțină atenție acestui gen. Explicația, în parte, pentru vremea nouă ar fi aceasta: obligativitatea învățămîntului primar practicîndu-se

cu multă blîndețe față de copile, ele rămîn aproape singurele care să se ducă cu vitele pe coastă, în lipsa frățiorilor lor, și acolo singurătatea le îndeamnă să cînte ce au auzit dela mama, dela bunica lor sau vre-o vecină. Cînd ajung la casa lor, ele, poate, în grijile gospodăriei, mai lasă la o parte cîntecele pe care le spuneau altădată, dar la bătrînețe și le aduc aminte, ca o evocare a tinereței trecute sau pentru a astîmpăra pe prichindeii prea sburdalnici. Melodia trăgănată, duioasă și aproape jalnică, face ca genul acesta să fie mai potrivit vîrstei înaintate decît cel liric. Rar mi s'a spus de către o bătrînă că a învățat cîntecele dela lăutari, mai mult că le știa de cînd era mică, dela mama ei sau dela altă femeie mai în vîrstă.

S'ar părea că prin aceasta vreau să susțin exclusivitatea pentru elementul feminin a păstrărei acestui gen; de fapt, țin să relevez că trebue să i se acorde importanța cuvenită, cînd uneori se reduce rolul femeilor în creațiunea sau răspîndirea motivelor populare [1].

Nu mă ocup mai de aproape aci de această prea controversată problemă a creațiunei populare, dar pentru ceea ce este contribuția feminină în această direcție dau aci două exemple.

In comuna Mușătești s'a petrecut un cas rar acolo, o

---

[1] T. Papahagi, în *Creațiunea poeziei populare*, publ. în *Grai și suflet*, II, 264, se exprimă astfel: „Atît fondul, cît și orizontul unei personalități feminine sînt departe de a cadra cu amplitudinea viziunilor ce le-ar comporta măreția unui fapt impresionant atunci cînd acest fapt ar urma să fie cîntat", și mai departe: „Evident, un atare cîntec — poezie și muzică — putea fi ascultat și de o femeie și, deci, învățat; în acei un caz însă purtătorul-bărbat al unor atari cîntece sau rapsodii nu le va fi ascultat, și cu atît mai puțin învățat, dela o femeie". Putem însă face abstracție de femeia mamă sau bunică dela care „purtătorul-bărbat", încă de cînd nu se putea înstreina de îngrijirea și autoritatea lor, avea tot prilejul să le învețe? Alături de basmele cu care mama își alintă copiii și le alimentează imaginația nu se pot oare pune și baladele? cu atît mai mult cu cît ele nu implică numai decît acompaniament muzical și pot foarte bine în nopțile lungi de iarnă să strîngă pe toți la un loc.

crimă al cărei mobil a fost furtul față de o bătrînă care a avut imprudența să se laude că ar fi găsit niște bani. Principalul făptuitor, un flăcău Petrică, ce se bucura de bună reputație în sat, îndemnat fiind la crimă de un altul, a fost dus în lanțuri în fața satului întreg. Cele mai atinse de această priveliște au fost fetele, care se uitau la el cu drag la horă. Osînda lui l-a făcut să treacă drept „erou" și i-au scos cîntec nu băieții, ci fetele. Baladei astfel improvisate i se zice *Cîntecul lui Solomon*, adică al aceluia care, prin sfatul lui rău, a adus pieirea flăcăului slab de înger. Începutul baladei este acesta:

Solomoane, piază rea,
Ai venit la casa mea,
Am lăsat maica la masă,
Am lăsat sora frumoasă.
Surioara mă'ntreba:
„Unde pleci în miez de noapte?"
Eu-i spuneam că la armată.
„Cată, soro, 'n tronul tău
Și-mi dă bricegelul meu..."

Cu acesta el va da „zeci de înțepături" femeiei Marina pînă cînd o va omorî cu toate rugămințile ei:

„Eu sînt femeie săracă,
N'a avut bani cin să-mi facă".

In cele din urmă, prins, el regretă fapta lui în lacrimile mamei și sorei, care îl compătimesc.

Procedeul epic inițial este, cum se vede, dialogul; urmează apoi povestirea versificată a faptului însuși, fără să aibă însă desvoltarea gradată pînă la peripeția finală, cu profunzimea de sentiment din alte alcătuiri (de aceea nici nu am tipărit textul întreg).

In afară de mărturia ce mi s'a dat că balada a fost alcătuită de fete din sat, și felul cum se presintă ea îi arată bine proveniența.

Cîntecul așa cum a fost compus sub impresia momentului a avut epoca lui, dar azi puține sînt femeile care îl mai știu; bărbații abia dacă l-au înregistrat.

La Cotmeana, unde s'au petrecut la o nuntă două crime, mi s'a spus, de asemenea, că întîmplarea a avut răsunet într'un cîntec pe care însă nu l-am putut afla şi pe care tot fetele l-au „scornit".

Informaţiile acestea concordă cu felul în care e privită femeia în Argeş. I se recunosc, oricum, drepturi alături de bărbat, i se preţuesc calităţi, iar ca mamă este mult respectată de copii. Conştientă de însuşirile ei, îşi creează oarecare independenţă, arătînd totuşi respectul ce crede că i se cuvine bărbatului. Inteligentă şi energică, ea ştie să se impună; de aceea e lăsată să urmeze toate îndemnurile spre frumos; dovadă timpul îndelungat ce-l pune pentru executarea măiestrită a portului ei, căruia îi dă tot atîta importanţă ca şi întregei ei presentări fizice.

Înţelegem atunci de ce Argeşencele cîntă mereu balade în care femeia apare într'o lumină deosebită.

Una dintre baladele ce se bucură de o întinsă circulaţie este *Milea*: voinicul care pune la încercare afecţiunea şi putinţa de a se jertfi a părinţilor, fratelui şi sorei, care rămîn cu mult în urmă iubitei, singura în stare să-i aline suferinţele. Motivul acesta circulă, se ştie, în foarte multe părţi, în Bănat [1], Oltenia [2], Muntenia [3], Moldova [4], Bucovina [5], Maramureş [6], ca şi la Romînii din Serbia [7]; rareori contaminat, variază mai mult după numele eroului, după enumerarea şi specificarea motivelor imaginate pentru ca el să cheme după

[1] G. Alexici, *Texte din literatura pop. rom.*, 73 („Miriţa").

[2] G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, 29; *Şezătoarea*, XII, 94.

[3] G. Tocilescu, *l. c.*, 30 („Cîntecul lui Milea"); Rădulescu-Codin, *Chiru Chiculinu*, 54 („Milea"); *Din Muscel*, 267; G. Dem. Teodorescu, *l. c.*, 582 („Mitul").

[4] *Şezătoarea*, I, 45 („Milea"); X, 125; XIII, 215 („Strigă Petrea Făt-frumos").

[5] *Şezătoarea*, XXIII, 4-6.

[6] T. Papahagi, *Graiul şi folclorul Maramureşului*, 118 („Gîrgîn Intemuiţatul"); I. Birlea, *Balade, colinde şi bocete din Maramureş*, 43, 46 („Robul şi mînăstirea").

[7] Ginglea-Vlisan, *Dolu Romînii din Serbia*, 189 („Mirea").

ajutor. In poesia Mahomedanilor vorbind bulgărește găsim aceeași temă [1], cu deosebirea că fata este aceea căreia, adormind după colesul și topitul inului, i-a intrat șarpe în sin pe care tatăl, mama, sora, fratele nu consimt să-l scoată, ci numai iubitul, după ce și-a muiat mîna în lapte dulce. Versurile dela început, cu toate că nu au nici o legătură cu balada, sînt interesante; ele pomenesc de țara noastră:

Cade rouă, pică rouă,
Pe nefericita țară a Valahilor.
Poate nu-i rouă ce cade,
Ci stele strălucitoare,
Stele roșii lucitoare.

Punerea la încercare a sentimentelor acelora care înconjoară eroul apare în poesia tuturor popoarelor învecinate cu noi și constitue ciclul cîntecelor de „probe de iubire". In poesia sîrbă [2], bulgară [3], albanesă [4] se evidențiază însă iubirea de mamă, față de aceea a sorei sau soției care rămîne aproape indiferentă.

Balada noastră însă preamărește putința de sacrificiu a iubitei, care pune în umbră pe mamă. De aceea surprinde varianta III, unde nu mai apare de loc iubita și pe primul plan stă devotamentul matern. Ea arată de bună samă o nuanțare locală și e datorită unei femeimamă ce nu-și putea închipui copilul scăpat de primejdie decît prin sacrificiul ei și astfel a căutat să reacționeze [5]. Cum constatăm alteori în balade că

[1] „Das Mädchen und die Schlange", la A. Strauss, *Bulgarische Volksdichtungen*, 141: se amintește acolo că motivul acesta se găsește și la Ungari și Țigani.

[2] Vuk Karadžić, *Srpske narodne pjesme*, I, 507, trad. lui Talvy, *Volkslieder der Serben*, II, 86 („Mutter, Schwester und Gattin").

[3] A. Strauss, *L. c.*, 459 („Der Kranke Stojan"); 105 („Macedonisches Lied").

[4] Max Lambertz, *Die Volkspoesie der Albaner*, 42-43. K. Dieterich, *Die osteuropäischen Litteraturen*, 33, constată același motiv ca la Albanezi și Slavii de sud, la Ruși, Lituani, Ungari, Greci și la noi; trebue făcută însă o distincțiune cu privire la felul cum apare la noi.

[5] Ov. Densușianu, *Viața pastorească în poesia noastră populară*, II, 67: „...spiritul popular... reacționează direct și e departe să inlocuească imediat, fără șovăiri, fără reticențe ceea ce nu-i convine".

un personaj antipatic e înfățișat ca venind din altă regiune [1], tot așa aci s'a căutat să se înlăture cu totul impresia ce lăsa mama care ținea să-și cruțe mîna în loc să-și salveze fiul.

Ca tip, în schimb, al mamei fără suflet, care își ispășește cu prisosință rătăcirea, este eroina din balada pe care am cules-o dela Niculae Iordache din Căpățineni și pe care el o numia *Șandra* (nu am publicat-o aci, deoarece ca realisare estetică rămîne mult în urma celorlalte, deși este susținută ca desvoltare epică). Fiica bogatului Șandru este amăgită de un voinic și ca să ascundă rușinea își părăsește pruncul departe de sat:

În mijlocul florilor,
În creierii pădurilor,
Acolo mi l-a lăsat
Și singurel mi-a rămas
Prunculețul tot plîngînd
Și de nimeni auzind.
Numai pasările din cîmp
Toate vin și mi se strîng
Și de mila lui îl plîng.
Și mierlele codrului
Au văzut de soarta lui,
Au văzut și l-au crescut
Cu goango și cu gîndaci,
Cu lureți de pe copaci,
Pînă mare l-au făcut
Și l-au învățat mai mult,
Multă limbă păsărească
Și mai multă românească.

Ajuns voinic, mierlele îl sfătuesc și-l întovărășesc să meargă la mama lui, ajunsă cîrciumăreasă, pentru ca s'o judece cum s'a purtat cu el. Ascunse pe sub streșini, ele ciripesc și-l învață cum să se poarte, ce să vorbească. Într'o zi, cînd el cîntă de înstreinarea lui, mierlele vin să i se așeze pe umăr:

Mierlițele-mi ciripăau
Pe umerii lui, cum stau;
Toată lumea se mira
Cum pasările de cîmp
Stau pe umeri de voinic.

[1] D. Caracostea, *Miorița în Moldova*, 11.

Cuvintele lui și ciripitul mierlelor îl revelează mamei, însă ea nu poate îndura mustrarea și după ce și-a recunoscut păcatul, sărutînd pe băiatul ei, își dă sufletul.

Motivul nu este prea cunoscut colecțiilor noastre de folklor. Cîteva balade pomenesc, într'adevăr, de un prunc părăsit în pădure, dar mama lui e silită la aceasta de amenințarea hoților[1] sau Turcilor care-i ies în cale, atunci cînd ea a fugit de acasă de urîtul bărbatului. Impunerea aceasta e un prilej de uitare de sine care o face să izbucnească în cele mai duioase tînguiri, lăsînd pruncul să fie păzit de pasări, de păltinași etc. Ea cere voie s'o lase să-i facă pruncului cel puțin:

..... un legănuș
Intr'un vîrf de păltinaș[2].
Cînd primăvara o ploua
Pruncuțul mi l-o scălda
Și vîntul cînd o sufla
Pruncul mi l-o legăna,
Pasările-or ciripi,
Pruncul mi l-or adormi,
De mîncare s'o'ndura,
I-o da Maica Precista[3].

Versuri ce ne aduc, întru cîtva, aminte de *Miorița* și *Ciobănașul*, derivate aici la simțirea de mamă, printr'o analogie de situații. Aceeași grijă o are pentru pruncul ei, care rămîne singur din vîtregia unui vis, Caplea, soția meșterului Manole[4]. Ase-

---

[1] *Șezătoarea*, XXIV, 41; Pamfile, *Cîntece de țară*, 87 („Păunuș"); S. Fl. Marian, *Poezii pop. romîne*, 108 („Nevasta cu prunc mic").

[2] La G. Dem. Teodorescu, *l. c.*, 662 („Nevasta fugită"), altă variantă:

.....un legănel
Intr'un vîrf de stejărel.

[3] *Șezătoarea*, XXII, 124 („Nevasta fugită dela bărbat").

[4] C. N. Mateescu, *Balade*, 26 („Zidirea Mănăstirei Argeșului"):

Doamne, Doamne bune,
Trimete pe lune
Ingerașul tău
La coșlașul meu;
Ploaia de-o cădea
Pe el l-o scălda;

mănări cu balada noastră, găsim în poesia bulgară[1], unde mama e dusă prisonieră cu pruncul de un Turc şi-l roagă să-i dea voie să facă un leagăn între doi brazi şi-i spune copilului:

„Mama-ţi va fi muntele,
Aceşti doi brazi, două surori dragi;
Vîntul va sufla, te va legăna,
Ploaia va cădea, ea te va scălda,
O căprioară va veni şi te va alăpta".

Cînd copilul îngrijit astfel ajunge mare, pădurea îi dă să vîndă ceară ca să aibă cu ce trăi şi-şi întîlneşte mama pe care o reduce în ţară.

Identitatea aceasta nu pare a vorbi însă pentru o origine sud-dunăreană a baladei la noi. Versurile de înfrăţire cu natura şi de încredere în ocrotirea ei lasă mai curînd să presupunem că la Bulgari motivul e transplantat dela noi.

Balada de care mă ocup merge mai departe, ca desvoltare epică. Pierzînd lirismul de care am vorbit mai sus, ajunge la cristalisare epică însufleţind elementele şi personificînd în mierlele codrului pe acelea care se ocupă de creşterea copilului. In Bănat[2] întîlnim o baladă cu analogie de desfăşurare a acţiunei. Mierla, „mama cucului", creşte copilul părăsit de frica hoţilor şi, ajuns mare, e recunoscut de mamă la „birtuţul lotrilor" şi ea, copleşită de emoţie, moare cînd îl vede.

Tot o mamă care îşi părăseşte copilul, însă într'un moment de rătăcire sentimentală, apare în balada *Stanca Ar-*

Zăpada de-o stinge
Pe el mi l-o unge;
Vîntul de-o sufla
Mi l-o legăna,
Soarele-o lumi
Şi mi l-o 'nălzi.

V. şi N. Păscănescu, *Literatura populară romînească*, 191.

[1] A. Dozon, *Poésies populaires bulgares*, 238 („La captive et la forêt"); v. şi A. Strauss, *l. c.*, 390 („Vîglein singt").

[2] G. Alexici, *l. c.*, 92 („Mama şi copilul").

deleanca. Intervine aci răzbunarea soțului înșelat, care procedează în tocmai ca în poesia populară sîrbă[1], ungînd-o cu smoală și dîndu-i foc, mergînd cu cruzimea pînă într'acolo încît să se desfete de priveliște stînd la masă. In balada așa cum circulă, copilul nu intervine ca în poesia sîrbă sau ca în varianta maramureșeană[2]. Nu cred că balada ne dă tipul femeiei necredincioase[3]. T. Papahagi o apropie de balada albanesă[4] și de cea neogreacă[5], unde într'adevăr poate fi vorba de o fiețiune. In balada noastră însă se reliefează sentimentul matern. Cînd femeia, cedînd insistențelor haiducului, ajunge cu el în pădure, cîntecul pasărilor îi deșteaptă remușcări de părăsirea copilului și numai pentru el se hotărăște să se întoarcă acasă și să roage soțul părăsit să-i îngădue să mai alăpteze odată copilul. Nici în balada albanesă, nici în cea neogreacă nu se pomenește de soție că ar fi mamă, încît cred că intenția poetului anonim dela noi a fost de a crea un tip de femeie la care sentimentul matern primează[6] și care nu se gîndește cît de aspră va fi răzbunarea soțului. Numai ca femeie necredincioasă e presentată Stanca într'o variantă din Romanați[7], dar aceasta e o degradare a motivului. Nu constatăm, așa dar, o identitate deplină în fondul acestor balade; chiar moartea ce se dă femeiei e cu totul alta, ceva ce ne duce, cum spuneam, mai de grabă spre poesia sîrbă.

---

[1] A. Dozon, *Poésies populaires serbes*, 161 („Trahlasu de la femme de Grujtza"). La Bulgari, v. A. Strauss, *l. c.*, 250 („Grujo Derventdžia").

[2] T. Papahagi, *Graiul și folklorul Maramureșului*, 103 („Horja n'evest'ei").

[3] *Idem*, XXXVI.

[4] A. Stratico, *Letteratura albanese*, 115, și A. Scura, *Gli Albanesi in Italia*, 184-186.

[5] C. Fauriel, *Chants populaires de la Grèce moderne*, II, 371 („L'épouse infidèle"); v. și H. Pernot, *Anthologie populaire de la Grèce moderne*, 101, o variantă cretană în insula Chio.

[6] Cu atît mai mult cu cît în varianta *Cîntecul* (I. Bîrlea, *l. c.*, 27) ea omoară haiducul în somn și, îmbrăcată în hainele lui, se întoarce acasă. După ce soțul o omoară el regretă actul neîngetat cînd vede ce era ea pentru copil.

[7] N. Păsculescu, *l. c.*, 294 („Ibralm").

Foarte răspîndită este *Tudor, Tudorel*, despre care N. Iorga spune că e singura care a mai supraviețuit din ciclul numit de d-sa „dobrogean" [1]. Ceea ce a impus-o în folklorul argeșean a fost caracterul bine precisat al eroinelor. Alături de soție, reliefată cu sentimentul de supunere oarbă față de soacera ei, apare mama eroului, Sîrba, care, voluntară, își însoară fiul cu o fată a cărei frumusețe îi va aduce ruina, căci, atrăgînd pe mulți la hanul ei, se vor îmbogăți încît vor fi puși la biruri grele ce le depășesc averea. Prin dărnicia lui Vodă, căruia i se plînge de nedreptate, se reîntoarce încărcat de turme care rămîn în urmă cu ciobanii lor, dar fiind noapte și vrînd să-și potolească setea în pivniță e omorît de mamă, care-l bănuia că e iubitul norei sale. Cînd ea își dă samă de nelegiuire se omoară, iar soția se căsătorește cu unul din păstorii ce semăna cu Tudorel. Toate variantele ce am cules — din ele public aci numai două — redau astfel balada fără a fi înregistrat contaminarea de motive cu *Voinicel Oleac*, așa cum a fost culeasă tot din acest ținut, și anume din Albești, de C. N. Mateescu [2], și cum a fost analisată de N. Iorga. O dovadă de păstrarea nealterată a baladei este că nu s'au făcut concesiuni nici credințelor locale, încît nu vedem pe erou recurgînd la iarba fiarelor cu care să descuie lacătul pivniței, ca în alte variante [3]. Credința în puterea acestei plante o regăsim în toată regiunea, și totuși acest amănunt lipsește în toate variantele, ceea ce arată că balada s'a sustras influențelor locale, păstrînd înfățișarea ei mai veche.

Din balada aceasta reiese tipul femeiei păstrătoare a cinstei familiei și care nu se dă în lături dela crimă spre a răzbuna presupusa pată. Tragicul culminant care îi aduce moartea este atunci cînd ea, în întunerecul nopței, nu-și dă samă că se găsește în fața copilului ei. Setea de răzbunare o duce apoi așa de departe că în o altă variantă — nepubli-

---

[1] *Istoria literaturei romînești*, București, 1925, I, 42.

[2] *Balade*, 86-92 („Tudor Dobrogeanul").

[3] G. Dem. Teodorescu, *l. c.*, 675 și 669; *Șezătoarea*, III, 212; N. Păsculescu, *l. c.*, 303.

cată aici — își omoară nora care a adus nimicirea copilului prin procedeele ei și apoi se sinucide. Bănneala lipsită de logică a soacrei, care mai înainte se opusese la vinderea femeiei, cum și intransigența cu care reacționează par că ne îndreaptă spre o altă origine decît cea romînească [1] în această peripeție finală, cu pronunțat caracter de cruzime [2]. Insuși numele eroinei este un indiciu. Lîngă ceea ce se vădește a fi „dobrogean" — prin amănunte ca birul, averea lui compusă din vii, moșii, mori (bogății ale acestei regiuni), funcțiunea de saigiu pe care o exercită apoi spre a se reface, din bunătatea împăratului — se adaugă acest caracter al eroinelor, care dau o notă de cruzime acestei balade.

Foarte răspîndită e și balada haiducească *Corbea*. In variantele culese nu se vede redus rolul mamei, care dacă, naivă, se lasă la început amăgită de făgăduelile alegorice ale Domnului, la urmă se arată isteață și hotărîtă, urmînd sfatul feciorului spre a-l scoate din captivitate. Pentru o interesantă relevare mă voi opri la o variantă ce am cules dela Ioana Ion Săndulache de 81 ani, din Sălătrucul-de-jos. Varianta, nepublicată aici, aduce o desfășurare completă și logică a acțiunei, arată causa întemnițărei lui Corbea care a jienit pe Vodă, lăudîndu-se că el ar purta mai maiestos hainele și armele acestuia:

Cel hosman din capul tău
Bine i-ar mai sta 'ntr'al meu,
Pistoalele din brîul tău
Bine le-ar mai sta la ul meu.

De remarcat că în această variantă lipsește blestemul de mamă, așa cum balada circulă mai ales în Vrancea [3]. Ceea ce

[1] Cf. D. Caracostea, *Miorița la Moldova*, 11: „motivul este general sud-dunărean".

[2] In poesia populară bulgară găsim ceva asemănător. Crișmarul, intors noaptea acasă, cere soției adăpost. Necunoscut de ea, este omorît ca să i se ia banii. La zînă vin păstorii lui cu turme nouă și dela ei află femeia că, sfătuită de mamă, și-a ucis soțul: A. Strauss, *l. c.*, 188 („Hei, Frau Ivan..."). Pentru cum apare motivul în poesia neogreacă, v. H. Lübke, *Volkslieder der Griechen*, 196.

[3] I. Diaconu, *Ținutul Vrancei*, 196-217.

dă mai multă coloare locală este descrierea temniței, care nu este numită „a lui Opriș"[1], femeia o știa ca temnița dela „Nazgov", unde în forma metatesată recunoaștem Snagovul:

> În temnița părăsită,
> Cu trestie învelită,
> Cu troscot acoperită
> De toți domnii e știută[2].

Iar Domnul care are cruzimea diabolică să-i spună mamei că-i eliberează fiul și-l însoară

> Cu jupîneasa Carjena,
> Născută din Galbena,
> Din pădurea Slatina,
> Mireasă frumos gătită,
> Cu strugur e strugurită,
> Tot de Corbea e gătită.

și că, mai mult, va fi mărinimos:

> De zestre ei îi dau
> Satul Cioroienilor
> Și cu al Corbenilor,
> Cu al Vulturenilor;
> Și'ncă îi mai dăruesc
> Tot de-un vultur mare sur
> Ca să-i fie'n loc de nun,
> Să-l scobească de spinare,
> Să-i fie 'n loc de nun mare.

nu este cel care apare în culegerile de pînă acum, Ștefan-Vodă sau Negru-Vodă, ci Țepeș. Constatare ce are valoarea ei cît timp numele acestui domnitor nu s'a semnalat în poesia noastră populară[3]. Aceasta ar întări părerea despre originea veche muntenească a ei. Numele lui Țepeș este acela care s'ar impune, judecînd după felul osîndei, punerea în țeapă, pe care Domnul o pregătește lui Corbea.

---

[1] *Ion Creangă*, I, 79; Gr. Tocilescu, *l. c.*, 1250.

[2] C. Rădulescu-Codin, *Chira Chiralina*, 34, unde eroul se plînge că temnița a inundat-o Argeșul.

[3] N. Iorga, *l. c.*, 36; D. Marmeliuc, *Figuri istorice romînești în cîntecul poporal al Romînilor*, București, 1915.

Lipsa de respect cu care se adresează Corbea mamei sale, că nu a priceput ironia, surprinde cînd știm sacrificiile ce ea le-a făcut pînă să-i descopere locul de osîndă; se explică însă nu ca o izbucnire a eroului, ci ca o repetare a cuvintelor cu care mai înainte o calificase Domnul. Sfîrșitul variantei acesteia nu cuprinde răzbunarea Corbei, ca în alte versiuni unde se spune că el fură copilul Domnului să-l spînzure și omoară pe acela care l-a păzit în închisoare [1].

Alt cîntec haiducesc, *Radu lui Anghel*, circulă sub forma în care a fost culeș în *Graiul nostru*. I, 106, din Tutana. O variantă ce mi s'a spus are la sfîrșit adausul că haiducul, deși „dres" pentru gloanțe pe care le întorcea înapoi cu mîna, piere prin șiretlicul unui dorobanț care aflase în ce-i constă imunitatea. Interesant e că „domnia" cînd află despre aceasta trimite la închisoare atît pe dorobanț, cît și pe căpitanul lui, căci este profund impresionată de această pierdere ce însemna o micșorare a veniturilor:

N'aducea țara 'ntr'o vară
Cît aducea Radu'ntr'o seară.

Aceasta ar arăta sprijinul ce-l aveau vechii haiduci din partea Domnului cînd asupritorii contra cărora se ridicau erau de altă naționalitate. Balada, luîndu-și naștere în Muscel [2], a ajuns să fie foarte răspîndită în Argeș, cum circulă și în Dîmboviță [3], Vrancea [4], Teleorman [5].

Bine păstrat e și cîntecul despre *Busuioc*. Popularitatea lui o putem explica prin faptul că alături de el, îndurînd

---

[1] G. Tocilescu, *l. c.*, 149, 191; Rădulescu-Codin, *Chiru Chiralina*, 34. Răzbunarea aceasta pare că e un adaus ulterior, mai ales cînd înregistrăm și moartea Domnului (v. N. Păsculescu, *l. c.*, 224, 228).

[2] Rădulescu-Codin, *Din Muscel*, 240, 210 (se dă biografia haiducului, a cărui fată foarte vitează are și ea cîntec: *Prica Radului*, 294).

[3] T. Pamfile, *Cîntece de țară*, 32.

[4] I. Diaconu, *l. c.*, 260. „Cîntecul Radului" culeș la Țara Oltului de G. Tulbure, *Cîntece din lumea veche*, 33, cum și cel din ziarul *Țara Oltului*, II, n-rul 16, nu se raportă la haiducul nostru; sînt o simplă coincidență de nume. Ele sînt două versiuni ale cîntecului lui *Busuioc*.

[5] Tocilescu, *l. c.*, 176.

asprimile vieţei de rătăcitor, apare soru-sa Ilinca. Rolul ei e acela de straja a haiducilor, ca şi în alte cîteva balade[1].

Tipul acesta de femeie haiduc apare foarte rar în balada romînească şi nu corespunde realităţilor etnice. De aceea surprinde cînd asculţi isprăvi ale ei punînd pe goană poteri întregi[2], înspăimîntînd chiar pe „Împărat" cu vitejia ei ce lasă în urmă pe a fratelui[3]. Zona de expansiune a motivului ne îndreaptă spre ce ştim din poesia bulgară[4]. O *pesma*[5] arată pe eroină haiducind alături de fratele ei, care-i încredinţează cele mai grele misiuni, deoarece îl întrece ca iscusinţă. O alta o aşează chiar căpitan de haiduci[6], recunoscută şi de cel mai neîncrezător dintre ei, care e nevoit să cedeze în faţa probelor de curaj şi îndemînare la care nu se pot ridica nici unul. In poesia neogreacă[7], chiar dacă se întîlneşte acest motiv el este surprinzător, iar în cea sîrbă, nu s'a înregistrat ceva la fel, după cîte cunosc; cel mult dacă apare o femeie vitează, care caută să-şi scape soţul dela închisoare[8].

Din aceeaşi serie mult cîntat este *Ghiţă Cătănuţă*, sau, pentru că a schimbat haina de preot pe cea de haiduc, *Ghiţă popă vechi*.

E bine înfăţişată femeia necredincioasă. Moartea aceleia ce se arată făţarnică şi cu soţul şi cu iubitul ei care se luptă

---

[1] T. Pamfile, *l. c.*, 59 („Stanciu"); Rădulescu-Codin, *Din Muscel*, 288 („Stanciu Bratu"); C. N. Mateescu, *l. c.*, 79 („Stanciu al Bratului").

[2] Tocilescu, *l. c.*, 1050 („Volchiţa").

[3] N. Păsculescu, *l. c.*, 239 („Voica Bălaca").

[4] A. Dozon, *Poésies pop. bulgares*, XXXII: „Un trait particulier du brigandage bulgare c'est la part active que les femmes paraissent y avoir prise et la tradition d'après ce qu'on rapporte à Philippopolis confirme celui des pesmas sur ce point".

[5] „Dragana et Ivantcho", 191; v. şi A. Strauss, *l. c.*, 226 („Stojan und Todorka").

[6] „Bolana et Kérima, 183-189.

[7] Pernot, *l. c.*, 62 („La jeune Klephte"), din Passow, *Popularia carmina Graeciae recentioris*, 21.

[8] A. Dozon, *Poésies pop. serbes* 170 („La femme du haïdouk Vouk-koçar"); nesoţia îl scapă prin viclenie dela Turci şi, travestită, îl tratează aşa încît indirect să-i aducă aminte maltratările suferite dela el.

pentru ca, e în acord cu neomenia ei [1]. Sfîrșitul impresionant e de reținut, pentru că a influențat în această regiune altă baladă, *Badiu cârciumarul*, și e elocvent ascendentul uneia asupra celeilalte. Ghiță, ducînd „odoarele" soacrei sale și aceasta încercînd să-l mustre, el o închide în casă și-i dă foc. Darea foc la case e o notă comună în ambele balade, pentru că în ambele s'a petrecut o nelegiuire. Ea arată clar cum s'a petrecut contaminarea de motive din balada ce am cules-o la Albești, dela Nicolae Popescu de 80 ani, nepublicată aici. Mai intervine și o altă analogie: atitudinea echivocă a femeiei ce stă în expectativă să vadă ce vor decide împrejurările. Într'adevăr, în culegerile se s'au publicat pînă acum rolul Bădulesei nu e clar. Ea privește chinurile soțului fără a lua o hotărîre pînă ce nu primește sugestii dela el. Are timp chiar să se gătească, să pnie:

Fața la bileală,
Sprîncene la condeală,
Buze moi la rumeneală,

ca să se ducă la fratele Badiului, de a cărui faimă auzise Turcii. Pe urmă, dacă în unele variante ajută la măcel, în cele mai multe stă de o parte. Nedumerirea în ce privește această atitudine e înlăturată în varianta de care mă ocup; Bădulesa este omorîtă de Nicolcea, fratele Badiului, care ucisese mulți Turci, pînă ce-i făcuse „claie":

Tăiară, tăiară
Dela unul pîn' la mie,
Vîrful claiei nu ieșiră.
„Cumnățico cea frumoasă,
Vin să te sărut odată".

---

[1] Cf. Dozon, *Poésies pop. bulgares*, 226, poesia *La vieille* în care eroina apare hotărîtă; ea dezleagă brîul lui Iskren pentru ca Porvan să-l lege de un arbore. Intervine aci rolul important al unui păstor ce dezleagă pe lăudue ca să se răzbune. Balada noastră trece peste aceste amănunte penibile și singure cuvintele fonodel îi decid soarta. La A. Strauss, *l. c.*, v. variantele: „Vojvoda Kočan, 181; „Zwei alte Lieder", 243, și „Marko geht auf Besuch", 358; soția tate legăturile bărbatului care omoară pe acela ce nu uita o iubire veche.

Capul i-l lăjară
Și vîrf clăiei îl puseră.
„Cu Turcii ai tras,
Cu Turcii să te las".

Așa dar asociația de idei a pornit dela faptul de a pune vîrf unei clăi cu un cap trădător, cum ținea Ghiță Cătănuță să pedepsească soția lui; analogia de atitudini a dus la identitatea sfîrșitului în cele două balade.

Tipul femeiei rătăcite, al femeiei „Putifar", cum o numește D. Marmeliuc [1], apare în balada căreia i se zice *Cireșar*, deși numele lui Vartici e pomenit; mi s'a explicat că eroului i se zicea Vartici Cireșar. Așa cum am cules-o, rămîne în urma celei pe care a publicat-o C. N. Mateescu [2], unde soția neputînd suporta pierderea aceluia care nu voiac să cadă în păcat față de Doamnă, nașa lui [3], se sinucide, iar din mormîntul lor ies:

... doi trandafiri
De mijloc învîlcinați,
De vîrfuri apropiați.

Domnul [4], care acum înțelege rostul insinuărei soției amorale, exclamă:

Cine strică dragostea
Dumnezeu să nu i-o dea,
Să i-o dea și să i-o ia,
Ca să creadă altuia.

Deoarece balada aceasta pretutindeni presintă situații ce ating vulgaritatea, nu este de mirare că varianta pe care am cules-o coboară chiar pe Domnul, Ștefan-Vodă, cînd ne spune că el a consimțit la gîndurile perverse ale Doamnei:

Cîte averi le am pe lume
Toate ți le dau pe-anume

[1] *L. c.* 90.

[2] *L. c.* 29-34 („Vartici").

[3] La A. Corcea, *Balade populare*, 47, în varianta *Rozan*, nașa nu e Doamnă și renunță la capriciile ei văzînd miseria în care a adus pe cel botezați de ea prin fuga fiului în pustie. Căutat de ea și rugat să o lase să ispășească greșala, Rozan o la acasă și ajung să se împace.

[4] În alte variante Doamna e văduvă. Sfîrșitul e moartea amîndurora, căci fiul se înjunghie și nașa sfîrșește în același fel. V. N. Păscu-lescu, *L. c.*, 195; *Șezătoarea*, XIV, 145.

Și am să dau și pe la popi
Averi, să cetească toți,
Să te scape dela foc.
Voi da la călugărițe
Bani, paralo și leițe
Să se roage pentru tine,
Numai tu să faci ca mine.
Încă m'oi ruga și eu
Să-mi scap Doamna dela rău.
Decît să moară Doamna
Mai bine ți-oi lua viața.

Cu atît mai puternic se reliefează caracterul lui Vartici la care predomină ideea morală, cu cît nu cedează nici stăruințelor Domnului, deși știa că-l așteaptă spînzurătoarea. Începutul cîntecului e interesant: povestind copilăria eroului printre streini pînă ce a ajuns să fie slugă la „domnie", versurile amintesc de o altă baladă, *Mircea Ciobănaș*[1]:

Foaie verde dibomnic,
De cînd eram copil mic
Prin streini că m'am născut,
De streini parte-am avut.
Sluguliță că m'am dus
Pe mîna streinilor,
În coada tăciunilor.
Simbrioară ce-am avut
Numai domnul mi-a știut.
Slujii un an pe o oaie
Și'nca un altul pe două
Și din două făcui nouă
Și din nouă făcui zece
Și din zece douăzeci.
Cînd eram mai mititel
Eram drag stăpînilor
Și urît stăpînelor.

[1] C. N. Mateescu, *l. c.*, 3-12, a culeso din Curtea-de-Argeș. Interesîndu-mă de aproape de această baladă, care am impresia că într'o vreme a fost foarte prețuită, dată fiind popularitatea eroului în aceste părți, nu am putut afla decît fragmente. Ca o dovadă de întinsa circulație în trecut a ei este și faptul că aproape aceleași versuri s'au furișat în începutul din *Tudorel*, 1.

După ce mă mai mării
Eram drag stăpincelor
Și urît stăpinilor
Ca ponii cireșelor.

In aceste ultime trei versuri cred că s'a căutat să se explice numele de Cireșar al lui Vartici.

Remușcările aceleia care, după ce s'a văzut dusă în ispită, se isolează de tot ce e omenesc, sînt tema din *Ivan Iorgovan*. Voinicul e mai puțin viu înfățișat aci, pierzînd aureola lui de vînător, cum îl vedem în variantele din regiunile vecine [1]. El rătăcește în căutarea aceleia ce i-a fost dragă și care nu mai consimte să-l întovărășească, ci îl blestemă să ajungă stană de piatră. Dînsa e convinsă de puterea acestui blestem, cu toate că după ce el s'a împlinit e cuprinsă de păreri de rău și sărută pe acela a cărui moarte a voit-o. Interesant e că în această variantă motivul nu este contaminat cu acela al greșelei între frate și soră, cum apare în alte părți [2]. Varianta ce public e mult mai susținută și conturează bine caracterul intransigent al fetei, care a părăsit tot ce a avut mai scump „de rușinea maicăi și de cinstea taicăi". Predomină ideea că vinovatul trebue pedepsit [3].

---

[1] C. N. Mateescu, *l. c.*, 115: Ivan Iorgovan este băiețaș „rimlean" și pleacă la vînătoare:

Cu șoimeĭ pe mînă,
Cu ogarĭ pe urmă,
Cu Vîdra 'nainte,
Că e mai cuminte.

El ajungă fata. Sătbatică și ea îl blestemă, încît el se înnoacă în Cerna. Și la Rădulescu-Codin, *Din Muscel*, 196, eroul păstrează atributele de vînător. Vîdra descopere fata, care îl aduce aminte de dragostea lor și îl blestemă la fel ca în varianta noastră.

[2] N. Păsculescu, *l. c.*, 180; G. Dem. Teodorescu, *l. c.*, 415, 419; G. Alexiei, *l. c.*, 103. Acl motivul este contaminat și cu acela al „șarpelui" care încolăcise pe fată și pe care îl omoară eroul.

[3] Pentru puterea blestemului de fată baladele populare ne dau numeroase exemple. Unul, proferat de iubita părăsită, sună astfel:

Uscă-te bîtuele,
Îndrăgi-te-ar boalele,

Intransigentă și cu teama de păcat este și *Ioana Cosânzeana*, sora Soarelui, care nu vrea să-i fie soție. Comparată cu alte variante (*Soarele și luna*), arată o degenerare a motivului. Nu mai asistăm la călătoria soarelui în iad și rai, nu se vorbește de ce-i impune dînsa soarelui crezînd că nu va fi în stare să îndeplinească [1], nu se pomenește nici de moartea tragică a fetei, așa cum cred că trebue să fi fost

---

Șapte boli, șapte lingori
Și o pătrechie de frigori,

Iar mai departe:

Să dea mul Dumnezeu
Pe cal cînd îl încălecu
Calul să ți-l potlenească,
Peste cap să ți-l trîntească,
Mîna stîngă să ți-o frîngă
Și dreapta să ți-o scrîntească:
Să ți îl frîul cu dinții,
Să mîl calul cu mutii,
Să te vadă părinții,

Scăitoarea, XIV, 142.

și altul, care îl introce în cruzime:

S'ajungi rob la Turci,
S'ajungi rob pe Marea Neagră,
Să tragi zina la cutargă,
Seara s'o tragi la uscat,
Iar noaptea cu fier legat.

Ion Creangă, II, 209.

Versuri ce dau o pronunțată notă lirică baladelor și cum le regăsim cu ușoare modificări locale și în poezia albaneză, v. A. Seura, *l. c.*, 237 („La partenza del soldato") și A. Stratico, *l. c.*, 113; în cea grecă, v. C. Fauriel, *l. c.*, II, 177 („L'imprécation") și H. Pernot, *l. c.*, 62 („La séduction de la jouvencelle"), după Le rand, *Recueil de chans. pop. grecques*, 20, și cea bulgară, v. A. Strauss, *l. c.*, 190 („Rubro").

[1] Ca dovadă de vitalitatea în trecut a motivului fără degenerări este ghicitoarea răspîndită în Argeș:

— Ce nu e trei în lume?
— Punte peste mare,
Mănuvă în fier
Și seară la 'naltul cer.

sfîrşitul baladei. Ceea ce îmi întăreşte această convingere este varianta II din *Ilincuţa*. Fata robită de Turci, cu toate silinţele mamei de a o ascunde, se aruncă în Dunăre; Turcii se reped după ea să o prindă şi atunci ea se preface în mreană ca să nu fie găsită. Tot în mreană se preface, după ce s'a aruncat în mare, şi Ileana Cosînzeana, pentru ca apoi Dumnezeu sau Adam să o arunce pe cer să nu se mai întîlnească cu soarele, fratele ei[1]. Se vede clar nota comună care a dus la contaminarea de motive. Totuşi sfîrşitul e original: din Dunăre Ilincuţa a sărit într'o fîntînă, unde aude plînsetele mamei care o căuta desnădăjduită, iar Dumnezeu o preface în fată să se întoarcă la casa părintească. Numele mamei tot în această variantă este acela de „Băduleasa" şi chiar felul cum i se adresează Turcii aminteşte de cîntecul lui *Badiu circiumarul*. Este o transmisiune explicabilă prin înrudirea dintre cele două balade, socotite ca făcînd parte din ciclul dunărean[2].

Schimbarea în mreană pentru a scăpa de urmăritor ne

---

[1] I. Diaconu, *l. c.*, 263-268 („Cîntecu Soarilui"). Pentru deasa întîlnire de motive între *Soarele şi Luna* şi *Ilincuţa*, v. Alexici, *l. c.*, 51; T. Papahagi, *Graiul şi folclul Maram.*, 118 („Fratele şi sora"). Şi în aceste variante ea se aruncă în apă spunînd cuvintele cunoscute.

[2] N. Iorga, *l. c.*, 44, care o consideră ca „specifică Ţărei Romineşti". La aceasta se adaugă şi împrejurarea că Oltul e des pomenit în baladă. Numele acestui rîu apare în foarte multe variante, arătînd locul unde sînt aşezate casele Şandrului, tatăl fetei, sau chiar rîul în care ea se azvîrle. Cf. T. Pamfile, *Cîntece de ţară*, 51, o variantă culeasă chiar din Argeş; Gh. Candiaş, *Cîntece poporane moldoveneşti*, 113; G. Dem. Teodorescu, *l. c.*, 635; G. Tocilescu, *l. c.*, 1269.

Apariţia Nistrului, din *Ibicheţa Şandului* la D. Furtună, *Cîntece bătrîneşti de pe valea Prutului*, 19, *Fata Şandului* din colecţia Marian, *Poezii poporale romîne*, 46, se explică prin încercarea de localizare.

Interesantă este varianta *Ilincuţa Şandrului* dela Rădulescu-Codin, *Chica Chiraţina* 9, unde fata, scăpată tot ca „mreniţă", amăgeşte pe Turci că va lua de soţ pe acela care se va arăta viteaz. Turcul ce dă dovada de vitejie e de fapt un Romîn răpit de mic de păgîni.

Pentru contaminarea cu *Badiu circiumarul*, v. *Cătincuţa Gendrulescei*, la T. Pamfile, *Cîntece de ţară*, 49.

duce spre o altă baladă care este foarte răspîndită în această regiune, *Mierlița și sturzul*, aparținînd genului pe care Hasdeu îl numia „cîntecul metamorfoselor" [1]. Diferitele transformări ale mierlei pentru a scăpa de insistențele sturzului cred că pornesc dela ce constatăm și în *Soarele și Luna*. Mierla e socotită de poporul nostru ca fiind sora sturzului [2] și numai pentru a scăpa de păcat îl evită [3].

Din ciclul numit „transdunărean sîrbesc", Argeșul păstrează foarte puține balade. Isprăvile lui Novac și ale urmașilor lui nu se mai aud. Răspîndită este *Ieneca Săbienceu*; numele eroului a fost identificat cu acela al lui Hunyadi [4] și a fost socotit ca tipul Don Juan-ului [5]. De fapt, ceea ce predomină în variantele noastre este eroina care încearcă să ispitească și să braveze bărbații, increzîndu-se prea mult în

---

[1] *Cuvente den bătrîni*, II, 501-566, 694-705; v. și Jeanroy, *Les origines de la poésie lyrique en France*, 13 urm.

[2] De exemplu versurile:

Dac ulei mierla din pădure
Nu e streină ca mine,
Ea mai are-un frățior,
Pe sturzul cel pestrișor.
Cînd mi-este mierla bolnavă
Vine sturzul și mi-o 'ntreabă:
„Ce ți-e, mierlă, ce ți-e dragă"?
Șulei (Valea-Unghiului) — Ioana Hărălman, 70.

[3] D. Caracostea, *Lenore, o problemă de literatură comparată și folklor*, București, 1920, spune că „e cunoscut la noi sub numele de *Cucul și turturica*", p. 14, însă în colecțiile noastre mai mult apare *Mierlița și sturzul*.

[4] N. Iorga, *l. c.*, 46.

[5] D. Marmeline, *l. c.*, 27. Locul nașterei e indicat de „deghisarea în haine femeiești, legată în balada sîrbească de haiducul Grujița fiul lui Novac" spune d-sa mai departe, p. 28, ocupîndu-se de originea baladei. Ca liberator însă apare el în balada sîrbă, *Der wütende Freier*, traducerea lui Talvy, *l. c.*, 125, din Vuk Karadžić, *l. c.*, I, 637. Cît privește faptul de a se deghisa în haine femeiești pentru a înșela o fată, îl găsim și în poezia neogreacă; v. H. Pernot, *l. c.*, 84 („Chartzianis et Arétè", culeasă în insula Chio); M. Jeannaraki, *Chansons crétoises*, 8-10; Legrand, *Trois chansons pop. grecques*, 11-20.

puterile ei de resistență[1]. Și trăsătura aceasta de caracter ne îndreaptă spre poesia sîrbă[2].

Cîntecul *Letinului bogat* din același ciclu s'a cîntat probabil mai mult la nunți, unde rolul precumpănitor al nunului, atît de isteț și viteaz, impunea o asemenea baladă, dovadă că în Argeș i se zice *Cîntecul nunului*, iar versurile:

Dară nunul cel mai mare,
Cela cu grija 'n spinare

ne lămuresc pentru cine mai ales se cînta. Cît privește numele eroilor, într'o variantă ce am cules apar: Iancu-Vodă, finul, și Ștefan-Vodă, ca naș; Letinul însă e socotit ca fiind din Dobrogea:

...Se 'nsoară Iancu-Vodă
Și-l cunună Ștefan-Vodă.
Mireasa de unde-o fi?
Tot din tîrg din Dobrogea.
Dela Letinul bogat,
C'ala e cine spureat.

Prin urmare, tocmai Iancu-Vodă[3] a trecut pe planul al doilea ca vitejie, explicabil prin aceea că numele acesta de Domn nu era prea cunoscut în părțile noastre față de acela al lui Ștefan-Vodă[4]. Varianta ce am cules nu cuprinde răzbunarea nunului

[1] O astfel de credință apare în *Nicolu Nicolcea*, publicată în *Iou Creangă*, II, 67; ea spune că va lua de soț pe cine va întrece pe toți prin fapte minunate. Eroul al cărui nume credem că e refăcut după Iencea Sălbiencea o ucide după ce a ajuns a îndeplini totul. Pentru numele „Nicolae Nicolcea" v. și N. Pascolescu, *l. c.*, 160 („Fata de Frîng"). Moartea fetei care e mîndră de farmecele ei amintește de poesia bulgară „La Turque tuée par trahison", la A. Dozon, *Poésies pop. bulgares*, 195; v. și „Hanna Frîncului" la T. Papahagi, *Graiul și folkl. Maram.*, 97; I. Birlea, *l. c.*, 27; Țiplea, *Poezii pop. din Maram.*, 32, unde ea se laudă că nimeni nu ar putea-o amăgi.

[2] A. Dozon, *Poésies pop. serbes* („La sœur du capitaine Léka") și Vuk Karadžić, *l. c.*, II, 40, tradus de Talvy, *l. c.*, I, 188 („Die schöne Uebermüthige").

[3] N. Iorga, *l. c.*, 30, identifică pe acest erou cu Ioan Hunyadi.

[4] D. Marmeliuc, *l. c.*, 87; eroul este Ștefan Dușan, spune d-sa, și mai departe amintește că motivul este cunoscut Slavilor de sud. Hasdeu l-a analizat în balada sîrbă „Ženidba Dušanova", *Etym. magnum Rom.* IV, CXVII-CXXI.

— întors acasă — pentru cîte i-a impus Letinul[1]; iar numărul vitejiilor făptuite este redus la două: sărirea porților datorită calului[2], și recunoașterea miresei; o variantă deci scăzută față de altele și de aceea nu am crezut că merită să fie publicată.

Dintre alte balade mult răspîndit este cîntecul fetei luate prin viclenie de un Arap, *Chira Chiralina*. Relevez că într'o variantă, pe care n'o public aci, frații ei sînt trei, nu doi cum sîntem obișnuiți a-i vedea; al treilea e adus, cred, de necesitatea rimei:

Chir și Constantin
Și cu Mustafa,
Toți frați cu Chira.

Sfîrșitul e moartea mamei cînd revede pe Chira, deoarece ea fusese aceea care consimțise să o dea Arapului.

Numele Chirei apare într'o altă baladă, în care rolul Arapului îl ia un Țigan ce amăgește o fată de boier. Cîntecul merge mai departe cu desvoltare epică, plecînd dela realitățile dela noi, cînd ne spune că fata ajungînd la cortul Țiganului și văzînd sărăcia de acolo stă mereu întristată și nu poate să-și spuie durerea decît mierlei:

Ea mult suferia,
Pe cer se uita,
Mierlița-mi zăria
Și mi-o cunoștea.
La ea se plîngea,
De ea se ruga:
„Papucelii moi,
Aduc apă 'n ei
Și rochița mea,
Țin mălai în ea.

---

[1] G. Tocilescu, *l. c.*, 110 („Cîntecul lui Minea"), unde scoate ochi la „cochilmeri", pentru care, de inimă rea, moare Letinul. V. și G. Dem. Teodorescu, *l. c.*, 653 („Nunul mare").

[2] Și în poezia bulgară există tema aceasta. Nepotul desconsiderat face aceeași două minuni pentru rege, unchiul său: v. A. Strauss, *l. c.*, 264 („König Milus und Stojan").

Mierliță, mierliță,
Pasăre pestriță,
Pune-mă pe pană,
Scoate-mă la țară,
Să-ți fiu surioară".

Balada aceasta[1], de origine mai recentă, pare să fie derivată din *Chira Chiralina*; la aceasta se adaugă și măsura versului care, cum se vede, este aceeași.

Tot de origine relativ recentă par a fi și baladele cunoscute sub numele de *Vălenaș* și *Barbu*. Povestea versificată a tînărului iubitor de aventuri, sfîrșind prin a fi otrăvit chiar de mîndrele lui, este subiectul celei dintîi, care este pretutindeni cunoscută în această regiune. A doua cuprinde răzbunarea băieților pe Barbu, care venise cu mama lui în pețit în satul lor. Este omorît de ei și plîns de mamă și iubită. Întinsa lor circulație se explică prin aceea a ușoarei memorări și pentru că pomenește de lucruri ce se pot petrece în orice sat. Cum ceea ce am cules nu diferă de ce e cunoscut din colecțiile noastre de folklor, nu am publicat aci nici o variantă.

În schimb, nu se mai știe așa cum se cînta odată *Zidirea Mănăstirei Argeșului*. Constatarea aceasta surprinde, cînd cei din partea locului ar fi trebuit cu deosebire să o păstreze. Dovadă că nu de mult era încă bine păstrată este că cea mai frumoasă variantă a ei a fost culeasă de C. N. Mateescu din Albești[2]. De cîte ori am întrebat de ea mi s'a răspuns să o caut în cartea copiilor de școală și, insistînd pe lîngă unii să-mi spuie ce știau din ea, am aflat numai cîteva fragmente. Ruga soției lui Manole de a nu o zidi și grija pentru copil și casă, moartea zidarului îndrăzneț ce încerca să biruie văzduhul cu „aripi de șiță", toate acestea, cum le spune legenda,

---

[1] În varianta dela I. Bîrlea, *l. c.*, 35: „Fată de domnar, celuță d'on corturar", fata se roagă de turtureea să ducă veste părinților ca să renunțe la ea. În *Nevasta Țiganului*, la T. Papahagi, *l. c.*, 98, ea se roagă de un pui de rîndunea să ducă departe dorul ei. La fel și la Miron Pompiliu, *Balade pop.*, 29 („Fata Ghineraritului").

[2] *L. c.*, 18-28.

se știu, dar nu se mai spun în cîntec, și pentru lăsarea la o parte a ei în versuri să fie oare cartea de vină?

Că s'a cîntat mult în trecut și *Miorița* stau mărturie cuvintele bătrînului din Cepari, cum și versurile ce am cules dela bătrîne, cu toate că nu voiau să se mai obosească să mi le spuie, zicînd că aproape tot așa le știu și nepoții lor. Cu toate acestea, Lisaveta Ion Bolovan din Mușătești cunoștea alt sfîrșit al baladei: cei nouă ciobani care au omorît pe stăpîn au spus mamei bătrîne „cu brîu de cămilă" alegoria cu nunta fiului ei, dar bătrîna, cînd a cerut să fie dusă și și ea acolo, a înțeles din urletul unui cîne care era adevăratul înțeles al ei și a renunțat să-l mai caute. Oaia care-l vestește pe stăpîn este în această versiune, nepublicată aici, tot „o miorița laie", iar în cea pe care o public are ca semne: o ureche peagă și alta bleagă.

Un alt cîntec păstoresc care circulă în Argeș — știut mai ales de lăutari, dată fiind natura musicală a lui — este *Ciobanul care și-a pierdut oile*. Intr'o variantă ce am cules-o dela Gheorghe Toma Bolovan din Mușătești începutul cîntecului arată pe ciobani „tulind" la vale, pentru ca să-și împartă oile, la Vinerea-mare. Un cioban însă fuge de ceilalți și, apucîndu-l seara, adoarme; cînd se deșteaptă nu-și mai găsește oile. Se întîlnește cu un lup care-i spune:

Le-am văzut și le-am păscut
Pe piraie
Mățăgaie,
Pe costițe
Numai corniță;
Sus la furca puțului
E capul măgarului[1].

Ciobanul pornește mai departe și se întîlnește cu un Turc, apoi cu un Neamț cărora le cere să-i cînte „ca la țara lui":

[1] In *Graiul nostru*, I. 67, se vorbește și de

Sămarul măgarului,
Hrana ciobanului,

care este „în vîrful dealului".

Să sară oșinea,
Să rupă vîrzogul,
Să-ți dau galbenul și polul.

Fiecare cîntă ce știe, nu cum l-ar fi mulțumit pe el, de aceea nu le dă nimic. Numai un cioban care păștea niște oi îi cîntă „hora băciței" și, crezînd că vede oile lui, joacă de bucurie. Fuga ciobanului în momentul coborîrei oilor din munte, cînd se apropia împărțeala lor, presupune că el se temea de ceva și pare a vorbi pentru o circulație a cîntecului nu strein de *Miorița* și îndreptîndu-ne spre varianta acesteia așa cum a fost culeasă în Teleorman [1].

Foarte interesantă baladă, a cărei versiune așa cum o public nu am întîlnit-o în colecțiile noastre de folklor, este *Manea*. Punctul de plecare a fost de sigur *Toma Alimoș*, însă elaborat într'un fel cu totul original. Creatorul anonim a eliminat din partea dela început a acesteia tocmai pe cea mai luminoasă: răspunsul ulmilor frați ce-și pleacă frunțile și „se ploconesc" drept mulțumire la închinarea voinicului. În ce privește numele eroilor s'a făcut o intervertire: în rolul antipatic apare nu Manea, ci Toma Alimoș. S'au luat elemente dintr'un alt cîntec, *Voinicul și furul* [2], și anume visul acestuia de a se căsători cu o fată de crai, din care e deșteptat de nechezatul murgului. De aci începe însă partea proprie a baladei. Fata aceasta, frumoasă ca o „zînă", nu a fost numai năluciere de vis, ci realitate; ca venia ca să-l ispitească pe Manea, ca să-l ducă la luptă cu Toma. Intervenția aceasta ispititoare, care aduce moartea stăpînului, este pedepsită de calul eroului și asistăm la o luptă în văzduh între calul lui Manea, ca duhul răzbunărei, de o parte, și, de alta, zîna călare care în cele din urmă trebue să cadă. A intervenit, prin urmare, un personaj feminin al cărui rol este mai mult nefast: din causa ei mor

[1] Tocilescu, *l. c.*, 1254-1256.

[2] G. Alexici, *l. c.*, 38; G. Dem. Teodorescu, *l. c.*, 886 („Voinicul"); aci murgul chiar îl duce la fata visată a lui Mixii Crai, cu care voinicul se însoară; Tocilescu, *l. c.*, 1226 („Voinicul și hoțul").

cei doi voinici. Zina aceasta sîntem înclinați să o privim mai curînd ca o zînă a pădurilor, după puterea ce avea de a se arăta în vis și a apărea pe neașteptate la distanțe așa de mari, decît soție de haiduc. Felul cum e înfățișată zîna amintește de poesia transdunăreană — anume de „vila“ [1] a Sîrbilor, de „samodiva“ [2] a Bulgarilor și de „ora“ [3] a Albanesilor — cînd ocrotește pe Toma. Presentată călare [4] și ținînd piept murgului înfuriat, are înfățișarea de amazoană, i se adaugă însă o lumină de basm adusă de lupta aceasta aeriană. Remarcăm aci o amalgamare folklorică prin introducerea unor elemente din basme. Calul răzbunător este pareă același ca în *Harap Alb*, care aruncă din văzduh pe spînul ce omorîse pe stăpînul său. În orice caz, avem în *Manea* un exemplu de insinuare a elementelor de basm în baladă, alături de ceea ce cunoaștem ca balade provenind din basme versificate [5].

---

[1] Krauss, *Volksglaube und religiöser Brauch der Südslaven* 69-109.

[2] A. Strausz, *l. c.*, „Diese Wesen (Samovilen oder Samodiven) standen in innerer Verbindung mit den beliebtesten Helden des Volkes“. Și mai departe: „Zahlreiche epische und balladenartige Lieder berichten, dass einzelne hervorragende Helden, besonders solche von grosser Körperkraft, mit Samovilen Liebesverhältnisse gehabt“.

[3] M. Lambertz, *Die Volkspoesie der Albaner*, 8, spune: „Wie nämlich im serbokroatischen Heldenliede die Wila ihrem Helden im Kampfe zur Seite steht, ihn liebt und ihn beschützt, so hat jeder Albanerheld seine Ora als Schutzgeist“.

[4] La fel ajare și în poesia sîrbă; v. Vuk Karadžić, *l. c.*, II, 38, tradus de Talvy, *l. c.*, 178 („Marko's Geschwisterkind mit der Wila“). Motivul acesta e transmis la Bulgari, v. A. Strausz, *l. c.*, 341 („Marko Kraljević und die Vila Belogorska“); 345 („Marko Kraljević, Ivo und Dukadinče“). Și la noi, v. A. Corcea, *Bal. pop.*, 125 („Greuia lui Novac și Zina“), s'a înlăturat însă tocmai motivul de care ne ocupăm: lupta aeriană între om și zînă călări. Aci Novac săgetează zîna fără ca să fi fost urcat de calul său în nori, ca în balada sîrbă și bulgară. Versiunea romînească se apropie mai mult de cea tradusă de Fr. S. Krauss, *Slavische Volksforschungen*, 273 („Wie die Wila vom Hintergebirge uns Leben gekommen“).

[5] „Mizil Crul“, la Tocilescu, *l. c.*, 126 și 128; *Șezătoarea*, VII, 57; XVI, 152-158; „Mizilca“, în *Șezătoarea*, XVI, 78; „Anilu Crăișor“, la Giuglea și Vîlsan, *l. c.*, 229; „Chilidor“, *ibidem*, 251.

Acestea ar fi baladele ce am aflat în cercetările făcute în Argeş (nu mai vorbesc de unele cîntece haiducești diluate, cum este *Cîntecul lui Graur și Bujor*, o hibriditate ce numără mai mult de 350 versuri înșirînd isprăvile haiducilor ce îngrozesc cu prezența lor chiar pe Sultan). Ele arată cît a conservat ținutul acesta din comoara noastră epică. Evident, lipsesc multe pe care le cunoaștem din alte colecții; pentru dispariția unora s'ar găsi poate o explicație, însă este surprinzător să constați dispariția tocmai a baladelor istorice, cînd regiunea aceasta a fost multă vreme cea mai aproape de scaunul Domnului, la ale cărui ospețe asemenea cîntece de bună samă erau preferate. In tot casul, este greu de dat o explicație, mai ales cînd constatăm că există o tradiție epică incontestabilă în această regiune și dela o vreme mai mult femeile o păstrează.

Obiceiul de a fixa în cîntece amintirea faptelor ce au impresionat la un moment dat persistă și astăzi.

O întîmplare tragică, ce a făcut să piară tineretul dintr'un sat întreg, a fost incendiul bisericei din Costești. Nu au mai fost în sat petreceri, ci numai întîlniri de cutremurătoare amintire, unde suprema mîngîiere pentru fiecare era să audă pomenit și numele a lor săi în cîntecul jalnic al celor pierduți ce sună ca un boceet colectiv. Un cîntec jalnic a lăsat această întîmplare și el e un fel de pomelnic în versuri, un șir întreg de cruci imaginare pe care ar sta scris cum și-a găsit moartea fiecare dintre aceia care se duceau să-și amintească de patimile Mîntuitorului în lăcașul unde și-au încheiat cu groază zilele. Cîntecul așa cum e tipărit aici nu arată „decadența" acestui gen, numai că faptul în sine, petrecîndu-se prea de curînd și atingînd aproape pe toată lumea din sat, a lipsit puterea de obiectivitate de a prinde din întreaga întîmplare ce era mai concentrat evocativ, așa că tot cîntecul se reduce la cîteva impresii ale tragediei în cadrul de fum de lumînări, de îngrămădire omenească și de vaet sinistru; nu recunoaștem visiunea adevărată epică, deoarece lipsește perspectiva celor petrecute. De altfel, cîntecul l-am cules și relativ curînd: un an

după grozava întîmplare. Rămîne să vedem cum va privi mai tîrziu faptul cineva dacă va fi dotat cu darul epic și ce va alege din această întunecată improvisare.

Cum se presintă un cîntec atunci cînd autorul a avut perspectiva faptului ce nu l-a atins personal avem un exemplu în *Cîntecul lui Codin*. Subiectul cîntecului e acesta: un flăcău frumos din sat e ucis din invidie de alții într'o pădure învecinată. Dar totul nu se mai desfășoară așa de simplu ca în realitate. Flăcăul are o prorocire dela calul său: el îi ia căciula din cap, necheazā și oftează cînd stăpînul vrea să-l încalece, ca să urmeze pe acela ce-l chema la moarte. Este, de sigur, o elaborare după baladele vechi unde calul resteşte o nenorocire eroului, poate chiar din *Toma Alimoș*, însă adaptată spiritului vremei: flăcăul nu se ridică la eroismul acestuia, de aceea el nici nu pricepe ce presimția animalul credincios. Mai departe avem intervenția unui element miraculos: o luminare din cer cade ca să înspăimînte pe neleguiți și să-i împiedece de a arunca mortul nevinovat în fîntîna părăsită. Avem, prin urmare, un exemplu de elaborare fantastică a unei întîmplări reale [1].

Și în cîntecele noua nu constatăm propriu zis o decadență, nici monstruozități versificate [2]. Chiar versurile, dacă au scăderea de a fi prea monotone ca rimă, păstrează încă o vigoare a ritmului, pentru care Argeșeanul are un simț foarte viu. Remarcăm astfel o bună tradiție în a păstra ceea ce a fost moștenit, precum și aptitudini pentru creațiuni noua, fără a se îndepărta prea mult de modelele transmise.

Astfel cred că trebue considerat din punctul acesta de vedere Argeșul.

---

[1] Surprinde menționarea precisă a anului întîmplărei (1910), cînd se știe că în producțiile populare timpul este tratat ca ceva secundar.

[2] D. Ionescu Sachelarie, *Studii din poezia noastră poporală*, 8.

TEXTE

Manea

Foaie bob năut,
La vale, la cîmp
Doarme d'un voinic,
Murgu-i priponit
C'un lănțuș d'argint,
Lung pînă'n pămînt.
Murgu strănuta,
Voinic dăștepta,
Voinicu-m zîca:
„Murgule, murgule,
Lupi te-or h'i mîncat,
Urși te-or h'i spart
Dă m'ai dăștepta:
Frumos vis visam:
Un' mă logodeam
C'o fată dă crai
Din sus, dă pă plai;
Hai, murgule, hai,
Cu geamu sumeșă,
Cu sprîncean dușă,
Cu fotiț'alcașă,
Kip dă zupinașă,
Hai, murgule, hai
P'un pîcor dă plai,
Că am kin și vai;
Îndeamnă, murgule, mai sus,
Mai curînd ca să mă duc,
Visu să mi-l împlinesc,
Pă cine-am g'isat doresc".
Dar murgul ce-m făcea?
Toate dealurli-m sărea,
Stînc, văi, poeni cu flori,
Pînă zbura ca nește nori
Și-m zbura și-m oboșa,
La o trupină că-m sta.
Dară Manea ce-m făcea?
După murgu să dideа,
Lîngă trupină că-m sta
Și murgu mi-l priponea.

Mina'n dăsăgei lăga,
D'o ploșkiță că-m scotea,
D'o ploșkiță mititea,
D'o vadră și cine oca
Și mai pristosa ceva,
Și'nkina Manea din ia
Și din gură că-m zîca:
„Cu cîn să mai înkin din ia?
Înkina-o-aș codrului?
Codru este verde tot,
Nu m' mulțumește de tot.
Înkina-o-aș murgului?
Murgu mi-este cam nebun
Și dă fuga și dă drum.
Înkina-o-aș florilor?
Florile au miroase tari,
Dăzmierdează codri mari.
Înkina-o-aș ulmilor?
La trupina cu cîne ulmi,
Cîne ulmi dintr'o trupină
Ca cîne frați dintr'o mumă.
Înkina-o-aș armilor?
Armili sînt h'ară reci
Și iele nu mulțumesc'.
Pînă Manea că mi-și bea
Nic vorba nu isprag'ia,
O zînă'n cale-i venea,
Kiar cari sa gîndea la ia
Și mi-o urmărea Toma,
D'alde Toma Alimoș
Din fund din țara da zos.
Cîn să-i spuie mîndruța:
Ioite Toma pa colea,
Dară zîna-m dispărea,
Ioite Toma că-m sosa
Și din gură că-m zîca:
„D'aleu, Maneo, dumneata
Ce mi-ai făcut pă mîndra?
Că nu scăpi din mîna mea.
O ai văzut, ai încîntat.
Ca să-i h'ii ței tu bărbat".
Dară Toma ce-m făca?
Sabija că mi-o scotea

La Manca sa rápeza,
Vîrtu capului-i tăja
Şi pá Negru 'ncálica.
Dará Negru ce-m făca?
Ca vîntu cà mi-ţ zbura.
Dará Manca cá-m zîca:
„Alco, Tomo, dumneata
De te-oi prinde'n mîna mea,
Cum o sá-ţ mai frîng vîaţa".
Dará Manca ce-m făca?
Pá Murgu încálica.
Dará Murgu ce-m făca?
Cu pămîntu s'aşternea,
Fugu dá nu sá vedea
Şi pá Toma mi-l sosa.
„D'aleo, Toma, dumneata
Ai venit în mîna mea,
Io te-am cinstit cu plosca,
Tu ai dat cu sablia,
Tu ai dat cam mişăleşte,
Io să te tai haiducește".
Binişor cá mi-l tăja,
După Negru-l dobora.
Ioite zîna cá-m venea
C'un cal maro şi roşcat,
Merğea ca vîntu turbat,
Şi pá Manca-i întîlnea
Şi din gură cá-i zîca:
„Alco, Manco, dumneata
Vrei să-ţ h'iu eu dá soţie?
Io sînt zînă'n haiducîie,
Tu pá mine m'ai visat
Cà la capu tău am stat,
Pă Murgu tău l-ai blestemat
Cà lupi l-ar h'i mîncat,
Şi urşi l-ar h'i spart,
Cà dă ce mi-a stănuiat,
Cà din somn te-a dăşteptat.
Dá mine n'ai scăpat
Cà mi-ai luat ce mi-a fost drag".
Dará zîna ce-m făca?
O suliţă cá-m scotea
Şi'n ficat cá-i înţăpa.

Dă lîngă jel dispărea.
Dară Manea ce zîca?
Către murgu că-m grăja:
„Hai, murgule, tu cu mine
Unde-am hodinit mai bine,
La trupina cu cîně ulmi
Cîně ulmi dintr'o trupină,
Ca cîně frați dăla o mumă.
Acolo groapă să-m fac
Și cu dinți să mă trag
Și'n groapă să mă bag."
Dară murgu ce făca?
La trupină să duca,
Cu copita că-m săpa,
Groapă lu Manea-i făca
Și cu dinți mi-l trăga
Și'n groapă că mi-l băga.
Dară murgu ce-m făca?
Coama cu dinți o zmulga,
Pă Manea mi-l învălea,
Dă trei ori că-m nekieza,
Lăcrămili-l podidea.
După zînă că să lua
Și'n gînd că să gindea:
Kiar dă mi-oi pierde vița,
Și io tot nu m'oi lăsa
Pin n'oi omorî zîna.
Dară murgu ce-m făca?
Șase hăripi că-m scotea
Și pă zînă mi-o prindea.
Zîna cîn mi-l vedea
Din sîn un zmeu că-m scotea
Și nainte i-l punea.
Dară murgu ce-m făca?
Drept în sus că s'azvîrlea
Și pă zmeu că mi-l prindea
Și cu dinți că mi-l lua
Și la pămînt să lăsa
Cu picioarili-l prăpădea
Și după zînă să lua
Și pă zînă o sosa,
Dă trei ori că-m nekieza
Calu zînii îi spunea:

„Alča ne-am pierd viața,
Că iel are hăripioare
Și'a vinit să ne omoare,
Ca i-ai pierdut stăpînu
Și'a vinit ca vîntu".
Dară murgu ce-m făča?
Pă zînă cu dinți o lua
Și'n aier să ridica,
Drumu d'acolo-i didca
Și calu iei o prindea,
Cu dinți dă spate-o lua
Și'n sus să ridica,
Murgu lu Manea-m venea,
Îndată cîn să izbea
Zîna zop că mi-o făča,
Cu calu să'ntovărășa.

Căpățîneni — Niculai Iordakiu, 38

Miorița

Foaie ș'un susai,
P'un pičor de plai,
P'o gură dă rai
Ce tulește'n vale!
Trei turme dă miei,
Cu trei čobănei:
Unu je Vrinčan,
Altu-i Ungurčan,
Ș'altu-i Moldovčan.
Čel Vrinčan,
Cu čel Moldovčan
Iei s'au vorbit
Și s'au sfătuit
Ca să mi-i omoare
La apus dă soare
Pă čel Ungurčan,
Că je ortoman,
Are oi mai multe,
Multe și cornute
Și dulăi bărbați
Și cai învățați.
Oili-m tulea
Și că mi-ș pornea
Și că mi-ș zbiera

O mioriță laie,
Laie lucălaie,
Cu lîna pläviță,
Zbjară din guriță.
Čel čo-i Ungurean
Din gură-m zîča:
„Mioriță laie,
Laie lucălaie,
C'o urekie peagă,
Și cu alta bleagă,
Dă trei zile'ncoače
Gura nu-ț mai tače
Iarba nu-ț mai plače.
Ori ieștî bolnág'ioară,
Drăguță mioară?
Mioriță-m sta,
La jel asculta.
Din gură-i spunea:
„Stăpîne, stăpîne,
Iucă nu știi bine,
Tovarășî tăi,
Čel čo-i Moldoveean
Și cu čel Vrînčean,
Iei s'au sfătuit
Să mi te omoare
La apus de soare.
Dă-ț olli'ncoače,
Dă-le la závoi,
Că-i iarba dă noi
Și umbră dă voi".
Čel čo-i Ungurean
Din gură-m zîča:
„Drăguță mioară,
Dă ieștî názdrăvană,
Čel čo-i Vrînčean
Și čel Ungurean
Iei dă mă omoară,
Drăguță mioară,
Tu să-m spui așa
Cu guriță la,
Pă min să mă luaț
Și să mă'ngropaț
La stîna bătrînă

Cu muşkiu pă bîrnă,
Groapă să-m săpaţ
Sus în dosu stînii,
În groapă să-m aşternet
Dalbu glugulîţă,
Căpătîi să-m punet
Neagră căciulîţă,
Stîlpulet să-m punet
Roşu flujeraş:
Cîn mi-o bate vîntu
Flujeraş mi-o zîce,
Oili s'or strînge,
Pă mine m'or plînge.
Învăliş să-m dat
Mica ţoal'a meşa.
Clini cîn s'or da
Şi iei mi-or urla
Tot dă soarta meşa.
Şi'n loc dă luminări
Stelili dă pă ceri.
Şi dă'i vedeu
Pă măieuţa meşa
Întreblnd dă mine,
Tu să-i spui aşa:
Că m'am însurat,
Nevastă mi-am luat
Stînuţa bătrînă,
Cu muşkiu pă bîrnă.
Cîn m'a cununat?
Soarili şi luna,
Cununiia meşa.
Şi'n loc dă făcliţ
Doi luceferei.

Căpăţîneni – Acelaşi.

Mierliţa şi aturzul

Foaie izmă creţată,
Într'o zoi dă dimineţată
Pă roo, pă ciaţă,
Cam pă negureţată
Cartă-mi-să cartă
Doo rămurele.

Doo păsărele,
Nu sînt rămurele,
Ci sînt păsărele,
Mierliță cu sturzu.
Sturzu că-m zîce:
„Mierliță, mierliță,
Io ț-am spus drăguță
Să te jau pă tine
Ca să h'ii cu mine".
Mierla că-m zîce:
„Toate că s'or face,
Astă nu să poate:
Să fu sor pă frate".
Sturzu că-m zîce:
„Mierliță, mierliță,
Păsăre pestriță,
Albă la pieliță,
Neagră la hăinuță,
Kip calugăriță,
Curvă dă uliță,
Io ție ț-am spus
Cuibu să-ți-l faă
La colț dă cetate.
Unde vînt nu bate,
Nică ploaia nu ploo,
Nică nu picu roo,
În vîrf dă sipică,
Nimini nu ți-l strică.
Și tu l-ai făcut
În marăine dă drum,
În stuf dă alun.
Kiriăi mi-or treče,
Cu seludurî domnești
Trec la București;
La pojana mare.
Făr dă nică o floare
Iei mi-or dăzuga
Și mi-or uspăta,
Boi mi-or strekia,
Bestea or rupea
Și iei or căuta
În marăine dă drum,
În stufur dă alun.

Restęa or tăja
Și dă cuib or da,
Pui și i-or lua,
Tu ti-i văjcăra".
Mierlița-m zîca:
„Sturzule, sturzule,
Sturzu pestricior,
Tu ficior dă domn,
Domn Vasilion,
Și io că m'oi duce
Lupi să mă mănînce,
Să mă mînce-aşa,
Dă tine-oi scăpa".
Sturzu că-m zîca:
„Mierliță, mierliță,
Pasăre pestriță,
Și io că m'oi face
Mic vînătoraș,
Lupi oi împuşca
Și dă tine-oi da
Și te-oi săruta
Dă min n'oi scăpa.
Mierlița-m zîca:
„Și io că m'oi face
Mreană gălbooară
Pă fund dă vîlcare,
În năsip m'oi băga,
Dă tine-oi scăpa".
Sturzu că-m zîca:
„Mierliță, mierliță,
Lumęa męa drăguță,
Și io că m'oi face
Mic dă năvodari,
În mînă la năvoz,
Cu ăucur dă plumb
Să mă las la fund,
În apă m'or băga,
La fund m'oi lăsa
Și dă tine-oi da
Și te-oi săruta,
Dă min n'oi scăpa".
Mierla că-m zîca:
„Și io că m'oi face

Bob dă grîu m'oi face
În mînă la fomei
Și m'or sămăna
Și m'or săcera
Și m'or măcina,
În foc m'or băga,
Azimă m'oi făca,
Dă tine-oi scăpa".
Sturzu că-m zîca:
Mierliță, mierliță,
Neagră la hăinuță,
Kip călugărița,
Lumea mea drăguță,
Și io că m'oi face
Vătrăjas dă h'er
În mînă la fomei
Și'n foc m'or băga
Și dă tine-oi da
Și te-oi săruta
De min n'oi scăpa".
Mierlița-m zîca:
„Nu scap nîc așa?
Io că m'oi face
Doo cruculițe
În marginj dă ulițe,
Una poleită și'alta zugrăvită".
Sturzu că-m zîca:
„Și io că m'oi face
Mic călugăraș,
Viu dăla oraș,
Dă tine oi da
Și te-oi săruta
Dă min n'oi scăpa".
Mierlița-m zîca:
„Sturzule, sturzule,
Co să mă mai fac,
Dă tine să scap?
Am să plec în lume,
Să-m șkimb al meu nume,
Să nu fiu cu tine".
Sturzu că-m zîca:
„Și io că m'oi duce
În păduri pustii

Tu să nu mai ştii,
Vînátorĭ mă 'mpuşte
Şĭ să mă mánincе
Cá mĭ-e carnęa dulce".

Cápăţîneni — Acelaşi.

Tudor Tudorel

I

Tudor, Tudorel
Ţera mic şi áititel,
N'ititel şĭ borţoşál.
Slugulíţá să băga,
Slugulíţá pă háinuţă,
Ţăgăraş pă măgăruş,
În coada tecunilor,
Pă mîna streinilor.
Tudorel cîn maĭ creşţea
Frumuşál ni să făcă,
Ţera drag stăpînţilor
Şĭ urît stăpînilor.
Dacá vidęa şi vidęa,
Bine sama cá ş-o luą,
La majcă-sa să duca
Şĭ pă urmă să'nsura,
Frumoasă mîndră că-ş luą.
Dă frumoasă ce ţera,
Cîrcumăręasă o punça,
În calęa Dobroğenilor
Şĭ'ncă a stăvarilor.
Bęa Turci îşlicili
Şĭ boieri şăpcili,
Coloani cîrliğili
Şĭ Humini coasili,
Ţîgani baroasili,
Ţîgăncili trăiştili;
Vinęa omu cu patru boĭ,
Dimineţa 'nţuga doĭ;
Vinęa omu dă călare,
Pleca cu şaua'n spinare,
Şĭ bogat ni să făcu,
Domnu dacă auza

La harač mare-l punea,
C'avea morĭ pá su pământ
Dá măčina la arğint
Ș'o moară la Ostrovel
Dá măčina aurel,
Și činzăč da ieșe breze
Cu totu ni le vindea.
Dă lua bani cu obrocu
Și măsura cu merticu;
Cu totu ni le vindea,
Să să vază cortorosit,
Da dă harač nu s'a plătit.
Dacă vidęu și vidęa,
Lumęa'n cap că ș-o lua
Ș'altă averu stringa.
Acasă ni să'nborča,
În k'imniță să băga.
Dară mă-sa če făča?
„Mindro, mindruliță męa,
Așa sele nu m'a ažuns
Dă din Tudor ni s'a dus;
Ia, ia tu d'o năstrăpioară
Și te du la k'imničoară".
Noru-sa ni-o asculta,
Îndărăt din să'ntorča:
— Maică, măiculița męa,
Nu știu dă čine m'am împiedicat,
Năstrăpioara că s'a spart".
— N'o h'i ibomnicu táu?
— Să má bată Dumnezeu
D'o h'i ibomnicu meu".
Dară mă-sa če făča?
Mina pă funie punęa
La k'imniță să duča,
Lațu dă gît i-arunca,
După buț îl azvîrlia.
Iată čobani sosa:
„Hei, Tudore, hei,
Dobroğan Tudore,
Drăgălaș Tudore,
Curăță-ț livezili,
Că-ț vine oiții,
Hei, Tudore, hei,

Drăgălaş Tudore,
Dobrogan Tudore,
Dăşkide ne porţili.
Să-ţ băgăm haznalili".
Dară mă-sa ce zîca?
— Ce voi pă Tudor strigaţ?
Că Tudor dă cîn s'a dus
Sîn noo ani şi zumătate
Şi povîrneşte la zăce.
— O h'i greşit dă s'o h'i 'mbătat
În k'imniţă o h'i intrat".
Acoló cîn să duca
Pă Tudor mort îl găsa.
„Voi čobanilor
Şi'ncă voi stăvarilor,
Întinde-vă-ţ gluğili
Să vă dau simbrilili".
După ce asta făca
Îndărăt la Tudor să duca.
Laţu dă gît şi-l punea
Şi maică-sa săraca..

Muşăteşti — Anica Ion Bran, 58.

II

Şi mi-avea Sîrba, mi-avea
Şi mi-avea şapte fečori
Şi toţ şapte vînători:
Şase din şapte-au pierit,
Numa unu mi-a rămas
Care-l kiema Tudorel
Şi iera mai frumuşel.
N'avea Sîrba ce lucra?
Pă Tudor că însura,
Tinerică mîndră-i da,
Ca a lui nu mai iera.
Dă frumoasă ce iera
Numili Mîndra-i punea,
Cîrcumărcas'o punea
Tot la puntea ollor
În calea Dobrogenilor.

Cît p'acolo că treca
Tot la dînsa kieltuia,
Sărac, frate,-nu rămînea.
Venea car cu patru boi,
Dimineața'nzuga doi;
Venea vojnicu călare,
Pleca cu dăsagi'n spinare;
Vindea čobani gluginii
Și stăpîni punginii
Căpitani kiverli
Și Turči zăbunili,
Colonei bastoanili.
Dari d'un hoț dă Dobroğan
Binișori sama că-i lua,
La greu harač îl punea,
Vindea Tudorel č-avea.
Vindea porči cu purcari
Și vačili cu vâcari
Și lua bani cu obrocu
Și-i măsura cu merticu,
Ca să nu vază plătit,
Tot plătit cortorosit
Cu păgini'mpăčuit,
Dă če da, dă če mai da
Tot datorii că făča.
Mai avea Tudor, avea
Noo mori pă su pămînt
Dă măčina la arğint.
Una la Ostropior
Dă măčina aurel,
Și p'ulea că le dădea
Și plătit tot nu ierca.
Tudorel dacă vedea,
Iel acasă să duča,
Către mă-sa că-m grăia:
„Majcă, maiculița mea,
O să dau și pă Mîndra.
Pă Mîndra și căsčoara
Doar dă ne-om vedea plătiț,
Cu păgini'mpăčuiț".
Mă-sa așa dac'auza:
„Tudore, Tudore,
Pă Mîndruța să n'o dai,

Doamă dá s'o şkimba ceva,
Ne-o rămînça căşcoara,
Căşcoara cu Mîndruţa,
Că să umbli lumea toată
Ca Mîndra ta nu să poate".
Tudorel ce-m cuvînta?
„Majcă, măiculiţa mea,
Dacă je vorba aşa,
Măturaţ hambarili
Şi-m gătiţ merindili."
Şi mă-sa că-l asculta,
Hambarili mătura,
Merindili le gătia
Şi Tudorel că-m pleca,
Mîna cu má-sa că da
Şi pá Mîndra sărutа,
Lăcrămili-l podidea
Şi la Vodă că-m pleca,
Iarĭ Vodă cîn mi-l vedea
Din gură că-i cuvînta:
„Tudore, Tudore,
Drăgălaş Tudore,
Tare te-aĭ îmbogăţît
Pá la mine d'aĭ venit"?
Da Tudorel ce zica?
„Să trăieştĭ Mărija ta!—
Lăcrămili-l podidea —,
Da jo n'am îmbogăţît.
Foarte rău am sărăcit,
Dă cîn tajca mi-a murit
Mult harač jo am plătit,
Foarte rău am sărăcit,
La Mărija ta am venit."
Da Vodă ce cugeta?
— Ce vreĭ, Tudore, să-ţ dau?
Vreĭ să-ţ dau căpitănije
Orĭ să-ţ dau d'o boierije?
— Să nu-m daĭ căpitănije,
Să nu-m daĭ d'o boierije
Şi să-m daĭ d'o saigije,
Să stau la puntea oilor
În calea Dobroşenilor,
Să iau din zece un berbece

Și'ncă dintr'o sută zece,
Din herțiellie un cal bun".
Și Vodă că-l asculta,
În puntea oilor îl mina
Și lua din zece un berbece
Și'ncă dintr'o sută zece,
Din herțiellie un cal.
Le făcă și le'ndoia
Mai multe dacît le-avea.
Ciobani și vătafi băga:
Ciobani că le păza
Noo ani și zumătate,
Zovirnia, frate, la zece
Da ciobani ce zîca?
„Tudore, Tudore,
Drăgălaș Tudore
Să ne dai slubrilli
Că ți-am păzit oili,
Ne-am părăsit casili,
Ne-am văduvit nevestili".
Tudorel dac'auza,
Dăsag dă bani că umplea
Și'acasă că-m pleca.
La ciobani le porinca:
„Ridicați perdelili
Și plecați cu oili".
Dăsag pă cal că punea,
Iel nainte că venia
Și la ușe că-m bătea,
La fercastră că striga,
Nimenea nu-l auza
Și îndată că să gîndia:
Or că maica mi-a murit
Or Mîndruța mi-a fugit,
Casili s'a pustiit.
Zoș la pimniță să da,
Mîna'n buzunari băga
D'o kieie d'argint scolea.
La pimniță dăscuia
G'in din noo buț gusta,
Dă tare să kiefuia,
Zoș la prag că să culca.
Mamă-sa că să scula,

Către Mîndruța grăia:
„Ia, scoală-te noru-mea,
Noru-mea și draga mea.
Și te du la pimnicoară,
Mi-adu g'in cu năstrăpioara
Să-m domolesc inimioara,
Că dă cîn Tudor s'a dus
Setc-așa nu m'a ajuns".
Noru-sa c'o asculta,
Luminare aprindea,
Năstrăpioară'm mînă lua,
Jos la pimniță să da,
În pimniță cîn să da
Dă Tudor să'mpiedica,
Puțînel că mi-l zărja,
Cu Tudor l-asemuia,
Luminarea să stingă,
Năstrăpioara să spărgă,
Îndărăt că să'ntorcă,
La soacră-sa să duca:
„Maică, maiculița mea,
La noi, maică, 'n pimnicoară
Zač'un voinicel să moară,
Samănă cu Tudorel,
Mi-a rămas inima la iel".
Soacră-sa cîn auza
Doo palme că-i trăga:
„Ai sicilir, curvă, cață,
Ai tu d'un ibomnicel,
Pă picior mi te-a călcat,
În gură te-a sărutat,
În luminare ț-a suflat,
Năstrăpioara că ț-a spart"
Doo palme că-i trăga
Și dă frica c'o făca
Scul dă mătase cata,
Un lănțișori că făca,
Jos la pimniță să da,
Nic luminare nu lua,
Dă gît lu Tudor punea,
Pă Tudor cu sugruma.
Noru-și că îi zica:
„Trage tu, curvă, cață"!

Ia trăga și nu trăga,
Că trăga ia nădeștea.
Pă Tudor că-l sugruma,
După buț ca l-arunca.
Nic prea mult că nu-m treca
Și cocoș că-m cînta,
Cobani cu oili venia,
Dăla poarta că-m striga:
„Tudore, Tudore,
Haj dă-ț ia oițili
Și ne dă simbrili,
Că ț-am păzit oili,
Nc-am părăsit casili,
Nc-am văduvit nevestili."
Mă-sa atunc cîn auza
Zos la pimniță să da,
Lumînare c'aprindea,
Un cuțit în mînă lua,
După buț în lumina,
Pă Tudor mort îl videa,
Cuțitu'n ia că-l băga:
Dup'o moarte ș'altă moarte.
Da noru-sa ce făca?
La cobani că să duca:
„Da voi, cobăneilor,
Și voi, păstorcilor,
Ia tindo-va-ț gluginili."
Cobani c'o asculta,
Gluginili că le tindea,
Bani cu dăsag turna.
Pînă bani socotea
Unu din iej ș-alega,
Nic înalt, nic scundicel,
Dă sama lu Tudorel,
Și nevastă d'ar avea,
Tot îl cununa cu ia
Dacă s'a'ntîmplat așa.

Căpățineni — Ioana Băzenoaia, 78.

Busuioc

Foaie verde ș'o maslină,
Busujoc doarme'n strufină,
Su tulfină da cătină,

Cu durdulița pă mînă.
Busuioc doarme la foc
Învăluit într'un cojoc.
Dar la foc cine-ș h'erbea?
D'o ulcică mititea,
Dă cînă vedre ș'o oca
Și mai pristosa ceva,
Carî h'erbea zuninca'n ia.
Și d'ulcică îngrijia
Soru-su Ilinca.
Și Busuioc că-ș durmia,
Și doarme nepomenit,
Pînă soarili-i răsărit,
Dă poteră ocolit.
Dar soru-su Ilinca,
Ia din gură că-m graia:
„Scoală, frate Busuioacă,
Ce tot dormi nepomenit,
Cu soarili răsărit,
Dă poteră ocolit!
Potera lui Oprea
Și a lui Pană Roșean,
Ș'a lu Cincă din Stănești,
Busuioc să te păzești!
Ș'a lu Stan dă Bovilsan,
Cau auzit că ai bani
Și'nc'o cată dă dușmani,
Scoală, frate Busuioacă,
Șapte poteri că te-o bate"!
Dar Busuioc ce-m striga!
„Taci, soru-meu Ilinca,
Că nu-s foameje cu conă,
La poteră să nu poc,
Da sînt vojnic comănat,
Cu șapte poteri mă bat!
Soră Ilinca,
Ia, du-te la scorburea
Și-m adu pă durda meu
Su mi-o ung cu undălemn,
Ca să dau bine la semn,
Le du trii anî părăsita,
Dă rugină ruginită
Și dă mine neugrijită."

Dar soru-sa Ilinca
La scorbură sa duca,
Durdulița i-aduca.
Dar Busuioc ce-m făcea?
Cu undălemn s-o unga,
Dă rugină o sterga,
Băga gloanța cu poala
Și prafu cu kivara,
Zburătorli cu mina.
Dar potera ce-m facă?
Din șeaple pârț că-m trăga
Și ulcica i-o vărsa,
Busuioc să supăra.
Drept în sus că mi-ț sărța,
Mina pă durda-m punea
Și din gură ca-m zicea:
„Căpitan Bălaura,
Dă te-oi prindo'n mina mea,
Am să-ț dau d'o malotea,
Dăla mimușița mea,
Dă bije cu sabija".
Căpitanu ce-m zicea?
„D'alcolco, ostașilor,
Și voi poterașilor,
Dac'am avea noi noroc,
Sa'mpușcam pă Busuioc,
Cu galbeni să mă joc!"
Dar Busuioc ce-m zicea
Către soru-sa Ilinca?
„Auz, zice potera
Că d'o avea noroc
Sa'mpuște pă Busuioc,
Sa-m ia galbeni pă joc".
Dar Busuioc ce-m făcea?
La trupina sa ducea,
La trupina da cutium,
Durdulița mi-o așăza,
Pă trupinu c'o punea
Și din gură ca-m zicea,
C'un glas mare că striga:
„Căpitan Bălaura,
Mi-e milă da poteraș,
Ca-i rămân copii săraț

Și nevestе tinerele
Și copile frumușele
Și bătrîni făr dă minte,
N'are cîn grijă nainte".
Atunć Busujoc îm sta,
Durdulița o sloboza
Pîn mijlocu fagilor,
Pîn reamătu frunzilor.
La zumatța crăcilor.
Durda cîn o sloboza
Copăci mi-i roteza,
Pă potera că-m cădea.
Care cum îm mai scăpa
Mergea dandaratelea.
Busujoc că ce-m zîca?
„Căpitan Bălaura,
Io te-am prins în mîna mea."
Dar Busujoc ce-m făca?
În codru că să băga,
La căpitan să duca
Și din gură că-i graja:
„Căpitane dumneata,
Unde t-este potera
Care-ai vînt la min cu ia,
Dă mi-ai dărîmat masa mea?
Căpitan Bălaura,
Cît ai avut potera
Și i-ai lăsat nemîncat,
Acuma i-ai lăpădat.
Dacă ieşti tare, vorbeşte,
Că io-m vorbesc cîntăreşte;
Io vorbesc în haiducîie,
Tu căpitan dă cîmpîie."
Dar Busujoc ce-m făca?
Căpitanu mi-l lega
Și la haiduc mi-l pornea
Și din gură-l zudeca:
„Vai, sărace căpitane,
Ai crezut că ieşti voinic,
Tu potera t-o ai pierdut,
Acu unde-ai să te duc?
Sau dă muncă să te-apuc,
Or vrei să h'ii în frăție,

Ca să merg în haidučije.
Tu căpitan dă armată,
Io căpitan cu gieba lată,
Tu căpitan cu papuč,
Io căpitan cu opinč,
Cu curele pă picoare,
La brîu cu șapte pistoale,
Patru pline și trii goale.
Dă bag căpitani'n boale."
Căpitanu če-m făča?
Deodată să ridica:
„Iartă, frate Busujoače,
Ș'acuma mă lasă'n pače,
Că sînt răzmat d'un bușțean,
Și mi-am pierdut al meu neam.
Am rămas acu cu tine,
Vrei să scoț bani din mine"?
Dar Busujoc če-m zîča?
„Mije nu-m trebuje bani,
Mije-m trebuje gîrtani,
Mije-m trebuje voinič,
Ca să meargă la cring,
Să'ncaseze la pârale,
Unde ies bujori'n cale."
Dar căpitanu če-m zîča?
„Lasă-mă pă mine'n pače,
Că cringu mije nu-m plače,
Că sînt învățat cu pârale,
Dă lacrămi și dă mult žale,
Cu căzui în mîndri tale".
Da Busujoc če-m făča?
Pă căpitan îl ridica
Și capu că i-l tăja,
Către soru-sa-m zîča:
„Dară, soru Ilinca,
Îngropajă un cap da căpitan,
Păcum jel nu m'a'ngropat
Cîn la mine aj strigat."

Căpățîneni — Niculai Jordakie, 38.

Milea

I

Foaje dă frei nuc,
Strigă Milea dintre lunc,
Dintre lunc, din văi adînc,
C'a pierdut, mare, doi żunc,
Pă Vinăt și pă Bălan,
L-a căutat dă jeste un an.
Și maica-sa l-auza
Și din gură că-m zîca:
„Ce ț-e, Mileo, dă tot strig
Dintre lunc, din văi adînc?
Dară Milea ce-m zîca?
„Maica, maiculița mea,
Am pierdut, mare, doi żunc,
Printre stînc și văi adînc,
Tot umblînd și căutînd
Io, maică, mi-am ostenit
Și m'am dat d'am bodinit
Supt un pom mare'nflorit.
Vînt dă vară mi-a bătut,
Flori dalbe s'a scuturat,
Pă mine m'a'mpresurat,
Puj dă șarpe mi-a picat,
Puj dă șarpe bălaor
Cu codița dă nor,
Cîn inimde mă coprinde,
Cîn zgîrcește mă topjește.
Maica, maiculița mea,
Înfreșură mîna'n bărzunca
Și mi-o bagă'n sîn dă-l ia,
C'ala-m topjește viața".
Dară Milea mi-o'nțercea,
Dar maica-sa ce-m zîca?
„Dăcît, Mileo, fir dă mînă
Io mai bine fără dă tine,
Căț ca tine oi mai face,
Dă mînă nu mai poț face.
Dară Milea ce-m facă?
Și pă taica-su 'nțercea:
„Taica, tăiculețu mieu,

Înfreșură mîna'n gizdeu
Și mi-o băga'n sînu mieu,
Ca să-m scoț bănuru,
Cula-m pierde capu".
Dar baica-su ce-m zîce?
„Dăcît, Milcu, făr dă mînă
Io mai bine far dă tine,
Că ca tine oi mai face,
Da mînă nu mai poc face."
Dară Milcu ce-mi făce?
Pă mîndra-su ș-o striga:
„Mîndro, mîndruliță mea,
Tot umblînd și căutînd,
C'am pierdut, mare, doi ănă,
Pă Vînăt și pă Răbăn,
Și știi că-i caut d'un an,
Io, mare, m'am ostenit
Și m'am dat d'am hodinit
Supă un pom mare 'nflorit,
Vînt dă vară mi-a bătut,
Flori dalle s'u scuturat,
Pă mine m'a'mpresurat,
Pui dă șarpe mi-a picat,
Pui dă șarpe bălbor
Cu codiță dă uor,
Cînd întinde mă coprinde
Și g'iața rău ca mi-o stîngе.
Mîndro, mîndruliță mea,
Înfreșură mîna'n bezmea
Și mi-o băga'n sîn și-i ia,
Că ala-m sfîrșește g'iața".
Dar mîndra nu să'ndoia,
Mîna'nfreșura'n bezmea
Și la Milcu să duca
Și'n sîn mîna ca-i băga,
D'o punguță ca-m scoțea,
Numai poli și gălbeori,
Nicăodată să nu mori,
Dară Milea ce-m zîce?
Și'nceapea dă mi-a cînta:
„Dăcît un tată ș'o mumă
Mai bine-o mîndruță bună;
Dăcît un frate ș'o sor

Mai bine-o mindrá cu dor".

Căpăţîneni — Acelaşi.

II

Striga Milea dintre lunc,
Dintre lunc, din văi adinc,
Pă numili tajcă-so.
Tajcă-so ce-i răspundea?
„Ce striţ, Mileo, ce striţ, dragă,
Ori ăinuţili ţ-ai rupt
Ori porci ţi j-ai pierdut
Ori merindea ţ-ai firşit?"
Şi Milea că-i raspundea:
— Tajcă, tajculeţu mieu,
Nic cismuţili n'am rupt,
Nic aine n'am ponosit,
Nic porci nu j-am pierdut,
Nic merindea n'am firşit,
Da io, tajcă, am greşit,
Am greşit d'am adurmit
Supt un pom mare'nflorit,
Un vînt mare mi-a bătut
Şi pomu s'a cletinat,
Florili m'a presurat,
Şarpe'n sin că mi-a intrat,
Şarpe mare bălaor,
Cu codiţa dă aor.
Tajcă, tăjculeţu mieu,
Nfăşură mîna în bezmea
Şi'o bagă'n sin dă mie-l ia,
Că mi-a stricat inima.
— D'aleu, Mileo, dragă Mileo,
Dăcît io fără d'o mînă
Mai bine io fără tine,
Că d'o trăi majcă-ta
Mult ca tine-o face ia,
Şi d'om trăi amindoi
Mult ca tine-om face noi."
Iei aşa dac'auza,
Cruce'n piept că mi-ş făca
Şi dă mă-sa să ruga:

„Maică, maiculița mea,
Nfășură mîna'n bezmea
Și'o bagă'n sîn da mie-l ia,
Că mi-a secat inima."
Da maică-sa ce zîca?
„D'aleo, Mileo, dragă Mileo,
Dăcît io fără d'o mînă
Mai bine io făr dă tine,
Că d'o trăi taică-to
Mult ca tinę-oi face io
Și d'om trăi amîndoi
Mult ca tinę-om face noi."
Iel așa dac'auza
Cruce'n piept că mi-ș făcă
Și la frate-su striga,
Frati-su că-i răspundea:
„Ce e, Mileo, dragă Mileo,
Ori mărindea ai greșit
Or porci că i-ai pierdut
Ori haine ai ponosit?"
Și Milea că răspundea:
„Nic porci nu i-am pierdut,
Nic aine n'am ponosit,
Nic cismuțe n'am pierdut,
Da io, dragă, mi-am greșit:
Mi-am greșit d'am adurmit
Supt un pom mare'nflorit,
Vînt dă vară mi-a bătut
Și pomu s'a clotinat,
Florili s'a scuturat,
Pă mine m'a presurat,
Șarpe'n sîn că mi-a intrat,
Șarpe mare balaor,
Cu codiță da aor".
Frate-su ce-i răspundea?
„Dăcît io fără d'o mînă
Mai bine io făr dă tine,
Că d'o trăi maicuța
Mult ca tinę-o face ia".
Iel așa dac'auza,
Cruce'n piept că mi-ș făcă,
La soru-sa că striga,
Soru-sa că-i răspundea:

„Ce ț-e, Milțo, dragă Milțo"?
Și Milța că-i răspundea:
„Soro, suriișara mea,
Nfășură mîna'n beznița
Și baga'n sîn dă mi-l ia,
Că mi-a secat inima."
Dar soru-sa ce-i zîca?
„Ș'ulțo, Milțo, dragă Milțo,
Dăcît io fără d'o mînă
Mai bine io făr dă tine,
Că d'o trăi măicuța
Mult cu tine-o face ia."
Iel așa duc'auza,
Cruce'n piept că mi-ș făcea
Și la nevastă-m striga,
Ia așa că-i răspundea:
„Ce ț-e, Milțo, dragă Milțo,
Or porci că i-ai pierdut
Ori aine ai ponosit
Ori merindea ai firșit?"
Milța că ș răspundea,
„Mîndro, mîndruliță mea,
Nic porci nu i-am pierdut,
Nic haine n'am ponosit,
Nic merindea n'am firșit,
Da am greșit d'am adurmit
Supt un pom mare'nflorit,
Vînt dă vară mi-a bătut
Și pomu s'a clotinat
Florili s'a scuturat,
Șarpe'n sîn că mi-a intrat,
Șarțe mare hălnor,
Cu codița dă aor."
Mîndruța din muza
Lacrămil'o polidea,
Iel nic vorba nu sfîrșa,
Nic mîna nu'nfășura
Și'n sîn iute i-o baga,
Kimiraș din sîn scotea
Și pă masă mi-l trintia,
Galbiori zornăia.
Iel așa dacă vodja,
La Dumnezău să ruga

Și din gură cuvinta:
„Dăcît un tată ș'o mumă
Maj bine-o mindruță bună,
Dăcît un frate ș'o sor
Maj bine-o mindră cu dor."

Căpățîneni — Ioana Răzenoaja, 78.

III

Strigă Milea dintre lunc,
Dintre lunc, din văj adînc.
— Dă ce striș, Mileo, așa:
Or ț-ai h'irosit ceva?
— Ba n'am h'irosit mînic,
Da așa c'am adurmit
Supt un pom mare'nflorit;
Bur dă ploaie că ni-a dat,
Vîntu că ni-a adijat,
Florili s'a scuturat
Și'n sîn că ni-a intrat
Șarpe mare bălaor
Și io așa am strigat:
„Taică, tăiculețu meu,
Bagă mîna'n sînu meu.
Dă voz ce-oj să-ț dau ieu:
D'un șarpe mare bălaor,
Cu trej capete dă aor,
Cîn să'ntinde mă coprinde,
Cîn zgîrcește mă tok'este."
Tajcă-su s'a'nfricoșat,
Pă jel nu l-a ascultat.
Și frati-su tot așa
Și soru-sa tot așa.
„Majcă, maiculița mea,
Nfășură mîna'n bazmea,
Bagă mîna'n sîn dă-l ia."
Și mîna'n sîn îl-o băga,
La bădița ni-așăza
Mușoare dă hîrtioară,
Că-s lozne la socoteală,
Ușurele la purtare.

Mușătești — Marița Radu Bolovan, 80.

Ilincuța

I

Ilincuța ea frumoasă
Șădea cu mă-sa la masă,
La masă cîn jele sta
Turci pă ușa intra.
Maica-sa cîn îi videa
Din gur' așa le spunea:
„Turcilor păgînilor,
Io n'am fată pentru voi,
Am ca să-m țasă la război."
Iară Turci ce făcea?
Capu mă-sii îl taia.
Pă Ilincuța o lua.
Pă doi caj că ni-o lega.
La un haraț i-o dideа,
La Dunăre ni'i-o porneа.
Ca s'o ducă la Stambul,
La Sultanu al hătrîn.
Ca să le dea pentru ia
Doo miș dă irmilie
Și un mertic da galbeni mie
Și un sac dă icusari
Ș' unu dă galbeni mari.
Ia, Dunărea cîn videa,
Dă harap ni să ruga:
„Maș slăbește funiia,
Că mă doare inima."
Haraț o asculta,
Funiili le slăbia,
Ia'n Dunăre s'arunca
Și din gur'așa grăia:
„Dăcît roaba Turcilor,
Maș bine hrană peștilor,
Răgăliie rucilor".

Mușătești — Accoași.

II

La vale, la vale,
Pă cîmpiia mare,
Dă une soarili răsare,

Rikita'nflorită,
Țara ocolită,
Dunărea cotită,
La vale, la vale,
Pă cîmpîu mare
Vine, vine tare
Vre-o cînzeč dă Turč,
Călărț pă cai murg,
Cu fesurli nalte,
Lăsate pă spate
Pă streinătate.
Și-m strigă neněcelat:
„O, aman aman,
Ono gizo gi."
Și iej ca-m venja,
La Bădulțasa sosa
Și din gură că-m zičă:
„Bădulțasă, Bădulțasă,
Curvă dintr'o mîș-ulțasă,
Pă Hinca če-aj făcut-o?"
Bădulțasă če-m graja?
„Turčilor, vizirilor
Și maj marj bojerilor,
Hincuța mj-a murit,
Dacă nu-m crez cuvințelu,
Haj să-j voleț mormîntelu."
Lua o sapă ș'o lopată
Și-m pleca la mînăstire,
Un mormînt că ję-arăta
Și din mormîntu săpa
Oase goale că găsa.
Dară Turčj če făčă?
Pă Bădulțasă n'o crelța
Și pă caj încăleca,
Pă Hinca mj-o căta
Peste toate cîmpurli
Și pîn toate grînili,
Pă la toate casili;
Pă Hinca mj-o găsa
Pă vatra dă calofir,
În tufa dă trandafir,
Și Turčj ca mj-o lua
Și pă caj că mj-o lega

Și Turči că mi-ș pleca.
Să duča cît să duča
Pîn la Dunăre sosa.
Ilincuța če-m zîča:
„Turčilor, vizirilor
Și mai mari bojerilor,
Face-vă-ț milă cu mine
Dă-m dăzlegaț mîinili
Să-m răcorese țîțili,
Țîțili coșțili.
Face-vă-ț milă cu mine
Și-m slăbiț curelili
Să-m dăsfac cingătorli.
Dară Turči če-m fača?
Milă ca li să fača,
Curelili le slăbja.
Mai merğa cît mai merğa,
Pînă bîne că-ț venja
Și'n Dunăre s'azvîrlia.
Turci dujui ia sarja
Și ja mrjami să făča,
Ca Turči n'o mai găsa.
După če Turči pleca
Ja din Dunăre joșa
Ntr'o fîntînă să băga
Ș'a doa zi auza
Mă-sa iel pu drum treča,
Žălndu-se o striga:
„Ilinco, Ilincuța mea,
Majca, cîn te-oi mai vedea"!
Dar Ilinca če fača?
Din fîntînă ca striga:
„Majca măiculița mea,
Vino că sînt aičia."
Dumnezau c'o prefača
Și iar fată o fača,
Cu mu-sa acas să duča.

Sălătrucu-dă-žos — Ioana Ion Săndulake, 81.

Ivan Iorgovan

Foaje dă urmuz,
În sus pă Černea'n sus

Mulț voinič s'au dus,
Toț mi s'a răpus,
Unu mi-a rămas:
Ivan Iorgovan,
Fečor dă Moșan.
Și iel că-m merğa
Sus pă Černea'n sus
Și că-m căuta
Pă amanta sa.
Cu Vidra mainte,
Cu ogarj pă urmă.
La Černea-m sosa,
Din gură-m žiča:
„Černeo, Černeo, fa,
Čartă-ț talazu,
Moaje-ț urletu,
Să-m treacă voinicu,
Să treacă cu cline
Dă doru mindră."
Černea če-m făča?
Talazu-i čorta,
Urletu muța,
Ivan că-m treča,
În păduri intra.
Pă mindra o vedça
Și ja că-m fugia
Clu pă iel zăria,
Dar iel če-m făča?
Clini i-asmuța:
„Ține, Vidro, fa,
Ține-m pă mindra
Să vorbesc cu ja."
G'idra mi-o ținea,
Ivan mi-o prindea,
Mindra că-m zičă:
„Ivan Iorgovan,
Nu ț-o fi păcat
Că m'aj înșelat!
Am fost fată dă casă,
Tu fičor dă masă,
Tu m'aj înșelat
Și io am plecat
Pin păduri pustii

Şi pin livez verz,
Tot ca să mă pierz,
Să nu te mai văz
Dă ruşinea maikii
Şi da cinstea tuikii.
Nu ţ-e frică odată
Că blestem dă fată
Făcu stan dă piatră
In milăoc dă apă?"
Ivan ce-m făca?
Şi iel ca-m plînga,
Da ia să ruga:
„Mindro, mindro, fa,
Daca ţ-e ruşine,
Haj cu mine'n lume
Să traim maj bine".
Mindra ce-m făca?
Cu Ivan pleca.
La Černea-m sosa.
Ivan să ruga:
„Černeo, Černeo, fa,
Cartă-ţ talazu,
Moaie-ţ urletu,
Asculta-m' aşa,
Să trec cu mindra."
Černea sa muja,
Talazu-l certa,
Urletu muja.
Ivan ce-m făca?
In Černea sa băga,
Dar mindra nu vrea.
Intr'o clipă 'ndata,
Blestemu da fată,
Stan mi să făca,
Stan da piatră 'n apă.
Mindra ce-m făca?
„Dacii io cu tine
Să nu maj văz lume,
C'am dat da ruşine."
Mindra ce-m făca?
Ia că mi-ş pleca
Pin pădurj pustii
Cu cîini aj luj.

BCU CENTRAL

Mîndra că-m merga
Și ca mi-ș plînga
Tot dă soarta sa.
„Hăș trăii pă lume
Și n'am cui mai spune.
Să-i spui la Černea.
Poate-m credo ia
Dă soarta mea."
Mîndra če-m făča?
În Černea sa băga,
La Ivan merga
Și mi-l săruta,
Din gura-m zîča:
„Blestemu dă fată,
Iești tu stan dă piatră,
Uikje cîini tăi,
Doi bălaurei
Alaturi cu tine,
C'ai scăpat dă mine".

Căpățîneni — Niculai Jordakie, 38.

Stanca Ardelcanca

Foaje verde ș'o luica,
Uikje Toma că venea
În poartă la Stanca mea:
„Stanco, Stanco, draga mea,
G'ino, g'ino pîn la poartă
Ca să-ț spui d'o vorhișoară,
Să-ț sărut d'o gurișoară."
Dară Stanca če-m grăia?
„Tomo, Tomo, haiduc Tomo,
Bate-ț calu un ț-e drumu."
Dară Toma če zîča?
— Stanco, Stanco, draga mea,
G'ino, g'ino pîn la poartă,
Ca să-ț spui d'o vorhișoară,
Să-ț sărut d'o gurișoară.
— Nu poč, Tomo, draga mea,
Că mi-e Barbu biat în pat,
Cu pașoșu tras la cap,
Cu pistoale 'ntinse pă masă
Și cu pușca pă ferească.

S'am o soacră cîrtitoare,
O uşe scîrţîitoare
Ş'o boldeica látratoare."
Dară Toma ce-m grăia?
„Stanco, Stanco, draga mea,
Ia, ascultă vorba mea:
Ia un codru dă slăniná,
Unge uşa la ţîţînă.
Ia o coajă dă mălaj
Şi mi-o moaie'n lapte dulce,
S'o dai boldeicăi s'o mănce;
Ia o mînă dă cenuşe
Ş'arunc'o'n oki la mătuşe."
Dară Stanca ce-m grăia?
„Toate estea le-oi făca
Şi io, Tomo, n'oi putea,
C'am copilu mititiel
Dăsfăşat în legănjel."
Dară Toma să ruga
Şi ia aşa îm făca:
Lua un codru dă slăniná,
Ungu uşa la ţîţînă;
Lua o coajă dă mălaj,
O moia în lapte dulce,
O da boldeicăi s'o mănce;
Lua o mînă dă cenuşe
Ş'aruncă 'n oki la mătuşe
Şi la Toma să duca,
Iel în braţă că mi-o lua,
Guriţa i-o săruta,
Mîinili 'n brîu îi puneа
Şi pă cal mi-o arunca
Şi calu lui îl sunuţa
Şi cu calu să duca,
Zî dă vară plină 'n sară,
Şi sară ca să făca,
Toată noapţea ca merga,
Dă zio să răvărsa,
Zjori dă zî să făca,
Păsărelili cînta.
Dară Stanca ce-m grăia?
„Tomo, Tomo, draga mea,
H'iie-ţ milă şi dă mine,

Maĭ mult pentru Dumnezău.
Auz cum maĭ cîntă cucu,
Mi să frige sufletu
Dă Ivan ăl mititiel,
L-am lăsat dăsfășațiel,
Dăsfășat în legăniel,
Of! ce-o h'i maĭ făcînd iel!
Și'auz cum maĭ cîntă mierla.
Mi să frige inima.
Foaie verde murele,
Cum îm curge ițele,
Mi să scurtă zilele.
Tomo, Tomo, hăjduc Tomo,
Să-ț faĭ milă și cu mine,
Să-ș facă domnu cu tine,
Să-m daĭ drumu iar acasă."
Ia așa dacă să rugă,
Lu Toma milă i să făcu,
Drumu îndărăt că-i da.
În acasă că-m sosă,
Tot dă pă la miez dă noapte
Și tot cu h'iori dă moarte.
Și la ușe că sosă,
Ușa 'ncuiat-o găsă
Și din gură ca-m grăia:
„Barbule, soțîa mea,
Iartă-mi tu greșala mea,
Să-ț ierte Dumnezău p'a ta:
Iartă-m tu păcatu mieu,
Să-ț ierte Dumnezău p'al tău,
Și fă bine, draga mea,
Haĭ dă-m dăscuie ușa."
Iară Barbu ce-m grăia?
„Stanco, Stanco, draga mea,
Io greșala t-oĭ ierta,
Da, ia, să-m spui tu mie-așa:
Poftești moarte luminată
Ori poftești moarte'ntunecată?"
Dară Stanca ce-m grăia?
„Poftesc moarte luminată,
Să-m maĭ scap capu odată."
Și ușa i-o dăscuia,
Stanca 'n casă că-m intra.

La leagăn anăzuia,
Copilu mort îl găsa,
Cu mîinili dă păr să lua,
Cu capu dă pîreț să da.
Barbu la sluğ porinča,
Șteažer verde că bătea
Și pă Stanca mi-o lega,
Lemne multe grămădia,
Dă trei părț cu lemne verz
Și d'o parte cu uscate,
Să s'aprinză s'alelalte,
Cu cătran le cătrănia
Și cătranului foc da.
Stanca arde și pleznește,
Barbu bea și kiotește;
Copilașu că mi-l lua,
Cu paloșu-l čopăța,
La zăvoz îl împarța.
Prin čenușe căuta
Oase goale că găsa
Și oasili le-aleğa
Și mărunte le pisa,
În sus tare le-azvirlja
Și din gură că-m graja:
„Numa če-o aleğe vîntu,
Să mănče Stanca pămîntu."

Salătrucu-dă-zos — Ioana Ion Săndulake, 81.

Soarele și luna

P'o gură dă vale,
Pă ostrov dă mare
Sîn noo arğele.
Țese Iana 'n jele;
O arğca mititică
Cu foreşti dă sticlă,
Cu uşi dă aipică,
Țese Iana'n ia,
Iana Cosînzeana,
Pînza dă mătasă,
Împletită 'n şasa,
Că je maj bănoasă
Și je maj frumoasă.

BCU CENTRAL

— Țese, Iano, țese,
Dă nuntă gătește
Pînză dă mătase
Să fac soarelui cămașe,
Că io am umblat
Noo ani și noo cai,
Pă toț i-am spetit
Și i-am cumpăvit,
Soțioară nu mi-am găsit.
Țese, Iano, țese.
Dă nuntă gătește.
— D'alei, soare, frățioare,
Nu-i soare păcat
Să ia sor pă frate!
Dar tu, ca un sfînt
Și ca un puternic,
Fă scară dă furcă,
Cu cuie d'oțăl,
Te naltă la naltu ceri
Și cată la pruvilă
Dacă s'o cădea
Să ia sor pă frate,
Je păcat dă moarte;
Să ia frate pă sor
Je păcat și omor".

Sălătrucu-dă-zos — Aceeași.

Ienea Sabiencea

Cine mi sa'mplimbă, plimba
Pă ulița tîrgului?
Jenea, Jenea Sabienea,
Tot cu calu dă căpăstru,
Cu căpăstru dă arnic
Împletit de Stanca'n cinc,
Cu căpăstru dă mătase
Împletit dă Stanca'n șase.
Și din gur' așa zica:
„Maica, maiculița mea,
Dă din sin cătană'n sat,
Tot în sat, în Tatigrad,
Toate fetiț-am înșelat,
Numa una mi-a scăpat

Stanca, Stanca Ardeleanca,
Fată dă Lettu bogat,
Nepoțică dă'mpărat".
Dară mă-sa ce-m grăia?
„Jenco, Jenco, dumneata
Pă min dă m'oj asculta
Și p'aia vei înșela.
La o ție fomeiască
Peste-a ta straie domnească,
Rade barba binișor
Și mustața frumușel
Și pune negre mărgele
Peste dulbe batistele
Și pune-ți o cîrpă'n cap
Peste verde comanac
Și te fă fată săracă
Și te du la Stanca'n poartă.
Stanca je fată săracă,
Poftește săracă'n casă.
Pă scară o coborî,
La tine că o veni
Și'n casă că te-o chema:
Dalej, tu fată săracă,
Ce-ai căutat la mine'n poartă"?
Iel barba că ș-o rădea,
Mustățili tot așa,
Mărgele la gît punea
Și haina că ș-o schimba
Și la Stanca să duca
Și în poartă că ședea.
Stanca'n plimbare ișa,
Pă săracă o vedea
Și așa că mi-o'ntreba:
— Daolea, fată săracă,
Ce-ai căutat la mine'n poartă?
— Stanco, Stanco dumneata,
Am avut mare păcat
Și mi-am luat un blestemat,
G'ine sara-m cere pîine,
La vătrain și da'n mine".
Stanca milă i să făca,
Pă scară scobora,
La săracă să duca

Și dă mínu o lua
Și'n casă că mi-o poltja?
Dar sáraca ce făca
Dacă'n casi o kjema?
Sáraca'n táčuni ședea
Pînă ce Stanca cina:
După ce Stanca cina
La služnici că porîncu:
„Așternoț ceva pă vatrá
Să să culcu a sáracá".
Da sáraca ce zîca?
„Stanco, Stanco dumneata,
Pă vatrá nu m'oj culca,
Că sîn lemnili dă plop
Și sare pă mine foc".
Stankij milă să făcu,
La služnice porîncu:
„Așternej în pat la ferjastă,
Să să culcu a sáracă".
Da sáraca ce zîca?
„Stanco, Stanco dumneata,
La ferjastă nu m'oj culca,
Că blestematu mi-o veni,
Pă ferjastă s'o uita,
Cu oki dă mineș-o da
Și cu pușca m'o'mpușca.
Lăsă-mă'n pat la párete,
C'acolo nu mă maj vede".
Stankij milă să făcu,
La párete o lăsa.
Da sáraca ce făca?
Dijă ce Stanca adurmija
Lapădă ijo fomejască
După cea straje domnească,
Lapădă cîrja din cap
Dă peste verde comănac,
Lapădă negre mărgele
Dă peste dalbe batistele.
Stanca cîn să pomenja
Pă Jenča lîngă iu vedea.
Stanca ce putea zîca?
„Jenčo, Jenčo dumneata,
Scoală-te dă dimineață.

Apucă prin mahala,
Spune la toată lumea
Că s'a măritat Stanca".

Sălătrucu-dă-zos — Aceeaşi.

Ghiţă popă vechi

Cu Ţiţă popă veki să-ţ spuj datlja dăla 'nceput. Băjatu ăsta a fost dat la carte, d'a eşit şi jel popă. Fin popă, avea obiţeu d'a pune mina. Eşind jel, a slujit acolo la biserică; cum i s'a'ndămînat, s'a legat d'o femeje. La urmă a dovedit că dascălu luj j-a luat mindra şi j-a luat şi bani. Avînd kită pă dînsu că intrase în leraţije cu ja, într'o noapte l-a străpuns cu cuţitu. A lăsat în scris acasă că jel ja drumu codrilor pentruca jel l-a omorît.

Duclndu-se p'o cale'n pădure, s'a'ntîlnit c'un hajduc care păza p'aj dăla kjef, a intrat în leraţije cu jel, a stat dă taină mult şi l-a'ntrebat dacă-l primeşte şi pă jel în cată. Hajducu nostru l-a luat şi pă jel, cum jera şi cu carte, şi l-a dus la ăţlanţ. Aja, cu durdili şi pistoale. Jel: „nu traţeţ, că je un frate dă cruce." Căpitanu lor, Codreanu, l-a oprit în tăbără: „n'am uşa vojnic ca tine, poate să rămij căpitan" s'a făcut aneguraru, să fije frate dă cruce.

Acu pă jej îi încouzura mereu potera, da scăpa, că-ş pierdea urma, şi cînd a vent altu Codreanu a vrut tot aşa să să retraga, c'alfel ar h'i fost pjert. Da Ţiţă: „jo sînt încruntat la inimă d'atîţea supărări, tot trebuje să murim şi jo vreau să morî: îl cunosc p'asta şi d'aja m'am făcut hajduc!" Atunc a dat ordin să nu să dăparte nimeni, fiecare să stea la cîţ-un copăc şi să tragă. La urmă Codreanu a fost rănit. L-a băgat su răgălij, i-a legat rănîli şi a luat jel comanda. Cîn a rămas puţinj s'a stricurat unu şi unu, l-a pus pă Codreanu pă cal să fuga şi cîn a maj dat o salbă dă foc a omorît pă Kiboştri, căpitanu poterij. Şi'atunc Codreanu l-a lăsat pă jel căpitan.

Hajducînd, i s'a făcut dor să vaza ce-i maj face mindra pentru care omorîse pă palacrisorj. Cîn în sat fusăse o nuntă la care fusăse şi o sor d'a lu Ţiţa, a 'ncoclejat-o un Turc şi a furat-o cu patru oamenj. Aflînd asta, jel s'a dus după jej, a intrat în curte şi a'nceput a da cu puşca în ganurj. Aia a rămas tresărat cîn a auzit pocnet dă puştj. A eşit afar şi s'a luat la luptă şi Ţiţă l-a omorît; a luat pă sor'sa s'o cunune c'un băjat din sat.

Acu lui i-era drag d'o fată şi ja avea drag d'un altu, că Ţiţă nu jera făcut bine, şi a furat-o într'o seară cu gavrjolela. Ja credea că je Pănnaşu Codrilor şi s'a lăsat. A dus-o în ascunzătoare

toare și, stînd acolo, ței i s'a făcut urît singură și dor dă mă-sa, dă surate. Umblînd pin codru, s'a'ntîlnit într'o zi cu Păunașu. Ța cînta și cîn l-a văzt li venică o tresărare spăimîntoasă. A stat jej dă taină pin' a răsărit luna. Az așa, mîinę-așa pînă a venit Șiță, că fusăse la un Grec mare peste Olt. Venind și negăsind-o, a'ntrebat pă ăl d'o păza ș'a crezut că s'a rătăcît pin pădure. A dat peste jej stînd la domănșală, ța spunîndu-ți: „cîn oi auzi cîntecu mieu să știi să vii!" Cîn să să repeșză Șiță la Păunașu, ța s'a pus pivo'ntru jej. Ței s'a'mpiedicat ș'a căzut ș'a fugit Păunașu. Ța cu cuvinte mîncînoase: „bine c'ai venit, că io am fost rătăcît și mi-a ișit asta nainte." Ței s'a făcut c'o crede ș'a hotărît să să ducă pă calea-mare la socri cu plocon. Ș'acu vine:

Pă cel deal, pă cea colniță
Plimbă-mi s'o cătănuță
Cu a lui dalbă mîndruță.
— Foaje verde matostat,
Io, mîndro, dă cîn te-am luat
Nîc un cîntec n'ai cîntat;
Ța cîntă-mi tu cîntecu,
Că mi-e drag ca sufletu.
— Io, Șiță, dac'oi cînta,
Brazi că s'or clătina,
Apîli s'or turbura,
Văi adînc or răsuna,
Păunașu c'o auzi,
Păunașu codrilor,
Drăguțu femeilor,
Drăgălașu fetilor.
— Cîntă-mi, mîndro, cîntecu,
Că mi-e drag ca sufletu".
Dar mîndru cîn începęa
Cîntecu a-ș dăsfira
Codri mari că răsuna,
Apîli să turbura,
Văi adînc că răsuna,
Păunașu c'auza
Și pă loc că îm sosa,
Vină lu Șiță-i băga:
„Hei tu, Șiță popă veki,
Cu potcapiu pă ureki,
Ce te-ai lăsat dă popije
Și dă sfînta leturgije

Şi-m tot calĕ pojenili
Şi-m tot strĭc livezlii?"
Dará Şiţă ce-i spunęa?
„Ce pojene, mă Păune,
Ce livezi, mă păgîne?
Vino să te livezesc
Şi pă loc să te isprăvjesc."
Păunaşu s'apropiţa,
Pă Şiţa că-l întreba:
— În săbii să ne tăjem
Orj în luptă să ne luptăm?
— Ne luptăm în luptă dreaptă,
Că-i dă Dumnezău lăsată."
Iej pă loc că mi să'lga
Şi la luptă să'nĕerca;
Cîn la vale s'aduca,
Cîn la deal să răsuca,
Şi nicunu nu cădja.
Dară Şiţă ce făca?
Cu stînga briu-ę dăsfăca
Şi la mîndra lui striga:
„Strînge-m, mîndro, briuşoru,
Că mă supune marţiolu."
Dará mîndra ce zĭca?
„Carj pă carj vi-ţ birui
Tot d'un bărbăţel mi-ţ fi".
Dar Şiţă cîn auza
Ntr'un pĭcor să răsuca,
Pă marţiol că mi-l trîntja,
Pînă'n gît că mi-l băgu
Şi capu că i-l tăja.
La mîndra lui să'ntorca
Şi din gură îi zĭca:
„Ştii, mîndruţo, ce-am pus gînd?
C'astă vară am cosit,
Cătili le-am vîrfuit,
A rămas una'n pîrău
Să-i fac vîrf cu capu tău."
Şi Şiţă ce în făca?
Capu mîndrij i-l tăja
Şi'n vale îl arunca,
Ţîţili i le tăja
Şi plocon că le făca.

La maică-sa să duță;
La socri
Peste codri,
La naș
Peste oraș.
La soacră-sa să duță
Și plocon că-i arăta:
„Ține, maică, carne grasă
Din țunțuțța ca frumoasă".
Dară mă-sa ce zîca?
„Cu haiducî-ai tras,
Cu haiducî mi-ai rămas".

Mușătești — Gîrge Toma Bolovan, 27.

Cîntecu lu Codin

Ș'am zîs verde sulz dă pește,
Anu nou sute zăce,
D'un băiat că să ivia,
Costandin că mi-l kiema,
Mă-sa Codin că-i zîca,
Fetili drag mi-l avea,
Băiuți nocaz c'avea;
Să vorbia, să sfătuia,
Cum să facă să-l omoare,
Și cum, neică, să-l omoare.
Ș'am zîs verde troi kiorkine,
Toma'n sară dă Sîn-Vasile,
A lu Gîrgie-a Barbului,
Băiatu primarului,
Puișoru dracului.
La iel, neică, să duță,
Multe mințuni că-i spunea
Și Codin că le credea.
Iel în casă să duță,
Începea a să gătia,
Cămașa cu verde lua.
Mă-sa lui ce mi-i zîca?
„Măi Codine, dumneata,
Vine oți și te ia
Și te duce la belea.

Ș'am zis verde d'ali verde,
Nu lua cămașa cu verde
Și ia cămașa cu alb,
La fete să le pai drag".
Cămașa cu alb c'o lua,
Cu-a lu Giorgie că pleca,
În curte, neică, ieșa,
Ușa la grajd dăștidea,
Calu din grajd că scotea,
Calu la iel să duca,
Căcula din cap i-o lua
Și žos, neică, i-o trintia.
Calu nekieza, ofta,
Codin nimic nu știia
Și nimic nu pricepea.
Mina pă bič că punea,
Doo biče că-i dădea,
Și pă iel încălica,
Cu-a lu Giorgie ca pleca.
Merga, neică, ce merga,
Plnă'n pădure-ažunga.
Žos la o bătură sta,
Iel lu Codin că-i zica:
„Mă Codine, dumneata,
Ia trage a giat' a mea,
Nu știu ce glodește'n ia".
Codin žos că s'apleca,
Giata žumato trăga,
Ăi din urmă că sosa,
Doo lovituri că-i da,
Peste mină că-l lovia
Și mina că i-o rupea;
Iel žos, neică, în căděa
Ș'începea a să ruga:
„Mă băiet, băieților,
Voi mije mina mi-ați rupt,
Lasă-mă cu ia așa
Să mai vorbesc cu maica."
La toț milă că l-erea,
În pădure să duca
Și žos, neică, că-l lăsa.
A lu Giorgie ce făca?
Tot al dracului ierea,

Indărăt să napoia,
Doo čumoğe că-i da
Ș'atunč sfîrșitu și-l da.
La ăilanț ca să duča,
Să vorbia, să sfătuia,
Int'un puț, neică, să-l bağe,
Int'un puț, zău, părăsit,
Cum nimeni n'a maj văzut,
N'a văzut, n'a auzit,
Și nič nu s'a pomenit.
Pă čumoğe că mi-l lua
Și cu jel, neică, pleca,
O lumînare din čer pica,
Lor urît li să făča,
Acolo žos că-l lăsa.
La čirčimă să duča,
Unde bęa și kiuia,
Žunğiuri în inim'avęa.
Zio bine să făča,
Codin acăs nu sosa,
Soarili să ridica,
Mă-sa luj če mi-ș făča?
L'a lu Ğiorğie să duča
Și pă jel că-l întreba,
A lu Ğiorğie če făča?
Jel nimica nu-i spunęa,
Căč al dracului jeręa,
Soarili să ridica,
Codin acas nu maj sosa.
Fraţi luj če mi-ș făča?
Primărija o'nștlinţa,
Secsiili tot așa,
Și pleca a čerčeta,
Pin pădurę-a căuta,
Și mort, neică, că-l găsa:
Mă-sa luj cin îl vidęa
Žos pă jel că leșina.
Orden la procurol să da.
Pînă procurol vinęa,
Cu doctorj asemenęa,
Otopslia j-o făča
Ș'începęa a le spunça,
In coșug că mi-l punęa.

La biserică-l duca,
Fetili că mi-l striga,
Din guriţ'aşa zica:
„Bucură-te, mînăstire,
Că frumoasă zînă vine,
Nu vine ca să'nflorească
Şi vine să putrezască."

Hinţăşti — Stana Oprescu, 18.

Focul dela Costeşti

Foaie verde flori domneşti,
Cum, frate, să mai trăieşti,
Cum să te mai veseleşti,
Cîn vez focu la Costeşti?
Foaie verde salbă moale,
Tomna'n Vineria ca mare
Văzui, Doamne, un foc mare
Cu dogoarea pîn la soare.
Foaie verde viorea,
Dar acolo ce ardea?
Foaie verde flori domneşti,
Cimitiru din Costeşti.
Foaie verde ş'o stîpică,
Tot poporu ie la rugă,
Să să roage în credinţă
În mica bisericuţă.
Foaie verde viorea,
O coroană foc lua,
Ţîrcomniţi nágrăbia,
Foaie verde lămliţă,
Ticuţă şi cu Ţiorţiţă
Dascăli amîndoi ierau,
Iei din strană fuga dau,
Scaunili le lua,
Şi pă iele să suia,
O coroană mi-o stinga,
Dar pă toată n'o putea,
Focu'n sus că să'ntindea.
Iei atunca cîn vedia,
Fuga în altari că da,
Şi popii că îi spunia,
Dară popa ce făca?

Din guriță că zica:
„Aducețî-m săcura
Să sparțem biserica,
Să jasă toată lumea".
Dar nime nu'nțăleța,
H'incă focu ș ardja
Și fumu ș neca.
Popa'n altarș să duca
Și cu dascăli vorbja
Și din gura le spunja:
„Ț-am fost, tată, blestemat
Să murim în biserică arș?"
Foaje verde foș pelin,
Șiorșiță a lu Zamfir
Ce băjat frumos jera
Dă nu să maș pomenja.
Și focu taru-l ardea
Dă nu să maș cunoștea,
Nic cap că nu maș avea,
Băjat tinăr înflorit,
Opspreče anș a trăit.
Foaje verde viorea,
Tică a lu Tudorș Iorga
Ce băjat falnic jera,
Samăn pă lume n'avea.
Blind la față și roșcat,
Trandab'ir nescuturat,
Și ce păr frumos avea,
Pajcă mereu și-l freza.
Și focu tare-l ardea
Dă nu să maș cunoștea.
Sărmanu cin jel ardea
Din gur' așa în striga:
„Tată, mamă, surorș, frat,
Veniț ca să mă scăpat
Că focu tare m'a ars.
Mș-a ars mina și picoru.
Nu maș poc suferi doru;
Dăla cap pin la picoare
Sin tot numa o vilvoare".
La urmă nu maș vorbja,
Că sufletu ș ișa.
Foaje verde foș pelin.

Giorgiță lu Zamfir din ardia
Iel din gură că ziča:
„Maică, măiculița mea,
Nu mai poč focu răbla,
Mi s'a dus viața mea".
Și nimic nu maj ziča,
Că focu tare-l ardea
Dă nu să maj cunoștea;
N'avea spate, n'avea cap,
Doamne či-a fost blestemat!
Foaje verde viorea,
Lume-ajlantă če făča?
Țipa și să vájeta,
Azutoare că čerea,
Că focu tare-i ardea;
Mîinili și le'ntindea,
Azutoare nu vinea,
Că nimenea nu puțea,
Foaje verde dă čicoare,
Cura čară și vîlvoare,
Cum să maj scapi, frățoare?
Focu ardea și troznea
Și jei că să perpelea.
Foaje verde foi dă leandru,
Giorgiță și cu Lisandru
Și Fănică a lu Muscalu
Din vojnič pă cum iera
Nič nu să maj cunoștea,
Zumătate scrum iereа.
Foaje verde viorea,
Țipete marj că jerea.
Primaru din auza
La primărije să duča
Și la telefon vorbia,
Doo pompe că venea,
Da atunč tîrziu jerea,
Cu viață nu-i maj scotea.
Din începea dă-i scotea
O sută opt că jerea.
Toată lumea că venea.
Venea și dála Pitești,
Miniștri din București,
Foaje verde mărăcine.

Și din alte țări streine.
Pă'nvățători din îl scotea
Cocoana că mi-l zălța:
„Aolțo, dragă Ștefane,
Cum strînsăș corul ăl mare,
Ca să cînte la Isus,
Fusărăț prăzît ca'n vis,
Cavaleri și domnișoare,
Oameni mari, copii dă școală,
Paică a fost un făcut
Să moară'n lăcașu sfînt".
Foaie verde flori domnești,
Pă vale pe la Costești
Numa fete și băieți
Sîn scrumiți, dă nu-i cunoști.
Foaie verde ș'o sîpică,
Dari tu, părinte Mitică,
Cum ars-a tale veșminte,
Blestome dăla părinte!
Foaie verde matostat,
Sevastița lu Mușat
Între șasă frați a stat,
În biserică tot a ars.
Foaie verde trei granate,
Lonuța lu badca Enakie
Drag să trăiască i-erea.
La denîie să ducă
Și viața că ș'o sfîrșa;
Umbla cîntînd, fluierînd,
Acu putrezăște'n mormînt.
Foaie verde ș'o sîpică,
Mariuța lu Mirică
Iera una la părinți,
Ca luna între doi sfinți,
Ca soarili'ntre doi munți;
Foaie verde viorea,
În biserică ardea
Dă nu să mai cunoștea.
Foaie verde foi dă Ieandru.
Și Voluța lu Bălțanu
Din frumoasă cum ierea
Nic nu să mai cunoștea.
Focu tare o scrumia.

Foaie verde flori domnești,
Șiorțiță din Vasilești,
Une te călătorești
Cu noi dă nu mai vorbești?
Te-oi fi certat cu doi, trei.
Da nu te-ai certat cu noi.
Foaie verde ca cireșu,
Lu Radu Vasilescu,
Foaie verde viorea,
Cinc copii că îi ardea,
Patru fete și'un băiat
Care Titi l-a kiemat.
Foaie verde trei agrîc,
Săraci bieții părinți
Și-a găsit copii fripți.
Foaie verde ca piperu,
Băieții ai lu Pikieru
Cîte patru la rînd sta
Și părinții îi żălia.
Foaie verde lămîiță,
Din Policsenija lu Șiță
Numa șiata mai ierea,
Că toată scrum să făca.
Foaie verde ca piperu,
Băieții lu Cocoșelu,
Trei băiet și'o fat' avea
Care Cerna să numia,
Ilarie'n școală fruntaș
Și'n biserică a ars,
Școala dă iel a rămas;
Iar Cernica cin ardea
Din guriță că zîca:
„Mamă, mămiţica mea,
Haj, mămică, dă mă scoate,
Că focu tare mă arde".
Foaie verde viorea,
Sandu ce băiet ierea
Și'n biserică ardea
Dă nu să mai cunoștea,
Că focu tare-l scrunia.
Foaie verde flori domnești,

Dacă vreț să mă credeț
Așa a fost la Costești.

Costești — Catrina Stemate Rizea, 38.

Alexandrina Istrătescu

BIBLIOTECA UNIVERSITATII IAȘI

PRINTRE CIOBANII DIN JINA

I

Așezată în creerii munților, la marginea apuseană a „Mărginenimei" județului Sibiu, la o înălțime de aproximativ 1000 m., Jina are una din cele mai pitorești posiții. Împrăștiată pe coastele mai multor dealuri și văi, cu toate că e în imediata apropiere a crestei munților sibieni — care o îngrădesc spre miazăzi — orizontul se deschide larg, dominînd pînă în depărtare întinsul podiș transilvănean, spre Alba-Iulia, Turda, Cluj.

Cu așezare, Jina presintă o notă particulară. Fiind formată din grupuri de case, numite de ei „vecinătăți", nu seamănă nici cu satele răzlețe dela munte, nici cu cele îngrămădite dela cîmpie.

Casele, în general, se pot grupa în două tipuri:

Casa veche, bătrînească — din bîrne, cu ferestre mici, pe din afară, văruită ori nevăruită, unele cu „privar'" numai în fața ușei, altele cu el întins pe întreaga fațadă — e acoperită cu „șisc" și nu are horn. Acoperișul e în formă de piramidă, aproape vertical pentru ca apa de ploaie ori zăpadă să se scurgă cît mai repede. Cînd casa e așezată pe „coștiș" (pantă) partea din spre deal se sprijine direct pe pămînt, iar cea din spre vale pe un fundament de piatră, care formează în același timp și pereții pivniței.

Casa nouă, făcută din cărămidă ori piatră, cu ferestrele mai mari, e acoperită cu țiglă și are horn. Predomină tipul de casă veche.

Atît casele de tip vechi, cît şi cele de tip nou au de obicei două camere. Din „privar" intri în tindă, din care „tuni" în „casa mare". Interiorul puţin mobilat: în tindă un pat cumpărat sau făcut de ei, o masă, o „lag'iţă" ori două şi soba; în casa mare o altă masă, iar o „lag'iţă" ori două, „lădoiu", lada cu haine şi întreaga bogăţie a casei: „bidaţăle" şi „ştecandurile" cu brînză şi unt, „strajele", lîna etc. Icoanele, semn al religiosităţei lor, nu lipsesc nicăeri.

Fig. 1: Casă veche.

Împrejurul casei au: „graždiu" pentru vite, „coteţu" pentru găini şi porci, un „şopru" pentru unelte (car, coasă, etc.), o „perdę" în care închid oile iarna, una sau mai multe „bugle" de fîn pentru vite etc. Toate acestea sînt împrejmuite de „pălanu" de scînduri, care nu-ţi permite intrarea în curte decît prin „vrańiţa" solidă, făcută din scînduri.

Faţă de satele din jur, Poiana, Săliştea ş. a., Jina duce o vieaţă isolată, o vieaţă proprie, bogată în urme arhaice şi, deci, interesantă din orice punct de vedere ai cerceta-o. Fie că această isolare e urmarea zîmbetului ironic, uneori chiar dispreţuitor, cu care-i privesc *Mărginenii;* fie că e consecinţa traiului lor cu prea puţine pretenţii; fie — chiar — că o anumită trăsătură sufletească — ce şi-ar găsi explicarea în originea lor (v. p. 333) — îi forţează către această vieaţă; fie că, în sfîrşit, toate aceste trei considerente împreună contribue ca Jinarul să se îngrădească în marginile unui trai de

strînsă solidaritate cu consătenii lui, trai care-i cere prea puţine legături cu vecinii. Cerinţele zilei de azi pe mîine sînt satisfăcute în oarecare măsură de ocupaţia lor principală, păstoritul. Astfel găsim destui printre ei care foarte rar şi-au părăsit satul ori munţii pe care-şi petrec bună parte din timpul anului. Din cînd în cînd numai coboară cu caii lor la Săliştе ori Miercurea pentru a-şi desface produsele oilor şi a-şi cumpăra făină de „k'ită" şi „culeşe".

Locuitorii sînt toţi Romîni; nici un strein, doar un număr de vre-o 50 de familii de *bătrîni*, care locuesc un cap al satului şi care se ocupă cu facerea lingurilor de lemn, „troţilor", fuselor pentru tors etc.

Din punct de vedere economic, Jinarul stă bine, în general. Principala sa sursă de existenţă fiind păstoritul, care-i procură hrana zilnică, îmbrăcămintea, din tîrg ia absolut numai strictul necesar, iar din ce prisoseşte face faţă nevoilor zilnice, îşi plăteşte impositul etc.

De sigur această stare prosperă se datoreşte şi faptului că Jinarii nu sînt exploataţi de streini, iar banul nu şi-l dau pe băutură. Fără să fie avari, string cu multă chibzuinţă cele necesare, încît niciodată nu vei fi întîmpinat cu acele stereotipe „o ducem rău de tot, domnule, n'avem ce mînca" atît de des întîlnite aiurea. De crisa actuală, care bîntuie peste tot şi care, fără îndoială, se simte şi pe la ei, nu se plîng ca alţii; o suportă cu argumentul că altădată „o fostă şi mai rău" şi cu gîndul într'un viitor mai bun.

Dacă faţă de cei din alte sate păstrează oarecare reservă, înlăuntrul satului sînt mult mai sociabili. Femeile, ca şi bărbaţii, se ajută bucuros. In raporturile dintre ei liniştea şi buna înţelegere domneşte; nu se duşmănesc, nu se poartă decît rar pe la judecăţi; patima politică încă nu le-a alterat sufletul — de altfel politicei îi dau prea puţină atenţie. Datoriile cetăţeneşti şi le împlineşte Jinarul cu regularitate. In fiecare duminecă, după sfîrşirea liturghiei — la care iau parte cu mic, cu mare — bărbaţii satului ascultă „poruncile" pe care li le citeşte primarul.

Deosebirea de clase sociale nu există. Odinioară era însă o puternică distincție între „grănițeri" și „želeri". Grănicerii, acei care au acceptat în trecut să ia armele pentru apărarea graniței fostei împărății austro-ungare, se bucurau de toate drepturile, pe cînd „želerii" cei care au refusat și cărora li s'au adăugat, cu timpul, și veneticii din alte sate nu aveau nici un drept de proprietate [1].

Spiritul de separatism care-i stăpînia în această privință pînă mai acum cîteva decenii (v. text. XXV și LVIII) azi nu mai există. Intr'un timp relativ scurt grănicerii s'au amestecat cu želerii atît de bine încît cei mai mulți nu-ți pot spune dacă se trag din unii sau din alții.

Pe lîngă păstorit, de care vom vorbi mai la vale, locuitorii se ocupă în mică măsură și cu exploatarea lemnului. Munții, acoperiți de păduri bogate în brad, fag etc., le-ar da o bună sursă de cîștig dacă drumuri potrivite le-ar da putința să-și stabilească debușee de plasare. Lipsiți de acestea, exploatarea lemnului se face doar în cele cîteva „žoagăre" așezate pe valea Dobrei și Bistrei și numai pentru nevoile locale (bîrne pentru case, „șișe" pentru acoperiș etc.).

Agricultura se practică și ea în măsură cu totul redusă. Solul neproductiv și altitudinea regiunei nu permit să cultive decît foarte puțină secară, cartofi etc. Finul le cere însă o muncă încordată, aproape în tot decursul verei.

---

[1] De altfel, această situație de favorisare a unora față de alții nu era decît o nouă întărire a stării de pe timpul luptelor religioase cu prilejul unirei dela 1700; v. Dr. H. Pușcariu, I. Lupaș, S. Dragomir etc., *Contribuțiuni istorice privitoare la trecutul Romînilor de pe pămîntul crăiesc*; S. Dragomir, *Istoria deszobirei religioase a Romînilor din Ardeal în sec. al XVII-lea*. Vezi în această privință și text. CXXIV, CXXVIII.

Neputînd suporta această situație, mulți dintre ei au trecut Carpații în țară, mărind numărul celor plecați mai înainte din cauza persecuțiunilor religioase; în april 1931, trecînd prin Vaideeni jud. Vîlcea, am găsit acolo bătrîni care-și aduc aminte că părinții lor au fugit din Jina ca să nu facă armată: am găsit de altfel chiar numele de *Jinaru* în multe familii din Vaideeni; v. și C. Erbiceanu, *Viața lui Naum Rîmniceanul*, discurs de recepție la Acad. Rom., 1900, 7.

Industria casnică e foarte desvoltată. Pentru îmbrăcăminte nu cumpără din tîrg decît ceea ce nu pot ei face acasă (pălării, opinci, „şerpare"), încolo totul e lucrat de mîna dibace a femeilor [1] (v. text. XXVI). De relevat, în această ordine de idei, arta cu care feciorii „kindisesc" furcile de tors, „pristenele" etc.

Ocupaţia principală şi, cum am văzut, aproape unica lor ocupaţie, este păstoritul sau, cum îi zic ei, „ojeritu" [2].

Condiţiunile de teren îi hotărăsc la aceasta. Munţii bogaţi în păduri şi păşuni mănoase fac, dar mai ales au făcut, rentabil păstoritul. Împrejurări cărora din causa lipsei de documente istorice nu le putem da totdeauna explicaţia satisfăcătoare — deşi vom încerca-o mai spre sfîrşit — au făcut ca păstoritul din Jina să ne ofere un aspect diferit mult de al celorlalţi Mărgineni. De pildă, ei nu practică transhumanţa, cunoscuta caracteristică a păstoritului mărginean. Nici un document, nici o descriere, nici un studiu, nici o povestire bătrînească nu confirmă, în trecut ca şi azi, existenţa transhumanţei; povestirile bătrînilor ne spun chiar că ei nu au cunoscut-o (v. text. XLVIII). Ei nu treceau cu turmele lor Carpaţii ca să caute păşuni pe întinsele şesuri ale Bărăganului, Dobrogei etc. [3]. In urma faptului de a se fi supus dominaţiunei austriace pentru apărarea graniţei, au primit moşii întinse şi munţi numeroşi (v. text. CXXIV), aşa că nu simţiau lipsa păşunilor care să-i facă să colinde locuri din regiuni îndepărtate. Rar, foarte rar, cînd iernile erau cu totul aspre şi lungi,

[1] Nu ne oprim asupra uneltelor pe care femeia le întrebuinţează la ţesut, tors, urzit etc.; sînt aproape identice, atît ca formă cît şi ca numiri, cu cele din celelalte ţinuturi romînesti. De altfel, din punct de vedere dialectologic se vor putea urmări în *Glosar*.

[2] Prin oferit nu trebue să înţelegem numai creşterea propriu zisă a oilor, ci şi a vitelor, cailor, porcilor, toate îndeletnicirile ce se leagă de păstorit.

[3] Dacă totuşi găsim familii jinăreşti în Vechiul Regat (la Corbii-de-Piatră, Vaideeni), aceasta se datoreşte, cum am văzut (pag. 303), altor cause.

iar verile erau secetoase şi nu-şi puteau face fîn din belşug, ei îşi duceau turmele pe valea Secaşului, Mureşului şi a Tîrnavelor la „tomnat" ori „primăvărat"; încolo vara îşi crese oile în munţii din apropiere, iar iarna le ţin cu finul făcut în jurul satului sau al colibilor.

Fig. 2: O stînă din muntele Cristeşti.

Dacă iernatul oilor nu presintă importanţă din punctul nostru de vedere, în schimb văratul ne ofere interesante aspecte, de aceea îl vom descrie aci cu înfăţişările lui caracteristice.

Cum o stînă trebue să aibă, în medie, 400-500 „mindzări", şi cum cei mai înstăriţi Jinari nu au mai mult de 300 de oi [1], cum se sfîrşeşte iarna se asociază mai mulţi inşi, „arindează" muntele, fie dela comună, fie dela comunele din jur care au munţi, dar nu practică păstoritul, şi fac o „tovărăşie". Se începe apoi „tomneala" personalului stînei, care se face după vechime şi după purtarea ori isteţimea pe care „băcile" şi „cio-

[1] In schimb, aproape fiecare are un număr de 10-20 oi, spre deosebire de Puienari, Tiliţeni, Săliţeni, la care oieritul se reduce la cîteva familii ce într'adevăr au cîte 1000-2000, dacă nu şi mai multe.

banii" au arătat-o în anii trecuţi. Fiecare stînă are 4-5 „băci", un „mîndzărar'" care ajutat de un „povar'" sau „boştar'" îngrijeşte de mînzări, un „ńelar'" care îngrijeşte de miei şi un „stărpar'" în sama căruia stau „sterpele". Dacă „ciopoarele" de miei ori sterpe sînt mai mari, „ńelar'u" şi „stărpar'u" au cîte un ajutor. Fiecare stînă are şi un „văcar'" care îngrijeşte cele 20-30 de vaci. „Sîmbria" ce se dă băciţelor pentru vărat (care durează cam trei luni) constă din 20 lei de oaie şi o păreche, două, de opinci. Ciobanilor („mîndzărar'ului", „ńelar'ului" etc.) li se dă o sumă ce variază între 2000-4000 lei şi opinci. Mai de mult li se dedea şi „sîmbrie din oj", acum însă nu li se mai dă. Dintre toţi cel mai scump plătit e „ńelar'u", că „ńei-s mai źingaşi şi trăbuje să-i grizeasă mai g'ine; la ńei s'alźe źinj să bagă".

Fig. 3: *Toţă* în care doarme ciobanul larna, păzindu-şi oile.

Caracteristic păstoritului jinărese este faptul că gospodarul stînei, mai marele stînei, nu e ciobanul „care nu are altă decît să grizească oile", ci femeia, „baţea" cum se numeşte. „Băci" aveau şi ceilalţi Mărgineni pînă mai acum vre-o 40-50 de ani, azi însă sînt înlocuite cu bărbaţi [1].

Toată socoteala, toată conducerea stînei cade în sama băciţelor; ele mulg oile, ele fac caşul, untul, urda, ele fac mîncarea — pe rînd — ciobanilor etc. Pentru hrana ciobanilor fiecare stăpîn aduce o anumită cantitate de făină, sare şi altele de-ale „demîncării", pe care le dă în mîna băciţelor. Ele ţin socoteala de tot ce aduce fiecare stăpîn, însemnînd pe „răvaş".

---

[1] Unii Poienari mai au şi acum „băci", dar în bună parte ele sînt angajate tot dintre „Źinăroaie".

Făcută tovărăşia, mare şi mică, apoi tocmeala personalului, a doua zi după „Sîn-Gcordz" fiecare stăpîn iese cu „boteu" lui „a-munte". Aci — înainte de a împreuna oile — le „bujesc" pe „erucea sk'inării", în „grebenţ", pe „şele" ca să poată fi cunoscute de bacea respectivă care va mulge mu-

Fig. 4: *Băţi* mulgînd oile.

mai oile stăpînilor ei. Fac apoi strunga şi alte lucruri trebuincioase stînei.

Gospodăria propriu zisă a produselor oilor se deosebeşte şi ea în multe privinţe de ceea ce constatăm la Mărgineni, asemănîndu-se cu ceea ce găsim, în această privinţă, la şes. La Mărgineni, chiar dacă un munte e ţinut de mai mulţi stăpîni, unul singur — cel cu oi mai multe sau bacinl — se angajează să dea celorlalţi o anumită cantitate de brînză pentru fiecare oaie. La Jinari lucrurile se petrec altfel: în cadrul tovărăşiei mari, pentru munţi şi ciobani, se fac tovărăşii mai mici, la care iau parte 2-10 stăpîni [1].

[1] O tovărăşie mică nu poate avea mai mult de 150 mînzări, maximum cît poate mulge o bace.

Fiecare tovărăşie mică îşi are bacea ei care mulge numai oile stăpînilor săi [1]; lucrează numai produsele lor, fără să aibă nici un amestec cu celelalte băciţe; fiecare îşi are uneltele ei pentru muls, „cirligul" (focul) ei, „rînduiala" ei în stînă, în „celar", la strungă, peste tot.

Fig. 5: *Băţi* din munţele Oaşa.

Caşul, brînza, „groşeţoru" pe care-l fac, le aduc de două, trei ori pe vară în sat, le depositează la unul din stăpîni şi după ce „vin oile de-a-munte" se împart între stăpîni „care după cîte oi au".

Plină de pitoresc şi deosebit de interesantă ca aspect folkloric este „coborîrea de-a-munte". Cu o săptămînă înainte de „Tăiere", zina sorocită pentru coborîre, stîna ia un alt aspect. Totul se pune în mişcare, totul se pregăteşte în vederea coborîrei. În ajunul Tăierei, stăpînii se ureă la munte. A doua zi numără oile şi şi le aleg. Ciobanii trebue să-şi dea sama de fiecare oaie pierdută. Dacă pierde vre-una fără să poată face dovada că a fost mîncată de vre-o fiară — arătînd un „părtal" din piele — i se trage din simbric. După alegere încarcă brînza, lîna, „hîrdăvăle", „şteandurile", „vaşele" etc. pe cai şi în coloane lungi pornesc la vale, lăsînd stîna singură să aştepte pînă la anul. Chiotul, ve-

[1] La muls fiecare băcie îşi are seamnul ei şi mulge numai oile stăpînilor care au angajat-o, pe care le cunoaşte după „bujală" şi după semnele dela ureche (v. fig. 16). După vre-o săptămînă ori două oile se învaţă şi nu merg decît la uşa bacei respective.

selia îi însoțește tot timpul. Oile sbiară, ciobanii zic din fluier, băcile spun „cîntături" din care nu lipsește niciodată „Rămîi stînă sănătoasă".

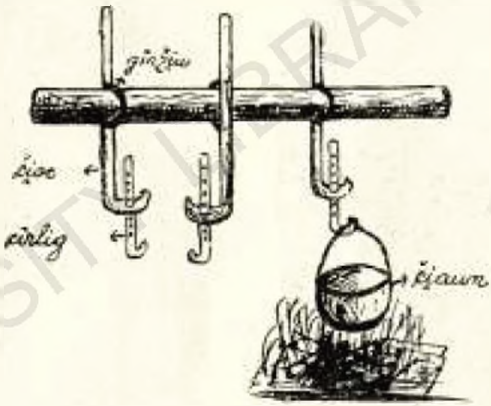

Fig. 6.

Ajunși la colibi, fiecare își îngrijește oile pe moșia din jurul colibei lui; dacă trece și pe a vecinului, „nu mîncă marca cu sarea".

Cu acestea văratul se termină. De îndată ce cade zăpada, oile sînt „puse pe fîn". Cînd zăpada e mare li se dau „4 mîncări" de fîn pe zi, dacă nu „numa trii, că ițele mai bătu cu k'iețoru, dau zăpada la o parte și mai țîngulesă cîte-on

a. b. c. d.

Fig. 7: a. *steandă*; b. *kierdîș*; c. *băcălș* pentru mestecat în urdă (făcut din „cîțatube de măstacănă"); d. *fusu kierdîșului*, pentru bătut untul.

Fig. 8: Mirese
stînga: acum vre-o 30 ani, dreapta: azi.

Fig. 9: Mirese

Fig. 10: Port bătrînesc.

Fig. 11: Bătrîn cu *şandru* aşezat pe umăr

Fig. 12: Fecior în port de iarnă.

Fig. 13: Port de fată.

Fig. 14: Port de sărbătoare.

Fig. 15: Copil (5 ani) cu aceeași *bătuşă* pe el ca și bărbații și bătrânii.

h'ir de jarbă". Locul unde li se dă fînul se chiamă „pîrţitură" („impîrţitură"), pentru că fînul e împărţit în grămăjioare, ca să nu se risipească şi să poată mînca toate oile. În casuri extreme de rare, li se întîmplă unora să nu le ajungă fînul şi, deci, să fie siliţi să ducă oile „la cîmp" să le „tomneze" ori „primăvereze".

Altădată păstoritul le oferia reale mijloace de trai îndestulător şi tihnit; azi însă (cu arendarea munţilor prea scumpă, impositele prea mari, posibilităţi de desfacere a pro-

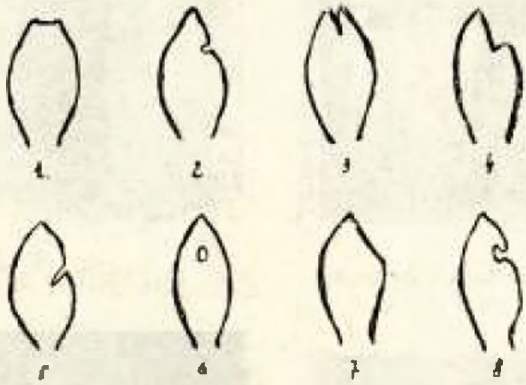

Fig. 16: Semne la urechile oilor.

1. *dîoantă*; 2. *k'icăitură*; 3. *fîrcuţă*; 4. *cîrligă*; 5. *fîncuţă*; 6. *gîuză*; 7. *ţîţată*; 8. *scăluşă*.

duselor reduse) începe să decadă. Nu de puţine ori ni se spunea: „nu să mai preţ plăteşte să le ţînem, da ne-am învăţatŭ cu ţele şi pareă n-i urît". De altfel configuraţia terenului nici nu le permite să se ocupe cu alt ceva.

Ocupaţiunea lor îi sileşte să stea mereu în mijlocul naturei, dîndu-le din punct de vedere fisic o vigoare trupească şi sufletească puţin întîlnită în alte părţi. Bărbaţii sînt bine legaţi, chipeşi, mai mult bruni decît blonzi, cu faţa rumenă şi plină de sănătate. Chica lungă şi bogată, pe care o mai poartă mulţi — altădată o purtau cu toţii — le dă o înfăţişare impunătoare ce te face să mergi cu gîndul departe în trecut.

Femeile — potrivite ca statură — sînt agere, cu privirea vioaie și plină de bunăcuviință. Sînt deosebit de harnice, muncesc — la fîn și altele — alături de bărbați, îngrijind în același timp cu multă pricepere de gospodăria casei.

Jinarului i se atribue de cei din jur o inteligență redusă, iar femeiei o oarecare ușurință în moravuri. De fapt acest fel de a-i privi nu este întru totul îndreptățit. Jinarul este om harnic, oarecum lăsător și ținînd prea puțin la aspectele materiale ale vieței. Cum cei din jur nu disprețuesc bună starea materială, fiind chiar lacomi și sgîrciți, nu-l pot privi pe Jinar decît ca „prost". Nepăsărei sale față de cele materiale i se adaugă un suflet bun, deschis, sincer și foarte comunicativ, după ce se convinge de „omenia" celui cu care are de a face: caracteristică în această privință e sinceritatea cu care-ți comunică cele mai intime lucruri (v. text. CXVIII).

Bunăcuviința și omenia îi însoțesc pretutindeni. Fie la ei în sat, fie în altă parte, față de streini se poartă cu respectul cuvenit. Vorba dată și-o țin cu sfințenie.

Starea materială îndestulătoare îi face ospitalieri și chiar darnici. Unui neputincios — orb, olog etc. — îi vin în ajutor dîndu-i cele necesare traiului, iar dacă are moșie îi fac „clacă" (într'o zi, de obicei sărbătoarea, se adună mai mulți oameni și-i lucrează pe nimic).

Între ei se înțeleg bine. Dovadă evidentă este viața păstorească în comun, de care am vorbit. Nu se urăsc și se ajută bucuros unii pe alții. Furtul e o raritate. Deși satul rămîne o jumătate de an gol (cît sînt la colibi ca să facă fînul), iar gospodăriile stau deschise, nu se ating unii de avutul altora sub nici un motiv. De altfel e împămîntenită credința că dacă „să cleștuie" (fură) unii pe alții, le merge rău, le mor vitele sau chiar membri ai casei. E caracteristic — ca o raritate în zilele de azi — că un obiect găsit e dus la primărie ca să „h'ie strigat la porunci" și să ajungă astfel în mîna celui care l-a pierdut.

Viața o acceptă așa cum le este dată. În fața ei sînt fataliști și răbdători; nu o consideră nici ca o datorie, dar

nici ca o sarcină. Moartea o privesc senini. Cu multă durere, dar fără revoltă, o mamă ne spunea despre fata ei moartă: „a lăi mireasă nemăritată care moare nenuntită". E impresionantă coborîrea ciobanului mort la munte: pun trupul în desagi mari şi, culcîndu-l pe cal, îl aduc peste 50 de km. astfel pînă în sat. Am întîlnit o familie care-şi cobora feciorul mort la munte. Durerea mută şi resemnată, citită pe feţele lor crispate, ne-a dus cu gîndul cu multe veacuri înainte.

Sentimentul religios îl au încă viu. Faţă de alte sate superstiţiile sînt relativ mai puţin numeroase.

Din punct de vedere cultural Jinarii se presintă ca şi ceilalţi Romîni: cred că şcoala nu e pentru ei, ci pentru „domni", doar „ca să meargă a-munte nu trebue să ştie carte". Totuşi, pe lîngă numărul mare de analfabeţi, întîlneşti destui care-şi ştiu scrie numele, ba unii care citesc gazete şi „cărţi de poveşti" dela tîrg.

Portul presintă nuanţe de diferenţiere, fără să iasă din tipul comun al portului regiunei Mărginenilor. Atît la bărbat cît şi la femeie predomină acel alb cu negru, caracteristica portului mărginenesc din jurul Săliştei.

Fără să fi intervenit vre-o influenţă civilisatoare, ca prin alte părţi, portul s'a schimbat. Portul de acum 40-50 de ani — pe care nu-l mai întîlneşti decît în ladă — difere simţitor uneori de cel de acum. Cea mai eloceventă pildă ne-o ofere portul miresei. Fotografia pe care o dăm (fig. 8), alăturînd portul unei mirese vechi portului uneia din zilele de azi, va permite — fără interpretarea noastră — sesisarea diferenţei de care vorbim (vezi în această privinţă şi text. XLVII).

Bărbaţii poartă pe cap pălărie cu „dunga" mică, pe care iarna o schimbă cu căciula. Bătrînii mai păstrează „căciula rătundă" (cu fundul lat), pe cînd cei mai tineri o poartă ascuţită. Cămaşa albă, care ajunge pînă din sus de genunchi, deosebeşte pe Jinar de cei din jur, prin dungile roşii pe care le are. „Şerpar'u" de piele al tinerilor — mai îngust şi „înflorat" — se deosebeşte de „praştia" bătrînilor, care e mai lată (de două ori cît şerpariul) şi fără flori. „Cioareci"

de lînă, pe care-i poartă şi iarna şi vara, stau strînşi pe picior. Pe umeri, cînd e ploaie ori mai rece, îşi aruncă „ţundra" neagră făcută din lînă, iar iarna cojocul din piei de oaie. „K'eptar'u" de postav ori piele nu le lipseşte aproape niciodată. In zile de sărbătoare — iarna — cojocul e înlocuit cu „bituşa" sau „bituşca". Ciobanii „cînd vremuie a-munte" poartă „iepinżç", un fel de ţundră, tot din lînă, însă mai lungă.

Incălţămintea obişnuită o formează opincile pe care le leagă cu „nożiţe"; în zile de sărbătoare cei mai instăriţi poartă şi cizme.

Femeile mai tinere şi fetele se îmbracă altfel decît cele mai în vîrstă şi decît bătrînele. „Vilitura" legată deasupra „cîrnaţului" şi „ciurelu" bătrînelor este înlocuit pe capul tinerelor cu „cotu" alb ori negru sau cu „năframa". Bătrînele poartă cămaşe lungă pînă la călcîie, care la femeile tinere este despărţită în două: „iia" şi „poalele". Inainte, atît unele cît şi altele îşi leagă un „şurţ", iar îndărăt „erătinţa". Vara au şi ele aceeaşi „ţundră" ca şi bărbaţii, iar iarna „cożocu" şi „k'eptar'u", înflorit frumos de „snežu". In picioare şi ele poartă de obicei opinca; „păpuci" însă apar din ce în ce mai des.

GRAIUL

Datorită izolării şi, ca urmare a acesteia, faptului că influenţa civilizatoare i-a atins mai puţin, graiul lor ne ofere o mulţime de particularităţi interesante atît din punct de vedere fonetic şi morfologic, cît — mai ales — lexical.

Fonetica

Accentul

1. De relevat forme ca: *hódină*, *grä'dină*, *frä'mînt*, în care accentul diferă de cel al limbei generale.

Vocale accentuate

2. O singură dată am înregistrat la un bătrîn fonetismul vechi *îmblu;* forma obişnuită fiind *umblu*. — 3. Singurele cunoscute sînt formele *cine, mîne, pîne*, deci fără intercalarea lui *i*. — 4. Sub influenţa lui *żęle* avem *e* în loc de *a* în *żęlnic*. — 5. E aproape general fonetismul cu *u* în *mumă, mumă-sa*.

6. Fonetismul *e... e> ę... e* este general: *fęte, lęże, męle, ńęle, vęrde* etc. — 7. După labialele alterate elementul întîi al lui *ie* se aude uneori bine pronunţat, alteori abia perceptibil: *ńiel, h'ier* şi *ńel, h'er;* trebue totuşi să observăm că în această privinţă nu găsim consecvenţă nici chiar la aceeaşi persoană. — 8. După *r, s, ş, ţ, dz, e* trece la *ę:ręci, curęle, sęmne, şęl, ţęs, Dumnedzęu*. — 9. Precedat de *sl* şi *tr, e* trece la *ă: stărp* (însă *stęrpe*, din cauza lui *e* următor), *trăbne*. — 10. *En> in* în *tinăr*, care e singura formă usitată. — 11. In *morminte* (înregistrat isolat), *i* nu a trecut la *i* probabil sub influenţa lui *mormînturi*, care circulă alături de *morminte*. — 12. Cu totul isolat am notat un *ie* în *fieţ* (v. text. CXXII).

13. *I* după *s, ţ, dz* se rosteşte *ĭ: găsit, cuţit, dzic*. — 14. In *zînă* apare *i* uneori trecut la *i*, alteori lipseşte *(dzînă* şi *dzuă)*. — 15. După *ş, i* se pronunţă *ĭ: şi, şişę* etc. — 16. De notat pronunţarea rară cu *ie* în *mă ńiec* (= mă mir).

17. *O* iniţial apare, de obicei, nealterat: *om, opt*, dar — mai rar însă — şi schimbat în *wo: wom, wopt*. — 18. Se păstrează forma normală în *coapęr, coapęri*. — 19. *O> u* în *mulcom*.

Diftongi. — 20. *Au >ao* în: *aor, scaon, taor* (rar se aud şi formele cu diftongul păstrat). — 21. In *caicu, au* e înlocuit cu *ai*. — 22. Diftongul *ea* se reduce la *a* după *s, ş, ţ, dz: sară, (să) şază, viţaă, păţască, dzamă* etc. Acelaşi fenomen se constată în: *starpă, mătraţă, curană, măstacăn*. — 23. In schimb, constatăm presenţa diftongului *ea* acolo unde obişnuit avem *e* sau *a: berbenę, intręale, poveaste, priţeape, dęană, pomęană, vęadză*. — 24. Diftongul final *ea* apare ca

ę: mę, putę, stę, vedę etc. Pronunţarea cu *ea* (*mea, puteu..*), caracteristică Mărginenilor, e mai rară şi sîntem îndreptăţiţi să credem că această pronunţare la Jinari e o influenţă a acestora. — 25. Diftongul *ia* apare în formele *iazăr* şi *Iale* (Iele). Acelaşi diftong se aude uneori în pl. *băiaţ*, sub influenţa sg. *băiat*. — 26. *Ei* > *iĭ* în *triĭ*.

Vocale neaccentuate

27. *A* aton latin apare ca *ă*, netrecut la *e*, în *blăstăma, păreke, părește*. — 28. In loc de *a* avem *e* în *zendar'*. — 29. *Ă* e schimbat în *o* în forma *cotun*. — 30. *I* (< *a* + *n*) îl găsim ca *u* în *lungoare*.

31. Cînd este iniţial *e* aton se rosteşte totdeauna *ie*: *ieram* etc. — 32. Nu a trecut la *ă* în: *beut, beutor', crepa*. Se aude foarte rar *galben* şi *carpen*, formele cele mai întrebuinţate fiind *galbin* şi *carpin*. — 33. Ca şi *e* accentuat, trece la *ę* după *r, s, ș, ț, dz*: *popoarțle, șișele, ședea, ințepa, verdzę*. Aceeaşi trecere la *ę* o constatăm după grupurile *spr, st, tr*: *unspredzęce, ostenit, intręba*. — 32. Aton în frasă *e* > *i* în forme ca: *di ce, pi-acolo, pintru ș. a.* — 35. Vb. *a da* nu a influenţat pe *detor'*, în sensul că *e* se păstrează.

36. — *I* după *s, ț, dz*, ca şi *i* accentuat, trece la *i*: *Sibiĭ, sunți, dzicală*; după *ș* şi *z* se pronunţă *i*: *uş̦ile, coş̦ile, leş̦ile*. Schimbarea lui *i* în *ĭ* o constatăm şi după grupul *str*: *striga, strica*.

36. *O* aton trece la *u* în *durni, uspăț, îngrupa, uredz, lupată, influri*; ultimele două forme apar şi cu *o*: *lopată, inflori*. — 37. Ca *ă* apare în: *omări, cobări* şi *apăi* (sau numai *apă*).

38. *U* final întreg nu se păstrează decît datorită rimei şi ritmului (v. de pildă text, CXXIX). E rostit în general ca *ă*.

Diftongi. — 39. O singură dată am înregistrat pe *a* *cota* pentru *a căuta*. — 40. Pronumele *eu* se aude ca *io* şi *ieu*.

Vocale în hiat. — 41. De relevat că *o* din hiatul *ouă* are valoarea de *ǫ*: *dǫuă, nǫuă*.

Asimilaţie. — 42. Se constată în *ungrupa* (= îngropa), formă înregistrată destul de des. Nu o constatăm în *năroc* şi *răzor*.

Disimilaţie. — 43. *E* nu s'a disimilat in *beşereică*, *derept*, *neşte*, *prečepe*, *premeni* (mai rar se aud *dirept*, *niişte* şi chiar *drept*).

Protesă. — 44. O constatăm în *aridica* (isolat) şi *ajest*, *ajeuta*.

Sincopă. — 45. S'a produs in *astară*, *primvară*. De notat că *e* sau *i* se păstrează, aproape general, in *dereže*, *direže*, *derept*, *dirept*.

Epentesă. — 46. Cu *u* epentetic apare *čiureş*.

Contaminare. — 47. Din contaminarea lui *ginere* cu *žune* a resultat *ginnere*.

Consoane

48. *P*, *b*, *m* + *i*, *ie* trec la *k'*, *g'*, *n*, de cele mai multe ori. Casurile în care se păstrează sînt şi ele destul de numeroase. Fasa *pk'*, *bg'*, *mn* e mai rară şi apare mai ales la bătrîni.

49. *F* + *i*, *ie* apare des alterat în *h'*: *h'er*, *h'erbe* etc.; nealterarea labialei este mai rară.

50. *V* + *i*, *ie* apare de cele mai multe ori alterat în *y* (*yin*, *yine*) şi *g'* uneori (*g'isàdz*, *g'era*, *g'ifor*); in *židră*, care apare alături de *yidră*, il găsim trecut la *ž*.

Socotim interesant să dăm aci părerea Samei Cuntan: „oameni dzîcŭ *g'ine*, da maj dzîcŭ şi *bine*", sau a Paraschivei Sava: „muierile maj multŭ le abatŭ (vorbele), da bărbaţi le dzîcŭ maj *g'ine*", ceea ce ar concorda cu cunoscuta observaţie a lui Cantemir că palatalisarea e mai cunoscută de femei.

Palatalisarea labialelor in graiul din Jina presintă un stadiu interesant, din care nu se pot încă trage concluzii sigure. Rămîne de studiat graiul din jur, atît al Mărginenilor, cît şi al Cîmpenilor („Coldanilor"), ca să se poată vedea ce le aparţine lor, ce au dat şi ce au primit. Din această cauză ne mărginim la simple constatări asupra realităţei dialectale.

51. *D* latin + *i*, *ie* se rosteşte *dz*: *dzîc*, *vŭdz* etc. Fenomenul îl presintă şi elementele streine: *obradz* ş. a. — 52. *D*

inițial din *diavol* e alterat în *g'*: *g'iavol*. — 53. În elementele latinești, *d* + *e*, *i* urmat de *o*, *u* acc. apare în general ca *ǵ*: *ǵios*; tot așa în *ǵiumătate*. Mai rar apare și ca *ž*: *žos*, *žumătate*. — 54. Final dispare foarte des în trasă: *cin*, *trecin*.

55. *N* l-am înregistrat alterat în *vrănița*, *nimica*, putînd fi, în forma a doua, o asimilație. — 56. În cuvintele monosilabice, atone în frasă, *n* dispare adeseori, nasalisînd vocala anterioară: *ă*, *ă* (*on* și *un*).

57. *L* apare foarte rar și ușor alterat în: *cal'e*, *al'ialalte*, *col'eșe*, *l'eyat* etc.

58. *R* inițial, ca și medial, mai ales la bătrîni, e foarte vibrant: *riu*, *rumin*, *curat*.

59. *S* în anumite grupuri consonantice apare ca *z*: *izmene*, *izmaliță*, *zdrancă*, *zdrobi*, *zuop*.

60. *Z* trece la *ž* în: *lężne*, *trăžni*, *groažnică* etc.

61. *G* + *e*, *i* apare în general trecut la *ž*: *merže*, *lęže* etc. Rar, și numai la cei care au venit în contact cu cei din alte părți, se aude *ǵ*. *G* latin + *e* urmat de *o* acc. > *dz*: *Sîngiordz*. *G* + *e* din *Gherman* (o sărbătoare băbească) trece la *y*: *Yerman*, iar *g* + *e* din *deget* la *ș*: *deșt*.

62. *J* latin + *a* > *dz*: *dzac*. — 63. *J* latin + *o*, *u* > *ǵ*, dar se aude și *ž*: *ǵioi* și *žoi*.

64. *H* slav trece la *v* în *prav*, *vire*.

Grupuri de consoane. — 65. *Cn* > *mn*: *tomni*. — 66. *Sk* > *șk*: *șkimba*. — 67. *St* > *șt*: *șteag*, *ștele*, *vęște* etc. — 68. *Vn* > *mn*: *k'imniță*, *rimni*. — 69. *Cn* trece la *mn* în *omnă*, *ciomni*. — 70. *Ct* > *pt*: *doptor*, *Viptoria*. — 71. *Dn* și *nd* se reduc la *n* în *vrenic*, *gini* (= gîndi), *une* (= unde). — 72. *Net* > *mt* în *simt*.

Asimilație. — 73. Prin asimilarea lui *f* de *p* se explică *popti* < *pofti*. — 74. Casuri de asimilație pot fi și *cirol* < *bicol* și, poate, *mimica* < *nimica*, deși acesta poate fi un hiperurbanism, ca o refacere falsă din *nimica*.

Disimilație. — 77. *N* — *n* > *r* — *n*: *gerunkie*. — 78 Dispare prin disimilație *r* în *cișmar'* și *ferească*.

79. Protesa unui *h* o constatăm în *hodaie*, *huredz*, *hodină* (dar şi *odaie* etc.), iar a unui *s* în *sglonţ* şi *sclătina*. Frecventă în poesie e protesa consoanei *d*: *d'inflorit*, *d'aor*...

80. E generală epentesa unui *c* în grupul *sl*: *iescle*, *masclu*, *scloi*, *sclugă* ş. a. În *colindcător'* şi *colindră* găsim epentesa unui *r*.

Metatesă.—81. Apare în *nilžoc* (şi *nižloc*), *prestiţ*, *crătinţă* şi *tecină* (*cetină*).

Aferesă.—82. Se observă în *feştanie* şi *tuţu* < *tătuţu*.

Morfologie

Substantivul

Declinări. — 83. Schimbări de declinaţie ne ofer substantivele: *berbec* (şi *berbece*), *fagure*. *Nor*, *sor*, *minurile* (înregistrat o singură dată) arată păstrarea formei vechi.

Genul. — 84. De genul masculin e *potec*, iar de genul feminin *bricăugă*, *flucră*.

Singularul şi pluralul. — 85. Formele de sg. *bordeu*, *boteu* alături de *bordei*, *botei* arată că au fost refăcute prin analogie. In textul CXXVI apare vechiul gen.-dativ *casiei*, *masiei*; în limba curentă nu mai există.

86. Interesant e vocativul în *o* la forme ca: *doamneo*, *cop k'ileo*. — 87. Terminaţia de pl. *-i* dispare după *ţ*, *dz*: *munţ*, *bradz* etc.

Articolul

89. Nu se aude *-l* nici chiar la cei care au venit în contact cu şcoala. armata etc.

90. La plural *i* apare ca *i* după *ţ*, *dz*: *munţi*, *bradzi*. Aceeaşi transformare la genitiv-dativul singular al substantivelor feminine: *părţi*, *morţi* etc. — 91. La gen.-dat. numelor proprii masc. articolul e postpus: „aja-i Măria Ştefanu Cunţanului", „a Mitu Moganului", „Leana a Dumitru Oprii". — 92. Se

întrebuinţează destul de des articolul prepus la genitiv: *lu tata, lu mindzărar', lu calu.* — 93. Rar am întîlnit şi genitivul cu preposiţie: *tată de vecini, post de Paşti.*

Adjectivul

94. De remarcat formarea superlativului cu *tare* şi *groaznică*: *tare rău, tare mindru, faină groaznică, bună groaznică.*

Numeralul

95. Numeralele cardinale presintă o particularitate interesantă în privinţa numărărei continue: nu se zice: *doisprezece, treisprezece; şaptezeci, optzeci,* ci *doi-triispredzăče, şepte-optdzăčĭ* etc.

Pronumele

96. Personale. — Presintă particularităţi numai în ce priveşte persoana întîi: nom. *io* şi *ieu;* dat. *în, im* şi *imi* (mai rar). Am înregistrat şi forma *nia* (v. text. LXIX) în loc de *nie.*

Formele de politeţe sînt aproape neîntrebuinţate. Copilul de 10-12 ani se adresează tatălui, ca şi moşului cu *tu, mă* şi *voi.* Aceeaşi agrăire faţă de streini, exceptînd cîţiva mai umblaţi care se adresează cu *dumneata* ori *duneata.*

97. Posesive. — Afară de particularităţile fonetice (*tău*> *to, său*> *so* în construcţii ca: *tată-to, frate-so*) nu presintă nimic deosebit.

98. Demonstrative. — Cele mai întrebuinţate sînt: m. *ajezta, ieşta* — *aieştia, ieştia;* f. *ajasta, iasta* — *aieştia, ieştia* etc.

99. Nedefinite. — De remarcat: *care* cu sens de „fiecare": „care cu trcaba iei", şi *nime* (g.-d. *nimărui* şi *nimurui*).

Verbul

100. Vb. *găti* e totdeauna de conj. I[a]: *găta*. — 101. *Râde* şi *isvori* se întrebuinţează şi ca reflexive: „să râde de tine", „rîu care să isvoreşte dela Frumoasa".

102. Indicativul present. — Vb. *lucra, aspăta, hodini, răsuci* se conjugă fără terminaţiile *-ez, -ez: lucru, aspăţ, hodin, răsuc*. — 103. Pers. I[a] sg. a vb. *pune, rămînea, spune, ţinea* pierde pe *n* din radical: *puţă, rămîţă, spuţă, ţiţă*. — 104. De relevat şi următoarele forme: *încăp, moriu* (eu), *săţ* = (sar), *minc, poc, ţiaţăni* (tu), *scoţ* (eu).

105. Presentul subjonctivului. — Persoana a 3-a sg. şi pl. a vb. *durea, părea, cere, sări, spăria* etc. este: *să doaie, să paie, să ţeţe, să saie, să spaie* (dar şi *să sparie*). Insemnăm şi *să veadză, să trimeaţă, să scoaţă, să prindză, să audză*, care sînt mai întrebuinţate decît formele cu terminaţiunea în *-tă* şi *-dă*.

106. Imperfectul indicativului. — Presintă, la pers. a 3-a pl., cînd forme cu *-u*, cînd fără *-u: ţiucau* şi *ţiuca*. — 107. Forme perifrastice ca „îi-am fost dusă la lucru", „n'am fost ştiut" au înţeles de imperfect.

108. Perfectul simplu. — Neîntrebuinţat în vorbirea curentă, apare uneori în poesie.

109. Perfectul compus. — Apare la pers. a 3-a sg. şi pl. cu auxiliarul numai sub formele *o, or: o mersă, o mincată, or fostă, or vărstă* etc.

110. Perfectul subjonctivului se formează obişnuit cu vb. auxiliar *să h'i* urmat de participiul terminat totdeauna în *-ă*, indiferent de genul şi numărul subiectului propositiunei: „ce să h'i făcută?", „să h'i fostă noi acolo," „să h'i sămănată flori".

111. Mai-mult-ca-perfectul. — Formele în *-sem* etc. sînt necunoscute; în schimb se întrebuinţează formele perifrastice: „s'o fostă gătată"; „o fostă adusă atunăja" etc.

112. Viitorul. — Se formează cu *oi, iţ, o, om, iţ, or:*

oi face etc. — 113. De notat formele de viitor al II-lea interogativ: *venit-or h'i? lăsat-oi h'i?*

114. Condiționalul present păstrează forma *are* în textul LXIV: „dacă nu îj-are plăcea".

115. Condiționalul trecut se formează de obicei cu *aș h'i* urmat de participiul trecut al verbului cu terminațiunea *-ă*.

116. Imperativul. — Forma negativă în *-reț* (*nu umblareț, nu băgareț, nu vă îngrămădireț* ș. a.) e foarte des întrebuințată; am constatat odată această terminație și la forma afirmativă: „nareț, mă, s'o duceț la Lupescu". În colinde apare și forma de imperativ sg. pers. a 2-a: *durmire* (v. p. 330). De relevat și formele *face-vă-ț, plinze-vă-ț* etc.

117. Participiul present pierde adeseori pe *d* final: *căzin, mincin* etc. Vb. *ținea, spune, veni* cunosc participiul present numai sub formele: *ținută, spuindă, viindă* (uneori *țiin* etc., fără *d* final).

118. Participiul trecut al vb. *cădea, ședea, vedea, veni* apare numai sub forma sincopată: *căst, șest, văst, vint.*

119. *Avea* presintă la pers. a 3-a pl. forma *ară*; *au* e cunoscut numai de cei care au venit în contact cu școala.

Curge: pers. a 3-a sg. a pres. indicativului e *cură*, iar imperfectul pers. a 3-a sg. *curę* („de-i curę sînże 'nkjegatŭ").

Fi: pers. 1[a] sg. *icică*; *sînt* o foarte rar.

Tunde: (eu și ei) *tung.*

Ucide: (eu și ei) *uăig; uăigă-te.*

De remarcat și forma, explicabilă prin fonetică sintactică, *muitată* (<*am uitată*) transmisă și la pers. a 2[a]: *t-ai muitată.*

Adverbe

120. Se pot urmări mai de aproape în *Glosar;* totuși însemnăm aci pe cele mai caracteristice: *almintrea, a-mină, a-munte, apă (apoi), astară, de loc* (= indată, imediat), *dinantea, dinipară, h'iaba* (= în zadar), *inante* și *nante, kierut*

(diminutiv dela *chiar*), *minteni* şi *mintenaşi* (=imediat, îndată). *o ţir, o ţirică, prezur', primaş dată, tomna* şi *tăman*.

E locul să amintim aci şi formaţiunea *naşa multe*, explicabilă prin fonetică sintactică din *nu aşa multe* (— „ce faci? — naşa multe").

Prepositii

121. *Cătă* (= cătră), *dila*, dar şi *dela*, *d'ingă*, *intră* (= între), *int'*, *pin* (= prin), *pintu* (= pentru), *p'ingă* (= pe lîngă).

Conjuncţii

122. De relevat: *o* şi *or* pentru *ori*, şi *da* pentru *dar*. — 123. Am registrat, rar de altfel, conj. *să* „dacă": *să iera ars*.

Interjecţii

124. De amintit: *vii* („vii de-o mine"!), *vileo* şi *tulai*.

Derivaţiunea

125. Formaţiunile cu sufixe sînt foarte numeroase şi variate: *ţiunclaş, purcelaş; infăşeţel, năroţel, scuţeţel; ţărcuş, lemnuş* (= chibrit); *făguţ; Unguroi, Zinăroaie, usturoaie; fetic; nimerşală; roşior* etc.

126. Constatăm schimbare de sufix în *unsură*.

127. Prefixul *stră-* apare în *strănior-strănioară*.

128. În ce priveşte derivaţiunea verbală, constatăm că foarte multe verbe circulă curent fără *în-*: *cirliga, grupa, puşca, tilni, timpla* etc.

Lexic

Vom insista puţin aci asupra lexicului; toate elementele lexicale înregistrate sînt date în *Glosar*.

Ținînd samă de isolarea Jinarilor, ca și de influența civilisatoare redusă care i-a atins, graiul lor și din punct de vedere lexical ne ofere o mulțime de forme interesante; unele care abia se mai găsesc în alte regiuni și sînt o moștenire prețioasă din vechiul fond, așa: *manună*, *custa*, păstrat în versuri (l-am înregistrat cu *g*, *gusta*, și, fără îndoială, că avem a face cu trecerea *c* > *g* prin confundare cu *gusta*), *pelță* (= trup), *soțîe* (= tovarăș); altele care sînt obișnuite și aiurea, dar aci au un înțeles special ca: *cruata*, *gîmfat*, *uăide* ș. a.

Influențele streine sînt cu totul reduse; ungurismele sînt ceva mai dese. Notăm pe cele mai cunoscute: *boi* <*baj*; *beteag* <*beteg*; *bitanc* <*bitang*; *bocșe* <*boysa*; *boactăr* <*bakter*; *boldă* < *bolt*; *g'usag* < *bösseg*; *cînag* <*csinos*; *dărab* <*darab*; *făgădău* <*fogadó*; *fșne* <*fenc*; *fești* < *festeni*; *hibă* <*hiba*; *hinteu* <*hintó*; *hoher'* <*hóhér*; *hurdoi* <*hordó*; *incelui* (<*celui*) <*csalni*; *iorsag* <*jószág*; *kiefe* <*kefe*; *kindeu* <*kendő*; *lepedeu* <*lepedő*; *ocoș* <*okos*; *ozină* <*uzsonna*; *oașu* <*hazas*; *uăță* <*szűcs*; *tecărău* <*tekerő*; *tolăer* <*tölcsér*; *żelșr'* <*zseller*.

Toponimie

Se poate ca vre-o cîteva din numirile topice pe care le dăm aci să nu aparțină hotarului Jinei. Se va înțelege totuși de ce le-am înregistrat, ținînd samă de importanța lor, ca și de faptul că foarte greu se poate delimita întinderea moșiei ori muntelui comunei respective în aceste regiuni muntoase.

Arina, șes-coastă
Arșița, coastă cu fîn
Bătrîna, munte
Beșinău, deal
Bistra, rîu
Bulbucu, deal
Căčiuba, munte
Capu-dealului, deal
Čindrelu, munte
Coasta-șerk'ilor, munte cu pădure
Cotroana, munte
Creața, drum, plai

Curátura, coastă cu fîn
Curmàtura-Prislopului, drum
Dealu-Boii, deal
Dealu-Căptanului, deal cu fîn
Dealu-nindzului, deal
Dobra, rîu
Dosu-pk'ičioarelor, coastă de munte, pădure
Duşi, «ači o fo' comanda maj de multŭ», cîteva case încunjurate de păduri întunecoase
Foltça, munte
Frumoasa, munte
Şeočelu, coastă de munte
Goaţa, munte
Groapele, munte
Grupata-lungă, munte
Grupata-scurtă, munte
Guga-mare [1], deal mare, isolat (rotund)
Guga-ńică, idem
Gunguredzu, munte
Hanăşu, munte
Haşu, munte
Hoaţça, munte
Jazaru-jelŭ-mare, iezur în muntele Cîndrelul
Jazăru-jelŭ-ńicu
In-tăjetură, deal cu pădure
Izvoru-Duşilorŭ, poiană
K'ičioarele-cailorŭ, munte
K'ičioru-satului, coastă
Kiţça, deal
Larga, podiş
Lunca, o vale de fîn
Lunca-Preţlopului, padină
Măgura, deal
Marţinţea-lu-Man, munte
Močirlele, poiană
Mukça-Duşilor, pădure
Mukça-Turcului, deal
Mukça-Tătarului, deal
Munčelu, munte
Mustočça, munte
Nedeju, padină
N'ižočia, munte
Oaşa, munte
Padina-lu-Antrie
Padina-Dorăi
Păráu-Brădeanului
Păráu-Nięgrii
Parinţelu
Podoaja, coastă
Pogoana, deal
Pripoanele, munte
Priporu-de-gîsŭ, munte.
Rudarj, pădure, poiană
Sălane, munte
Şerbota, munte
Şesu, vale de fîn
Şńida, munte
Sorţile, munte
Stîna-de-asupra, munte
Stîna-Domnilor
Strîmba, munte
Tărtăráu, deal
Táu, poiană cu «căşi»
Tîmpa, munte
Tomnatecu, munte
Turu, munte
Vălčele, coaste
Vaţmătu, deal
Vîrtoape, deal
Vîrvu-groapelor, munte
Žoagăru, deal, la poalele lui sînt «žoagăre».

---

[1] In vorbirea curentă *guga* se întrebuinţează cu sensul de „deal rotund şi gol".

Onomastică

Nume de familie	Porecle
Balmeşŭ	Bębęa
Barbŭ	Bozănuţu
Bębeşelęa	Buldzu
Bęşkiŭ	Bulucă
Birsanŭ	Cănaţe
Bobdănelŭ	Căpăţînosu
Brădęanŭ	Čiolanŭ
Cătană	Čiolofanŭ
Čiorogar'	Cloamba
Cîrştęa	Forgaţle
Coračie	Gîndacu
Cunţan	Hăbuca
Dănuleţ	Hălaie
Dogariu	Lindinăŭ
Dulăŭ	Mădă
Gaţęa	Maica-pręčesta
Hulęa	Ocoşa
Ţancu	Ogărij: «ieştia-s veniţ din Vidra»,
Moga	Pečie
Morar'	Popa din K'etri
Nanŭ	Prodoaie,
Orăşanŭ	Rîndzosu
Paca	Trălişca
Salcu	Turcu
Sava	Vrán'ičioaie
Spătăroi	Źuźă
Stărp	Zaj (<Zaharie)
Stoica	
Străulęa	
Stroe	
Uscatu	
Virvoręa	

Nume de animale

Oi

Băla	Laia
Brădęana	Mărjuţa
Bucălaia	Oakişa
Cornuta	Oacăra
Fătuţa	Păpuşa
Ţepęasa	Şuta

Soriţa, Żucătoarja

Berbeci

Culiţă
Bălalu: «care duče clopotu, li curăţîtă, nu mîrleşte».

Vaci

Bojană	Mîndreană
Buzoară	Nîjercureană
Drăguţă	Păună
Dumană	Ruzană
Făzeană	Simbolcană
Florică	Sokjană
Guruţă	Ţîndreană
Lunaje	Vîreană
Mărţeană	Żojană

Boi

Mişca — Bodor
Iambor — Paicu
Şcikiu — Barna
Rençca — Çençca
Mozar — Fiscu
Şugar — Caila

In privinţa numirilor boilor e de notat că o păreche de boi nu poate fi numită la întîmplare (ex. *Iambor — Çençca*), ci «ca să sa loyască», adică să se potrivească, de obicei, cum se vede din coloanele de mai sus.

Cai	Cîni	
Bălanu	Bălanu	Gruia
Bozi	Bărăcu	Hajducu
Bubi	Bruica	Iștanu
Doreșu	Brezoi	Leanca
Fani	Buminica	Leu
Liza	Burcuș	Liuișa
Murgu	Căzacu	Murășu
Puiu	Ceardoșu	Novacu
Puica	Ciobănelu	Roșca
Suru	Corbea	Tabocu
Veta	Flinta	Valdina
	Golea	Vanovica
	Grivu	Vili
	Griva	Zanca

FOLKLORUL

Este extrem de bogat, aproape fiecare Jinar fiind un izvor nesecat de „cîntături"; unele femei, ca Mărina Bobdănel și Ioana Gagea, ne-au uimit cîte cîntece știau; memoria versurilor le este prodigioasă.

Ca trăsătură generală, cu privire la genuri, remarcăm preponderarea lirismului. Iubirea, ca și viața de toate zilele, sînt motive în jurul cărora s'au brodat cele mai multe cîntece. Doinele — „cîntăturile de pe a-munte", cum le zic — sînt numeroase și, pe lîngă însemnătatea lor folklorică și filologică, presintă și pronunțate reliefări artistice. „Ciuiturile" (strigăturile) cuprind, nu rareori, trăsături de satiră tăioasă. De notat că la joc strigă și fetele, luîndu-se la întrecere cu feciorii, care adeseori trebue să se dea bătuți. Bocetele sînt mișcătoare prin accentele dureroase pe care le exprimă.

Cu privire la colinde, se remarcă păstrarea unor motive vechi și foarte prețioase. Textul lor îl cîntă fără să-l înțeleagă decît în parte (de pildă colinda de sub n-rul CXXIX). Cu colindatul umblă copiii și „nțeri" (feciorii) mai ales. Cu vre-o zece zile înaintea Crăciunului, feciorii satului se adună la „bute". Își

aleg un „vătav" şi un „cişmar'" care trebue să se îngrijească de băutură pentru sărbători. Pînă în ajunul Crăciunului repetă „cîntăturile" (colindele). În „sara de agiun" pleacă la colindat. Încep cu popa, învăţătorii, notarul şi primarul, apoi iau casele pe rînd, fiind că „nu-i lęźça să laşe nicî-un om la care să nu-i strîże". Pînă la miezul nopţei cîntă: „D'astă sară ce sară-j", iar după miezul nopţei: „Scoală, om bun, nu dormire". În casă, în timpul colindei, sînt împărţiţi în două grupuri; unii cîntă, alţii dau refrenul. După ce termină una din aceste colinde, dacă în casa respectivă este vre-o „baţe" cîntă şi: „Fiţioriţă d'okesiţă", dacă este vre-un cioban cîntă: „Paşte, żune, oilęre". Gazda, la sfîrşit, le dă băutură, un colac şi carne de porc, pe care ei le adună în desagi şi le depositează la bute (unde au „gazda"). A doua zi se adună cu toţii aci, chiamă şi fete şi petrec. Dacă mai rămîne — şi de obicei rămîne —, se mai adună şi în zilele următoare, pînă la Anul nou, cînd se „sparże buţca".

Genul epic e slab representat. Cîteva balade pe care le-am înregistrat — a Dăianului, a lui Bulac etc. — sînt împrumutate şi cunoscute fragmentar.

Caracteristice regiunei sînt „cîntăturile de pe a-munte", între care predomină „Rămîi stînă sănătoasă" pe care o dăm în cîteva variante.

Cele mai multe poesii se cîntă după 4-5 melodii invariabile [1]. Cîteva numai (colindele, cîntecul „ńiresi", al zorilor etc.) îşi au „g'enu" lor.

O regiune aşa de bogată în folklor ca Jina presupune o mare familiarisare cu versurile, care la unii din ei devine a doua natură. Improvisaţia le e impresionantă: au versuri pentru orice ocasie. Cu privire la creaţiunea populară nu putem omite textul CVII în care femeia Paraschiva Sava, chiar dacă a utilisat elemente care circulă, a izbutit totuşi să-şi concretiseze

[1] Cîteva din ele le-am înregistrat pe discuri fonografice, care se află în „Arhiva seminarului de fonotică experimentală" de sub conducerea Prof. Al. Rosetti.

mișcător jalea după soțul rămas în război, în versuri de oarecare valoare și de adîncă durere. Sînt multe prilejuri cînd Jinarul, dar mai ales Jinăroaia, fac „cersuri"; Marta Cuțan le enumeră aproape în intregime: „ori și ce om îș face cîntarița după cum i inima; dacă i zele cîntă de zele, dacă îng'este cîntă de dragoste, dacă să desparte cîntă de-ale despărțirii, c'o lăsat-o îng'itu; dacă i dor... cîn dă de-on rău să cîntă de moarte..." Marina Bobdănel cînd i s'a „băbucitu și topșitu k'ita" și-a cîntat întîmplarea în vers. Ion Cîrșteu, care o aude improvisînd:

O făcutu odată optu
Și nici una nu s'o coptu.

...Și atîtea motive variate care prilejuesc o „cîntătură".

E caracteristic faptul cum ei leagă versurile de anumite întîmplări. Amintim la locul potrivit cum „Ciobănașul" este explicat prin moartea unui Orlățean. O strigătură comună ca:

Une zoacă un Rumîn
Parcă zoac'un car cu fîn;
Une zoacă un Țigan
Gîneștî că-i un căpitan

ne-a fost interpretată ca fiind făcută și strigată de un Țigan-băieș cu care fetele nu vreau să joace.

De relevat cîteva superstiții, credințe, salutări și injurături. Dacă asupra celorlalte genuri credem că am putut culege tot ce e mai interesant, în privința superstițiilor, ca și a descîntecelor, de bună sămă ar mai fi de adăugat culegerei. Depositarele acestora, babele, sînt convinse, ca și în alte părți, că descîntecul spus tare „îș k'erde leacu".

Credința în strigoi e destul de răspîndită; dacă nu stropești vaca, după ce ai muls-o, cu puțin lapte, „pe la coadă" vin strigoii și-i iau laptele, după cum i-l iau și dacă la ușa grajdului, sau în apropiere, nu e vre-o mătură.

Sărbătorile băbești — „opăcelile" cum li se zice — sînt ținute cu sfințenie, pentru că altfel aduc diferite rele la casă: astfel:

„*Macavciu*-i rău pînău ursŭ; numa o ploscoană de fînŭ să faci, vine ursu şi-ţ iţ o yită dinantea okilor...."

„*Precupu:* ala-i mai rău, nu rabdă; li s'o to arătatŭ la ţamini; yin holburi, vîzolii... I s'o luatŭ odată la un omŭ coperişu dela colibă şi l-o dusŭ pînă'n Duşi".

In „*Żoimari*, żoile ieţca din żoja Paştilor pănă'n żoja de după Rusalii, nu lucrăm, că-s reţele de trăżnitŭ. Pe la vale, Coldani mai lucră, da noi nu".

„O dzisŭ c'odată un omŭ o cositŭ în dzua de *Adorăire* ş'o g'isatŭ că vaca lui ş-o ruptŭ k'ičjoru pe cîn să sfintu soarele; ş'o dzîs că pareă un omŭ o strigatŭ la jelŭ: „mă, du-te a-munte că ţi s'o ruptŭ k'ičjoru la vacă" — ş'aşţ o fostŭ".

„*Măriua* şi iţ-i rţ de trăżnete.

Cîn cîntă cocoşu după če 'nsară să şk'imbă veţacu.

Cîn vîżţie apa de s'aude di ičja, să lunină.

Cîndu-ş adună porcu coţina îi a vreme rţ.

Cîndu-i luna cu burta 'n susŭ, îi a vreme bună; cîndu-i cu iţ la vale, îi a vreme rţ.

Cîndu-i lună plină la Sîntu-Dumitru, atunči îi iarnă grţ — La Sîntu-Dumitru ăl veki.

Cîn să čupără (dau cu čocu pe ieţle) găinile, atunčia ploua.

Cîn te muşcă pureci, ploua.

Cîn să ie scîntei pe căldare, ploua.

Cîn sfîntu soarele 'n norŭ i a ploaie.

Cîn să pornescŭ oile tare, ninże.

Toamna, cîndu-i vremea moale, să mîrlescŭ oile g'ine.

Cîn să uită soarele 'ndărăptŭ, atunči în čeja dzî-i g'ine.

Cîn îţ scapă muşcătura din gură, să te culči cu iţ trîi nopţ ş'apă g'isădz drăguţŭ.

La Anu nou propteşti neşte lemnişoare, dacă de sara pînă dimineaţa cade, dzîče că te iţ.

Cîn dai de mîncare la cîne pe ferească, să dzîče că-l apucă „žigodja" (o boală rţ a cîneluĭ).

Dzîče că-i rţ muierea care să 'năoreşte k'ita după iţ.

Curcubeu cîndu-i la vale i a vreme bună, cîndu-i la munte ia vreme rţ.

Cîn să beteżește porcu, îi trăzi spîndzău.
Urlă lupk'i cîn să șkimbă veșcu.
Cîn să lasă apă'n sare, mai ține ploaia.
Cîndă aducă mortu pește hotarău, să faăc vreme sclabă.
Dacă-ț jasă popa'n cale-j rău.
Dacă-ț taje jepurele drumu, îț mere rău.
Dacă-ț taje hulpea drumu, îi și mai rău.
Cîn dă laptele'n foc, să pui o țîr de sare, că dacă nu, i să strică țîțele la vacă".

Salutări: Nărocă bunu.
Nărocă și sănătate.
Pace bună.
Noa, s'aveț cale bună.
Să te trăiască Dumnedzău.
Te mulțănescă.

Injurături: Mînče-te ursu.
Tune dracu 'n ie.
Mînca-te-ar lupk'i.
Dă-te'n fene.
H'ire-ai a dracului.
'Iu-vă čeara voastă.
H'ire-ai moart'a dracului.
F...-vă soreț vostă.
Učigă-te sfînta cruče.

ORIGINEA JINARILOR

Ne rămîne să atingem și problema originei Jinarilor. Dată fiind lipsa totală a documentelor istorice asupra comunei, ca și lipsa unor studii temeinice asupra graiului, etnografiei și folkloralui comunelor din jur, nu vom putea ajunge la concluzii sigure asupra acestei probleme. Ne vom mărgini, deci, la cîteva constatări basate pe faptele ce le-am putut înregistra.

Așezată din punct de vedere geografic în imediata apropiere de ținutul Mărginenilor, am fi înclinați să credem într'o

origine comună cu a acestora. Sînt însă motive care ne fac să vedem în Jina o zonă aparte.

În privinţa întemeierei satului circulă două legende; una din ele o redăm în textul de sub n-rul 1, iar cealaltă e următoarea: În vremurile îndepărtate Jinarii de azi trăiau toţi în Girbova (un sat aşezat pe valea Sceaşului). La venirea Saşilor pămînturile le-au fost luate în cea mai mare parte şi date acestora. Pe zi ce trecea, Saşii, stăpîni ai moşiilor bune şi mănoase, deveniau din ce în ce mai instăriţi, iar Romînii au ajuns cu timpul slugile lor. Locurile pe care le stăpînesc azi Jinarii erau atunci toate ale Saşilor, care-şi trimiteau aci caprele la păscut. Odată — spune legenda — o fată de Romîn care era „sclăznică" la un Sas, fiindu-i greu să facă zilnic — dimineaţa şi seara — drumul lung şi prăpăstios din sat pînă la locurile de păşunat, s'a învoit cu stăpînul său să nu mai coboare în fiecare seară, ci numai din timp în timp, cînd să-i aducă produsul caprelor. După un timp oarecare văzînd fata, pe care o chema *Zina*, că pe aci sînt locuri frumoase şi bune de trai, şi-a chemat pe cei ai casei, rudele, cărora cu timpul li s'a mai adăugat şi alţi Romîni şi s'au stabilit definitiv aci (v. şi text. XXXIV).

De notat că atît din una cît şi din cealaltă legendă ar resulta că ei sînt veniţi dela cîmp. Tradiţia originei lor cîmpeneşti este de altfel confirmată şi de alte fapte. Practica în comun a păstoritului, de care am vorbit, caracteristică vieţei cîmpeneşti, e aproape identică celei dela cîmp. Pe de altă parte, imigrarea dela cîmp e cunoscută chiar şi în timpurile mai recente. Sînt în sat familii venite din Boz, din Vidra etc. acum vre-o 40-50 de ani.

Chiar sufleteşte se deosebesc fundamental de Mărgineni. Pe cînd Mărgineanul e caracterisat printr'o inteligenţă vie, spirit activ şi întreprinzător, stăpînit întotdeauna de dorul cîştigului, Jinarul judecă mai greoi, nu are iniţiativă întreprinzătoare şi este mai mult darnic decît lacom. Spiritul negustoresc al Mărgineanului l-a făcut să colinde aproape toate regiunile romîneşti stabilindu-se acolo unde împrejurările de trai i se

păreau mai prielnice. Mărginenii sînt oamenii drumului, Jinarii dimpotrivă stau legați de locul în care s'au născut și au copilărit. Pe tot întinsul Romîniei găsești Mărgineni (Poienari, Săliștenі etc.), nu vei găsi însă decît foarte puțini Jinari.

Iată cîteva note care toate par să confirme o altă origine decît aceea a Mărginenilor.

Dar, cum spuneam, problema rămîne deschisă, ca trebuind studiată din toate punctele de vedere și în cadrul cercetărilor asupra întregei regiuni înconjurătoare.

Texte

Fiecare din textele ce urmează a fost înregistrat simultan de amîndoi; cînd aveam unele nedumeriri asupra vre-unei forme etc. — prin mijloace care să nu dea de bănuit asupra țintei noastre — puneam să ni se mai spună odată textul.

Cîteva texte, la care facem trimiterea necesară, au fost reproduse la fonograf[1].

La glosar am dat numai formele ce le-am auzit cel puțin de două ori la persoane diferite. Am renunțat la explicări acolo unde ele reieșiau în mod clar din text. Cînd unele forme le-am înregistrat numai la singular ori numai la plural sau, pentru verbe, numai la un timp, am dat numai forma auzită, fără a căuta să creăm un singular sau un infinitiv pe care l-am fi crezut corespunzător.

Nu putem să nu însemnăm un cuvînt de recunoștință și față de Jinarul fruntaș Nenea Traian Gagea pentru ospitalitatea ce ne-a dat-o, precum și față de toți aceia care ne-au înconjurat cu multă dragoste și bunăvoință.

Din mulțimea textelor pe care le-am cules dăm numai o parte: acelea care am crezut că pot presenta un interes din

[1] Mulțumim călduros Prof. Al. Rosetti, directorul „Seminarului de fonetică experimentală", care cu sfaturi, multă bunăvoință și încredere ne-a pus la dispoziție aparatul și 15 suluri fonografice, care se găsesc acum în „arhiva fonografică" a seminarului de sub conducerea d-sale.

diferite puncte de vedere (filologic, folkloric, istoric, etnografic etc.). Criteriul estetic a fost şi el ţinut în samă.

I [1]

Să dzîce că pe timpurile mai de multŭ ar fi năvălitŭ popoară la cink'ie şi ar fi făcuta pradăciuni şi ar fi luat averile ţării cu iei şi s'ar fi dus la ţara lor şi ei, oameni de pe timpu de atunci, dela cink'ie, uni ar fi fuzitŭ a-munte. Acolo aŭ fost păduri şi aŭ găsit locŭ de aşezămîntŭ, neşte pădini, în păduri. Şi s'o făcut locŭ de-a puteţ trăi acolo; şi ei văzînd că pot trăi acolo, nu s'o mai înturnatŭ la cîmpie.

Şi iera o împărăţeasă saŭ neşte domni, împărat, nu ştiŭ ce-or fi fost pe atunci, ştie Dumnedzăŭ; s'apă iei dacă o văzut că pot trăi, s'o mulţitŭ acolo, ştie Dumnedzăŭ cum or fi trăit acolo până ei s'o înmulţitŭ, că s'aŭ înfinţatŭ Zîna.

Apă iară o năvălitŭ barbari să năvăleasscă 'n ţară la v'o cîteva timpuri. Şi cînd o năvălitŭ barbari atuncia le-o fost dat o împărăteasă, ori neşte domni — ce ştiŭ io cine? — o făgăduinţă că le va da munţ să le ştejie 'ntr'ajutor' contra barbarilor şi anume aŭ fost Turci; şi iei o dzis că le dă ajutor' dacă le va da munţ, dară iei or făgăduitŭ că le va da; iei atuncia o luatŭ armele şi s'o pus la luptă cu popoarale barbarilor şi i-aŭ învins şi une s'aŭ adunatŭ Turci armatele lîngă Zîna să numeşte un locŭ de să numeşte *Grafu Turcilor* s'acolo s-aŭ făcutŭ loagăru. Şi cîn aŭ prinsŭ de veşte că Turci s'o aşezatŭ, Zînari i-o 'ncuzuratŭ s'acolo i-o nimicitŭ; s'aşe o scăpatŭ ţara noastră de barbari, de turcie, de nu se mai află pînă 'n dzîua de adz.

Şi noi am gîndi' că munţi aştia să h'ie ai noşti, dacă Unguru ni i-o luatŭ. Noa, acum dac'o venitŭ Rumînia am gînditŭ ca să ni-i deie; acuma nu ni i-o mai datŭ, acuma noi cu ce să traimŭ?

Noa aşe, ca să-i potcovit pi aceia dela Bucureşti.

Luca Stoica, 57.

II

Cîn ieşi a-munte apă dzîce că dacă furi un ňel negru şi-i iei inima s'o dai în sare la oi, apă nu yine gadina.

Acelaşi.

---

[1] Înregistrată la fonograf.

III

Maj de multŭ, cîn o fo' Maria Terezia, o fuźi' oameni żumátate din Żina; n'o vru' să sa facă grániţări, să ię armele la Maria Terezia. Apá s'o dusŭ în Rumînia ş'o fácu' satele: Bobęni şi Corbi-de-piatră şi Vajdei.

Dacă vă duceţ în Bobęni, să vă uitaţ la fomei şi să vedeţ vîlituri kieruţ ca la noi, toale pe cai ca la Żinari, cămeşile kindisite ca la noi, şi iei kesŭ a-munte ca şi noi, arŭ báci şi iei ca şi noi, dacă-s to' Żinari ca şi noi. Má! s'o dusŭ de-ástta timpŭ şi să ţinŭ ca şi noi.

Pavel Dánuleţ, 47.

IV

Amŭ o turmă de oiţă
Ş'o dragă de mîndruliţă;
Turma-nu paşte pe rozgarí,
Pe mîndra o ţli în poală.

Acelaşi.

V

Nu ştiu, doamneo, cum s'o ducŭ,
Că n'am niţi un meşteşugŭ:
Că cu coasa nu-m cosăscŭ,
Cu plugu nu mă căznescŭ;
Că plugu-i łemne 'neilcite,
Vitişoare kinuite
Şi bucate risik'ite.

Asta am audzit-o dela on bătrînŭ; o muritŭ de multŭ

Acelaşi.

VI

— Cucule, di de nu cînţ,
Până vedzi faźi 'nfrundziţ?
Cucule, di de nu traźi,
Până vedzi frundza pin faźi?
S'o dusŭ cucu di pi iţi
Şi i-o rămas pui mńiţi
Ş'o rămasŭ într'o tulpină,
Să-i ţie maică străină.
Cucu o vinitŭ la vreme,
Şi ş'o găsit pui cu pene.

Cucu de páreře bună
Cîntá 'n codru de răsună.
Cîntá, cuče, nu te duče,
Cá te scaldu 'n lapte dulče.

Ana Dănuleț, 62.

VII

Dă, dragă, nu te 'nșela
Și di ičeșa nu pleca,
Cá di ičí čini-o plecatŭ
Îndărpt nu s'o turnatŭ;
Și iș plaiu muntelui,
Cá ni-i apa sănătoasă
Și ni-i vara răcoroasă.
Pămîntule, negrule,
Pămîntule, fă-te fînŭ,
N'i-ai luatŭ čeș-o fostŭ mai bunŭ.
Italie, Italie,
Mai g'ine ț-ar h'i statŭ ție:
În mormînturi de fičiori,
Să h'i sămănată flori;
Și 'n mormînturi de 'nsurați,
Să h'i sămănată bradz.

Aceeași

VIII

— Čo te leagăni, bradule,
Fără ploaie, fără vîntŭ?
— Cum să nu ne leginămŭ,
To' cu vîrvu la pămîntŭ,
Cá de mine, de poimîne,
Pi ičja puștii rămîne.
— Žipule, četină lungă,
Bun ai h'i vara de umbră,
Žipule, četină groasă,
Plînzi cá ne dučem acasă.

Aceeași.

IX

Am audzit odată pe neşte Žiiçni cintînd aşę:

Ardźeleni e frumoşi,
Uha, ua, uha, u.
Mincă carneş pe răboź,
Uha, ua, uha, u.
Io fusăi urlčjosu
Şi avîrli rabożu žosu,
Uha, ua, uha, u.

Ei (Zieni) o fostu čiobani a-munte, şi ielu (čel care o strigati o čiuitu; ielu i-o dzîsu la răvaşu rabożu.

Panh'ilie Barbu, 45.

X

Ş'astă vară la săpatu,
Şcpte fete o dożeratu;
Da io ştiu un meşteşugu,
Toată vara nu ni-i frigu:
Cu čişme şi cu cożocu,
Pe vătruţă lîngă focu.

Acelaşi.

XI

Mă 'nsurai să iau mujere,
Luai muma mumii męle:
Cîn să iyęşte 'n uşa şurii,
Stai să iei mukęa săcurii,
S'o loyeşti 'n čeriu gurii.
Avu tata trii purčei
O muritu de frica iei.

Ioana Gaţea, 44.

XII

Ardză-te focu de doru,
N'am toporu si te omoru,
Niči săcure să te tai,
Să nu-i mai amu niči-on bai.

Aceeaşi.

XIII

O dzisŭ că la Foltșa o bače o datŭ de-o k'imniță cu nește căpăj de aorŭ și o clocă cu pui de aorŭ. Bačța cota o yită pe-acolo ș'o tunatŭ pin tufe ș'o găsîtŭ k'imnița păzită de doj căpăj de aorŭ. În ie iera multe lucruri de aorŭ: o clocă cu pui și multe ninuni. Apă ie s'o dusŭ la stînă — iera la Marzînța — ș'o spusŭ la al'ialalte bače și la čiobani ș'o veni' cu toți ș'o căutatŭ, da n'o maj găsîtŭ nimic. Ie o fo' prțastă ca nu ș'o pusŭ un semnŭ. După aja o mersŭ oameni, la Crăčjun și la Paști, da de arde ș'o găsește, da n'o maj găst-o nici adz. Bačța ačția o muritŭ.

Aceeași.

XIV

Luni-i luncu,
Marț li Macavei,
N'ercuri, pin bărcuri,
Ğioi li ğioia verde,
Vineria să șede,'
Sămbăta pre mineca,
Dumineca-aj lucra
Și popa nu te-a lăsa.

Aceeași.

XV

Če ń-i drag ńie a-munte:
Čiobănaș cu flujera,
Iel să dzică, io să cîntŭ,
Să ne trțacă de urîtŭ.

Aceeași.

XVI

O dzisŭ că odată s'o tîlnitŭ un omŭ pe la Žoagărŭ cu doță fate și totŭ aș sărțŭ. Ielŭ le-o dzisŭ: „bună sara, de une veniț feteloru"? Iele o dzisŭ: „dela colibi".

Morar'u o văst fate, frumușele, ș'aș cînta de fainŭ că o dzisŭ că nu știe čisat-o, o kiar o audzîtŭ; părț că-s clopote multe, nește zdrancote de clopote; și dzîče că le-o audzîtŭ vorg'in numa o vorbă, da nu să cade s'o spuj.

Aceeași.

XVII

Fă, soțu ńeu, cum li face
Și maj dă din Cluž lncoače

Şi mai fă cum îi puţe
Şi yină pân aicę.
Să-ţ yngropŭ io doi cok'ii
Şi tu să nu vreţi să ştii,
Scris ieşti la morţ, o la yii
Acasă de nu mai yii!
O nu vreţi să yii acasă,
O 'mpăratu nu te lasă?
N'am soţîe n'am cok'ii,
Vai, după ce să mai h'iu?

Aceeaşi.

XVIII

Oile să pascŭ la munte,
Cu dorŭ şi cu gînduri multe;
Oile să pascŭ la cîmpŭ,
Cu zęle şi cu urîtŭ;
Oile să pascŭ la ţară,
Cu bani şi cu keltuială.

Aceeaşi.

XIX

În timpu bătăii o fo' pi iei Nemţ. Noi ieramŭ la colibă şi to' venę un Neamţ la noi, după laptę.

Odată o vinitŭ ş'o şedzutŭ pe platŭ — ielŭ nu ştię ce-i acolo — ş'o statŭ o ţîră. Cîn s'o friptŭ la curŭ o săritŭ: „af, af, af"; fętele rîdęŭ de nu mai puteŭ. Atunci lui i-o fo ciudă şi s'o apucatŭ să le burdzuluiască. Io i-am spusŭ să le dę pace, da ielŭ nu ştię ce dzicŭ io şi nu le-o datŭ pace. Atunciu amŭ pu' mîna pe-on dărabŭ de lemnŭ şi i-amŭ da' v'o cîteva peşte curŭ. Ielŭ n'o dzisŭ nînica ş'o ieşitŭ afară şi s'o dusŭ. Şi de-atunci n'o mai vinitŭ pe la noi.

Aceeaşi.

XX

Desclntec

Bubă albă,
Bubă neagră,
Bubă vinătă,
Bubă verde,
Bubă roşie,
Bubă de totŭ felîu,
Toarnă-te,

Strică-te;
De nu ti-i turna,
De nu ti-i strica,
Capu ţi l-oi tăiţ
Şi 'n pămîntŭ ţi l-oi ţngrupa.

Aceeaşi.

XXI

Descîntec

De deoki

Dacă te doare capu, ieşti deokiatŭ, pui de trli ori citi-on cărbune 'n apă şi dzîci:

De deoki,
De deoki,
P.ă 'ntre oki
Treacă ca vîntu,
S'aşedzę ca pămîntu;
Dę-a h'i de bărbat,
Să-i cadză coaiele;
Dę-a h'i de muiere,
Să-i cadză ţîţăle;
Dę-a h'i de fată,
Să-i cadză cosiţa.

Dacă să duče la fundŭ cărbunele, ielŭ dintli tę-o deokiatŭ, bărbatŭ; dacă să duče ielŭ de-alŭ doilę, o fostŭ muiere şi dacă mere ielŭ dę-alŭ trilę, o fo' fată.

Aceeaşi.

XXII

Capule, capule,
H'ire-ai a dracului,
Cu čine te poartă cu lotŭ;
Dacă nu te poartă g'ine,
Tune dracu 'n ielŭ şi 'n tine:
Să te poarte noua ani
Cu părŭ,
Noua fără părŭ,
Noua pin ţ-a creşte părŭ,
Să-ţ rămlie gavălia
Ca să oua čiocîrlia:
Să oua oua verdz.

Tu lumea să n'o maĭ vedz;
Să qua qua moĭ
Să vă ię dracu pe-amindoĭ.

Asta nu să descîntă: ĭ-aşę numa o proştie

Aceeaşi.

XXIII

Bocet

Doamna mę, muięre-alęasă,
Cumŭ dę-o aţ lăsa' de-acasă?
Plînże casă, plînże masă,
Că puştie aĭ rămasă;
Şĭ plînżeţ patru pîreţ,
Că puştiĭ maĭ rămîneţ.
Ori, moarte, ardză-te focu,
C'aiĉia nu ţ-o fo' locu,
Că sînt destuĭ sclag'ĭ în lume
De-ţ ĉer moarten 'n toate dzile.
Tu-aĭ vinit aiĉĭ anume.
Draga męa, tînără ieşti,
Nu grăg'i să putrădzaşti,
Că aĭ cok'iĭ să ţĭ-ĭ creşţi
Şĭ soţie s'o ţeleşţi.
Scoală-te, dragă, şĭ şedz,
Şĭ ni te uită şĭ vedz,
Că cink'ia-ĭ înverdzită
Şĭ fătuţa oh'ilită;
Cink'iile-s rourate,
Neamurile-s supărate.
Uritu şĭ voię rę
S'o pusŭ la inima ta,
Şĭ s'o pusŭ cu-aşedzămîntŭ
Şĭ tę-o băgat în pămîntŭ,
Şĭ s'o pusŭ acumŭ dę-o lună
Şĭ tę-o băgatŭ 'n ţărînă.
Moarte, pe uni-aĭ vinitu?
O doar poarta n'or închisŭ;
Moarte, pe uni-aĭ tunatŭ?
O uşa nu ţ-o 'ncuiatŭ.

Aceeaşi.

XXIV

Foaje verde, foj de prunŭ,
N'j-am avut un flčjorŭ bunŭ,
Foaje verde, osŭ de peşte,
N'j-am avutŭ şj nu maj ieşte:
În Polonja putrădzăşte.
Onea ńev, flčjoru ńev,
Onea ńev şj Panh'ilie,
N'j-o rămasŭ curţea puştie.
Împăratu, cinele,
Că lj-o mincatŭ dzilele:
Împăratu mînče-lŭ greaţa,
Că lj-o mincatŭ viaţa.
Cîte tufe-sŭ la colibă
Toate g'ine-sŭ żeluite
Şj de mine ocolite.
Poč să mă totŭ żelujescŭ,
Pînă să mă prăpădescŭ,
Că cu jej nu mă tilnescŭ.
Io să ştiŭ că m'oj tilni
Nu m'aş maj to' żelui.
Pămîntule, foaje lată,
Maj tilni ńi j-oj v'odată?
Daţi-ńi mîna ię direaptă,
Daţ mîna să ne jertămŭ,
C'apăj nu no maj vedemŭ,
Că dacă ne despărţimŭ
Ştiŭ că nu ne maj tilnimŭ.

Aceeaşi.

XXV

Amŭ audzîtŭ bătrîni că o fo' odată on żelęr' care o venitŭ peţitor' la on omŭ. Da n'o fo' numa muiçre-sa acasă, jelŭ jera după Bulbucŭ, în Kiçčea, la colibă. Muiçre-sa o striga' atunčj la jelŭ: „haj, mă, acasă, că o vinitŭ neşte oameni la fată". Jelŭ o 'ntrălatŭ: „če feljŭ de oameni-s?" Ię j-o spusŭ. Atunčj o dzisŭ: „să să ducă cu Dumnedzăŭ", că nu-j trăbă de-ajeja.

Aceeaşi.

XXVI[1]

La Sîn-Geordz męrem cu oile la colibă. La două săptămîni le tundem. După če le tundem, spălăm lîna; după aja o dučem

[1] Inregistrat la fonograf.

la maşină; după aia o făcem caiere; după aia o toarcem pe fuşe; după aia o dăpănăm pe çeme; după aia o urdzim pe urdzoi; după aia o luăm ş'o punem pe război; după aia o ţeşem; după aia o făcem dăsăţi, făcem straie, făcem ţoale, făcem săcăţeană, făcem čioareči, făcem văluj, făcem ţundre, după aia terminăm.

Aceeaşi.

XXVII

O fo' o muiere şi o avut o vacă şi o dzisă că v'o patru dzile n'o mincată ńińic: nu apă, nu fînă, nu ńińic. O ţinę totu 'n grăţdi cu straie pe ię; o îmboldorę g'ine şi nu ştiu čine o învăţat-o să-i facă apă h'iartă cu flori de socă, boboane de înçapănă şi boboane de aştia de totă fel'iu, de mńieričică. Ię o făcu' şi ię-o pusă într'on vasă, o pusă o ţîr de făină şi i-o dată să bę.

Noa, vaca s'o 'ntrămată, s'o 'ntorsă; să vęde trçaba c'o fostă bună ieacu. Da ię n'o komată pe vetrinariu, că n'o avu' bani.

Apă vetrinariu o vinită cînd o 'mpunsă vîtele ş'o 'mpuns-o şi pe ię.

Ş-atunčj ielă o dzisă: „vaca asta o fo' beteagă; če i-ai dată"? Da pe ię o 'nvăţat-o aiela, care i-o spusă če să-i dę, să nu spuie la nime. Apă ię n'o spusă, n'o vru' să spuie; o dzisă că nu i-o dată ńińica, o dzisă că numa o grijit-o g'ine, cu mincarea şi cu căldura.

Vetrinariu če-o dzisă? că vaca asta o avu' aprindere, da acuma să face g'ine, da să-i spuie şi lui če i-o dată, ca să ştie şi ielă. Ię n'o vru' să-i spuie, că-i iera frică să n'o pedepsească. Ş'apă ielă n'o avu' če să mai dzică.

Aceeaşi.

XXVIII

De s'ar ţeşę pîndza 'n pată,
Ar umbla badiu 'mbrăcată;
Da pîndza să ţeşę 'n lęmne,
Şi badiu n'are îzmęne.

Aceeaşi.

XXIX [1]

— Čiobănel dela ńiorj
Uni ţ-o fo' soartę să mori?
— Susă la vîrvu muntului,
La urletu lupului,
La marţinça zipului,
La şueru vîntului,
— Şi pe tinj čini te-omărîtă?

[1] Înregistrat la fonograf.

— Da bita cin m'o lovitŭ
— Şi čine ni ţe-a spăla?
— Ploile cin or plua.
— Şi čine ţe-a îmbrăca?
— Frundza cin s'a scutura.
— Şi pe tini čini ţe-a grupa?
— Bradzĭ cin s'or răsturna.
— Şi pe tini čini ţe-a ţeli?
— Ursu cin s'a moroi.
— Clopotu čini l-a suna?
— Oile cin or pleca.

De cind o omărit un Žinar' pi-un Orlăţau: i-o dată o bită la ureke, s'o 'nk'etritŭ sinzele 'n jelŭ ş'o muritŭ ş'apă altu Orlăţanŭ i-o cintat-o pe asta.

Ileana Sava, 20

XXX

O, săraci čjobani,
Cum să tragŭ ca fluturi
De pe malu Dunării
Şi beu apă cu pumni
Şi-s mîndri ca păuni.

Aceeaşi.

XXXI[1]

Cîntătură de pi-a-munte

Mul mă 'ntreabă frundză verde
Faţa mea di če să k'ercle
— Taci, frundză, nu mă 'ntreba,
C'acuşa vine toamna;
Vîrvurile 'ngălbinos,
Stăoinile 'nverdzăs,
Stăoina sterpelorŭ
Şi tîrla mîndzărilorŭ,
Bătătura vačilorŭ
Şi torina porčilorŭ.

Aceeaşi.

XXXII

Am 'ntrăba' pe tuţu de če-i dziče *Mukea Tătarului* şi ni-o spusŭ că acolo o isprăvitŭ Tătari. O fo' mulţ Tătari pi ičja şi

[1] Inregistrat la fonograf.

omărę la oameni și atunci o fuźitu mulț Žinari în Ruminia, în țară; nu știu pe une, da să dzîce ca pe la Novaci, ca ăja au portu ca pi icția. Da după ce o isprăvit cu Tătari, care o vinitu mai de vreme, lę-o datu păduri și moșie, că s'o datu cătane la Neamțu. Da care o vinitu mai tîrdziu n'o mai avu' ce să le mai dęie și lę-o dzisu żelęri.

Ion Bobîlănel a Lupescului, 67.

XXXIII

Cîn o fo' răvoluțîle în patru dzăci și optu, aicția o fo' cam la marźine de Ruminia. Apăi lę-o spus să su facă grănițari, că iei cunoștęu plaiurile și polecele, că le dă munț. Žinari s'o făcu' și păzę ca cum păzăscu żendari și finanțî mai în ani din urmă.

Și lę-o datu păduri și munț. Numa iei o fo' prości, că atunci cîn s'o strîcatu răgimentu n'o făcu' contractu, o ținutu numa fă-gădașu un timpu de vreme și după aja lę-o luatu statu.

Să dzîce ca ajeja care n'o vru' să să facă grănițari o fuźitu în Ruminia și s'o aședzatu acolo. Îi vorba că Žiiu-i to' cu Žinari.

Același.

XXXIV

Să dzîce ca pi icția o fo' numa păduri și o fo' o fată dę-o kemat-o *Zina*, care o fo' cu porci Sașilorŭ. Și iei i-o fo' greu să męarga 'n toată sara în satu și o rămasu pi icția. Și'așę s'o făcu' Žina, dint'o fată.

Același.

XXXV

Tuțu-ńeu spunę că mai de multu pe iei care nu vrę să facă cătănie îi prindę cu helțu.

Același.

XXXVI

O fostu odată o' muiere și'o fostu 'mpovorată. Și'atîta o ki-nuitu până o făcutu dę-o dzisu că ce s'a naște din ię să h'ię-a dra-cului. Și'o născutu un cok'il frumos de n'avę părcke, ași o fostu de mindru. Și cîn o fostu cok'ilu de doisprăidzăce ani o vinitu ciavolu după ielu și'o dzisu: „am venitu să-ńi dat cok'ilu". Iei o dzisu că „ce cok'ilu să-ț dămu?" Ielu o dzisu: „ăla care ńi l-ai datu ńie cîn ai născutu". S'o to' văjetatu părinți ce să facă, ca să scape de ciavolu. Și o totu întrebatu cok'ilu pe părinț că di ce-s supărat. Iei n'avę cum îi spune, săracu! Dela o vreme i-o spusu că cîn o născutu l-o datu la ciavolu. Și s'o dusu cok'ilu la o mă-

mănăstire ş'o vorg'ită cu egumenu. Şi egumenu i-o dată o găietuşe şi on busujocă să să ducă cu'ele la iad şi să omoare ciavoli. Egumenu i-o dzi's că „să ceţi zapistu" şi i-o arătată potecu ş'o plecată. Şi ducîndu-se ielă căt iadă, s'o tînită c'un omă cari-avę 'n zuru lui noouădzăci şi nouă de pari, capite de oamini în iei. Ş'o dzisă căt cok'ilă că une să duce. Ielă o spusă că plo la iad. Ş'o dzisă: „ho, copile, că te omoră şi pe tine ca să facă o sută de oamini morţ. Da dacă te duci la iad, to nu te omoră, numa să 'ntreg'i acolo de patu lu Man-tilhar', că io-s Man-tilhar', să ştiu ce pată ni-o gătată pe cîn morjă".

Cok'ilu s'o dusă ş'o ăzunsă la iadă şi s'o hăgată acolo. Ş'o dzisă: „am vinită să-ni daţ zapistu" ş'o 'ncepută a-i strok'i. Pe cari-ăzunţe un stropă de apă fără omărę. Ş'o dzisă ielă mai mare: „ho, ho, cok'ile, că ne prăpădeşti cu totu". — „Daţi-ni zapistu, că de nu pe toţ vă omoră". O totă 'ntrebată pe toţ că la care-i zapistu. Iei n'o vrută să spuie. Zapistu o fostă la on ciavolă şkiopă şi nu vrę ca să-l de. Şi l-o hăgată 'n focă şi l-o scosă neşkiopă. Ş'o dzisă că dacă nu, l-o pune 'n patu lu Man-tălhar'. Şi de ăla i-o fo' fricei şi l-o dată.

Ş'o mersă cok'ilu la patu ăla ca să-i poată spune la Man-tălhar'. Şi aclę cu smoală şi cu răşină.

Apă copk'ilu o plecată. S'o dusă şi i-o spusă lu Man-tălhar': o dzisă că mere şi ielă cu ielă să-şi ispăşască păcatele la călugăru ăla.

Ş'o mersă păn aproape de mănăstire. Da 'n mănăstire nu s'o putută băgu de păcătosă ce-o fostă. Ş'o mersă numa până 'nt'on deal. Ş'o venită la ielă egumenu, dacă i-o spusă cok'ilu. I-o spusă că vrę să-şi ispăşească păcatele c'o omărită nouădzeci şi nouă de oameni; ce canonu-i dă? Călugăru l-o 'ntrăbată că cu ce i-o omărită. Ielă o dzisă că cu bîtu ăsta de mără din mînă.

Călugăru i-o spusă să 'mplinte bîta ăci 'n dealu ăsta şi s'aducă apă cu gura 'n trei ani în coate şi 'n cerunki, odată dint'o vale ş'odată din alta, până 'nfureşte mărul. Ş'o adu' omu ăla apă, până i s'o rosă mînile şi k'ičioarele, de-o rămasă cu čioatele.

Atunci o vinită egumenu la ielă şi mărul o 'nfrundzită, o 'nfurită ş'o rodită mere roşii. Apă călugăru o dzisă să scuture din mără ş'or cădzută merele pe ielă. Întîi o cădzută numa păn la brîu, după aia până la gîtă şi l-o astupată tot păn la gîtă. După aia l-o astupată până nu mai vidę, puţînă mai dzărę. Apă o dzisă căt ielă: „dă, dă, dă cu čiunţele, numără de vedzi cîte mere sîntă pe mără". Ielă o dzisă: „numa şepte mai vădză". O dzisă: „atîtea păcate mai ai tu". Atunčia Man-tălhar' o murită şi l-o 'ngrupată egumenu ăci lingă mără.

Încălecai pe-o şe.
Vă spusăi poveşte-aşe:
M'am suitŭ pi-on cuiu
Şi nu vă mai spujŭ.

Acelaşi.

XXXVII

Ce stai, mîndro, plecăudzá,
O te-o prinsŭ 'n cucurudză ?
Ce stai, mîndro, supărată,
Ca o oaie sinzerată ?

Salonie Dănuleţ, 68.

XXXVIII

Oile să pasc a-munte,
Cu dorŭ şi cu gînduri multe:
Oile să pasc la ţară,
Cu rostŭ şi cu rîndujală:
Oile să pasc la cîmp,
To' cu dorŭ şi cu urîtŭ.

Ileana Moga, 18.

XXXIX

Io nu pipŭ, că m'am lăsatŭ de pipatŭ acu-s douăzăci de ani. Io am mersŭ di icĭa şi tăbacŭ n'o fostŭ. Ca mine o fostŭ Blagoveştenia. În sara aceia m'am lăsatŭ: amŭ fo' la beşercă, amŭ blăstămatŭ ş'apă nicĭ acumŭ nu pipŭ, nicĭ fumŭ nu-l sufăr din sara aia. Pintu mine l-o luatŭ dracu pe cişmar'. Cîteodată ieşu singurŭ, da 'n cişmă nu tunŭ. La un uspăţŭ beşu şi io beutură, da mintea io nu ăi-o beşu. Dacă-ţ beţ mintea, ce-ai făcutŭ ?

Nicolaie Străulea, 66.

XL

În vreşmea Ungurilorŭ ieru şi mai g'ine şi mai rău; da totu-i mai g'ine acumŭ, că nu sîntemŭ su zugŭ, sîntemŭ sclobodz, ne putemŭ înţălege. Dacă meri la o zudecatŭ, la ceva, dacă vorg'eşte romîneşte, apă tu ştiĭ ce să faci, da atunci stai cumŭ stă roata asta. O zuguitŭ destul la noi.

Acelaşi.

XLI

La *Tăiere* coboară de-a-munte. Atunci, heĭ, fainu-i! Coboară cu oile, cu vacile, cu caĭ, cu fusu hîrdăului, cu şteandurile, cu totŭ şi yin veşeli, cîntîndŭ.

Niculaie Vîrvorea, 33.

XLII

Munte, munte, brad frumosŭ,
Pleacă-te de vîrvŭ 'n żosŭ,
Să mă suj 'n vîrvu tău,
Să mă ujtŭ 'n satu meu.
Să mă suj 'n vîrvŭ la tine,
Să mă ujtŭ 'n satŭ la mine;
Să-m facŭ okişori roatŭ,
Să mă ujtŭ'n lumea toată,
Să-m vădzŭ frat, să-m vădzŭ surori,
Să-m vădzŭ grădină cu flori.
Drażile mele surori,
Pliyiţ ş'ale mele flori.
Le pliyiţ şi le udaţ,
Dac'or creşte, le purtaţ
Şi pe mini nu m'aşteptaţ.

Ilcana Iancu. 17

D. Şandru şi F. Brinzeu

BCU IASI / CENTRAL

INSEMNĂRI ȘI RECTIFICĂRI

Rosetti Al.

Despre palatalisarea labialelor[1]

Cu prilejul unei dări de samă asupra cărţei mele *Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-siècle* (Paris, 1926), A. Procopovici reia cercetarea cîtorva aspecte ale palatalisărei labialelor în limba romînă[2]. Îmi propun să examinez aci părerile sale.

1. Cu privire la *vîrsta* fenomenului, Procopovici se mulţumeşte să constate că palatalisarea labialelor poate să fie considerată „ca un fenomen străromîn" (p. 412)[3], fără a combate însă argumentele pe care le-am adus împotriva acestei păreri, în *Recherches* (p. 110) şi *Grai şi suflet* (IV, 161-163).

2. Cu privire la aspectul *social* al fenomenului, Procopoviei socoteşte că nu e suficient de a constata, aşa cum au făcut Hasdeu şi Philippide[4], diferenţa dintre graiul bărbaţilor din anumite localităţi sau regiuni ale domeniului dacoromîn, care păstrează oclusivele labiale şi fricativele labio-dentale intacte, şi graiul femeilor, care inovează, ci trebue merg mai departe, căutîndu-se a se stabili cauzele acestei diferenţieri lingvistice. În această privinţă, Meyer-Lübke a emis părerea că pronunţarea cu labialele nealterate ar fi caracterisat, în trecut, limba claselor culte şi, deci, limba oraşelor[5].

---

[1] Cf. *Grai şi suflet*, III, 415-417; IV, 161-165.

[2] *Dacoromania*, VI, 411-419.

[3] Cf. A. Procopovici, *Rev. filologică*, II, 181.

[4] B. P. Hasdeu, *Etym. magnum Rom.*, III, 2228 urm.; A. Philippide, *Ist. limbei rom.*, I, 144-145.

[5] Cf. S. Puşcariu, *Dacoromania*, IV, 1309.

Plecînd dela această constatare, Procopovici se referă la lămuririle asupra „stratificărei sociale" a fenomenului, pe care le-a dat în altă parte[1]: graiul Maramureșenilor care au „descălecat" în Moldova nu ar fi cunoscut inovația, în opoziție cu populația băștinașe din Moldova, al cărei grai ar fi cunoscut, la acea epocă, palatalisarea labialelor. Această interpretare nu este însă justificată de fapte, din moment ce documentele de limbă maramureșeană din sec. al XVI-lea cunosc alterarea lui *f*[2]. Teoria lui Procopovici este deci clădită pe baze șubrede. A presupune, așa cum fac Meyer-Lübke, Pușcariu și Procopovici, că, în trecut, limba claselor culte nu cunoștea inovația, atunci cînd ea este atestată în textele din sec. al XVI-lea și al XVII-lea[3], înseamnă, prin urmare a nesocoti realitatea faptelor.

Cu privire la informația lui D. Cantemir, referitoare la diferența dintre graiul bărbaților și femeilor din Moldova, Procopovici afirmă că „nu putem admite... că bărbații și femeile ar fi vorbit cîndva sau undeva două limbi deosebite" și, mai departe: „nu ne putem închipui femei care să nu vorbească limba bărbaților lor sau bărbați care să nu vorbească limba femeilor lor", sau încă: „nu există deci nicăiri o limbă a femeilor spre deosebire de limba bărbaților"[4].

Totuși, acei care au studiat societățile primitive ne informează că astfel de diferențieri între graiul bărbaților și femeilor există; ele au fost semnalate deseori[5].

Nejustificată apare și constatarea lui Procopovici că pe vremea lui Cantemir „boierii, cunoscători de carte, își insușiau

---

[1] *Mic tratat de lingvistică generală*, Cernăuți, 1930, 125 urm.

[2] V. exemplele înfățișate în cartea mea *Limba română în sec. al XVI-lea*, București, 1932, 62 urm.

[3] *Ibid.*

[4] *Mic tratat de lingvistică generală*, 127, 128.

[5] G. v. der Gabelentz, *Die Sprachwissenschaft*, ed. a 2-a, Lipsca, 1901, 248; L. Lévy-Bruhl, *Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures*, ed. a 5-a, Paris, 1922, 199-200; A. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*, Paris, 1921, 113.

formele literare [cu labialele nepalatalisate], pe cînd jupînesele lor păstrau formele dialectale [cu labialele alterate]"[1], pentru că *a.* nu exista limbă literară, în Moldova, la sfîrşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea, care să-şi impuie norma, *b.* limba scrisă cunoştea inovaţia, după cum dovedesc nenumăratu texte scrise în acest răstimp[2].

3. In privinţa aspectului *fiziologic* al problemei, Procopovici apropie tratamentul lui *py* (> *pk'* > *k'*) de acela al lui k^{w} latin (oclusivă velară articulată cu rotunjirea buzelor)[3], care a fost dublu: pe de o parte, elementul labio-velar a fost eliminat (k^{w} > *k*), iar pe de altă parte k^{w} a trecut la *p* (*apă* < a q u a m, *iapă* < e q u a m, etc.)[4].

De fapt, tratamentele sînt diferite: în cazul lui *py*, elementul palatal s'a desvoltat în detrimentul elementului labial; în *pk'*, *p* reprezintă o slabă oclusiune labială, care a fost eliminată, uşurîndu-se astfel pronunţarea grupului, după cum a arătat Meyer-Lübke[5].

Evoluţia lui k^{w} la *k* s'a petrecut, în latină, după sec. II d. C., dinaintea tuturor vocalelor, în afară de *a*; inovaţia a fost extinsă, în romînă şi sardă (logudoresă), şi cuvintelor cu k^{w} iniţial + *a* (*care, cînd*, log. *kale, kandu*, etc.); trecerea lui k^{w} la *p*, semnalată mai sus, s'a petrecut la intervocalică, posiţie favorabilă inovaţiei; transformarea s'a făcut în sens invers: elementul labial a asimilat elementul velar, care a dispărut: *k-pie* > *k-p* > *p*; grupul intervocalic a fost separat de tăietura silabică, şi oclusiva velară, implosivă, a fost asimilată de oclusiva labială explosivă, în posiţie tare. Prezenţa lui *p* în *patru* şi *pătrezini*, şi a lui *b* în log. *batturu* „patru", *baranta* „patruzeci", a fost explicată ţinîndu-se samă de evo-

---

[1] *Op. cit.*, 127.

[2] V. cartea mea precitată, *l. c.*

[3] Cf. E. Herzog, *Streitfragen der romanischen Phil.*, I, Halle, 1904, 54-55.

[4] V. S. Puşcariu, *Locul limbei romîne între limbile romanice*, Bucureşti, 1920, 11.

[5] *Dacoromania*, II, 17.

luția lui k^w în legături sintactice, cînd cuvîntul precedent se termina cu o vocală [1].

4. Analogia stabilită de Procopovici între tratamentul lui *py* și k^w, în romînă, i-a îngăduit să emită părerea că „întocmai precum din *qu* a fost suprimată cînd componenta labială [*care, cînd,* etc.], cînd cea velară [*apă,* etc.], tot astfel trebue să fi fost cu putință și în casul lui *pk'erd* suprimarea și a componentei palatale, nu numai a celei labiale. Din *pk'erd* nu s'a putut desvolta numai forma *k'erd,* ci și forma *perd* (cu *e,* nu cu *ie*). Că lucrurile s'au petrecut de fapt așa dovedesc forme ca *fer, petri* etc. din Bănat, Serbia, Oltenia și de pe văile Crișului și Mureșului".

Fisiologicește, trecerea lui *pk'* + vocală la *p* + vocală nu poate fi justificată: la inițială sau intervocalic, *p* se afla în poziție slabă, fie ca penultim în grup, fie ca implosiv, atunci cînd grupul era intervocalic. Și chiar dacă, prin ipotesă, am admite că procesul s'a petrecut într'adevăr în felul acesta, dispariția lui *k'* ar fi trebuit să lase urme, și anume un *yod,* care s'ar fi combinat cu vocala următoare (diftongul *ye*); în consecință, dela *pk'erd* ne-am fi așteptat la *pyerd,* nu la *perd* [2].

[1] Sonora, în formele logudorese, se explică prin influența vocalei precedente, în legături sintactice. Pentru situația intervocalică a lui *p*, în *păresimi*, v. exemplele date de Candrea-Densușianu, *Dicț. etim. al limbei rom.*, I, 1333. Evoluția lui *k*[w] latin la *p*, în română, este analogă cu evoluția i.-e. *k*[w] în greacă: λείπω „las", ἧπαρ „ficat", etc. V. acum lămuririle lui M. Grammont, *L'assimilation*, în *Bullet. de la Soc. de linguistique de Paris*, XXIV, 32 urm.

[2] Meyer-Lübke (*Dacoromania*, II, 2) explică pe dr. *miel*, prin *mhel*: procesul ar fi însă neobișnuit, în română; trebue să admitem, mai de grabă, că fonetismul cu *m-* a fost refăcut prin analogie, în regiunile care nu cunosteau palatalizarea labialelor, potrivit corespondenței: *m* = *ń* sau *mń* din regiunile care inovase (*cf.* Candrea-Densușianu, *op. cit.*, 1100). Paralelismul cu it. (tosc.) *mia* (<*bisogna*), stabilit de Meyer-Lübke, nu e concludent, pentru că forma toscană se explică în mod mulțumitor din *miha* (*mńa*, Meyer-Lübke). *M* nu se afla în poziție rezistentă, în *mń*, după cum susține Meyer-Lübke, ci dimpotrivă: ca penultimă în grup, occlusiva labială se afla în poziție slabă în *mń*, ca în *pl'* (v. mai sus), și evoluția grupului spre *ń* sau *k'* era deci așteptată (cf. C. Juret, *Dominance et résistance dans la phonétique latine*, Heidelberg, 1913, 37 urm.).

De fapt, *fer*, *perd* și celelalte forme monoftongate care au fost relevate în regiunile amintite se explică prin monoftongarea lui *ye* (> *e*). Păstrarea oclusivelor labiale și fricativelor labio-dentale nealterate, în aceste forme relevate în vestul domeniului dacoromîn, probează, deci, pur și simplu, că regiunea în care au fost culese aceste fonetisme nu cunoștea inovația, în epoca respectivă[1]. Gamillscheg și Pușcariu au căutat să explice monoftongarea lui *ye* prin influența limbei orășenești, care ar fi impus pronunțarea *meu* etc.[2]. Formele monoftongate relevate de Weigand în Ardeal, la o dată cînd nu putea fi vorba de acțiunea limbei dela orașe, ne dovedesc, însă, că ne aflăm în fața unui fenomen care nu e datorit unei influențe venite din afară[3]. Pe de altă parte, o pronunțare impusă de limba orașelor ar fi trebuit să fie aplicată tuturor cuvintelor conținînd pe *ye*. În realitate, localitățile în care se rostește *pept* „piept", *pele* „piele", etc. cunosc fonetismul *fyer*, *pyer* etc.[4].

Aspectul geografic al fenomenului ne arată, deci, că ne aflăm în fața unei evoluții naturale a limbei; fiecare cuvînt își are istoria proprie; monoftongarea lui *ye*, în *fer* etc., trebue deci înțeleasă ca un fenomen normal, în dacoromînă.

În urma acestor constatări, rămînem cu convingerea că nu avem nici un motiv ca să adoptăm explicațiile lui Procopovici cu privire la cronologia și la aspectul social și fisiologic al palatalisărei labialelor.

---

[1] Cf. Meyer-Lübke, *op. cit.*, 1-2, și Rosetti, *Recherches*, 118-119.

[2] E. Gamillscheg, *Oltenische Mundarten*, Viena, 1919, 64 (*Sitzungsb. Acad. din Viena, phil.-hist. Kl.*, CXC); S. Pușcariu, *Dacoromania*, IV, 1309. Meyer-Lübke (*ibid.*, II, 6-7) vede în fenomenul monoftongărei o „reacțiune" naturală a limbei împotriva palatalisărei.

[3] Vezi, de ex., fonetismele lui *fier*, *piept* și *pieptene* în nordul Ardealului, Serbia și Bulgaria (G. Weigand, *Jahresb. d. Instituts f. rumän. Spr.*, VI, 14; VII, 28-29, 30).

[4] Gamillscheg, *op. cit.*, 64-65: *pele* la Pocrula și Stroești (Gorj), și *pyer*, în aceleași localități, *pept* la Sebela Cladovei, Brza-Palanka, Topolnița (în Serbia), și *fyer*, în aceleași localități, etc.

ASUPRA TEORIEI „HUSITE"

Răspunzînd în *Revista filologică* (II, 211-214) obiecţiunilor mele privitoare la teoria „husită" (*Graiul şi suflet*, III, 460-462), A. Procopovici enumeră argumentele care „presintă teoria husită într'o lumină de mult mai mare probabilitate — şi nimic mai mult decît „probabilitate" — decît teoria luterană" (p. 213).[1] La punctele 1 şi 5 enumerate de Procopovici am răspuns în darea de samă precitată; răspund aci la celelalte puncte.

1. Lipsa de ştiri despre traducerea în romîneşte a cărţilor religioase ar fi „mult mai explicabilă pentru secolul al XV-lea decît pentru secolul al XVI-lea". Într'adevăr, apariţia *Catechismului* din 1544 este semnalată de un contemporan. Cu toate acestea, existenţa unor traduceri manuscrise nu poate fi comparată cu apariţia unui volum tipărit: de cele mai dese ori, manuscrisele nu sînt cunoscute de contemporani, pe cînd tipărirea unei cărţi se face tocmai în scopul răspîndirei ei. Faptele sînt deci diferite şi nu pot fi comparate între ele.

2. Coresi nu cunoaşte pe traducătorii cărţilor rotacisante; „ei sînt, în [prefaţa *Catechismului* din] 1559, nişte anonimi... Dacă dinşii ar fi lucrat între 1534-1559, [Coresi]... ar fi trebuit să-i cunoască". Argumentul acesta e basat pe o simplă ipotesă; de fapt, nimic nu ne obligă să credem că diaconul Coresi trebuia să cunoască numele traducătorilor acestor cărţi; şi chiar dacă l-ar fi cunoscut, de unde ştie Procopovici că, dintr'o causă sau alta, Coresi n'a avut interes să-l treacă sub tăcere?

---

[1] Procopovici revine asupra acestei chestiuni în *Dacoromania*, VI, 397-399, cu prilejul unei dări de samă a cărţei mele *Recherches*... Modificîndu-şi părerea asupra relativităţei criteriilor pe care se bazează teoria „husită", dînsul afirmă că susţinerea părerei contrare constitue o „greşală fundamentală" (p. 397). Problema datărei traducerilor rotacisante este, în primul rînd, de resortul lingvistului (v. observaţiile mele din *Graiul şi suflet*, III, 461, n. 1). Procopovici trece însă sub tăcere argumentele ce le-am opus argumentelor de natură lingvistică aduse de Candrea în sprijinul teoriei „husite" (*Recherches* 34-38), deşi aceste fapte nicăiuceac nizeul problemei.

3. „Presenţa scrierilor apocrife printre textele rotacisante este explicabilă la scriitori husiţi, dar de neînţeles la scriitori luterani". Procopovici nu ne spune pe ce argumente se bazează această afirmaţie. Îmi închipui că se referă la presupunerea lui N. Iorga, că bogomilismul a ajutat la răspîndirea husitismului [1]. De fapt, nu avem nici un motiv ca să admitem că traducerea în romîneşte a literaturei apocrife a fost provocată de un impuls venit din afară; apocrifele nefăcînd parte din cărţile de cult şi apariţia lor nefiind provocată de mişcarea husită sau luterană, traducerea lor în limba poporului nu avea de ce să fie oprită de biserică. Dacă se admite că redarea în romîneşte a cărţilor apocrife s'a făcut în aceeaşi epocă în care s'a efectuat traducerea cărţilor religioase [2], nu e mai puţin adevărat că traducerea apocrifelor s'a continuat în cursul unui lung şir de ani. Traducerea acestor cărţi nu s'a făcut deci în bloc, fiind impusă în mod brusc de o propagandă streină; dimpotrivă, cărţile de slujbă au fost traduse într'un răstimp scurt, pentru că redarea lor în romîneşte răspundea unei necesităţi a momentului şi însemna o izbîndă asupra bisericei ortodoxe, potrivnică acestei inovaţii.

În privinţa lui „filioque" din *Ps. Schéinai*, care ar apărea „mai firesc într'o carte husită decît într'o carte luterană", am dat mai demult motivele pentru care prezenţa sa este firească într'o rugăciune luterană [3].

4. Dacă cele mai vechi traduceri romîneşti de cărţi religioase ar fi fost efectuate sub înrîurirea propagandei luterane, ar fi trebuit ca aceste cărţi să fie traduse din limba germană. — De fapt, nu avem indicii că primii traducători au tradus din limba germană [4]. Exemplele pe care le dă Procopovici, pentru a

---

[1] *Ist. literat. rom.*, I, Bucureşti, 1925, 104.

[2] S. Puşcariu, *Ist. literat. rom.*, ed. a 2-a, Sibiu, 1930, 81; N. Cartojan, *Cărţile populare în literatura rom.*, I, Bucureşti, 1929, 60.

[3] *Grai şi suflet*, II, 153-156.

[4] *Catehismul*, deşi cuprinde două frase ce ar putea reproduce construcţia din originalul german, a fost tradus probabil din ungureşte. V. I. G.

ilustra această afirmaţie, privesc cunoaşterea limbei ungare: *Molitvenicul* lui Coresi (1564), *Palia* dela Orăştie şi *Psaltirea* atribuită lui Pavel Tordaş sînt traduse din ungureşte.

De ce primii traducători au preferat să traducă cărţile religioase din slavoneşte? Putem atribui două motive acestei preferinţe:

a. traducerea din slavoneşte oferia garanţia „ortodoxiei" contextului; o inovaţie atît de importantă ca traducerea cărţilor de slujbă într'o limbă neliturgică, pentru a fi dusă la bun sfîrşit, trebuia să aibă măcar şansele de a înfăţişa, pe înţelesul tuturor, textul recunoscut de biserică;

b. atunci cînd s'au efectuat aceste traduceri, textele biblice ungureşti corespunzătoare nu fusese încă răspîndite cu ajutorul tiparului [1].

AL. ROSETTI

FR. *beige*

Dacă Meyer-Lübke şi în noua ediţie a dicţionarului său etimologic (n-rul 923) îl explică din it. *bambagia*, şi tot astfel W. von Wartburg, *Franz. etym. Wb.*, 220, nici Gamillscheg, *Etym. Wb. der fr. Spr.*, nici Bloch, *Dict. étym. de la langue fr.*, nu cred posibilă o asemenea derivare, pentru că ea, într'adevăr, lasă neexplicat atît fonetismul, cît şi înţelesul cuvîntului francez.

Plecînd dela forma adevărată, *bege*, aşa cum e atestată în sec. al XIII-lea, trebue să ţinem samă şi de diferitele sensuri

---

Sibiu, *Mişcări culturale şi literare la Rom. din stînga Dunărei*..., 101; N. Iorga, *op. cit.*, 175 („Catehismul a fost tradus de-a-dreptul din nemţeşte"); Al. Rosetti, *Graiu şi suflet*, I, 254-255.

[1] C. Tagliavini a arătat, în *Studii cumeni*, IV, 192-193, că traducerea *Psaltirei* în limbile naţionale e datorită Reformei. Pînă la tipărirea traducerei *Biblici* lui Heltai (1551 şi urm.) nu exista o ediţie a *Psaltirei* în ungureşte. In schimb, în 1535 şi 1541 au apărut (Viena şi Uj Szeget) două ediţii ale *Noului Testament* şi o traducere a *Epist. lui Pavel* (Cracovia, 1533).

pe care ea le presintă şi cum le putem cunoaşte din dicţionarul lui Wartburg; e întrebuinţată dialectal nu numai ca adjectiv cu înţelesul de „gălbui, roşcat, cenuşiu" (în special despre lîna de coloare naturală), ci şi ca substantiv, d. e. în dial. dijon.: „étoffe de laine forte, épaisse et très rude que l'on fabrique encore dans beaucoup de villages bourguignons". Semnificaţia primitivă a trebuit deci să fie aceea de „gălbui, de coloarea naturală a unui anumit fel de lînă" şi de aici s'a derivat aceea de „ţesătură făcută din asemenea lînă".

Ne vine atunci în minte că în vechime un ţinut renumit prin oi şi lîna care se lua de pe ele a fost Betica (azi Andalusia). Marţial, XII, 98, 1, vorbind despre fluviul Baetis (azi Guadalquivirul), de unde provincia îşi avea numele, atribuia apelor lui coloarea specială, aurie, a lînei oilor de acolo:

> Baetis...
> Aurea qui nitidis velleru tinguis aquis.

Despre lîna acelor oi, despre ţesături, haine făcute din ea, tot Marţial aminteşte şi alteori, V, 37, 7; VIII, 28, 6; XII, 65, 5; XIV, 133 (în titlu: *lacernae baeticae*) şi odată, I, 96, 5, descrie pe cineva care prefera să fie *baeticatus*, să poarte haine *nativa*, adică de lînă „betică", de coloare naturală — tocmai ce înseamnă şi *beige*.

Spre b a e t i c u s, -a ne îndreaptă deci cuvîntul francez şi avem în el o urmă a preţuirei deosebite ce se da oilor din vechiul ţinut al Spaniei.

Rom. *destrăbăla*

In dicţionarul său, Tiktin s'a gîndit să-l pună în legătură cu formele romanice care ne duc spre necxplicatul **ballare* însemnînd, cum se ştie, „a juca" etc. La o asemenea etimologie trebue să renunţăm, cît timp provansala cunoaşte o formă ce nu poate fi despărţită de al nostru *destrăbălat*: *destarvelá*, alături de *estarvelá*, e dat în *Tresor* al lui Mistral cu sensul de „détraqué, écervelé". E o formă derivată din

taravelá pe care tot la Mistral o găsim cu înţelesul de „percé; fatigué, détraqué", ca part. din *taravelá* „percer avec une tarière, transpercer; tourmenter, importuner, fatiguer"[1]. Toate ne îndreaptă spre lat. *terebellum, dim. din terebrum „sfredel" (pentru formele romanice care corespund acestora, v. dicţionarul etimologic al lui Meyer-Lübke). La prima vedere, semantismul pare de tot surprinzător, dar poate fi explicat. Admiţînd în latina vulgară un *terebellare, alături de terebrare (e atestat şi exterebrare), noţiunea de „a sfredeli" a dus, de o parte, spre aceea de „a găuri", de alta, spre cea de „a suci". În sens moral, s'a putut ajunge de aici la semnificaţiile: «a chinui» (comp., la noi, accepţiunile lui *sfredeli*), „a lăsa sufletul gol" (comp. la Seneca *forati animi* „suflete care nu mai sînt în stare să păstreze nimic, suflete goale") „a perverti sufletul, a suci gîndurile, a face să-şi piardă mintea". Din ultima semnificaţie se poate explica aceea a lui *destrăbălare, destrăbălat*, şi în ce priveşte fonetismul îl înţelegem uşor prin fasele: *disterebellare > *disterbellare (după sincopa lui *e*) > **destărbălare* > *destrăbălare* (prin metatesa *stăr-*>*stră-*, înlesnită de asocierea cu prefixul *stră-*).

Dacă *destrăbălat* se întrebuinţează uneori şi vorbindu-se despre cineva care umblă neglijent, cu hainele în desordine, sensul acesta derivă din cel mai obişnuit. Proces semantic invers celui întîmplat în cuvinte ca *dezmăţat, destrămat*[2].

Cu privire la *Ampoi*

Însuşindu-şi părerea exprimată de Melich în *Donum natalicium Schrijnen*, N. Drăganu[3] crede că forma mai veche

[1] Forma *destartavelá* din Dauphiné (F. Arnaud şi G. Morin, *Le lang. de la Vallée de Barcelonnette*, 45) e datorită contaminărei cu *tartavel* „crécelle", dat tot de dicţionarul lui Mistral; v. şi *Atlas ling.*, 347.

[2] V. şi observaţiile lui S. Puşcariu asupra lui *dezuchiat* în *Dacoromania*, I, 244.

[3] *Ampoiu*, extr. din *Inchinare lui N. Iorga...*, Cluj, 1931.

ce a fost pusă în legătură cu *Ampoi* și astfel cum e dată într'una din inscripțiile publicate în *CIL.* trebue cetită *Ampeiensium*, nu *Ampelensium* (textul e deteriorat tocmai după litera care precede pe al doilea *e* și ea poate fi cetită ori ca *l* ori ca *i*)[1]. Dovada în favoarea formei originare cu *-i-*, nu cu *-l-*, ar fi că în documentele ungurești care amintesc întîia oară acest nume găsim *Ompoy* (la 1271, 1299 etc.) și numai mai tîrziu apare *Ompoly*. Atestările vechi nu dovedesc însă decît că Ungurii au auzit dela Romîni numele rîului sub forma *Ampoi* și mai tîrziu l-au ortografiat *Ompoly*. Cît despre *Ampoi*, nimic nu poate infirma părerea că e resultat din **Ampol'u*, așa cum am admis cînd am căutat să-l explic în articolul apărut, ca și acela al lui Melich, în *Donum nat. Schrijnen*: în epoca în care Ungurii au cunoscut dela noi numele rîului, forma veche a acestuia **Ampol'u* putuse foarte bine să devie *Ampoiu*.

N. Drăganu mai susține că pînă relativ tîrziu am păstrat fonetismul acestui nume așa cum îl apropia mai mult de forma atestată în epoca latină, adică *Ampeiu* (ca *Ampeiensium*). Aceasta ar resulta din faptul că în documentele ungurești din sec. al XIII-lea și al XIV-lea găsim *Ompey* (1299) și *Ompeicha* (1320); dar cum se poate vedea chiar din textul acestor documente reprodus de Drăganu (p. 4-5) tot acolo apar *Ompoy* și *Ompoicza*; nu putem deci pune preț pe scrierea cu *-e-*, cît timp poate fi o greșeală, datorită confundărei lui *o* cu *e*.

ORTOGRAFIA ACADEMIEI TOT NEHOTĂRÎTĂ

Credeam, cînd am dat la tipar articolul din fruntea acestui număr al revistei, că nu se va mai reveni la Academie asupra hotărîrilor luate cu privire la ortografie în ședințele dela 5 și 6 februar a. c. A învins însă și de data aceasta

[1] Pentru justificarea lecturei *Ampeiensium* Drăganu invocă numele de persoană *Ampeius* (tot din *CIL.*), dar acesta (cu *ei* = *ī*) e scris în loc de *Ampius*, cum e atestat altcori (<gr. Ἄμπιος).

mania zădărnicirilor, aşa că puţinul cît, chinuit, putuse fi salvat s'a întors la de mult condamnate rătăciri.

Intr'o şedinţă (dela 25 mai) a sesiunei generale — pentru că 14 membri ai Academiei, care au găsit uşor acordata adesiune a lui S. Puşcariu, s'au ridicat „cu mare vehemenţă", aşa se va ceti în procesele ei verbale, împotriva scrierei cu î peste tot, păstrîndu-se *â* numai în *Român*, aşa cum a fost admisă în 1926 — s'a decis să se revie la sistemul din 1904.

In aceeaşi şedinţă s'a propus să se înlăture alte modificări adoptate şi să se amîne formulările „definitive" pînă la o nouă sesiune generală. După discuţii în comisii, în plenul academic şi după ce se ajunsese la o aproximativ mai practicabilă ortografie, se face acum semnul rămînerei la desorientări, la absurdităţi din 1904 şi ni se spune că va mai trece vreme pînă să se ştie ce va fi ortografia nouă.

Bate siroco cerebral pe la Academie.

OV. DENSUSIANU

ROUM. *amandea*

Comme ce vieux terme roumain est un adverbe exprimant la rapidité, il ne peut y avoir de doute qu'il dérive du turc *hemende* signifiant „et aussitôt", „et vite".

L. Şăineanu[1] l'a rattaché à l'adjectif persan *amade* „prêt" qui est donné par les dictionnaires, mais n'est guère connu du peuple turc, car celui-ci est employé exclusivement comme forme littéraire et pour éviter la répétition de son synonime d'origine arabe, *hazyr*, le plus fréquent pour rendre la notion de „prêt".

ROUM. *balcîză*

Pour que cet adjectif fût employé seulement au féminin („grasse et grosse") il y avait une raison on peut dire éty-

[1] *Influenţa orientală*, II, 19.

mologique et celle-ci ressort en effet des éléments dont il est composé. Il eût été aisé de supposer, comme l'a fait L. Șăineanu [1], qu'il s'agirait de la juxtaposition des mots turcs *bal* „miel" et *kyz* „fille", mais malheureusement une pareille expression est tout à fait inconnue en turc.

Par contre, nous recontrons en turc une autre expression, composée des mots *balyk* „poisson" et *kyz* „fille", dont la signification est celle de „fille ayant la chair ferme et grasse", signification que nous reproduisons textuellement d'après le dictionnaire de Samy Bey.

Par conséquent, ce mot roumain n'est que la contraction de l'expression turque *balyk-kyz* ou plus exactement — par le retablissement du mot intermédiaire disparu *etli* „ayant (la chair") — *balyk etli kyz*, dont le sens était celui de „fille ayant la chair de poisson".

G. Ionu

ROM. *tare* ARĂTIND ALTERNANȚA

In legătură cu forma *tare*.... *tare* — „așa.... așa" auzită de T. Papahagi în Maramureș (v. *Graiș și suflet*, I, 330), țin să relevez — pentru fixarea extensiunei ei geografice — că e cunoscută și aiurea.

In cursul lunei april a acestui an, visitînd Cetatea Hotinului, am stat de vorbă cu soldatul grănicer Gavrilă Popa, originar din Icłod lîngă Dej. Discutînd despre trecerile peste Nistru și întrebîndu-l: ce fac cînd cineva încearcă să treacă? mi-a răspuns: „dacă trece ziua, strigăm să stę și dacă stă, nu tražem, da dacă nu stă, tražem; da noaptea *tare* stă, *tare* nu stă tražem în ęl ca 'nt'on cîne".

Intrebuințarea lui *tare* aici diferă întru cîtva de aceea constatată de T. Papahagi, dar vedem bine că exprimă tot o alternanță: „ori.... ori".

D. Șandru

[1] *Ibid.*, II, 37.

DĂRI DE SAMĂ

H. Delacroix, Le langage et la pensée; Paris, F. Alcan; 1930; VIII-624 pag.

Cu multe întregiri la prima ediție și ținînd sama de bibliografia nouă, cartea lui H. Delacroix pune și mai bine în evidență însemnătatea ei: alături de lingviști, psihologii și sociologii vor găsi în ea o sintesă luminoasă a achisițiunilor atîtor cercetări din ultimii ani și indicația problemelor rămase prea în umbră.

Prin eliminări, prin critica pe care o aplică teoriilor adeseori prea unilaterale, Delacroix ajunge să fixeze puncte de bună orientare în interpretarea evoluțiilor lingvistice. Dintre atîtea păreri exprimate asupra vorbirei primitive vine astfel să aleagă pe aceea care crede că este mai probabilă, anume că la început exprimarea a avut caracter afectiv și voițional, așa cum apare și la copil. Aceasta nu înseamnă totuși, subliniază Delacroix, că cele mai rudimentare forme de exprimare exclud un element de altă natură: „Il n'y a point de langage sans quelque élément notionnel". Formulînd și mai precis vederile sale în această privință, la p. 341-342 se exprimă astfel: „Le mot ne serait qu'un cri ou qu'un réflexe émotif, s'il ne groupait sous l'unité d'une figure sonore une pluralité d'objets, d'événements ou de relations, et s'il n'était capable, au moins virtuellement, de se combiner avec d'autres. Tout langage a une valeur affective: si ce que je dis m'était indifférent, je ne le dirais pas. Mais aussi tout langage vise à communiquer quelque chose. Si l'on n'avait absolument rien à dire, on ne dirait rien".

Referitor la limba copiilor Delacroix a ținut să pună la contribuție cît mai mult din literatura, destul de întinsă, ce s'a publicat în această direcție, relevînd constatările de care în primul rînd trebue să se țină sama și adăugînd considerațiile sale personale, așa că oricine poate găsi în cartea sa o informație bogată și în această privință. Ne întrebăm însă dacă nu s'a procedat pînă acum prea exclusivist în cercetările asupra vorbirei copiilor: au

fost aleşi ca subiect de observaţie cu deosebire cei din familii aparţinînd păturilor de sus, pe cînd constatările ar fi trebuit îndreptate cît mai mult şi spre cei care-şi însuşesc vorbirea într'un mediu cu urme de primitivism. Printre altele, lărgirea cîmpului de observaţie ar prezenta interes pentru problema bilingvismului, deoarece putem presupune că efectele lui variază după cum amestecul vorbirei se întîmplă în familii cultural privilegiate ori în acelea care au rămas departe de atingerile culturei. De sigur, cercetările de categoria a doua întîmpină greutăţi, dar aceasta nu înseamnă că ele nu pot fi încercate cum nu s'a făcut stăruitor pînă acum.

În legătură tot cu vorbirea copiilor cred că ar fi fost de insistat mai mult asupra faptului că aptitudinile lor de a construi frase cresc în măsura în care ei îşi îmbogăţesc vocabularul. Fără îndoială că procesul acesta din mecanismul exprimărei în primii ani are un dublu aspect, în sensul că şi fraselo, oricît de vag ar fi prinse, ajută la îmbogăţirea vocabularului, dar trebuie să acordăm îmbogăţirei vocabularului, pe o cale sau alta, importanţa pe care o are în desvoltarea simţului pentru alăturări de cuvinte din ce în ce mai complicate şi apropiindu-se de exprimarea corectă.

Cu privire la înrîurirea pe care o au contingenţele sociale asupra transformărilor lingvistice Delacroix face reservele cuvenite, înlăturînd exagerări ale teoriei lui Durkheim. La p. 78 face observaţia justă: „il n'est pas difficile d'apercevoir qu'une réunion d'hommes produiraient difficilement quelque chose dont l'individu n'aurait point en soi les germes". Între ce este al colectivităţei şi ce apare ca manifestare individuală Delacroix a ţinut să facă distincţiunile care se impun, astfel că şi în această privinţă expunerile sale înlătură denaturări pornite din consideraţii preconcepute.

Restricţiuni aduce Delacroix părerei că minimul de efort ar explica unele schimbări. Amintind însă forme ca *M'sieu* etc. (p. 188), ele nu sînt bine alese, pentru că în acest caz avem a face cu alterări fonetice datorite întrebuinţărei deso a unor asemenea forme: nu minimul de efort le fixează aspectul. Altcori, chiar dacă admitem principiul acesta al sforţărei reduse, nu putem uşor recunoaşte dacă el este aplicabil, pentru că, după cum observă bine şi Delacroix, ne găsim adeseori în imposibilitate de a distinge ce este uşor şi ce este greu de pronunţat. Relativitatea schimbărilor explicate de unii după acest principiu o cu atît mai evidentă cu cît ele apar tranzitorii ori limitate la anumite arii lingvistice, cînd ar putea să se înfăţişeze şi altfel.

În legătură cu psihologia ar fi fost de arătat mai de aproape cum în evoluţia limbilor apar noţiunile de timp şi de spaţiu; cîteva observaţiuni incidentale le întîlnim la p. 124, 240, 247, dar ele

puteau fi completate prin altele, pentru a pune în evidență substratul sufletesc caracteristic în această privință așa cum se reflectează în diferite limbi.

O carte cum e aceasta arată și ce cît de departe sîntem de doctrine acreditate acum cîteva decenii și cîte perspective se deschid întîlnirei cercetărilor lingvistice cu cele de psihologie.

O. D.

Travaux du Cercle linguistique de Prague, 1-4; Prague, Jednota Československ. matematiků a fysiků; 1929-1931; 245, 118, 95, 326 pag.

Înființat în 1929, cercul lingvistic din Praga își manifestă activitatea printr'o serie de studii în care problemele ce preocupă pe slaviști sînt încadrate în considerațiuni generale asupra lingvisticei, după directivele care i s'au dat pînă acum sau acelea care i-ar deschide orizonturi nouă. Programul urmărit de lingviștii constituiți în această grupare e schițat la începutul întîiului volum, într'un șir de „thèses" care dau impresia de didactism, de ceva învechit, contrastînd cu intențiile de inovare în unele privințe exprimate de redactorii lui. O altă prezentare a lui era ușor de găsit și ea ar fi făcut să cîștige această primă afirmare.

Vederile expuse pleacă dela ideea că orice exprimare prin cuvinte implică finalitatea; termenul acesta poate fi însă înțeles în diferite chipuri și trebuia mai bine precisat: finalitatea arată gradațiuni, după cum exprimarea trece dela intenția de simplă împărtășire a gîndurilor, sentimentelor, la aceea de impunere a redărei lor sub anumite forme.

O insistență bine venită este aceea asupra necesității de colaborare a metodei sincronice cu cea diacronică, pentru că se întîmplă adesoori ca între o metodă și alta să se pună hotare arbitrare, de unde o interpretare unilaterală sau de tot nejustificată a faptelor lingvistice.

Variațiunile de fonetism în legătură cu variațiuni morfologice se spune stăruitor că trebue să formeze un capitol aparte al cercetărilor, cu numele de *morfonologie*. E o ducere mai departe a termenului de *morfonem* inventat de H. Ułaszyn, dar asemenea inovații dau loc la inutilități și la complicații de nomenclatură lingvistică. Și altcori școala din Praga ține să întrețeșnțeze o terminologie specială, care e o reînviere a pedanteriilor de altădată și ea nu poate fi de loc recomandabilă, pentru că nu face decît să îngreuneze expunerile. Să fim bucuroși că în curs de cîteva

decenii s'au înlăturat manii de exprimare ale vechilor filologi: să ne întoarcem la ceva la fel, ar fi să dăm lingvisticei o înfățișare ce ar diminua-o. Nici *morfonologia*, nici *morfonemul* nu se impun obligatoriu, cît timp ceea ce li se atribue poate fi înțeles în studiile lingvistice și fără să se recurgă la asemenea termeni. Admițîndu-i, cum face școala din Praga, consecvența ar impune să se creeze termeni noi și pentru distingeri în ce privește d. e. unele particularități sintactice sau chiar lexicale, dar atunci am ajunge la o proliferare terminologică pe care nici specialiștii nu ar mai putea-o stăpîni.

Importanța gesturilor în legătură cu vorbirea e relevată la p. 15 și se atrage atențiunea asupra interesului ce l-ar presenta studii asupra gesturilor balcanice comune. Un cîmp nou de cercetări, dar nu trebue să uităm că unele concordanțe de gesturi nu ar putea duce la concluzii sigure, ca și atîtea concordanțe folklorice.

Se fixează unele puncte cu privire și la orientarea studiilor asupra limbei literare, poetice, și se pune în evidență necesitatea unor adînciri în domeniul slavisticei, fie prin cunoașterea mai temeinică a trecutului limbilor slave, fie prin anchete de geografie lingvistică. Pentru limbile slave, ca și pentru altele, se stăruie cu deosebire în sensul ca ele să fie privite ca aparținînd unui sistem, să nu fie studiate după fapte izolate.

Un articol bogat în considerațiuni referitoare la vocale, ca o schițare a unei teorii asupra sistemului lor, publică N. Trubetzkoy. Sînt relevate fenomene din domenii variate pe care știm ce bine le stăpînește savantul rus și aceasta îi dă prilejul să exprime dezideratul de a se înființa o societate de „fonologie" generală și comparată, care de sigur că ar înlesni concentrarea cercetărilor în această direcție.

Ca o justificare a întrebuințărei termenului de *morfonologie*, tot Trubetzkoy dă cîteva pagini cu referințe la particularități ale limbilor slave. Am văzut însă că acest termen nu apare ca o inovare bine venită și probabil că puțini lingviști îl vor adopta.

Cîteva aspecte ale limbei ceho sînt succinct, dar bine puse în evidență de V. Mathesius, *La structure phonologique du lexique du tchèque moderne;* B. Havránek, *Influence de la fonction de la langue littéraire sur la structure phonologique et grammaticale du tchèque littéraire;* J. Mukařovský, *Rapports de la ligne phonique avec l'ordre des mots dans les vers tchèques.* La cehă se raportă și articolul lui M. Weingart, *Étude sur le langage parlé suivi du point de vue musical, avec considération particulière du tchèque*, dar, cum arată titlul, el trece mai departe, ca să afirme importanța studiilor pentru orice limbă

a felului cum se presintă din punct de vedere musical (Weingart e înclinat să introducă pentru asemenea studii termenul de „musico-fonetice", dar și acesta ar trebui lăsat la o parte). E un articol remarcabil, de analiză subtilă, în care lingvistica se îmbină cu estetica musicală, și o idee cu totul nouă pe care o aduce Weingart e cînd arată ce constatări interesante se pot deduce pentru lingvistică din urmărirea compozițiilor de musică vocală, pentru că aceia cărora ele sînt datorite sînt de obicei mai buni observatori și notatori ai aspectelor musicale ale unei limbi decît atîția foneticieni.

De relevat și articolul lui P. N. Savickij asupra necesității de a se avea în vedere mai stăruitor diferiții factori geografici, atunci cînd se fac cercetări de geografie lingvistică.

Volumul II cuprinde un studiu al lui R. Jacobson asupra modului cum se presintă în general fonetismul slav; expunerile sale tind la confirmarea a două principii care am văzut că formează o parte din programul școalei din Praga: acela al structurei după un anumit sistem a oricărei limbi sau grup de limbi și acela al finalității. La sfîrșit Jacobson caută să arate că și lingvistica tinde să se apropie de ideologia contemporană care, față de concepțiile de mai înainte plecînd dela o viziune prea mecanică, recunoaște rolul unor factori mai complecși în orice evoluție și caută să ție samă de „legi structurale imanente". Părere cam vag exprimată; cum în lingvistică se reflectă concepții ce au dus la revizuiri și în alte domenii, aceasta ar cere presentări mai desvoltate.

In vol. III avem un studiu al lui B. Trnka, *On the syntax of the english verb from Caxton to Dryden*, din care reiese cum dela prima carte tipărită în englesește pînă la scrierile lui Dryden influența latină e foarte pronunțată.

Vol. IV e în întregime consacrat chestiunilor de fonetică, adunînd la un loc comunicările făcute la „reuniunea fonologică" internațională ținută la Praga în decembre 1930.

D. Cyževśkyj, după cîteva observațiuni asupra insuficienței „psihologismului" în interpretarea faptelor lingvistice, caută să precizeze noțiunea fonemului. Precisări în același sens aduc D. Jones și W. Doroszewski (la p. 71 savantul polonez își exprimă părerea și asupra „morfonemului", termen pe care nu-l crede justificat).

K. Bühler insistă asupra necesității de a se distinge fonetica de fonologie. Oricît de variate ar fi punctele de vedere din care se studiază sunetele, cred, cum am susținut și altădata, că nu se impune o asemenea distincțiune; duce și ea la subdivisiuni

ale lingvisticei care odată adoptate într'un sens nu pot înlătura multe altele, aşa că am ajunge la o adevărată pletoră terminologică.

E. Polivanov publică observaţii interesante asupra modului cum sînt percepute sunetele unei limbi streine: ele pleacă dela ce a putut constata în exprimarea Ruşilor, Japonesilor cînd caută să-şi însuşească altă limbă. În cercetări de acest gen ar trebui să se aibă în vedere gradul de cultură a celor ce intenţionează să-şi asimileze o limbă streină, pentru că şi de el depinde felul asimilărei.

Articolul lui N. Trubetzkoy, *Die phonologischen Systeme*, e o reluare, cu desvoltări, a ideilor exprimate şi alteori de învăţatul rus. E pusă în evidenţă importanţa corelaţiilor fonetice dintr'o limbă şi se fac distincţiuni juste între felul cum se prezintă sistemele consonantice faţă de cele vocalice; cele dintîi sînt mai susceptibile de variaţiuni şi de aceea apar mai greu de fixat în corelaţiile lor; chiar expunerea lui Trubetzkoy arată unele interpretări contestabile în această privinţă. Un alt articol al lui Trubetzkoy se referă la morfonologie — am văzut cît se insistă asupra ei din partea lingviştilor din Praga, o insistenţă care riscă să ducă la supărătoare repetări. Al treilea articol al său se adresează celor care fac anchete de geografie lingvistică, dîndu-le indicaţii asupra particularităţilor fonetice care să fixeze atenţia lor.

Plecînd dela păreri exprimate de Grammont, A. Sommerfelt arată că acestea pînă acum pot să explice mai bine ce constituie o silabă; ea poate fi recunoscută ori de cîte ori se trece dela o tensiune în descreştere la alta în creştere sau cînd se produce o întrerupere într'o serie de tensiuni de o natură sau alta. Aplicînd această interpretare la irlandeză, Sommerfelt explică unele particularităţi ale ei.

Asupra accentuărei, diferitelor aspecte sub care apare, insistă R. Jacobson în articolul *Die Betonung und ihre Rolle in der Wort- und syntagmaphonologie*; referindu-se la împărţirea tradiţională a limbilor după cum accentuarea lor e musicală ori dinamică, recunoaşte că într-o cîtva ea e justificată. Al doilea articol al lui Jacobson, *Ueber die phonologischen Sprachbünde*, e un resumat al unui studiu apărut în acelaşi timp în ruseşte şi pe care nu l-am putut vedea; aduce fapte interesante din domeniul comparatismului, pentru a se arăta cum numeroase concordanţe fonetice se întîlnesc în limbi care nu au o filiaţiune apropiată. Cînd se vor grupa mai multe constatări de felul acesta se va pune problema explicărei lor şi de sigur că se va ajunge la concluzii pe care lingvistica de azi nu le bănuieşte.

Din ce a putut observa în dialectele serbo-croate A. Belić relevează cîteva aspecte ale accentuarei, după cum cuvintele sînt izolate ori în frasă; în condiţiuni speciale se presintă ea în graiul din Dobriń, unde se vede predominînd accentul ascendent în frasă şi cel descendent în cuvintele izolate.

Cu privire la frasă o analisă pătrunzătoare ne dă S. Karcevskij *(Sur la phonologie de la phrase)*; un fapt pe care ţine cu deosebire să-l accentuez e că scisiunea frasei nu este o operaţiune gramaticală, nici o diferenţiere logică; trebue privită mai mult după caracterul ei psihologic, propriu zis psihofisiologic.

Prin cîteva exemple bine alese B. Havránek arată cum s'a ajuns în limbile slave la adaptarea sunetelor cu diferitele sisteme de scriere.

Şirul articolelor îl încheie J. Mukařovský cu relevarea cîtorva particularităţi ale limbei poetice *(La phonologie et la poétique)*.

În suplement se publică proiectul pentru o terminologie fonologică „standardisată" (de ce şi acest cuvînt!). Se fixează unele puncte utile, dar prea se abusează şi aici de termeni ce exclud adoptarea şi se fac prea multe divisiuni şi subdivisiuni; d. e. la corelaţie se spune că poate fi împărţită în şapte categorii, dar dacă ar fi să se ia în samă toate aspectele sub care apare, s'ar mai putea adăuga alte cîteva categorii.

Se strecoară prin acest program şi termeni şi presentări care ne duc spre geometrie. În consecvenţă cu ceea ce vedem şi în studiile din cele patru volume, unde alteori întîlnim şi formule ca în algebră şi chimie, dar acest balast trebue hotărît eliminat din lingvistică. Are ea alte mijloace de a presenta faptele şi dacă a progresat e pentru că a înţeles ce preţ are claritatea şi înlăturarea tuturor ticurilor pedante.

Se poate obiecta şcoalei din Praga şi stăruinţa prea accentuată în teoretisări. Ele cer îngrădiri, ca să nu ducă la vag şi aproximaţii. Sînt fapte în lingvistică ce nu au găsit încă interpretarea potrivită, cum sînt, mai ales, altele ce aşteaptă să fie puse în evidenţă şi cercetate după semnificaţia lor. Dela aceasta nu ar trebui să se îndepărteze prea mult şcoala din Praga, pentru ca, după ceea ce a adus pînă acum prin cîteva studii remarcabile, să pună şi mai bine în valoare intenţiile ei.

O. D.

F. LOT, A quelle époque a-t-on cessé de parler latin?; Paris; 1931; 63 pag. (extr. din *Bulletin Du Cange*, VI).

Lasă loc la o oarecare ambiguitate titlul, nu pentru că s'ar putea înţelege prin latină continuarea ei în limbile romanice —

aşa ceva se înlătură dela sine, cum fine să precisoze chiar Lot la începutul studiului său, deşi nu ar fi fost nevoie să se mai insiste —, ci pentru că dacă ne gîndim la latina vorbită trebue să ţinem samă nu numai de cea obişnuită de toţi în relaţiile zilnice, dar şi de aceea care se deosebia între cîtva de aceasta şi în care se exprimau între ei cei care aparţineau păturei de sus, reprezentau cultura şi deci, măcar în parte, tradiţia. Aceasta nu o pierde din vedere Lot, şi cînd vorbeşte de Sidonius Apollinarius face observaţia justă: „Je suis persuadé que, au v-e siècle, Sidoine Appollinaire ne parlait que la langue „rustique" quand il avait affaire à ses colons et à ses serfs à *Avitacum*... Mais on doit penser aussi que lorsqu'il traitait à *Avitacum* des hôtes de distinction... ou encore lorsqu'il se rendait en ville... Sidoine usait, ainsi que ses interlocuteurs, d'une langue correcte, déjà surannée, mais encore intelligible dans un cercle „étroit" (4-5). Puţin mai departe însă după această observaţie şi după ce e reamintită interpretarea adevărată care trebue dată latinei vulgare, punctul central al cercetărei e prezentat astfel: „le problème c'est de savoir quand les gens qui écrivent cessent d'écrire comme ils parlent, quand ils se surveillent, s'entend" (7). Formulare prea generală, pentru că dacă se zice „comme ils parlent", prin aceasta trebue să se înţeleagă, cum am văzut, cu privire la cei care scriau, atît latina vulgară, cît şi aceea care mai păstra, şi pronunţate, legături cu cultura. Problema se pune de fapt astfel: cînd a încetat să fie vorbită şi latina obişnuită şi aceea care îşi mai menţinea prestigiul în anumite cercuri — nu poate fi vorba, firește, de latina convenţională întrebuinţată mereu de oamenii bisericei sau de alţi cărturari. Problema, privită astfel, are însemnătatea ei şi cînd avem să ne explicăm particularităţi ale limbilor romanice arătînd, într'o măsură sau alta, pătrunderi în vorbirea curentă ale latinei vorbite de cei culţi. Cîteva consideraţii în această privinţă sînt înşirate într'o notă dela sfîrşit, referindu-se mai ales la termenii eclesiastici. Discutînd părerile lui H. Berger şi G. Paris, Lot contestă că unii din aceşti termeni, abătîndu-se prin fonetica lor dela alţii, ar fi pătruns în limba curentă din Galia numai în epoca merovingiană; aceasta pentru motivul că latina era la fel pronunţată atunci de laici şi oamenii bisericei şi, prin urmare, cuvintele adoptate de cei dintîi nu ar fi avut de ce să fie diferenţiate (p. 50). O asemenea interpretare deviază chestiunea, pentru că termenii francesi referitori la biserica trebue bine distinşi după categorii şi avîndu-se în vedere criteriul cronologic, cum nu vrea să-i acorde Lot: parte din ei aparţin unui prim strat, fie că prin fonetismul lor arată că au urmat evoluţia altor cuvinte latine, fie că se abat între cîtva dela ea, din

cauză că rostirea lor latină în biserici i-a împiedecat să urmeze drumul celorlalți (Lot greșește cînd înlătură în totul această considerație); a doua categorie o constituie termeni introduși ceva mai tîrziu și arătîndu-se astfel atît prin noțiunile la care se referă, cît și prin aspectul lor fonetic; altă categorie o a cuvintelor și mai recente, cu înfățișare mult mai apropiată de cea latină decît cele din seria a doua sau, în parte, din cea dintîi. Împotriva obiecțiunilor lui Lot, cu strecurări de ironii la adresa foneticienilor, rămîne o bună parte de dreptate în părerea susținută de G. Paris și alții. De altfel nu numai terminologia creștină, dar și, în general, influența latinei culte asupra celei vulgare așteaptă să fie cercetate mai mult decît s'a făcut pînă acum, cu aprofundări în domeniul fiecăreia din limbile romanice.

Cu privire la despărțirea definitivă a latinei vulgare de cea cultă, Lot observă, și cu deplină dreptate, că pentru cea din urmă trebue să se ție samă dacă ea, nefiind întrebuințată în exprimare de către unii, totuși mai putea fi înțeleasă de ei: cînd aceasta nu s'a mai întîmplat, înseamnă că latina tradițională rămînea cu totul la o parte de cea vulgară. Procesul acesta e urmărit de Lot în expunerile dela p. 38 urm., unde se arată că cei dintîi care s'au înstreinat cu totul de latina tradițională nu au putut fi decît neștiutorii de carte. În clasele de mijloc și de sus tradiția a trebuit, firește, să se menție mai mult timp, pînă într'o epocă pe care Lot o fixează cam astfel: „Je ne crois pas qu'on puisse errer gravement en admettant que, dans la première moitié du v-e siècle encore, au moins dans les villes, il y avait une population capable de lire et de comprendre les Livres saints, et même de goûter un sermon en une langue familière parfois de ton, mais toujours traditionnelle au point de vue grammatical et recherchée dans le style. Mais ce public *parlait-il* encore cette langue? C'est infiniment peu probable" (40). E de înțeles aceasta mai mult pentru Galia ori Spania, pe cînd starea culturală în această epocă în Italia trebue privită altfel. De latina cultă ajunse, în Galia, să se înstreineze tot mai mult și clerul, ne mai avînd posibilitatea de a se instrui ca înainte. Cînd restaurația carolingiană veni să-i dea o nouă strălucire latinei, ca limbă vie nu mai putea fi socotită, deoarece chiar dacă era vorbită uneori — și cu îndemînare, poate chiar cu eleganță —, era de fapt o limbă convențională, numai umbra adevăratei latine.

Dacă separațiunea între latina de un fel și celălalt e în general bine înfățișată astfel, cred că este o exagerare cînd se spune în p. 19 că în sec. al IV-lea și al V-lea pe teritoriul României diferențierea între limba vorbită și cea scrisă a putut fi tot

aşa de accentuată ca în Grecia modernă. Neogreaca scrisă nu poate fi comparată cu latina tot scrisă din primii secoli d. Cr.

Referitor la unitatea latinei vulgare Lot înclină spre părerea că ea a încetat relativ de vreme, dar în cazul acesta nu înţelegem de ce la p. 39 se spune cu atîtea reserve că „là où [le latin] avait détruit les langues préexistantes... il subit peut-être leur influence". Dacă trebue să admitem că unele diferenţieri hotărîtoare ale latinei, după provincii, s'au întîmplat prin sec. al IV-lea, al V-lea, ele erau datorite în primul rînd acţiunei substratelor — între aceste transformări lingvistice e o dependenţă de care trebue să ţinem samă.

Condensînd multe fapte, punînd la punct unele chestiuni, studiul lui Lot înlesneşte înţelegerea unei părţi din evoluţia limbei latine.

O. D.

O. Bloch, Dictionnaire étymologique de la langue française, avec la collaboration de **W. von Wartburg**; préface d'**A. Meillet**; t. I; Paris, Les Presses universitaires; 1932; XXVIII-485 pag.

Arătînd cît de bine venit e un asemenea dicţionar, A. Meillet exprimă în prefaţă cîteva păreri asupra felului cum trebue înţelese dicţionarele etimologice şi relevează, prin exemple bine alese, ce mărturii preţioase se desprind din istoria unor cuvinte. Pentru orice limbă romanică Meillet crede că etimologiile ar fi bine să fie duse mai departe decît se obişnueşte, arătîndu-se transformările semantice pe care le-au suferit formele latine pînă cînd apar cum s'au păstrat în limbile romanice. Utilitatea acestor prezentări etimologice nu poate fi, de sigur, contestată, dar dacă ar fi să se ţină consecvent samă de ele, s'ar ajunge la o redactare prea complicată pentru dicţionarul etimologic al fiecărei limbi: procedeul acesta ar avea şi inconvenientul că ar duce la repetarea, în fiecare din aceste dicţionare, a istoricului cuvintelor latine. Pentru urmărirea acestora rămîne deci să recurgem la dicţionarele speciale.

La p. XVI Meillet, caracterisînd fondul tradiţional latin al limbei franceze, spune că apare cu o întipărire rurală: „Plusieurs verbes, qui avaient en latin un sens général: *ponere, cubare, trahere, excludere* (remplaçant *excludere*) n'ont plus en français qu'un sens particulier propre à la vie rurale: *pondre, couver, traire, éclore*". E, mi se pare, o exagerare, pentru că formele citate — şi ar putea fi amintite altele — exclud o caracterisare generală. Ca în alte limbi, sînt şi în franceză cuvinte care arată

semantism sub influirea vieţei rustice, dar valoarea lor e relativă, în dependenţă de ceea ce atestă alte cuvinte. Pentru francesă trebue să luăm în consideraţie atîtea forme păstrate din epoca latină şi care nu ne îndreaptă spre viaţa dela ţară, sînt dovada unei continuităţi de civilisaţie superioară. Caracterul rustic al elementelor latine îl constatăm mai curînd, cum spuneam altădată, în limba noastră, din care au dispărut atîtea cuvinte referindu-se la stări înaintate de cultură.

Deşi dicţionarul e presentat de O. Bloch ca adresîndu-se nespecialiştilor, totuşi va folosi mult şi filologilor. Pentru fiecare cuvînt se dă esenţialul — uneori redactarea ar fi putut fi şi mai concentrată —; urmîndu-se inovaţia din *Dictionnaire général*, e indicată data cînd o formă e atestată întîia oară, indicaţie care, cum observă singur Bloch, trebue privită în unele cazuri cu reserve, iar alteori duce la contraziceri, pentru că un derivat apare cu o dată anterioară celei puse în dreptul formei simple, dar aceasta e inevitabil cît timp documentarea nu poate fi făcută totdeauna cu precisiune: sînt ţinute în samă şi forme dialectale, cum şi cele introduse chiar curînd de tot, ceea ce măreşte şi mai mult valoarea acestei opere lexicografice.

În interpretarea etimologică a unor forme Bloch şi-a impus bine întemeiate eliminări, dar pentru altele a urmat poate nu tocmai justificate reserve sau s'a oprit la explicaţii ce rămîn contestabile.

Choyer e dat ca probabil de origine onomatopeică şi aparţinînd limbei copiilor. Şi Bloch, ca şi Meyer-Lübke, recurge prea des la asemenea explicaţii, din onomatopei. Forma mai veche, cum aminteşte Bloch, este *chouer*, *chuer* şi atunci cred că etimologia la care ne putem gîndi e lat. **c a u t a r e* <*c a u t u s* „care are grije, care stă de pază"[1]; pentru înţelesul apropiat de al lui *choyer* ne putem raporta şi la *curere*, care de Cicerone e întrebuinţat astfel: *melius ei curere volo quam ipse aliis solet* „vreau să am grije de el mai mult decît dînsul de alţii"[2]. Forma resultată normal *chouer* a fost schimbată în *choyer*, sub influenţa verbelor terminate în *-oyer* (*ployer* etc.).

Endever, alături de vfr. *desver*, mi se pare că nu este tocmai aşa de neclar ca etimologie cum îl consideră Bloch; pentru forma

[1] Deci ca şi rom. *căuta* (Candrea-Densuşianu, *Dicţ. etim.*, 295).

[2] Gamillscheg crede că se mai poate admite etimologia dată de Havet, din **c a v i c a r e*, dar fonetica se împotriveşte: cf. Meyer-Lübke, *Rom. et.*, Wb., ed. a 2-a, 1787.

veche franceză am propus, de mult, un derivat latin *deaestuare (ca *reaestuare pentru rêver)[1] și la aceeași etimologie s'a gîndit J. Vising[2]; ca sens și fonetică, derivarea nu întîmpină dificultăți[3].

Farfouiller (s. *fouiller*) e dat ca avînd „un prélixe d'origine incertaine"; *far-* nu este prefix propriu-zis, ci se poate explica prin contaminarea cu un cuvînt din sud, cum e dauph. *farofeur* „farfouiller"[4], derivat din foratum (comp. *fouratejo* în *Tresor* al lui Mistral)[5].

Fredaine, neexplicat nici într'un fel, ne aduce aminte de dauph. *farindeinas* întrebuințat tocmai cu sensul de „fredaines"[6]. Forma din Dauphiné ne îndreaptă, la rîndul ei, spre prov. *farandeu* „écervelé, jeune fou" (în *Tresor* al lui Mistral)[7]. Aceasta din urmă explică probabil și prov. *farandoulo*, adică prin contaminarea lui cu *barandello* (Bloch o numește „une modification d'origine expressive" a lui *barandello*, s. *farandole*, dar ce «expresivitate» ar fi putut fi redată astfel, prin *far-*?).

Gazouiller e considerat și el ca resultat dintr'o temă onomatopeică și înrudit cu *jaser*. Putem mai curînd admite că reproduce un *garruliare și acesta a fost influențat de vfr. *gas*, *jas*, *frjaser*, care la rîndul lor ne duc spre *jaso* „pie"[8].

Grouiller, lăsat neexplicat, ne îndreaptă probabil spre tema *krud-*, *grud-*, care în limbile germanice apare cu înțelesul de „wimmeln" etc.[9].

---

[1] *Bul. Soc. ştiin.*, I (1905), 15.

[2] *Romania*, XXXVII, 157; XLIX, 98.

[3] Gamillscheg, în dicționarul său, s. *cadéver*, repetă ideea lui că în aestuare trebuia să cadă *a* în hiat și deci nu s'ar explica *e* din *deaner*; dar tratamentul a putut fi ca în *janvier* < januarius etc., cum arată și Vising.

[4] F. Arnaud et G. Morin, *Le langage de la Vallée de Barcelonnette*, Paris, 1920, 66.

[5] După Gamillscheg, contaminarea s'ar fi produs cu *vfr. fustroillier* (cf. Meyer-Lübke, *Rom. et. Wb.*, ed. a 2-a, 3401, care crede că prima silabă ar putea fi și o „lautnachahmende Doppelung"), dar *fus-* al formei vfr. nu poate explica prima silabă a lui *farfouiller*.

[6] F. Arnaud et G. Morin, *l. c.*

[7] Nu înțeleg cum Gamillscheg s'a putut gîndi la derivarea lui *fredaine* din vfr. *fredir*, pentru care trimite la Godefroy, s. *froidir*, unde e dat acolo cu înțelesul de „refroidir".

[8] *Atlas ling.*, 1010.

[9] Falk u. Torp, *Norw.-dän. etym. Wb.*, 585, s. *krø*.

Oprindu-ne la mile de cuvinte date de Bloch, putem vedea cîte probleme etimologice se pun și pentru franceză, oricît s'a căutat să se lămurească vocabularul ei.

O. D.

J. SAFAREWICZ, Le Rhotacisme latin: Wilno, Drukarnia Zorza; 1932; 130 pag.

Din pleiada de tineri studenți pe care Polonia i-a trimis în ultimul timp în străinătate, în special în Franța, face parte și Jean Safarewicz, care s'a specializat în studiul limbei latine. Lucrarea despre rotacismul latin ne arată că Polonia și-a îmbogățit cu încă o unitate numeroasa ei echipă de lingviști de valoare.

Prin „rotacism" gramatica latină înțelege transformarea lui *s* intervocalic în *r*, fenomen care s'a petrecut înainte de epoca istorică. După ce adună și critică toate mărturiile vechi despre apariția acestui fenomen, Safarewicz încearcă să fixeze cronologia transformărei și atrage atenția, cu drept cuvînt, asupra faptului că anul 330, socotit ca *terminus ante quem*, nu înseamnă decît ultima consacrare oficiala a schimbarei, care trebue să se fi produs cu cel puțin o jumătate de secol înainte sau, mai precis, în secolul al v-lea.

Ținînd sama de un șir de fapte, Safarewicz discută raporturile dintre rotacism și sincopă, absența rotacismului în cuvintele unde a intervenit disimilarea sau geminarea, și rotacismul la sfîrșitul cuvintelor. Singurul capitol mai puțin mulțumitor este cel care tratează despre simplificarea geminatelor prin legea numită *mamilla*. Fonetica latină este greu de studiat, între altele din cauză că pentru fiecare fapt nu se se găsesc decît două, trei exemple precise. În jurul lor se grupează tot felul de elemente nesigure, care se pot tot așa de bine explica și altfel. Dacă dispare lasa formată de elementele precise, e de prisos să le mai aducem în discuție pe celelalte.

Singurul exemplu clar și bine atestat de simplificare a unei geminate provocată de sunetele următoare este cuvîntul *mamilla*, diminutivul lui *mamma*. Am încercat altădata să arăt că e vorba aici de simplificarea unui grup de consoane, fără intervenția nici unei balansări ritmice. Explicația aceasta este valabilă și pentru celelalte diminutive, la care simplificarea este mai puțin bine atestată (*papilla* dela *pappa* etc.). De sigur și pentru cele în *-ellus*, căci teoria după care vocalu *e* ar avea în *-ellus* altă origine decît vocalisarea sonantei nu a fost adoptată de toți.

Safarewicz admite explicația mea pentru *mamilla*, dar arată

că ea se aplică numai la câteva exemple. Ar rămînea deci, după Safarewicz, exemple de simplificare prin disimilare. Acestea sînt însă cu totul disparate: etimologii nesigure, ca *susurrus*, exemple în care silaba următoare nu conţine o geminată, ca *disertus* sau *farina*, etc. Singurele exemple de simplificare sigură sînt acelea în care silaba cu simplificarea e urmată de altă silabă conţinînd o geminată. Şi exemplele acestea se pot explica în felul arătat mai sus. E deci inutil să le mai discutăm pe celelalte.

Cîteva amănunte discutabile: *lucerna* nu ar fi cuvînt propriu zis roman, căci rădăcina **leuk* nu apare în latineşte cu gradul vocalic zero (p. 25). De fapt apare, de vreme ce-l avem pe *lucerna* cu *u* scurt (formele romanice nu dovedesc nimic, căci *u* a putut fi schimbat prin analogie cu *lux* etc.).

Sufixul *-on* formează, ce e drept, cuvinte vulgare, dar *annasio* (p. 43) nu conţine acest sufix *-on*, ci *-tion-*, deci cu totul alt ceva (v. *natio*, *religio* etc., cuvinte care nu au nimic vulgar).

Susurrus nu poate fi explicat prin *sur-surrus* (p. 31), ci numai prin *su-surr-*.

În *iusiurandum*, *s* nu este intervocalic, deci exemplul nu are ce căuta la p. 33.

Trebue totuşi să adăugăm că cele cîteva erori nu scad din valoarea volumului, care e o lucrare conştiincioasă şi utilă şi pune bine la punct problema discutată.

Al. Graur

Th. Capidan, **Fărşeroţii**, studiu lingvistic asupra Romînilor din Albania; Bucureşti, „Cartea romînească"; 1931; VI-210 pag.

Descrierile de călătorie şi informaţiile etnografice intre parlea lingvistică, se insistă şi asupra stărilor din Albania, cu motivarea că ele ar fi puţin cunoscute, dar expunerea cerea mai multă concentrare şi în orice caz — corespunzînd subtitlului lucrărei — ar fi trebuit să se dea precădere faptelor lingvistice.

Ce caracterizează viaţa „Fărşeroţilor — cu minunate desfăşurări de energie păstorească — e bine pus în evidenţă şi firea lor e înfăţişată astfel: „Fărşerotul... este mai desghoţat decît toţi Romînii din Peninsula balcanică. El este foarte mobil, cu mişcări degajate, spontan la vorbă şi cu o bogăţie de gesturi în care poate numai Grecul îl întrece" (41-42). La p. 105 se spune că, pe lîngă păstorit şi cărvănărit, unii se ocupă şi cu agricultura; oricît de rară şi primitivă ar fi la ei această îndeletnicire — în studiul publicat în revistă (IV, 71) Rosetti releva că a întîlnit Fărşeroţi care nu ştiau ce e plugul înainte de a trece în Cadri-

lalor —, ar fi fost indicată să se arate mai de aproape cum se presintă, cît este de redusă și care-s toți termenii ce se referă la ea.

Prin graiul lor, Fărșeroții se apropie mai mult de Aromînii din nord, de Grămusteni, dar, de altă parte, fi vedem deosebindu-se de întregul grup aromîn și asemănîndu-se cu Dacoromînii. Pentru aceste asemănări Capidan admite posibilitatea unei desvoltări independente, așa că numai întîmplător graiul fărșeriot s'ar întîlni în anumite particularități cu cel dacoromîn; în acelaș timp nu lasă exclusă ipotesa că Fărșeroții au putut fi influențați de Romînii pe care S. Pușcariu îi numește „apuseni". Problema aștepta să nu fie redusă la cîteva impresii, cu atît mai mult cu cît ea stă în legătură și cu asemănări izbitoare ale fărșerotei cu meglenita. Ele sînt înșirate la p. 136 urm.: înlocuirea lui *l* cu *i* (i): *fumeile* (pentru *fumel'le*); rostirea lui *l* ca *l* (*voltă*); căderea lui *u* după un grup de consoane, afară de cazul cînd ultima este *l* sau *r*; formele masculine și neutre articulate fără *l* (*focu*); sufixul *-ăra* (*-ara*) întrebuințat în expresiuni adverbiale (*ofosuăra* „în jos"). Prima și a treia concordanță sînt considerate de Capidan ca resultate din transformări independente; a doua ar fi de atribuit, de o parte, influenței albanese (pentru fărșerotă), iar, de alta, celei slave (pentru meglenită); cele două din urmă, apărînd puțin probabil ca evoluții independente, ar fi de explicat prin înrîurirea graiului Romînilor dela nord asupra celui meglenit și fărșerot. Dispariția lui *l* în formele articulate ale masc. și neutre e greșit interpretată de Capidan; între meglenită și dacoromînă, de o parte, și fărșerotă, de alta, asemănarea e în cazul acesta numai întîmplătoare: *fiĕorlu* în fărșerotă este resultat din **fiĕorlu*, prin fonetismul special al lui *l* în acest grai[1], pe cînd în forma asemănătoare ș. a. din dr. și megl. avem a face cu *l* căzut în alte condiții — deci e de luat în considerație numai asemănarea între megl. și dr., cu excluderea fărșerotei. Rămîne, cred, la o parte și concordanța cu privire la suf. *-ăra* (*-ara*). Capidan, împărtășind părerea lui Pușcariu (*Dicț. Acad.*, II, 121), admite că în dacoromînă acest sufix ar fi atestat în forma dialectală (pentru *fiind că*) *fiindure că*, *cindară că* etc., dar aceasta poate fi resultată din contaminarea lui *fiind că* cu *pentru că*; concordanță sigură am constata prin urmare și în acest caz numai între fărșerotă și meglenită. Se pune atunci întrebarea dacă nu trebue să admitem pentru particularitățile amintite o înrîurire sigură a meglenitei asupra fărșe-

[1] Cf. T. Papahagi, *Aromînii*, 72 (curs litografiat, 1932), unde formele articulate fără *l* din fărșerotă sînt explicate la fel.

rolei. Capidan o contestă pentru motivele pe care le arată astfel la p. 135-136: „Privind pe hartă așezările Fărșeroților în Peninsula balcanică, vom vedea că ei ocupă niște regiuni care se află situate la distanțe mari de ținutul ocupat de meglenoromînă. De aceea nu poate fi vorba despre un amestec mai nou între unii și alții. Acest amestec... este exclus și pentru Fărșeroții așezați în urmă de tot, în ținutul Veriei sau în cele cîteva din apropierea orașului Vodena-Edessa. Mișcările de transhumanță ale acestora, facîndu-se... în direcțiuni deosebite de ținutul Caragiova, în apropierea cărora se află așezați Meglenoromînii, un amestec, în timpurile mai noui, între unii și alții este exclus". Argumentare care nu poate convinge, pentru că de ce să fie luată în semă izolarea de azi a Fărșeroților de Meglenți? Singur Capidan a admis că Meglenții înainte de a se așeza în regiunea Caragiovei au trăit mai spre apus, unde deci au putut veni în atingere cu elementul aromînesc care a dat naștere celui fărșerot. Fie după teoria d-sale, fie după aceea pe care o susțin — că Meglenții sînt Dacoromîni trecuți peste Dunăre — strămoșii Fărșeroților nu-i putem privi ca izolați de Meglenți.

Ce datorește fărșerota influenței albanese o relevat la p. 142 urm. cu constatarea că s'ar reduce la mai puțin decît ne-am aștepta. Pentru că — după cum se spune la p. 110 — Fărșeroții își asimilează ușor limba albanesă, influirea acesteia nu ar fi oare de recunoscut și în alte cazuri? Unele particularități sintactice ar fi de urmărit în acest sens — ele sînt lăsate la o parte de Capidan. Și chiar în ce privește fonetica, putem presupune că pronunțarea *an*, *ân*, în loc de *în*, *în* — cunoscută, de altfel, și aceasta Fărșeroților — e datorită la ei, ca și la alți Aromîni din nord, influirei albanese.

Alături de cîteva texte, care ar fi trebuit însoțite de un glosar, sînt înșirate particularitățile fonetice și morfologice, dar după un material prea restrîns, cercetările nu au fost duse pînă în locurile unde Fărșeroții au așezările lor păstorești. De reținut constatarea că vorbirea femeilor se deosebește întru cîtva de a bărbaților, în special pronunțarea lui *r*, care, și altfel, se știe că are ceva cu totul particular la Fărșeroți. Un fonetism care surprinde prin izolarea lui e acela al lui *oarbiri* (= arbore); cum s'ar explica? probabil prin fonetică sintactică: în epoca în care *u* final era încă păstrat *unu arbori* a fost rostit *uno arbori* (v. în această privință p. 189) și pe urmă *-o* s'a contopit cu *o-*. Schimbarea lui *e* în *o* în *lopar* (= iepure) o atribuită de Capidan elementului palatal care precede, dar se poate explica mai curînd prin acțiunea labializatoare a lui *p*, cum o relevată aiurea (p. 185).

Despre folklor aflăm că se aseamănă mult cu cel albanes, numai cîntecele apar cu o notă deosebită. Aspectele lui nu vor putea fi însă bine cunoscute decît după ce se vor publica mai multe texte decît cele date pînă acum.

O. D.

ZOFIJA HOLUB-PACEWICZOWA, Osadnictwo pasterskie i wędrówki w Tatrach i na Podtatrzu, cu 11 hărți și 99 ilustrații: Cracovia, 1931; xx-508 pag. (publ. de *Polska Akademja umiejętności*, în seria *Prace Kom. geogr.*).

Cunoscut pînă acum numai din scrieri isolate și risipite prin culegeri nu ușor accesibile, păstoritul din regiunea Tatrei e presentat întîia oară cu varietatea aspectelor lui în acest studiu a cărui foarte lungată documentare e datorită în bună parte anchetelor pe loc și cercetărilor în arhivele polonese, cehoslovace și ungurești. Desenuri, fotografii și mai multe hărți — interesante cu deosebire cele care arată migrațiunile păstorești — ne ajută să avem o icoană vie a vieței păstorești din aceste părți.

Înșirându-se pînă la 1700 m. — și la altitudini mai mari pe versantul nordic decît cel sudic — stînele, ca și întreaga organisație păstorească, arată varietăți de multe ori izbitoare, cu păstrarea cîteodată a caracterului de tot primitiv, mai ales la cele slovace. Din punct de vedere etnic, Tatra presintă aspectul interesant că s'au întîlnit acolo ciobani polonezi, ruteni, slovaci și germani. Ca vechime, elementul german din regiunea Spizsului e considerat de D-na Z. Holub-Pacewiczowa ca de luat în primul rînd în semă: lui ar fi să se atribue în mare parte organisarea păstoritului în aceste părți, pentru că urmele celo mai vechi de viață păstorească le găsim în Tatry Bielskie. În această privință ar putea aduce lumină constatările lingvistice: sînt într'adevăr în terminologia păstorească slavă din Tatra cuvinte caracteristice, și vechi, de proveniență germană? — aceasta ar aduce o confirmare a părerei exprimate (pentru nume toponomice germane, totuși nu deplin hotărîtoare, v. p. 182-183). Problema „Valahilor" e lăsată în controversele ei de pînă acum, recunoscîndu-se că numai cercetări noui ar putea-o limpezi mai bine. Se pune însă în evidență infiltrația „valahă" în Orawa, nordul Spiszului, o parte din Podhale și în Liptów. Ca și în alte părți, toponimia arată un șir de denumiri romînești și ele pot fi urmărite în indicele ce se dă la p. 481 urm., unde găsim forme ca: *Groń*, *Kiczora*, *Magura*, *Margaszówka*, *Strungi* etc.; la p. 197, 199 se spune că *Olcza* s'ar referi la Romini, pentru că ar putea fi *Olach*; foarte puțin probabil însă; și *Murzasichle* ar fi evident romînesc: în parte da — fiind de sigur

nume compus —, pentru că *sichle* ne duce spre *sihlă*, dar *Mur* și *za* nu pot fi decît slavi, cel dintîi fiind atestat și ca simplu în toponimie, iar al doilea apărînd alătura! la *sichle* și în *Zasichle*, cum se poate vedea la p. 400. Curente în limba ciobanilor sînt cuvinte de ale noastre ca *hurda*, *gieleta* ș. a.; o amintit la p. 196 și *kulezza* (= *coleșe*), care totuși nu poate fi socotit ca „nazwa rumuńska", pentru că se găsește și în ruteană, în sîrbă etc. (cf. dicționarul lui Berneker, 642).

Epoca așezărilor valahe o fixată pe la sfîrșitul sec. al XIV-lea și începutul celui al XV-lea (p. 178), pentru motivul că cea mai veche dovadă despre ele e din 1416, dar ca și altcori se pune întrebarea dacă nu a trecut mult mai mult timp dela asemenea așezări pastorești pînă la amintirea lor în documente. Cu toate reservele exprimate de autoare cu privire la „Valahi", e relevată la p. 193 constatarea că în Podhale apare un tip antropologic deosebit de cel slav, și tocmai aici infiltrația „valahă" e bine accentuată. Fapt ce ar fi de luat în considerație în favoarea părerei că „Valahii" veniți în Tatra au fost păstori romîni, nu slavi care ar fi adoptat cîteva cuvinte romînești.

În partea din urmă e arătată decăderea pastoritului și în Tatra, începînd din a doua jumătate a secolului trecut; cauzele acestei decăderi sînt bine puse în evidență și se întîlnesc, de altfel, cu cele constatate aiurea.

Dintre puținele de temeinică cercetare a pastoritului, cartea D-nei Z. Holub-Pacewiczowa va fi mult prețuită nu numai de etnografi, dar și de istorici și filologi.

O. D.

AL. PROCOPOVICI. Mic tratat de lingvistică generală; Cernăuți, Editura Revistei filologice; 1930; XV-175 pag.

Un manual de lingvistică generală, scris de un Romîn pentru publicul romînesc, este de sigur de luat în seamă. S'a spus cu dreptate că un curs universitar care nu poate fi publicat nu merită să fie făcut; presentul volum reproduce, cu unele modificări, cursul ținut de autor la Facultatea de litere din Cernăuți, pentru studenții din anul pregătitor. Succesiunea materiei în volum ar fi trebuit însă modificată. Astfel, după ce autorul tratează despre „limba, ca realitate fonetică" (39 urm.), examinează fenomene de altă ordine, ca să revie apoi la examinarea unor procese fonetice (108 urm.). De asemenea „caracterul inovațiilor lingvistice", dela p. 88 urm., ar fi trebuit presentat laolaltă cu faptele expuse la p. 118 urm.

Bibliografia dela început înfățișează numai operele cu care

autorul și-a „înviorat răsfoindu-le din nou, cugetarea chiar în cursul redactării" tratatului (VII). Criteriul acesta de recomandare a cărților nu este însă cel mai potrivit într'o lucrare ce se adresează în primul rînd începătorilor, care au nevoie de o bună îndrumare în lecturile lor. Astfel, deși se merge pînă la citarea articolelor de revistă ale unui autor, compendiile lui Rousselot sau Sievers nu sînt recomandate și lucrările lui Grammont au rămas neînregistrate.

Las să urmeze cîteva observații asupra diverselor probleme tratate în acest manual:

P. 1 urm.: cu privire la clasificarea limbilor, autorul afirmă mai întîi că „știința se mulțumește deocamdată de a distinge anumite categorii în această mulțime de graiuri deosebite, după asemănările dintre ele", și examinează apoi, succesiv, limbile izolante aglutinante și flexionale. Clasificarea aceasta e însă părăsită astăzi: „la trop fameuse classification en langues isolantes, agglutinantes et flexionnelles ne se laisse pas poursuivre exactement, et, pour autant qu'elle se laisse formuler, elle n'a ni portée scientifique ni utilité pratique. La seule classification linguistique qui ait une valeur et une utilité est la classification généalogique, fondée sur l'histoire des langues", ne spune A. Meillet [1]. Defectele clasificarei adoptate de Procopovici reies cu evidență cînd analisăm, de ex., procedeul prin care francesa vorbită formează pluralul numelor cu inițială vocalică: *oiseau*, pl. *z-oiseaux*, *arbres*, pl. *z-arbres*, etc., cu prefixarea lui z, semn al pluralului, ca în limbile aglutinante, deși francesa e grupată în limbile flexionale [2].

La p. 31 ni se spune că „strămoșii Bulgarilor au fost de seminție uralo-altaică"; de fapt, vechea bulgară e o limbă turcă și turca nu mai e grupată, astăzi, cu fino-ugrica [3].

P. 39: „limba, sau mai bine zis actul vorbirei, deci aplicarea limbei, este un fenomen secundar". Prin aceasta autorul nu a arătat destul de clar diferența capitală dintre *limbă* (Sprache, langue) „fenomen colectiv, produsul colaborărei individului cu societatea", și *vorbirea individuală* (Sprechen, parole).

---

[1] În *Les langues du monde*, publ. de A. Meillet și M. Cohen, Paris, 1924, I. Criteriul genealogic a fost adoptat de F. N. Finck, însă din prima ediție (1909) a cărții sale *Die Sprachstämme des Erdkreises* (ed. a 3-a, Leipzig-Berlin, 1923). Ar mai fi de amintit acl încercarea părintelui W. Schmidt (*Die Sprachfamilien und Sprachenkreise der Erde*, Heidelberg, 1926) de a clasifica limbile după criteriul „ariilor de civilisație" din care fac parte.

[2] Cf. J. Vendryes, *Le langage*, Paris, 1921, 97-98.

[3] J. Deny, în *Les langues du monde*, 185 urm.

Despre organele vorbirei ni se spune că ele sînt „pretutindeni aceleaşi", ca şi cum contrarul ar fi posibil. Autorul afirmă că în „făptura tuturor limbilor" există „un stoc mare de elemente comune", fără ca să precizeze ce elemente anume.

P. 47: despre coardele vocale ni se spune că sînt „două mănunchiuri de muşchi foarte [!] elastici" şi că „aerul în scurgere, frecîndu-se" de coarde, le face să vibreze, ceea ce nu o decît în parte exact, pentru că mişcările coardelor vocale sînt produse şi de impulsiunile nervoase transmise coardelor, care diferă pentru fiecare timbru vocalic [1].

La p. 48 se afirmă că „nu... putem hotărî dacă fonemul iniţial în *sunetă-zunetă* este *s* sau *z*", deşi gradul de sonoritate al unui sunet poate fi determinat cu uşurinţă mulţumita aparatelor de precisiune de care dispune fonetica experimentală [2]. Autorul se plînge mai departe de confusia care se face între termenii şi noţiunile de „fonic" şi „sonoritate", de „fonic" şi „sonor", „afonic" şi „surd", şi sfîrşeşte prin a confunda sonoritatea cu audibilitatea sunetelor (cf. 62).

Expunerea dela p. 49 urm. este greşită. După ce defineşte vocalele şoptite, caracterisate prin reducerea intensităţei şi sonorităţei [3], Procopovici afirmă că „istoria limbei romîneşti cunoaşte şi de altfel [?] vocale afonice. Aproape toate cuvintele vechi romîneşti care se terminá astăzi într'o consonantă au avut altădată un *u* final (*lupu*> *lup*, *cintu*> *cînt* etc.)". Autorul confundă aci vocalele şoptite cu vocalele în poziţie finală neaccentuată (*-u* în *lupu* etc.). Se ştie că vocalele în această situaţie îşi pierd durata şi timbrul propriu [4]; modificarea aceasta nu atinge, însă, sonoritatea lor.

Afirmaţia că în sec. al XVI-lea vocalele finale sînt notate cu *u*, „pe cînd monumentele mai vechi de limbă romînească au în cazurile acestea *-ŭ* sau *-ŭ*", nu corespunde cu realitatea faptelor [5].

Doctrina lui Procopovici privitoare la limita silabelor este de

---

[1] V. indicaţiile bibliografice în cartea mea, *Curs de fonetică generală*, Bucureşti, 1930, 12.

[2] V. procedeul descris de G. Panconcelli-Calzia, *Die experimentelle Phonetik in seine Anwendung auf die Sprachwissenschaft*, ed. a 2-a, Berlin, 1924, 41 urm.

[3] Cf. Abbé Rousselot, *Principes de phonétique expérimentale*, ed. a 2-a, Paris, 1923, 403 şi 408 urm.

[4] V. de ex. A. Meillet, *La méthode comparative en linguistique historique*, Paris-Oslo, 1925, 87 urm.

[5] V. cartea mea *Limba rom. în sec. al XVI-lea*. Bucureşti, 1932, 48 urm.

asemenea cronată: autorul nu a profitat de lămuririle aduse în ultimii ani de Saussure, Grammont și de Groot [1].

„Cînd articulăm un *p*, ca în *capac* sau *cap are*", ne spune Procopovici, „buzele trebue să se închidă mai întîi, spre a se deschide apoi iar. Deosebim deci în *p* o parte implosivă (*p̓*) și o parte explosivă (*pʼ*). *Adac* s'ar pronunța *ad-dac*, *afară*: *af-fară* (50-51; cf. 58-60). În *limbă* și *lampă* *mb* și *mp* au „caracterul unui fonem unic [?]: o singură implosiune, o singură clusiune și o singură explosiune în aceeași basă articulatorică. Basa articulatorică este așa zicînd punctul fix și central al unei figuri articulatorice, în jurul căruia se grupează toate celelalte componente... Astfel *-mb* și *-mp* sînt diftongi consonantici [?], adică foneme consonantice pe cari le caracterisează dualitatea [?] timbrului" (60-61). „Cuvîntul *capac* se despărte deci printr'o linie verticală în două silabe în modul următor: *cap* | *pac*. Numai o imagine grafică de felul aceasta", ne asigură autorul, „corespunde în cazul acesta realității fonetice" (64).

„Realitatea fonetică" e însă departe de această doctrină. Eroarea provine din faptul că Procopovici consideră fonemele în stare de izolare. Un sunet vorbit izolat e compus din 3 acte articulatorii: *tensiunea* (sau *implosiunea*), *ținuta* și *destinderea* (sau *explosiu*). În practică, însă, adică atunci cînd sunetul vorbit intră în alcătuirea unei silabe, destinderea vocalei se confundă cu tensiunea consoanei următoare, iar destinderea consoanei se confundă cu tensiunea vocalei ce urmează. În *capac*, de exemplu, tensiunea lui *p* e slabă, iar destinderea se leagă de vocala următoare: *ca-pac*. Un Englez ar pronunța cuvîntul într'altfel: tensiunea și destinderea avînd aceeași forță, *p* ar face parte din prima silabă: *cap-ac*. Pronunțarea *ca*ᵖ*-pac* sau *cap-pac*, cu o geminată, este anormală, în limba vorbită, și inventată de Procopovici. De altfel, într'o cercetare de felul acesteia, trebue ținut sămă de sentimentul cel avem despre divisiunea silabelor: *capac*, pentru un Romîn sau un Francez, e divisat în *ca-pac*.

P. 53, 55 și 56: vocalele sînt clasificate după unghiul maxilar, articulația limbei și deschizătura buzelor. Despre vibrațiunile coloanei de aer nu ni se spune nimic; de asemenea, despre modificările aduse formei resonatorului bucal, în timpul emisiunei fiecărei vocale. „*O* are o configurație labială verticală [!]" iar *i* și *e* au o „configurație labială orizontală"; despre mișcarea buzelor, care pot fi duse înainte, nu ni se spune nimic.

[1] V. indicațiile bibliografice pe care le-am dat în *Curs de fonetică generală*, 73.

P. 54: *ll* „a dispărut adese din romînește, după ce s'a prefăcut mai întîi în *u*: *stellam* >*stea*, pe cînd în *illum*, întrebuințat ca articol enclitic, din care a dispărut *i*-, s'a mai păstrat ca *u* în forme articulate ca *steaua*< *stellam illum*". Nu ni se dau însă rațiunile pentru care *u* a dispărut într'un caz și s'a menținut într'altul [1].

P. 58: „un diftong este.... un fonem pe care-l caracterisează dualitatea timbrului său". Nimic despre semi-vocale, diftongi crescînzi sau descrescînzi.

P. 66: „cînd vorbim, ținînd d. p. un discurs sau recitînd o poesie, organele de vorbire nu se opresc din acțiunea lor articulatorică decît dacă în felul acesta căutăm anumite efecte". Afirmația e inexactă, pentru că nu se pot pronunța mai multe grupuri de cuvinte, fără a introduce între ele mici intervaluri de timp, impuse de respirație. O aruncătură de ochi asupra unui grafic obținut cu ajutorul aparatului inscriptor ne lămurește în această privință [2].

La p. 79 nu se arată că „construcțiile prepoziționale" ca *unus ex (de) multis*, l. l. de *unus multorum*, sînt preferate din cauza valoarei lor expresive; explicația aceasta ar fi trebuit amintită și la p. 85, unde se vorbește de înlocuirea formelor simple de viitor latin cu forme compuse.

P. 91: despre *Codicele Voronețean* ni se spune că e „cel mai vechi monument de limbă romînească". Afirmația aceasta, dacă s'ar adeveri, ar avea urmări importante pentru istoria limbei noastre.

La p. 96 ni se vorbește de împrumutul „lexical din alte limbi". Ar fi fost însă interesant să se insiste aci asupra împrumutului lexical din aceeași limbă, pus în lumină de J. Gilliéron [3].

P. 109 urm.: ideile autorului despre asimilarea și disimilarea consonantică sînt sumare, iar descrierile acestor procese, neclare.

Autorul confundă *acomodarea* cu *asimilarea* (*din pădure*< *în pădure*), deși procesele au fost separate de Vendryes [4]. *Asimilarea* e definită după cum urmează: „în coordonarea lor figurile articulatorice cari urmează una după alta alunecă ușor pe același plan [?], ajungînd la aceeași bază articulatorică, în același grad de fonie sau apropiindu-și-le cel puțin [?]. Subiectul vorbitor.... se abate lesne în înșirarea [figurilor articulatorice]..... dela ordinea

---

[1] De fapt, *ll* a dispărut în amîndouă cazurile; *steaua* se explică din *stea* + art. *u*, ca și *neaua*, *ziua* etc.

[2] Cf. Rousselot, *op. cit.*, 972 urm.

[3] Cf. de ex. J. Gilliéron et J. Mongin, *Scier dans la Gaule romane du sud et de l'est*, Paris, 1905, 25-26.

[4] V. indicațiile bibliografice pe care le dau în *Curs de fon. gen.*, 82 urm.

obișnuită, spre a îmnemori într'o articulație vecină sau [?] vreuna din componentele ei, anticipînd-o [?] sau revenind la ea, dacă a executat-o cu puțin înainte".

Despre *disimilare*, ni se spune că e provocată de „grija de a face ca fonemele să nu se asimileze". Ne întrebăm, totuși, cum s'ar putea „asimila" două foneme care sînt la fel? Într'adevăr, disimilarea consonantică aplicată unor cuvinte ca *geunuchi* sau *mănunt*, în care același fonem (*n*) e conținut în silabe succesive, are drept urmare tocmai diferențierea fonemelor: *geruncht*, *mărunt* etc.

P. 121: despre *argot*, ar fi fost interesant să se amintească procedeul derivației cu sufixe străine și filiațiunea sinonimică a cuvintelor, pusă în lumină de Schwob și Guieysse[1].

P. 122: pentru *dialecte* și *graiuri* s'ar fi putut da definiția dialectului, în sens grecesc („un ansamblu de graiuri diverse care prezintă caractere comune mai asemănătoare între ele decît cu alte graiuri din aceeași limbă"), pentru că această definiție luminează chestiunea.

Despre „interesantul" caz de transmisiune lingvistică amintit la p. 125-126, mă ocup în altă parte a revistei. De asemenea, despre „deosebirea socială din Moldova în ce privește pronunțarea unor cuvinte ca *piept*, *fier*, *bine*" (126-127).

În capitolul privitor la „originile limbei" (= a „vorbirei"), nu ni se spune nimic cu privire la comunicarea prin „gesturi", care, în un moment dat, a fost înlocuită de comunicarea prin „gesticularea" laringo-bucală, ce prezenta netăgăduite avantaje[2].

Terminologia întrebuințată de autor nu e întotdeauna fericită[3]. În lipsa termenilor românești corespunzători, lingvistul este obligat să introducă o serie de termeni străini; în această privință, tradiția și spiritul limbei ne îndreaptă în spre limba francesă. Ținînd sană de acest criteriu, terminologia propusă de Procopovici ar putea fi modificată după cum urmează:

Radicalul (l. l. de *radicala*, 4), *favorea* (i. l. de *favorul*, 5), *guvernămînt* (l. l. de *guvernament*, 12), *consoană* (l. l. de *consonantă*, pretutindeni), limbi *semitice* (l. l. de *semite*, 14), *Carintia* (l. l. de *Karnten*, 32), *feniciană* (l. l. de *phoenicianā*, 34), *aramecană* (l. l. de *aramecică*, 35), *tocharică* (l. l. de *tokarā*, 37), *ilirā* (i. l. de *ilirianā*, 37).

---

[1] *Les œuvres complètes de Marcel Schwob (1867-1905). Mélanges d'histoire littéraire et de linguistique*, Paris, Bernouard, 1928, 15 urm.

[2] M. Jousse, *Études de psychologie linguistique. Le style oral rythmique et mnémotechnique chez les verbo-moteurs*, Paris, 1925; R. Paget, *Human speech*, Londra, 1930, 126 urm.

[3] Cf., de altfel, rezervele autorului dela p. XI.

scăi (l. l. de *skyţă*, 37), fonome *inspiratoare* (l. l. de *inverse*, 40), *oclusiune, oclusică* (l. l. de *clusiune, clusică*, pretutindeni), *fonetieienii* (l. l. de *fonetiştii*, 44), *sonor, surd* (l. l. de *fonic, afonic*, pretutindeni), *ciriliică* (l. l. de *cirilă*, 49), *explosivă* (l. l. de *plosivă*, 50), *gramofon* (l. l. de *grafofon*, 60), *sanscrita* (l. l. de *sanscritul*, 82), *minuscul* (l. l. de *miniscul*, 92).

O serie de provincialisme, de expresii nepotrivite şi de frase neclare ar fi trebuit evitate, într'un manual destinat începătorilor: „*Mai* o observare trebuie făcută aci" (9; cf. „*mai* un cuvînt despre *l*", 53), „nu ne îndreptăţeşte de a *face* conclusiunea" (9), „formele literare..... sînt departe de a fi o oglindă fidelă a graiului viu, mult mai *multicolor*" (42-43), „o cantitate oarecare de aer... se degajează din piept.... spre a părăsi organismul omenesc printre buze sau şi *printre* nări" (46-47), „organele articulatorice se apropie *la* un punct oarecare de aşa maniera, încît aerul nu mai trece pe acolo în toată libertatea, ci se scurge printr'o îngustă deschizatură frecîndu-se de pereţii *ei* [?] (*f, v, s*, etc.) sau obstacolul poate fi şi mai mare, cînd organele *acelea* se ating formînd o clusiune perfectă" (49), „incapacitatea omului primitiv de a face analise şi sinteze, abstracţiuni şi generalisări, mai abs. trebuia să aibă drept urmare o bogăţie de expresii care nu cadrează de loc cu felul nostru de a vedea lumea şi de a vorbi *prin urmare*" (70), „o experienţă, cultură şi civilisaţie tot mai bogată trebuie *să aplece* în mod fatal asupra tezaurului lexical o povară tot mai mare de funcţiuni semantice" (90), „interpretarea unor anumite aspecte *ne face* hotărîrea mai dificilă şi *dificultează* realisarea unui acord" (123), „aspectul verbal slav, care *trage brazde* în flexiunea istro-romînească" (131).

Sfîrşind de cetit tratatul lui Procopovici, mi-au venit în minte dela sine cuvintele lui Diderot „il faut être profond dans l'art ou dans la science pour pouvoir enseigner les commencements".

M. Roseţti

Şt. Paşca. Glosar dialectal, alcătuit după materialul lexical cules de corespondenţi din diferite regiuni; Bucureşti, „Cultura naţională"; 1928; 92 pag. (extr. din *Anal. Acad. rom.*, mem. secţ. lit., s. a 3-a, t. IV).

Din răspunsuri la chestionarele „calul" şi „casa", trimise de *Muzeul limbei romîne* din Cluj, Şt. Paşca a extras „cuvintele care, ca formă sau înţeles, nu sînt cunoscute dicţionarelor romîneşti celor mai complete".

Cum glosarul cuprinde forme din mai multe regiuni şi cum

nu am avut posibilitatea de verificări mai întinse, observațiile ce urmează vor privi numai materialul comunicat de V. Lazăr din Jina, jud. Sibiu, comuna pe care am cercetat-o de curînd și asupra căreia v. studiul din acest număr al revistei.

Din cele 55 cuvinte date de Șt. Pașca din Jina cîteva *(codeia, flamă, goleț, mandoară, mostoi* și *seghie)* nu le-am putut înregistra în fața locului și cred că nici nu sînt întrebuințate; 20 din ele dau loc la o serie de observații, fie ca formă, fie ca înțeles. Astfel:

Bală — explicat „poreclă dată unuia care păcălește pe alții" — e un epitet peiorativ însemnînd „fără spurcată, ființă slută, răutăcioasă, neastîmpărată":

Că bala de mamă-ta
Tot umblă prin arături,
Culegînd fermecături.

Unui copil neascultător, svăpăiat, i se spune „stai la un loc, bală".

Bilnic „deștept, isteț" circulă numai sub forma *bețnic*.

Sinonimul lui „lele, nană" nu e *bifă*, ci *lifă*.

Bleasc — întrebuințat numai în expresii ca „o mîncat o țîră și ș-o legat bleascu; mai astupă-ți bleascu (— taci!); ți se scura bleascu" (— ți se face poftă) — are înțeles neprecis, iar nu „stomac", așa cum ni-l dă glosarul.

Forma *bucă* „vopseală" e necunoscută; în schimb se întrebuințează *bugă* pentru a denumi „o grămadă mare de fîn, claie de fîn".

Adj. *chey* „pestriț, cu pete de diferite colori pe corp" se întrebuințează numai pentru vite și sub forma *keșeș-keșeșe; bou keșeș, vacă keșeșe*.

Ciontă nu se zice Sașilor, cum ne spune glosarul, ci Țiganilor, cu și sîurcu.

Coldan are într'adevăr înțelesul de „țăran dela șes, fost iobag", dar adj. *coldănesc* e greșit redat ca avînd sensul de „bou cu coarne mari" — de altfel, dacă e adjectiv nu mai poate să însemneze „bou cu coarne mari". *Coldănesc* e atributul care se adaugă unui specii de boi ca să li se arate originea lor dela șes (comp. „port coldănesc, care coldănești" etc.).

Curător e dat cu „înțeles neprecis"; de fapt, „un curător de caș" însemnă „bucata de caș scoasă din cîrpă și pusă pe poliță pentru sbicit".

Faulă „statură, fisionomie, figură" se rostește *faulă*, ca și în alte părți.

„Joarda, beţigaşul, mulaua uscată" nu se chiamă *hăgănă*, care înseamnă „scobitură într'un arbore", ci *hăgău*.

Impoticăli, redat cu sensul de „a se schimonosi, a suferi", înseamnă de fapt „a se încurca (în funii, vorbindu-se mai ales de cai: „ni s'o 'mpoticălit iapa".

Fiului, junelui i se spune *žunigan* (*ginuigan*), iar nu *junigean*.

Inchelmui e de conj. I: *inkelua*.

„Haina rea, sdreanţă" se chiamă *pelelţapă* (*pelleţapă*), *rizâ*, *buleandră*, iar nu *mulemandră*, care înseamnă numai „sdreanţa pe care se pune ceaunul cu mămăliga când o mestecă".

Nu am înregistrat niciodată forma *oringi*, ci numai *oriuţi*, după cum am înregistrat numai *pârcan*, nu şi *pîrgan*.

Perdeana nu este pâraiele dela ocolul oilor, ci chiar „ocolul oilor", după cum *plecătoare* nu e numai „oaia care alăptează un miel strein", ci „orice oaie bătută şi rămasă fără miel" (fie ca l-a murit, fie că stăpânul l-a vîndut); se chiamă *plecătoare* numai pînă ce devine *mulsăare*.

La înţelesul „grozav, enorm" al formei *pome* trebue adăugat şi cel de „imnos, nefricos, urţăgos".

Potoţiţă nu e exact, ci *potoriţă*, aşa cum ziceau bătrînii „monetei de 10 şi 20 creţiari".

Sicelen „trăsnă" — cunoscut sub această formă în toată Mărginenimea Sibiului — e notat greşit *siceleu*.

Forma cea mai uzitată este *sdoi*, nu *sloi*, pe care îl întrebuinţează — rar — numai cei influenţaţi de vorbirea generală (cf. *sdugă*, *sdob*, *sdăinină* etc.).

Când e timp urît, „ploua şi fulgorâ" se zice că „se bat *ellele*": deci *ellea* înseamnă o fiinţă supranaturală (ca lelele, strigoii etc.), iar nu „indemn", aşa cum e explicat de Paşca.

A vărzui nu înseamnă „a obosi oile prin fugă", ci „a umbla mult, de colo pînă colo, a alerga, a le frămînta": „de-am tot vărdzuit astădz? în uspăţ să vărdzuie".

Nu am vrea să fnpiotăm asupra exactitatei formelor înregistrate din celelalte comune [1], dar dacă şi acolo am avea a face cu aproape 50% — cum e cazul aci — de forme înregistrate greşit, de sigur cu puţină iscusire putem da *Glosarului dialectal* publicat de Paşca [2].

D. Şandru

---

[1] Incidentul amintesc că greşit sînt redate şi formele: *bogirei* (în loc de *pogirei*), *chiamaua* (*kiaua*), *cinchiat* (*sskiat*) din Poiana-Sibiului; *gândă* nu are numai înţelesul de „rău la suflet, ou de ainie", ci şi pe cel de „flară, sălbătăciune", la Răşinari (Sibiu).

[2] I. A. Candrea, în *Dicţ. enciel. ilust.*, s. *cheş*, *cuidăacac*, *mulemandră* şi *vărzui*, a fost induse în eroare chiar a reproduce după acest glosar.

INDICAȚII BIBLIOGRAFICE

H. Pedersen, *Linguistic science in the nineteenth century: methods and results*, trans. by J. W. Spargo; Cambridge, Harvard University press; 1931; VIII-300 pag. — Tradusă după ediția danesă, apărută la 1924, cartea lui H. Pedersen va ajunge să fie mai bine cunoscută și prețuită pentru cele ce aduce ca să se cunoască desvoltarea studiilor lingvistice în cura de un secol. Prin caracterul ei, de sigur că trebuia să se mărginească să dea esențialul, dar în ce privește bibliografia uneori ne așteptam să înregistreze mai mult: sînt publicații pe care nu le vedem amintite, deși au însemnătatea lor.

Referindu-se la limba noastră, Pedersen spune (p. 70) că locul ei de formațiune trebue limitat la sudul Dunărei, că despre aceasta nu poate fi nici o îndoială. Tot așa de categoric se exprimă cu privire la limba Bascilor, cînd contestă (p. 127) înrudirea ei cu graiuri africane și observă că teoria lui Schuchardt nu a ajuns să convingă pe nimeni — totuși concordanțele relevate de genialul lingvist nu pot fi neluate în samă și cum întîlnim și altele nu e de loc îndreptățită contestarea filiațiunilor basco-africane. Și aici și aiurea savantul danez a ținut prea mult la o impunere de convingeri, cînd ele nu exclud totuși anumite reserve. — O. D.

N. van Wijk, *Geschichte der altkirchenslavischen Sprache*, Erster Band: Laut- und Formenlehre; Berlin-Leipzig, W. de Gruyter 1931; XV-254 pag. (în *Grundr. d. slav. Phil. u. Kulturgeschichte*). — Acest prim volum al cărții lui van Wijk presintă, sistematic, concentrat, resultatele ultimelor cercetări asupra slavei bisericești, cu partea personală de interpretare a faptelor cum studiile sale anterioare ne-au deprins să o apreciăm. Cu privire la alfabet, particularitățile lui în legătură cu paleografia, se insistă numai incidental, pentru că asupra lui o reservă un studiu special ce va apărea în seria *Grundriss*-ului publicat de Trautmann și Vasmer. Pe lîngă primele paragrafe, multe altele interesează direct pe filologii noștri pentru atîtea probleme ce rămîn încă de limpezit pentru raporturile limbei române cu vechea slavă. La p. 50 sînt relevate cîteva forme din vechi texte care stau în legătură cu fonetismul rom. *baltă* ș. a.: ele sînt considerate de van Wijk ca o dovadă a rostirei *bolto* p. *blato* etc. într'un vechi grai bulgăresc.—O. D.

G. Cocchiara, *Il linguaggio del gesto*; Torino, Fratelli Bocca; 1932; XIII-131 pag. — Un studiu redus, dar cu foarte intere-

sante relevări și prețioase puneri la punct. Cuprinde următoarele capitole: I. *Introduzione;* II. *Psicologia del gesto;* III. *Il gesto al principio;* IV. *I gesti di aggregazione;* V. *I gesti di neutralizzazione;* VI. *Le funzione della mano nel gesto;* VII. *Le due lingue.* Fiecare capitol e urmat de o bogată bibliografie. Materialul analisat e luat din viața tuturor continentelor. Europa răsăriteană apare rar — de remarcat, de altfel, că bunăoară Romînia e străină de multe gesturi ce caracterizează sudul mediteranean. Ceva mai des e amintită peninsula balcanică în legătură cu variate «costumanze» proprii și poporului italian. Ar fi totuși de observat că și alte aspecte de gest, pe care G. Cocchiara le urmărește în Italia, apar de asemenea în peninsula balcanică. Așa, de exemplu, gesturile despre care se vorbește în cap. V la p. 75-77; tot astfel obiceiul de a pune «il pollice fra l'indice e il medio della mano sinistra» (p. 80), pentru a îndepărta deochiul, și «il gesto della mano in fica» (p. 79) care se întîlnește și el în peninsula balcanică.

Importanța acestui documentat studiu mai stă și în bogăția sugestiilor pentru continuări și lărgiri și mai aprofundate a tot ce privește *il linguaggio del gesto.* — T. Papahagi

W. Giese, *Zur Morphologie der Märchen der Romanen;* Palma de Mallorca, Escuela tip. provincial; 1929; 43 pag. (extr. din *Miscelánea filológica ded. a D. A. Alcover*). — Anumite aspecte ale basmelor nu au fost destul de cercetate pînă acum chiar pentru zone folklorice mai restrînse, așa că studiul lui W. Giese va interesa cu atît mai mult cu cît aduce elemente de comparație după un material întins din literaturile romanice populare. Sînt urmărite diferitele formule cu care încep sau se sfîrșesc poveștile, anumite expresii predilecționate etc. și nu lipsesc multe referințe la folkloru nostru, pe care W. Giese arată că-l cunoaște bine. — O. D.

T. Papahagi, *Biblioteca națională a Aromînilor. II: Poeții Z. A. Araia și T. Caciona;* București ed. Soc. „Apostol Mărgărit"; 1932; XXI-137 pag. — Cu intenția de a face cunoscută literatura aromînă, culegerea ce apare sub direcția lui T. Papahagi interesează și pe filologi și pe folkloriști ori etnografi. Din scrierilor poeților Araia și Caciona sînt astfel relevate, la p. XVI, mai multe forme aromîne neînregistrate pînă acum ori rar atestate, ca: *distare* „destul"; *h'llor* <f i l i o l u s, *negru* (în *K'latra-neagrâ*), *neiscumînd* <v e s t i m e n t u m, sub influența lui *nescu, vatru* <s a t u r. Un semantism interesant o acela al lui *farc: farc di Aromîn'l* „cetă de Aromîni", *cu un farc criscut la hân'l* „cu o cetă de oameni crescuți la circiumă", derivare de înțeles caracteristică, sub influența păstoritului. — O. D.

H. Tiutiuescu, *Pe Mărș și pe Tîrnave*; flori înrourate (doine și strigături); Sighișoara, Tip. Miron Neagu; 1929; 207 pag. — În introducerea de multe pagini — putea fi redusă — se înșiră considerațiuni asupra folklorului nostru, care arată bună cunoaștere a celor scrise despre el; găsesc și referințe la un curs al meu despre unele aspecte ale poesiei populare romanice, dar asemenea utilisări ar trebui făcute cu precauțiune, deoarece, cum am arătat și altcori, resumatele cursurilor mele litografiate nu s'au dat totdeauna cum s'ar fi cuvenit, așa că s'au denaturat păreri pe care le-am exprimat — nu mai vorbesc de expresii pe care niciodată nu le-am întrebuințat și totuși mi se atribue în notele neglijent resumate.

Mare parte din cîntecele culese sînt arhicunoscute, din numeroase variante, dar întîlnim și doine cu o notă mai deosebită (cele de sub n-rele 421, 430, 543 ș. a.) și mai ales strigături cu mult duh de satirisare. — O. D.

INDICE

ROMÎNĂ

Dacoromînă[1]

abitir 181
afrundea 198
alina 125
alinta 121
amondea 362
Ampoi 360
aoli 137
aua 175
bală 388
balelză 362
baltă 390
barlă 126
belnic 388
bere 126
biera 126
bintui 160
blyase 388
bohaz 126
bokod 126
bolocan 161
boluz 126
bugla 388
cătuşe 126, 197
cinta 374
ceas 190
ceaţă 127
cerca 127
**cerchin* 177
cintar 160
ciorchine 174
ciudat 128
ciudi 128
clinci 128
coldan 388
coldănese 388
conteni 128
corui 197
crunt 128
cruntă 129, 198
cufringe 129
cunaldu 181
cuntina 128
cura 129
curător 388
dănti 137
deci 197
de(i)e 186
depăra 129
depreună 193
depune 130
desgimfa 132
destrăbăla 359
dihai 182
dor 130
dosicot 155
duios 131
duroare 130
făcătură 52
fagur(e) 176
ferice 131
fiindura ei 378
fleaşcă 139
floare-de-friguri 177
Formoza (în top. sl.) 205
frasin 189
frigor 177
friguriod 177
furlandisi 182
glmfa, ghmfla 131, *gumfla* 132
gimfătură 132
glăsi 137
gligan 132
Giruh (în top. sl.) 205, 380
hăgău 389
hăuli 137
hinci 128
hopsecat 155
holărt 132
iloste 133
imminecă 145
împlăndura 173
împlăşca 139
impuicoli 389
învăltare 133
încinde 133, 134
incinge 134
incinta 134
incruntă 129
indura 134
îngimfa 132
inkeima 389
innoda 134
înspăima 152
întiri 135
intopsdea 155
învăiera 137
înveşti 135
istroci 135
jupîn 158, 162, 178, *gupăr* 163
keşei 388

[1] Vezi şi glosarele dela p. 44-49, 118-124.

kiaun 389
Kičera (în top. sl.) 205, 380
lămurat 133
latini 198
legina 135
liboste 133
libosti 133
libov 136
liță 380
lu 189
lud 52
lume 190
lupească 51
Magura (în top. sl.) 380
meleandră 339
meriza 136
miață 136
mied 136
miglisitor 136
mineca 144
minglia 160
mișel 136
mișelu, mișeli 136
mistreț 137
Moșu-codrului 52
Murguszórka (în top. sl.) 389
Mutatore (în top. sl.) 205
naș 186
năsîlnic 137
nătare 198
năzări 138
nemernic 138
nun 186
nunaș 186
obidui 138
oicăi, oligări, uricăi(ri) 137
pidie 138
Pădurcoi 52
pîrean 370
pîrșecată 51
pîresini 353
pas 139
pâs 139
pâșu 138
pâșu 139
patru 353
păzătură 194
păzi 194
perden 389
petelnagă 389
Pikuj, Pikujuta (în top. sl.) 205
plașcă 139
pleoătoare 389
plotun 140
podmet 197
pogîrci 389
porar 389
potorifă 389
prelej 141
prepinge 174
presură 174
prijenit 198
prilej 140
prisăci 141
răkițată 51
răpune 142
răsări 143
răspindă 50
răzbuna 142
rincă 143
roibată 51
rune 142, 143
săcăteu 389
săciui 143
săcui 143
săgetaș 51
șărpească 51
scăpăta 143
scorbură 157
scruntar 144
Șeitan 144
sîmcea 151
sineca 144
sminti 151
smintină 158, 164
socoti 152
șoitan, șoitar 144
somna 152
spăima 152
spin 160
sprijini 198
stăpîn 158, 166, 178
ștergură 152
stină 158, 168
stîncă 158, 171
strămătură 197
strat 152
strugure 174
struncinătură 157
Strungi (în top. sl.) 380
suflet 153
sumica 151
supune 153
taftă 154
țară 154
tare 363
țestoasă 51
tiriac 154
topsăca 155
topsăoitură 155
torsecat 155
trup 190
tun 155
turungiu 155
tutungiu 155
tutuniu 155
ucăle 155
urcoi 156
uture 197, *Utarja* (în top. sl.) 205
văiera 137
văldoăi 137
vărzui 389
veki 198
vîrcaș 51
vintre 156
vîrtute 156
vorbă 157
vorbi 156
vrăbească 51
zahara 157
zălud 52
zdruncina 157
zgarbură 157
zimbat 157
șunișan 389

Istroromînă

căptir 7, 8
Fintira, Funtăra 4
kîept 7, 8
Kraăun 8
Krbun 8
Maržini 8
pumînte 165
Sarebire 4
tirer 8
vîrer 8
Zmantare 4

Meglenoromînă

mătăniță 164

Aromînă

dipunire 130
distare 391
fiĕoru 378
h'il'ior 391
iopir 379
mintăitor 264
negru 391
ng'omtu 378
nvisumtnd 391
oarbari 379
pade 138
satru 391
fare 391

ITALIANĂ

bumbagia 358
ĕorĕellu 175, 177
deseelá 150
dišodigù 150
dessonnar 150
ierve de le fikere 177
krombulo 203
krukuturi 203
puraski 203
prosoir 174
rečeto 175
roŭu 175
romp 186
scionnare 130
staffulu, straffele 176
strubbiare 176
strubiá 176

SARDĂ

baranta 353
batturu 353

FRANCESĂ

beige 358
choyer 374
desser 374
endĕver 374
farandole 375
farfouiller 375
fief 187
fredaine 375
gazouiller 375
jas, jaser 375
rĕver 374
sombrer 186

PROVANSALA

destaracelá 359
estaracelá 359
farandeu 375
farfeur 375
farindeinas 375
jaso 375
taracelá 360
tartavel 360

CATALANĂ

deixondar 150
eixondir 151

LATINĂ

**allenitare* 125
arena 125
baeticus 359
caecus 127
**cantare* 374
cingere 134
circellus 175
**circulinus* 177
circulus 177
collonare 203
**columbula* 203
confringere 129
**deaestuare* 375
**dissonnare* 150
**dissomnicare* 150
**disterebellare* 360
**doliosus* 131
**exsomnare* 150
**exsomnicare* 150, 151
**fanulus* 176
ficus 177
foedus 187
frigora 177
illo 189
gamba 176
**garruliare* 375
**impundulare* 173
impendere 173
**impindulare* 173
interpolare 187
**laesionare* 135
lucerna 377
mamilla 376
mundus 190
natare 134
orchus 156
palumba 203
pundere 173
papilla 376
perpendere 174
polire 187
pressorium 174
pressula 174
pressus 174
**renestuare* 375
rotulus 175
runcare 143
runco 142
**runcus* 142
**sanicare* 150
**sericare* 150
serus 150
**signicare* 149, 150
strebula 175
**strebulus* 176
streptis 175
**stribulus* 176
**strubulare* 176
**strubulus* 176
**summicella* 151
susurrus 377
**terebellare* 360

GREACĂ

ἀτριόμωρον 203
βότρυς 175
μαγγανεύω 160
πυρα+σηκός 203
σκίλος 176
σπανός 160
στρεβλός 176
στρεπτός 175
στρόβος 176
στρόμβιλος 176
στρύχνος 175
*χαμόμωρον 203

Neogreacă

ἀφεδρών 190

SLAVĂ

balaban 161
baluvin 161
čečeřiti 175

gieleta 381
gora 205
gore 205
hurda 380
kěr 4
kopsa 189
kulesza 381
luta 52
nazreti 130
nikati 150
pameta 165
plotnъ 140
podůmetě 197
prilěžati 140, 141
priskati 141
sěka 143
sěti 143
stanъkъ 171
stopanъ 166
strěk 175
'sъmętuna 164
sъnděti 150
sověta 190
župa 162
županъ 162

LITUANĂ

kekė 175

LIMBI GERMANICE

kry 375
Zirbel 176

LIMBI IRANICE

dərəcba - 176
mānthās 164
stāna - 168

UNGARĂ

bántani 160

LIMBI TURCO-TĂTARE

balyk 363
diha 182
furlanmak 182
hemende 362
kantar 160
kunab 181
kyz 363

LIMBI SEMITICE

kuneb 181
'unnabi 181

BASCĂ

eli 185
elkar 185

BCU IASI / CENTRAL

CUPRINSUL

Pag.

Densusianu Ov., Limba descintecelor, II 125
Noua ortografie 207
Gilcesou T., Cercetări asupra graiului din Gorj 64
Istrătescu Alexandrina, Epica populară din Argeș 217
Moroianu Elena, Din ținutul Săcelelor, II 10
Rosetti Al., Asupra repartisărei dialectale a istroromînei . . 1
Dr. *japin, zmiutiuă, stăpin, stiuă* și *stincă* 158
Șandru D. și Brînzeu F., Printre ciobanii din Jiu, I . . . 300
Vasiliu Al., Descintece din Huniedoara 50

INSEMNĂRI ȘI RECTIFICĂRI

Densusianu Ov. Rom. *impluduru* 173
Rom. *prepinge* 174
Rom. *presură* 174
Rom. *strugure* și *ciorchine* 174
Abruzz. *ferce de le fikere* 177
Un fonetism ilusoriu 177
Fr. *beige* 358
Rom. *destrăbăla* 359
Cu privire la *Aurpoi* 360
Ortografia Academiei tot nehotărîtă . 361
Graur Al. Despre vocativul romînesc 178
Ionu G. Roum. *abitir* 181
Roum. *cunabiu* 181
Roum. *dikai* 182
Roum. *farlandiai* 182
Roum. *amandea* 362
Roum. *bolefță* 362
Rosetti Al., Despre palatalisarea labialelor 351
— Asupra teoriei „husite" 356
Șandru D., Rom. *tare* arătînd alternanța 363

UNIVERSITY LIBRARY

DĂRI DE SAMĂ

Pag.
Bloch O., *Dictionnaire étymologique de la l. française*, I (O. D.) 373
Capidan Th., *Fărșeroții* (O. D.) 377
Delacroix, H., *Le langage et la pensée* (O. D.) 364
Donum natalicium Scheijnen (O. D.) 183
Holub-Pacewiczowa Z., *Osadnictwo pasterskie i wędrówki w Tatrach i na Podtatrzu* (O. D.) 380
Lot F., *A quelle époque a-t-on cessé de parler latin?* (O. D.) . 370
Meyer-Lübke W., *Romanisch und Romanisch* (O. D.) 188
Pașcu Șt., *Glosar dialectal* (D. Șandru) 387
Procopovici Al., *Mic tratat de lingvistică* (Al. Rosetti) 381
Pușcariu S., *Istoria literaturei române* (Al. Rosetti) 198
Safarewicz J., *Le rhotacisme latin* (Al. Graur) 376
Servien P., *Les rythmes comme introduction physique à l'esthétique; Lyrisme et structures sonores* (O. D.) 191
Spulber C., *Cea mai veche pravilă românească* (Al. Rosetti) . . 194
Tagliavini C., *Il „Lexicon Marsilianum"* (O. D.) 191
Travaux du Cercle linguistique de Prague (O. D.) 366

Indicații bibliografice

Bertoldi V., Gava *e derivati nell' idronimia tirrena* 203
Bogatyrev P., *Actes magiques, rites et croyances en Russie subcarpathique* 204
Cocchiara G., *Il linguaggio del gesto* 390
Gavel H., *Grammaire basque* 204
Giese W., *Zur Morphologie der Märchen der Romanen* 391
Papahagi T., *Biblioteca națională a Aromânilor* 391
Pedersen H., *Linguistic science in the nineteenth century* . . . 390
Petrov A., *Karpatoruske poučni nizovy* 205
Rohlfs G., *Etym. Wörterbuch d. unteritalischen Gräzität* . . . 202
Rosetti Al., *Curs de fonetică generală* 205
Sandfeld Kr., *Linguistique balkanique* 202
Teculescu H., *Pe Mureș și pe Târnave* 392
van Wijk N., *Geschichte der altkirchenslav. Sprache* 390

BCU IASI / CENTRAL